MINISTERUL ÎNVĂŢĂMÂNTULUI

ION POPESCU

LIMBA ROMÂNĂ

GRAMATICĂ

Manual pentru clasa a VII-a

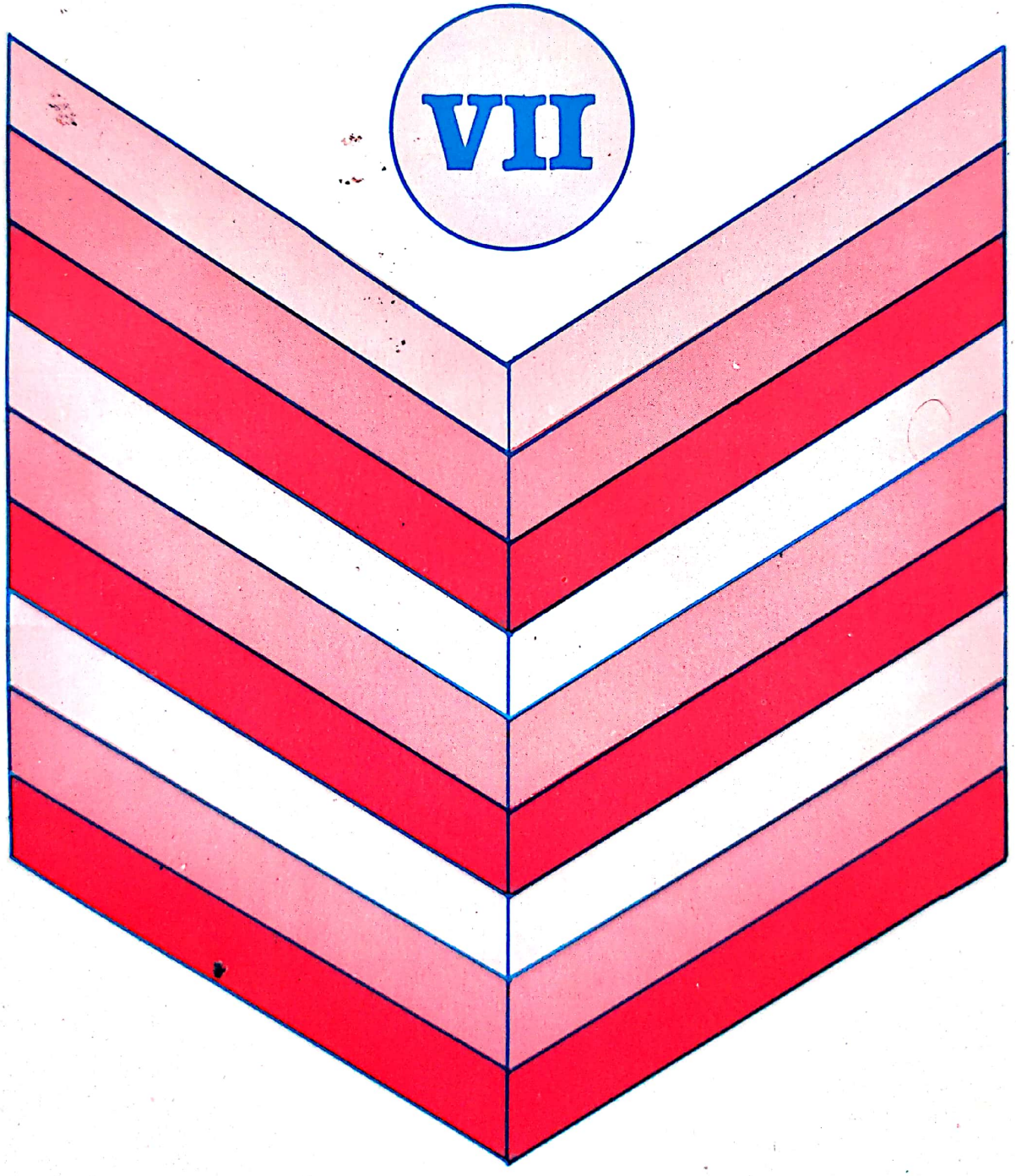

Scanned with OKEN Scanner

MINISTERUL ÎNVĂȚĂMÂNTULUI

Ion Popescu

LIMBA ROMÂNĂ

Gramatică şi noțiuni de vocabular

Manual pentru clasa a VII-a

EDITURA DIDACTICĂ ŞI PEDAGOGICĂ, R.A., BUCUREŞTI

Scanned with OKEN Scanner

Actualul manual îl reproduce pe cel din anul 1996.

Referenți: prof. **Ecaterina Handruș**
prof. **Alecsandrina Tutoveanu**
prof. **Ion Tănase**
Profesori de limba română din București, Brăila, Constanța, Iași, în cadrul unor consfătuiri, au contribuit, prin sugestiile lor, la îmbunătățirea lucrării.

ISBN 973-30-5182-9

Coli de tipar 11
Bun de tipar: 13.01.1997
Tiparul executat sub comanda nr. 60 443/43 007

Regia Autonomă a Imprimeriilor
Imprimeria „CORESI" București
România

© **Toate drepturile asupra acestei ediții sunt rezervate Editurii Didactice și Pedagogice, R.A.**

Redactor: **Vadim Galche**
Tehnoredactor: **Elena Oprișeanu**
Coperta: **Nicolae Sârbu**

Scanned with OKEN Scanner

Recapitularea noțiunilor studiate în clasele a V-a și a VI-a

Exerciții

I

1. Explicați de ce s-a folosit fiecare dintre semnele de punctuație și de ortografie din textul următor:

Moromete îl ținea de mână și îl îndemna:

– Hai, mă! Hai, mă!

Ieșiră la șosea. Copilul mergea zgribulit și din când în când se oprea și-și strângea brațele clănțănind; se închircea și dârdâia parcă ar fi suflat crivățul peste el.

– Uuuu! brrr! Taicule, mi-e frig rău, taicule!

– Hai, mă! Hai p-aici pe la soare, răspundea Moromete șoptit.

(Marin Preda – *Morometii*)

2. Scrieți după dictare textul următor:

Moș Sava dădu de două ori cu tesla în ciolan și se opri. Zise iar:

– Găina a luat-o din ogradă?

– Da.

– Și cum a putut s-o ridice peste gard?

– Cum să n-o ridice, răspunsei cu tărie. Dacă-i dihanie mare!

– Da nu-i așa de mare, domnu Iliuță. Numai cât îi îndrăzneață...

– S-a dus la pădure; acolo are cuib! urmai eu.

– Asta numaidecât! aprobă moșneagul.

Eu cugetam: Vra să zică nu-i tocmai mare dihania!

(Mihail Sadoveanu – *Hultanul*)

3. Spuneți care sunt semnele de punctuație și de ortografie folosite în textul de la exercițiul **2** și explicați de ce s-a întrebuințat fiecare dintre ele.

4. Spuneți ce părți de vorbire sunt *hai, mă, uuuu* și *brrr* din textul de la exercițiul **1**.

5. Arătați care dintre cuvintele: *a luat-o, s-o ridice, să n-o ridice, dacă-i, nu-i așa, s-a dus,* din textul de la exercițiul **2**, s-ar putea scrie și fără liniuță de unire.

6. Transcrieți în întregime următoarele denumiri (nume proprii) prescurtate cu inițialele: S.U.A.; M.Î.; M.E.; M.I.

7. Scrieți, în propoziții, numele a șase popoare din Europa.

Scanned with OKEN Scanner

II

1. Alcătuiți o compunere de o pagină cu titlul „O excursie“, în care să folosiți și:

a) numele a patru colegi;

b) numele a șase orașe din țara noastră (trei simple și trei compuse);

c) numele a trei râuri;

d) numele a trei masive din Carpați.

2. Spuneți cum se scrie corect: *lacul Roșu* sau *Lacul Roșu; valea Prahovei* sau *Valea Prahovei; munții Carpați* sau *Munții Carpați; munții Apuseni* sau *Munții Apuseni; muntele Găina* sau *Muntele Găina; valea Oltului* sau *Valea Oltului; valea Jijiei* sau *Valea Jijiei; muntele Roșu* sau *Muntele Roșu; muntele Ceahlău* sau *Muntele Ceahlău?*

3. Scrieți cu litere: a) anul, luna și ziua când v-ați născut;

b) anul, luna și ziua când ați mers prima dată la școală;

c) numele punctelor cardinale;

d) numele a trei mari sărbători naționale.

4. Notați cu P predicatele și cu S subiectele din fragmentul următor:

Căldura scăzuse. Ne alăturasem cu barca de un țărm umbrit de sălcii bătrâne, pletoase, în singurătățile unui braț vechi al Dunării.

Tăceam și eu și tovarășul meu; ascultam o înfiorare abia simțită în frunzișul cenușiu de deasupra noastră. Pe luciul apei, pe care pluteau gâze felurite, săgetau din când în când rândunele, brăzdând un val fin, abia o părere. Cei doi pescari care ne aduseseră acolo cu luntrea încremeniseră la locurile lor, cu fața spre noi, ca niște stane.

(Mihail Sadoveanu – *Taine)*

5. Despărțiți în propoziții frazele din textul de la exercițiul 4 și notați cu Pr propozițiile principale și cu Sb pe cele secundare (subordonate).

6. Spuneți care dintre propozițiile din textul de la exercițiul 4 au subiectul neexprimat și care au subiect multiplu.

7. Analizați oral, din același text, atributele și complementele studiate în clasele a V-a și a VI-a și arătați prin ce părți de vorbire sunt exprimate acestea.

Scanned with OKEN Scanner

Noțiuni de vocabular

I

Pentru a comunica între ei, oamenii se folosesc de cuvinte.

Cuvintele sunt îmbinări de mai multe sunete care au un înțeles. Acestea au *o formă,* adică *un înveliș sonor,* și *un conținut (un înțeles, un sens).* Sensul cuvintelor nu depinde de forma lor.

În timpul comunicării (vorbirii), cuvintele iau diferite forme gramaticale *(merg, mergeai, mergând* etc). Acestea sunt forme ale aceluiași cuvânt, nu cuvinte diferite.

Unele cuvinte au: *o rădăcină, o temă* și *o terminație.* Astfel, cuvântul *meșteșugăresc* are rădăcina *meșteșug-* tema *meșteșugar-* și terminația *-esc.*

Nu toate cuvintele au o temă diferită de rădăcină: *bun, mare, frumos* etc.

Totalitatea cuvintelor dintr-o limbă formează vocabularul ei.

Vocabularul limbii române cuprinde peste o sută douăzeci de mii de cuvinte, putând să exprime orice idei, oricât de dificile ar fi acestea.

Antonimele *sunt cuvinte cu forme diferite și cu sens opus unul altuia.*

Sinonimele *sunt cuvinte cu forme diferite, dar cu aproximativ același înțeles.*

II

Exerciții de efectuat în clasă

1. Grupați pe familii cuvintele următoare:

cuvânt, vorbă, conștiință, vorbăreț, vocală, bun, conștient, cuvântare, vorbitor, cuvânta, vorbuliță, albastru, cuvântător, vorbi, conștiincios, cuvințel, vorbire, vocaliza, conștiinciozitate, vocalic, vorbărie, bunătate, vorbușoară, vocalizare, bunicel, albăstreală, albăstrui, albăstrea, albăstri, albăstrire.

2. Scoateți separat rădăcinile sau temele și terminațiile cuvintelor de la exercițiul **1**, după modelul următor: *cuvânt* = rădăcină; **-a***(cuvânta)*,**-are** *(cuvânt***are**), **-(ă)tor** *(cuvânt***ător**), **-el** *(cuvinț***el**) = terminații.

3. Formați familiile de cuvinte de la: *număr, vesel, trist, pământ, floare, lumină, a scrie, coleg, frunză, pădure, bătrân, tânăr.*

4. Grupați pe serii sinonimice cuvintele următoare, după acest model:

a transpira – a asuda – a năduși;

a drege, curaj, a permite, putere, a părăsi, a îngădui, armată, îndrăzneală, energie, a abandona, a goni, a corecta, forță, a îndrepta, a alunga, a repara, a tolera, a îndepărta, oaste, oștire.

5. Grupați câte două antonimele date aici fără o anumită ordine:

plin, repede, blând, scump, a păstra, totdeauna, rar, a vinde, drept, încet, ieftin, a înălța, a cumpăra, flămând, curat, aspru, strâmb, a coborî, a pierde, niciodată, des, gol, murdar, sătul.

Scanned with OKEN Scanner

6. Găsiți sinonimele cuvintelor: *asfințit, a învinge, hrană, a săvârși, a micșora, podoabă, necesitate, soție, speranță, nevoiaș, noroc, a dispărea, durere, destin, apogeu, a dobândi, certitudine, bătălie, a aduna, încântător.*

7. Găsiți antonimele cuvintelor: *a ieși, zgomot, nădejde, apariție, prietenie, putere, dezbinare, certitudine, a iubi, a împrăștia, repede, tulbure.*

8. Explicați de ce nu este recomandabil să spunem: *repetă din nou, mai revine, coboară jos.*

Clasificarea cuvintelor după formă și sens

Omonimele

I

Exercițiu: Înlocuiți punctele cu cuvintele scrise în stânga paginii:

mare — În vacanța ... am făcut o excursie la ...

port — În ... la Constanța, am văzut mulți oameni în ... național.
Și eu ... uneori un frumos costum din județul Argeș.

poartă — Sora mea ... cu plăcere o ie primită de la bunica.
În Maramureș am văzut o ... foarte frumoasă.

Întrebări: **1.** Prin ce se aseamănă cele două cuvinte *mare* din prima propoziție; (prin formă sau prin înțelesul lor)?

2. Dar cuvintele *port* și *poartă* din restul textului de mai sus?

3. Prin ce se deosebesc aceleași cuvinte: *mare – mare; port – port – port; poartă – poartă?*

Explicații: În textul de mai sus, substantivul *mare* este identic ca formă cu adjectivul *mare,* deși fiecare are înțelesul său, cu totul diferit unul de altul.

De asemenea, cele trei cuvinte: *port* (substantiv), care denumește locul unde pot ancora în siguranță vapoarele, *port* (substantiv), care este sinonim cu substantivul costum, și *port* (verb) sau cuvintele: *poartă* (verb) și *poartă* (substantiv), deși identice ca formă, având aceleași sunete, așezate în aceeași ordine, diferă unul de altul ca înțeles.

Asemenea cuvinte, identice ca formă, dar total diferite ca înțeles, se numesc **omonime.**

Omonime sunt și *poartă, poartă* din exemplele următoare:
Munții noștri *poartă* (verb) multe bogății.
Lângă *poartă* (substantiv) se află nucul sădit de tata.

II

Exerciții de efectuat în clasă

1. Subliniați omonimele din propozițiile și frazele următoare:

Am cules din grădină o roșie. Ileana are o basma roșie.

Ea aduce o găleată de apă plină ochi și nu o scapă deloc din ochi, ca să n-o verse. Noi o admirăm ce lin poartă găleata. Astăzi mama ne servește la masă mâncăruri noi: ochiuri, vinete, crap și lin. Linul este peștele meu preferat. Eu mai cer puțină sare. Sora mea sare repede de la masă și-mi aduce solnița. Afară e un cer

Scanned with OKEN Scanner

senin. În bătaia lunii casele par vinete. Mătușa Anica țese pânză la război. Ea este văduvă de război. Când mașina vecinului a rămas în pană, tata a luat un ciocan și o pană, ca să-l ajute s-o repare.

2. Formați scurte propoziții în care să folosiți omonimele cuvintelor: *toc, ceară, dar, car, lună, lac, vie, vin, gol, mai, mei, nouă* (după modelul celor de la exercițiul 1).

3. Înlocuiți punctele printr-unul din cuvintele omonime scrise în stânga paginii:

car – car	Doi boi trag un ... de fân. Eu ... în spate un rucsac mic.
care – care	Pe drum trec două ... goale, pe ... le trag câte doi cai.
casă – casă	Plătesc la ... cumpărăturile făcute. Noi avem o ... nouă.
masă – masă	Se adunase acolo o ... de oameni. La ora 12, noi stăm la ...
capră – capră	Bunicul are o ... și doi iezi. El taie lemne, folosind o ...și un ferăstrău.
gol – gol	Terenul de sport era aproape... . Echipa noastră de fotbal a câștigat meciul cu un singur ....

4. Explicați care este sensul cuvintelor scrise cursiv în textul următor:

Țăranii *seamănă* grâu și porumb pe ogoare. Dan *seamănă* cu fratele său. Ei *seamănă* a fi moldoveni. Grâul *adunat* cu combinele *este transportat* la magazii. Grâul *este strâns* de pe câmp cu mare grijă. Țăranii își *împodobesc* frumos casele. Ei le *ornează* cu flori și covoare.

5. Cuvintele *mare, păr, ochi, lin, război, cap* au, ca omonime, diferite sensuri. Formați cu fiecare dintre ele câte o propoziție din care să se vadă sensurile lor.

De exemplu: Eu sunt băiat *mare.*

În iulie am fost cu părinții mei la *mare.*

Cuvintele polisemantice

I

Exercițiu: Explicați care sunt sensurile cuvintelor scrise cursiv în textul următor:

În fiecare dimineață, Andrei face gimnastică o jumătate de oră, după aceea intră în *baie* și face un duș călduț.

După ce vine de la antrenament, de pe terenul de sport, face o *baie* serioasă. Uneori stă mai mult în *baie,* ca să se dilate bine porii pielii.

Vara, copiii se duc la *baie* la râu.

Bunicii mei merg deseori la *băi* la Eforie sau la Techirghiol.

Întrebări: **1.** Prin ce cuvinte sau grupuri de cuvinte s-ar putea înlocui cuvântul *baie* din textul de mai înainte?

2. Ce v-a ajutat ca să puteți face aceste înlocuiri?

3. Ce rezultă din faptul că acest cuvânt poate fi înlocuit prin altele?

Explicație: În textul de mai înainte, cuvântul *baie* poate avea diferite sensuri: *încăperea cu destinație specială pentru spălat sau îmbăiat* (intră în *baie)* sau chiar *o clădire specială cu această destinație (baie* comunală), *îmbăiere* sau *spălare* (face *baie), vasul* sau *cada în care se spală* sau *apa de îmbăiat* (stă mai mult în *baie), scăldare, scăldat* (se duc la *baie,* la râu), *stațiune balneară* (merg la *băi),* de data aceasta folosit numai la plural.

Asemenea cuvinte cu două sau mai multe sensuri se numesc cuvinte **polisemantice.**

Scanned with OKEN Scanner

Sensul lor nu poate fi stabilit, de multe ori, decât într-un context, adică atunci când se găsesc în relații cu alte cuvinte, formând propoziții, fraze sau chiar un text ceva mai mare, alcătuit din mai multe propoziții și fraze.

Cuvintele *polisemantice* se pot confunda uneori cu *omonimele*. Astfel, cuvântul *baie* mai poate însemna și *mină*, adică loc din care se extrag mineralele. Cum acesta nu are nici unul dintre sensurile amintite mai înainte, înseamnă că este un cuvânt aparte, omonim cu primul. De altfel, astfel de cuvinte sunt înregistrate separat chiar în dicționare.

O situație asemănătoare au și *casă* cu sensul de *locuință* și *casă* cu înțelesul de *loc unde se face plata*, *masă* cu sensul de *mobilă* și *masă* cu sensul de *mulțime de oameni*, care sunt omonime, deși *masă* cu sensul de *mobilă* este la rândul său, polisemantic: *masă* = mobilă, *masă* = mâncare, *masă* = prânz (cină) etc.

Cuvântul *cap*, de asemenea, poate fi și polisemantic, atunci când înseamnă *o anumită parte a corpului omenesc sau al animalelor, căpetenie, minte, gândire* (câte *capete*, atâtea păreri), *extremitatea unui obiect* (*cap* de ață, *capul* satului, *capul* mesei), *capăt* etc., dar nu și atunci când înseamnă *promontoriu* (fâșie de uscat înaltă și stâncoasă, care înaintează în mare).

Polisemantice sunt și cuvintele: *limbă, vatră, carte, pod, sare, a face, a fi, a lua, a veni, crud* și multe altele.

Numărul cuvintelor polisemantice în limba română, ca și al sinonimelor și al omonimelor, este foarte mare.

În general, sensurile unui cuvânt polisemantic, oricât de numeroase ar fi, sunt totdeauna înrudite sau apropiate între ele, adică au unele elemente comune.

Delimitarea lor se poate face numai cu ajutorul contextului și al dicționarului.

Exerciții de efectuat în clasă

1. Înlocuiți verbul *a veni* din propozițiile sau frazele următoare printr-unul dintre cuvintele scrise în stânga paginii, ținând seama de sensul său de ideile exprimate în textul dat:

merge	Trenul *vine* în gară la ora două.
intră	De la gară, tata *vine* direct acasă.
curge	Când sună de intrare, profesorul *vine* îndată în clasă.
sosește	Oltul *vine* la vale, străbătând ținuturile muntoase și
crește	deluroase cu mare iuțeală.
ajunge	Uneori, el *vine* și inundă Lunca Dunării. Zgomotul vine
se trag (descind)	până departe, tulburând liniștea ținutului.
ajungea	Strămoșii mei *vin* din plăieșii lui Ștefan cel Mare.
	Apa în care înota îi *venea* până la umeri.

2. Folosind un dicționar al limbii române sau micul dicționar de la sfârșitul manualului, arătați care sunt sensurile cuvintelor scrise cursiv în textul următor:

Opera poetică a lui George Coșbuc cuprinde multe poezii. *Opera* lui Brâncuși este admirată nu numai în țară, ci și peste hotare. Tata merge des la *operă*. Lui îi plac mai ales *operele* lui George Enescu, Richard Wagner și Johann Strauss. Printre *operele* lui Brâncuși este și *Poarta sărutului*, de la Târgu-Jiu. Și noi avem o *poartă* frumoasă. Sora mea *poartă* o haină nouă. Ion *se poartă* frumos cu colegii săi. Mama ne invită la *masă*. În piață s-a strâns o *masă* uriașă de oameni. Forța *maselor* este nebănuită. Bunica are două *mese* de stejar. După-*masă*, Andrei vine la mine. În jurul *mesei* sunt patru

Scanned with OKEN Scanner

scaune. Ștefan cel Mare a deținut 47 de ani *scaunul* Moldovei. Cuvântul *scaun* are aici alt *sens*. Orice cuvânt are un *sens*, adică un *înțeles* al său. Eu *înțeleg* bine ce spui. Petre zice că el este un om *neînțeles*. Noi mergem în *sensul* indicat. Unii oameni vorbesc fără nici un *sens*. Nu circulați în *sens* interzis! Pe această stradă este *sens* unic.

Emil *înțelege* bine când cineva vorbește franțuzește. Când *am înțeles* acest lucru, l-am felicitat.

Oamenii pașnici *se înțeleg* ușor între ei.

3. Arătați care dintre cuvintele scrise cursiv în textul de la exercițiul **2** sunt omonime și care sunt polisemantice.

4. Alcătuiți câte o propoziție pentru fiecare sens al cuvintelor: *față, vatră, frumos, a dori,* luând ca model textul de la exercițiul **2**.

III

Exerciții facultative

1. Înlocuiți verbele scrise cursiv în textul următor printr-unul dintre corespondentele lor scrise în stânga paginii, ținând seama de sensul textului (de ideile exprimate), de modul, timpul, numărul și persoana cerute de acordul gramatical:

a totaliza
a strânge
a culege
a se grupa
a dezbate
a păstra
a preocupa
a se întâlni
a conversa
a analiza
a vorbi
a studia
a dori
a purta
a lua
a susține
a apuca
a se prinde
a obișnui

S-a spart o sticlă. Mama *adună* cu grijă cioburile. Combinele *adună* de pe câmp grâul copt. Prietenii mei *adună* zmeură din pădure.

Dana *ține* socoteala casei. Ea *adună* cu atenție sumele scrise într-un carnețel. În recreație, colegii mei *se adună* în curtea școlii, unde *discută* diverse subiecte care îi interesează. Duminica *ne adunăm* pe terenul de sport. Ana învață limba engleză.

Ea *discută* în această limbă.

Noi *discutăm* poezia „O rămâi" de Mihai Eminescu. Ei *discută* planul unei compuneri despre opera poetului. Aurel *discută* cu aprindere despre îndatoririle elevilor. El *ține* neapărat să cunoască fiecare elev aceste îndatoriri.

Mihai *ține* ghiozdanul în mâna stângă. Cu dreapta îl *ține* pe fratele său mai mic, ca să nu se depărteze prea mult de noi. *Ține*, te rog puțin ghiozdanul acesta, zice el. Acum îl *ține* cu amândouă mâinile pe fratele său să nu cadă, apoi îl ia în brațe.

Acesta *se ține* cu amândouă mâinile de gâtul său. El *s-a învățat* să fie *ținut* în brațe.

2. Grupați, după sensurile lor, verbele *a aduna, a discuta, a ține,* din textul de la exercițiul **1**, apoi căutați să aflați și alte sensuri ale acestor verbe și verificați-le în câte o propoziție.

Paronimele

I

Exercițiu: Folosind un dicționar al limbii române sau micul dicționar de la sfârșitul manualului, precizați sensurile cuvintelor: *eminent* și *iminent* din propozițiile următoare:

Tatăl colegului meu de bancă este un bărbat *eminent*.

Inundația era un pericol *iminent* pentru cei de pe malul apei.

Scanned with OKEN Scanner

Întrebări: **1.** Prin ce se mai deosebesc cuvintele *eminent* și *iminent*, din textul de mai sus, afară de sensul lor diferit?

2. De ce se pot confunda uneori aceste cuvinte?

Explicație: Cuvântul *eminent* se deosebește de cuvântul *iminent* nu numai prin sensul lui diferit, ci și prin câte un sunet – vocalele **e** și **i** – , toate celelalte sunete fiind la fel.

Asemenea cuvinte aproape identice ca formă, însă deosebite între ele în ceea ce privește înțelesul (sensul) se numesc **paronime.**

Paronime sunt și cuvintele: *stringent* și *astringent, albastru* și *alabastru, erupe* și *irupe, prenume* și *pronume, prepoziție* și *propoziție* etc.

II

Exerciții de efectuat în clasă

1. Folosind un dicționar al limbii române sau micul dicționar explicativ de la sfârșitul manualului, stabiliți sensurile cuvintelor scrise cursiv în propozițiile sau în frazele următoare și grupați câte două paronimele:

Dan scufundă un balon într-un vas cu apă. *Imersiunea* nu-i reușește. Dan este un elev *eminent*. El observă că *imersiunea* și *emersiunea* sunt două procese fizice interesante. Nu i-a fost ușor să *releve* ce este caracteristic acestora. Despre acestea a făcut o *comunicare* în cercul de fizică. Totodată a *inserat* un articol în revista școlii.

Când m-am întors acasă se *înserase* bine. *Comunicația* era oprită. Dar era mulțumit că a *revelat* unele din constatările sale și celorlalți colegi.

Între el și membrii cercului avusese loc mai înainte o *consultare* pe tema aceasta.

Elena este puțin răcită. Ea s-a dus la cabinetul medical pentru o *consultație*. Medicul i-a spus că nu există nici un pericol *iminent*.

2. Găsiți sinonimele cuvintelor *a scufunda, eminent, imersiune, emersiune, a releva, a insera, a revela,* folosite în textul de la exercițiul **1**, și încercați să le înlocuiți unele prin altele. (Consultați „Dicționarul de sinonime", un dicționar al limbii române sau micul dicționar explicativ de la sfârșitul manualului).

III

Exerciții facultative

1. Alcătuiți câte o propoziție sau câte o frază cu fiecare dintre cuvintele: *ordinal, familiar, solitar, corectare, complement, arbitral, ordinar, familial, solidar, literar, original, temporar, literal, originar, temporal, colectare, compliment, arbitrar,* după ce mai întâi ați stabilit sensurile acestora.

2. Grupați câte două paronimele de la exercițiul **1**.

3. Găsiți sinonimele cuvintelor: *solitar, arbitrar, corectare, temporar,* apoi încercați să le înlocuiți unele prin altele în propozițiile sau frazele pe care le-ați alcătuit la exercițiul **1**.

4. Găsiți antonimele cuvintelor: *familiar, arbitrar, ordinar, solidar, temporar* și alcătuiți cu fiecare dintre ele câte o propoziție.

Scanned with OKEN Scanner

Îmbogățirea vocabularului

I

Deși vocabularul limbii române este destul de bogat, progresele înregistrate de cultură, știință și tehnică fac necesară introducerea multor cuvinte noi și crearea altora din cele existente în limba noastră (în vorbire, în operele literare sau în cele științifice și tehnice).

Procesul de îmbogățire a vocabularului fiind mult mai complex, ne vom limita la o sistematizare a mijloacelor celor mai folosite. Acestea se pot grupa în două mari categorii: *mijloace interne* și *mijloace externe.*

Mijloace interne

Mijloacele interne sunt: *derivarea, compunerea* și *schimbarea valorii gramaticale.*

Derivarea se poate realiza prin *sufixe* și prin *prefixe.*

Derivarea cu sufixe

Text: Mircea este un *copil* bine crescut. Deși are 13 ani, este foarte *copilăros.* El are o *copilărie* frumoasă.

Dana este o *copilă* zglobie. Ea se poartă uneori ca o *copiliță* mofturoasă. Când vede însă vreun *copilaș,* îl alintă cu vorbe alese.

Sandu, fratele ei, este un *copilandru.*

Întrebări: Care este cuvântul de bază din care s-au format substantivele: *copilaș, copilandru, copilă, copiliță, copilărie* și adjectivul *copilăros?*

2. Ce formează împreună toate cuvintele acestea?

3. Cum se numesc cuvintele dintr-o familie de cuvinte formate de la un cuvânt de bază?

4. Care sunt sunetele sau grupurile de sunete adăugate la cuvântul de bază pentru a forma cuvintele derivate: *copilaș, copilandru, copilă, copiliță, copilărie, copilăros?*

Explicații: Cuvintele *copilaș, copilandru, copilă, copiliță, copilărie, copilăros,* care, împreună cu substantivul *copil,* alcătuiesc o familie de cuvinte, s-au format de la acesta din urmă prin atașarea la sfârșitul lui a sunetelor sau a îmbinărilor de sunete: **-aș, -andru, -ă, -iță, -(ăr)ie, -(ăr)os** (*copil* + **aș,** *copil* + **andru,** *copil* + **ă,** *copil* + **iță,** *copil* + **(ăr)ie,** *copil* + **(ăr)os**).

Aceste îmbinări de sunete (chiar un singur sunet), care se atașează la sfârșitul unui cuvânt de bază pentru a forma cuvinte noi, se numesc **sufixe lexicale,** *iar formarea de cuvinte noi cu ajutorul sufixelor se numește* **derivare.**

Sufixele, cu ajutorul cărora se formează, prin derivare, cuvinte noi, sunt destul de numeroase în limba română.

Scanned with OKEN Scanner

Unele dintre ele servesc pentru a forma *diminutive* (substantive care denumesc obiecte mai mici decât cele denumite de cuvântul de bază). *Acestea se numesc sufixe diminutivale:*

-aș (*copilaș, băiețaș, iepuraș, fluturaș*),
-el (*băiețel, carnețel, scăunel*),
-iță (*copiliță, fetiță, peniță, scăriță*),
-ică (*vâlcică, măturică, putinică*) etc.

Numărul sufixelor în limba română este foarte mare; amintim câteva: **-ar** (*strungar*), **-er** (*tapițer*), **-ist** (*tractorist*), **-ință** (*cunoștință*), **-(ă)mânt** (*învățământ*), **-ime** (*muncitorime*), **-iș** (*frunziș*), **-et** (*tineret*), **-(i)tor** (*muncitor*), **-os** (*osos*), **-al** (*săptămânal*), **-iu** (*auriu*), **-ui** (*a dărui*), **-iza** (*portretiza*) etc.

II

Exerciții de efectuat în clasă

1. Subliniați cu două linii sufixele care servesc la formarea cuvintelor următoare:

adeverință, adormitor, aducător, aeriseală, afișier, auriu, albăstriu, albăstreală, albeață, alburie, albinărit, albișoară, albișor, alergător, alergătură, acoperiș, aluniș, alunecuș, alunecos, amarnic, amăgeală, amăgitor, amărăciune, amăreală, amărui, amenințător, amorțeală, apărător, apărătoare, apăsător, apucătură, apusean, arcaș, arcuș, argintar, argintărie, argintiu, aruncătură, ascultător, ascunziș, ascunzătoare, ascuțime, ascuțiș, subțirel, frumușel, bunicel, asprime, așezământ, atașabil, atrăgător, ațipeală, ațos, aurărie, azvârlitură.

2. Consultând, pentru cuvintele mai puțin cunoscute, un dicționar al limbii române sau micul dicționar de la sfârșitul manualului, încadrați într-un dreptunghi cuvintele derivate cu sufixe: *bagateliza, balonaș, bastonaș, băbesc, băcănie, bădiță, bădișor, băieței, amabilitate, prietenie, sinceritate, războinic, necesar, solubil, blănar, blănărie, patriot, patriotism, licean, bolnăvicios, nisipos, accelerație, acordeonist, ghinionist, trâmbițaș, pepenaș, dovlecel, bombardament, brumăriu, carbonifer.*

3. Stabiliți rădăcinile din care s-au format cuvintele derivate date la exercițiile **1** și **2**.

III

Exerciții facultative

1. Cuvintele scrise cursiv în textul următor sunt derivate. Subliniați cu câte o linie cuvintele de bază și cu câte două linii sufixele:

Pe *străduța* noastră este o *căscioară* nouă cu *acoperiș* de țiglă de culoare *roșcată*. În *grădinița* acestei *căsuțe* cresc *floricele* de toate culorile, de la nuanțele *albăstrii* la violetul-aprins, de la alb-*gălbui* la mov-închis. Printre straturile de flori sunt alei cu *pietriș* mărunt. De-a lungul *gărduțului* de sârmă vezi câte un *tufiș* cu *frunziș* des. Ici-colo, câte un *pomișor* cu *rămurele* frumos rotunjite. La poartă veghează un cățel cu niște *ochișori vioi*, care are o *codiță* ca un *fuioraș* de in.

Alături este o *curticică* în care cresc laolaltă *găinușe, cocoșei, rățuște* și *bobocei* de gâscă. Un *curcănaș* își înfoaie mândru coada deasă. Aici, din cauza pământului *argilos* nu cresc decât *firicele* firave de iarbă de un verde-*gălbui* neobișnuit. Un *bătrânel* și o *bătrânică* îngrijesc fiecare *colțișor* cu simțământul că, fără ei, nimic nu s-ar face în acest *locșor odihnitor*, pe care îl invidiază toți *locuitorii* din cartierul acela.

Scanned with OKEN Scanner

2. Folosind, la alegere, sufixele: *-șor, -leț, -el, -ie, -ice, eț, -os, -ică, -șoară, -ioară, -rie* și cuvintele de bază: *pădure, mlaștină, nor, ploaie, apă, vânt, tânăr, vesel,* formați toate derivatele posibile.

3. Scrieți familiile de cuvinte de la: *carte, grădină, țară, oraș, ușor, alb, a citi, a gândi.*

4. Separați cuvintele de bază din familiile de cuvinte de la exercițiul **3** și subliniați cu două linii sufixele cu ajutorul cărora s-au format acestea.

5. Înlocuiți formele verbului *a lega* din propozițiile și frazele următoare cu unul din verbele: *a aduna, a strânge, a înlănțui, a înnoda, a fixa, a imobiliza, a bandaja, a priponi, a pansa, a rodi, a se înfiripa, a uni,* ținând seama de ideile exprimate și de sensurile lui:

Combinele seceră grâul, îl treieră și *leagă* paiele în baloturi. Ana își *leagă* părul cu o panglică albă. În clasele mici, elevii își *leagă* ghiozdanele de spate cu două curelușe.

Mihai *leagă* câinele cu un lanț. Vecinul nostru are un cal nărăvaș. Când îl potcovește, el îi *leagă* piciorul cu un streang.

Pe izlaz sunt *legați* doi cai tineri.

Fratele Irinei și-a fracturat o mână. Medicul i-*a legat*-o cu o fașă. Când ne tăiem cu ceva, este bine să dezinfectăm locul și să ne *legăm* imediat, ca să nu ne infectăm.

Nu toate florile *leagă* după ce s-au scuturat.

Brașovul este *legat* de București printr-o cale ferată electrificată.

Între colegi *se leagă* ușor prieteniile.

Derivarea cu prefixe

I

Exerciții: **1.** Atașați la verbele: *dobândi, lua, înnoi, aduce, aprinde, califica, căpăta, căsători* îmbinarea de sunete *re-* (de exemplu: *redobândi),* formând cu ele cuvinte noi, și alcătuiți cu fiecare dintre acestea câte o propoziție sau câte o frază.

2. Atașând la cuvintele *tăia, ține, vedea, deschide, pătrundere, rupe, țese* îmbinarea de sunete *între-,* formați, cu ajutorul acestora, cuvinte noi (de exemplu, *întretăia)* și alcătuiți cu fiecare dintre ele câte o propoziție.

3. Procedați ca la exercițiile **1** și **2** cu îmbinarea de sunete *des-* și cuvintele: *coase, completa, compune, considera, crește, păgubi, tăinui, zăvorî.*

4. Procedați la fel cu îmbinarea de sunete *ne-* și cuvintele: *auzit, auzind, văzut, văzând, drept, chibzuință, copt, cugetat, despărțit, dreptate, socotință.*

Întrebări: **1.** Ce s-a întâmplat cu cuvintele scrise cursiv în formularea exercițiilor de mai sus după atașarea lor la îmbinările de sunete *re-, între-, des-* și *ne-* (și-au păstrat sensul sau și l-au schimbat)?

2. Aceste îmbinări de sunete luate singure au un sens? Dar împreună cu alte cuvinte?

3. De ce aceste îmbinări se scriu într-un singur cuvânt cu cuvintele înaintea cărora se atașează?

4. Mai cunoașteți și alte îmbinări de sunete care se pot atașa înaintea altor cuvinte, schimbându-le sensul? Care? (Dați exemple în propoziții sau fraze.)

Scanned with OKEN Scanner

Explicații: Atașând înaintea cuvintelor: *dobândi, lua, înnoi, tăia, ține, vedea, coase, completa, compune, auzit, auzind, văzut, văzând* etc. îmbinările de sunete **re-, între-, des-, ne-,** cu care se scriu într-un singur cuvânt, s-au obținut cuvintele noi, cu sensuri deosebite de ale acestora: *redobândi, relua, reînnoi, întretăia, întreține, întrevedea, descoase, descompleta, descompune, neauzit, neauzind, nevăzut, nevăzând* etc.

Aceste îmbinări de sunete se aseamănă cu sufixele, deoarece cu ajutorul lor se pot crea cuvinte noi, dar se deosebesc de ele, pentru că se atașează înaintea cuvântului.

Asemenea îmbinări de sunete atașate la începutul unor cuvinte pentru a crea altele noi, cu sensuri diferite de primele, se numesc **prefixe.**

Chiar dacă unele îmbinări de sunete cu care creăm cuvinte noi, prin derivare din altele, nu au sens luate singure, ele au totuși un anumit sens pe care îl imprimă cuvintelor create cu ajutorul lor.

Dăm aici, pentru orientare, și alte prefixe:

con- (**con***cetățean*, **con***locuitor*, **con***sătean*);
în-(îm-) (**în***depărta*, **în**deplini, **în***doi*, **îm***bolnăvi*);
post- (**post***liceal*, **post***belic*);
pre- (**pre***vesti*, **pre***școlar*, **pre***găti*);
ante- (**ante***brat*, **ante***măsurătoare*, **ante***vorbitor*);
anti- (**anti***fascist*, **anti***epidemic*, **anti***imperialist*);
extra- (**extra***fin*, **extra***școlar*, **extra***bugetar*);
inter- (**inter***spațial*, **inter***statal*, **inter***ministerial*);
răs- (**răs***croi*, **răs***tălmăci*, **răs***ufla* < răs + sufla);
sub- (**sub***aprecia*, **sub***carpatic*, **sub***înțelege*);
supra- (**supra***pune*, **supra***sensibil*);
ultra- (**ultra***sunet*, **ultra***violet*, **ultra***modern*).

Observații: **1.** Prefixul *des-* devine *dez-* înaintea unei vocale (**dez***interesa*, **dez***articula*) sau a consoanelor **b, d, g, v, m, n, l, r** (**dez***bina*, **dez***doi*, **dez***gropa*, **dez***vinovăți*, **dez***membra*, **dez***nădăjdui*, **dez***lega*, **dez***robi*).

2. Ca și **des-, răs-** devine **răz-** înaintea vocalelor și a consoanelor **b, d, g, l, m, n, v** (**răz***bate*, **răz***gândi*, **răz***nepot*).

II

Exerciții de efectuat în clasă

1. Deoarece nu toate cuvintele care încep cu aceleași sunete ca prefixele sunt derivate în limba română, subliniați cu o linie cuvintele derivate:

pretenție, predispoziție, prefix, îndatorire, înghesuială, conlucrare, concediu, condiție, cooperare, consiliu, conviețuire, învăța, învălui, întrevedea, interplanetar, interesant, anterior, antiaerian, preveni, presupune, prejudecată, precădere, precizie, precugeta, pregeta, restabili, restructura, reteza, retrage, reveni, destăinui, dezumfla, desprinde, dezarticula, dezamăgi, dezmoșteni, dezlipi, dezinteresa, dezobișnui, deznoda, despături.

2. Separați prefixele de cuvintele de bază de la care s-au format unele dintre cuvintele de la exercițiul **1**.

3. Subliniați cu o linie cuvintele formate prin derivare cu sufixe și cu două pe cele create cu prefixe:

Pe strada noastră este în construcție un bloc, pe care constructorii îl fac din prefabricate. La construirea lui participă zidari, lemnari, fierari, betoniști, zugravi,

Scanned with OKEN Scanner

excavatoriști, mozaicari, electricieni și tinichigii. Aici vin zilnic multe vehicule, mari și mici, care transportă materialul necesar. Într-o zi s-a oprit în fața blocului un excavator, care împiedica circulația. În momentul acela a venit și un turism din care a coborât un sublocotenent de la poliție. Cu el era și un subaltern al său. Șoferul excavatorului a recunoscut că a greșit, dar lucrătorii de la poliție i-au reamintit obligațiile conducătorilor auto. Se subînțelege că staționarea acestor vehicule a dezorganizat câtva timp activitatea șantierului.

III

Exerciții facultative

1. Știind că unele verbe derivate cu prefixul *în-(îm-)* provin din acest prefix și un substantiv (de exemplu: *împăduri* < *în* + *pădure)*, arătați cuvintele de bază de la care s-au format verbele:

îmbăia, îmbogăți, îmboldi, îmbrobodi, împodobi, împietri, împăuna, împintena, împânzi, încetățeni, încondeia, încremeni, încuviința, îngrămădi, înmâna, înmuguri, înjgheba, însămânța. (Verificați răspunsurile folosindu-vă de micul dicționar de la sfârșitul manualului).

2. Folosind un dicționar al limbii române sau micul dicționar de la sfârșitul manualului, arătați care sunt sensurile cuvintelor:

antebelic, antemeridian, postmeridian, anteproiect, antibiotic, anticar, anticameră, antimonarhic, antipatic, antiseptic, concludent, concordanță, concurent, confident, congela, conlucra, consolida, contopi, contravenție.

3. Procedând ca la exercițiul **2**, arătați care sunt sensurile cuvintelor: *deține, aparte, izolat, suplinit, dialogurile, insistență, facultativă, enunțurile, retorice, expresivă, căutată,* în textul următor:

Vocativul deține un loc aparte pentru cazurile gramaticale, pentru că are cele mai slabe legături cu restul frazei. Fiind nu numai izolat, ci și suplinit în practică de imperativ și de interjecții, el intră în dialogurile obișnuite ca o insistență facultativă, iar în enunțurile retorice ca o insistență expresivă, căutată.

(I. Coteanu – *Morfologia numelui în protoromână)*

4. Consultând, la nevoie, un dicționar al limbii române, precizați care sunt diferitele sensuri ale cuvintelor: *a deține, loc, aparte, caz,* (cazurile), *slab, legătură, rest, a izola, a suplini, practică, a obișnui, expresiv, a căuta* din textul de la exercițiul **3**.

Compunerea

I

Text: Vecinul nostru, care este un om *cumsecade,* tratează pe toată lumea cu amabilitate și cu *bunăvoință.*

El cultivă, în grădina din jurul casei, flori variate, ca: *ochiul-boului,* micsandre, *gura-leului,* lalele, crini și altele; de curând a plantat butași de vie, aduși de la *Valea Călugărească* și de la *Dealul Mare.*

Scanned with OKEN Scanner

Întrebări: **1.** Ce fel de substantive sunt *bunăvoință, ochiul-boului, gura-leului:* simple sau compuse, comune sau proprii?

2. Dar substantivele *Valea Călugărească* și *Dealul Mare?*

3. Din ce cuvinte este alcătuit substantivul *bunăvoință?*

4. Dar *Valea Călugărească* și *Dealul Mare?*

5. Prin ce se deosebesc substantivele *ochiul-boului* și *gura-leului* de substantivul *bunăvoință?* Numai prin scriere sau și prin elementele din care sunt alcătuite?

6. De ce *bunăvoință* s-a scris într-un cuvânt, iar *ochiul-boului* și *gura-leului* în două cuvinte legate prin liniuță de unire?

7. Ce este ca parte de vorbire *cumsecade,* din ce cuvinte este format și ce părți de vorbire sunt acestea?

Explicații: Substantivul *bunăvoință* a rezultat din contopirea adjectivului *bună* și a substantivului *voință,* care, împreună cu adjectivul, și-a modificat sensul, denumind o *anumită stare sufletească.*

Din contopirea lor s-a născut un *substantiv comun compus.*

În mod asemănător, din substantivele comune *valea* și *dealul* la care s-au alăturat adjectivele *călugărească* și *mare* s-au format două *substantive proprii compuse: Valea Călugărească* și *Dealul Mare,* care denumesc două localități viticole.

Substantive comune compuse sunt și *ochiul-boului* și *gura-leului,* ambele formate din câte un substantiv în cazul nominativ, care se poate declina *(ochiul, gura),* și câte un substantiv în cazul genitiv *(boului, leului),* care rămâne neschimbat. Atât substantivele *ochiul* și *gura,* care denumesc organe ale unor viețuitoare, cât și *boului* și *leului,* care denumesc două animale, și-au pierdut sensul lor inițial și, luate împreună, două câte două, denumesc anumite flori.

Observații: Pentru deosebirea cuvintelor compuse de alte îmbinări de cuvinte este demn de reținut faptul că, prin compunere, cuvintele noi, rezultate în urma acestui procedeu, au sensul lor diferit de al elementelor componente. Astfel, *gura-leului* este un substantiv compus, fiindcă ambele substantive *(gura* și *leului)* și-au pierdut sensul lor, denumind împreună o floare. Gramatical, cuvintele compuse se analizează ca un tot, fără separarea elementelor componente: *gura-leului* – substantiv, comun, compus, feminin, nominativ, singular; *gurii-leului* – substantiv, comun, compus, feminin, genitiv, singular.

Procedeul acesta de creare a unor cuvinte cu sensuri noi, diferite de cele inițiale, prin contopirea sau alăturarea a două sau mai multe cuvinte (de exemplu: *nu-mă-uita) se numește* **compunere.**

Prin compunere s-a creat și adjectivul *cumsecade* (din *cum + se + cade).*

Compuse pot fi și unele numerale *(douăzeci, treizeci,* din *două + zeci, trei + zeci* etc.), adverbe *(astfel, altfel,* din *ast + fel, alt + fel* etc.), prepoziții *(despre, dinspre,* din *de + spre, din + spre* etc.) sau conjuncții *(fiindcă, deoarece,* din *fiind + că, de + oare + ce* etc.).

Ortografie: Când elementele (cuvintele) care intră în compunerea unui cuvânt nou, cu un sens diferit de al componentelor sale, sunt strâns sudate între ele, în așa fel încât cuvântul nou se comportă din punct de vedere gramatical ca un singur cuvânt, se scriu împreună, fără liniuță de unire: *bunăvoință, cumsecade.*

Scanned with OKEN Scanner

Când termenii substantivelor comune compuse își păstrează o oarecare independență din punct de vedere gramatical, se scriu legați prin liniuță de unire: *ochiul-boului, gura-leului, floare-de-leac, nu-mă-uita.*

Se scriu despărțite (în cuvinte separate) numele proprii de localități, compuse din substantiv însoțit de adjectiv: *Valea Călugărească, Dealul Mare.*

II

Exerciții de efectuat în clasă

1. Explicați ce părți de vorbire sunt, care sunt elementele componente și cum s-au format (prin contopire sau prin alăturare) cuvintele următoare:

binevoi, maro-închis, zgârie-brânză, broasca-apei, creasta-cocoșului, condurul-doamnei, ochi-de-pisică, untdelemn, treisprezece, miazăzi, fărădelege, primăvară, după-amiază, prim-ministru, nord-vest, altădată, deseori, laolaltă, deodată, numai, devreme, demult, așadar, câine-lup, vagon-cisternă, cerul-gurii, bou-de-baltă, mamă-mare, proces-verbal, dublu-decalitru, bună-cuviință, bun-simț, bun-rămas, Făt-Frumos, scurt-metraj, liber-profesionist, prim-plan, locotenent-colonel, general-maior.

2. Treceți la plural substantivele care pot avea acest număr, dintre cele de la exercițiul **1.**

3. Suprimați cu o linie orizontală toate îmbinările de cuvinte care nu constituie cuvinte compuse:

sud-vest, general-colonel, inginer-șef, lemn-câinesc, untdelemn, binevoitor, punct și virgulă, cale ferată, luare-aminte, sfeclă roșie, casă de cultură, după-amiază, Ștefan cel Mare, Vălenii de Munte, Piatra Arsă, roșu-deschis, cravată de mătase, pantof de damă, Radu de la Afumați, Fierbinții de Jos, umbrelă bărbătească, pod de lemn.

III

Exerciții facultative

1. Subliniați cu o linie roșie substantivele derivate cu sufixe, cu albastră pe cele derivate prin prefixe și cu verde pe cele create prin compunere:

a) Sunt gări al căror nume adie familiar, Prisaca Dornei, Valea Putnei, Mestecăniș, Sadova, Molid, Frasin, Păltinoasa, Ilișești, Todirești...

(Geo Bogza – *Rarăul*)

b) Lexicul oricărei limbi se află într-o continuă prefacere sau evoluție, iar modificările care au loc în cadrul lui sunt, în general, direct ori indirect legate de progresul societății umane, în ansamblu, și, în mod special, de transformările care se petrec în viața materială și spirituală a unei anumite colectivități lingvistice.

(Din vol. *Sinteze de limba română*)

2. Subliniați, în textul următor, cu o linie cuvintele compuse și cu două linii îmbinările de cuvinte (substantiv + atribut), care pot lăsa impresia că ar fi cuvinte compuse:

Scanned with OKEN Scanner

Ieri am fost cu mama la băcănie, de unde am cumpărat: două kilograme de zahăr tos, un kilogram de zahăr cubic, unul de orez glasat, sare de lămâie, un pachet de boia de ardei, unul de piper negru, două borcane de compot de caise, un litru de ulei de floarea-soarelui, o jumătate de ulei de porumb, două borcane de pastă de castane comestibile, două de ardei umpluți, unul de castraveți murați.

Schimbarea valorii gramaticale[1]

I

Text: *Iarna* a trecut. A sosit *primăvara. Primăvara* păsările călătoare vin în țara noastră. *Iarna* ele se duc în țările cu climă caldă.

Un bărbat *bătrân* privește sosirea cocorilor. *Bătrânul* acela are 85 de ani. El are un câine *rău,* care mușcă *rău* pe oricine intră noaptea în curtea *bătrânului.*

Răul vine adesea pe neașteptate.

Întrebări: **1.** Câte propoziții sunt în textul de mai sus?

2. Ce funcții sintactice au cuvintele scrise cursiv în textul de mai sus *(iarna, primăvara, bătrân, bătrânul, bătrânului, rău, răul)?*

3. Prin ce se deosebesc cuvintele *iarna* și *primăvara* din primele patru propoziții (ca formă și ca funcție sintactică)?

4. Prin ce se deosebesc cuvintele *bătrân, bătrânul, bătrânului, rău, răul* (ca formă și funcție sintactică)?

Explicații: În primele două propoziții, cuvintele **iarna** și **primăvara** au funcție de subiecte și sunt substantive articulate cu articolul hotărât. În propozițiile următoare, deși cele două cuvinte au forme identice cu cele din primele două propoziții, nu mai sunt nici subiecte, nici substantive, ci complemente circumstațiale de timp exprimate prin adverbe.

Rezultă de aici că, *în anumite condiții, unele substantive devin adverbe.*

În continuarea textului apar *adjectivele* **bătrân** și **rău** (bărbat *bătrân,* câine *rău)* cu funcție de atribute.

Prin articulare, acestea și-au schimbat valoarea gramaticală, devenind substantive: bătrânul (subiect) *bătrânului* (atribut), *răul* (subiect).

Adjectivul **rău,** *determinând verbul mușcă, și-a schimbat, de asemenea, valoarea gramaticală, devenind adverb.*

Și alte părți de vorbire își schimbă valoarea gramaticală:

– pronumele personal de persoanele I și a II-a, la formele neaccentuate de dativ și acuzativ, au adesea valoare de pronume reflexive: Profesorii mei *îmi* dau note mari când mă pregătesc bine *(îmi* –pronume personal);

Îmi amintesc cu plăcere de orele de istorie *(îmi* – pronume reflexiv);

– pronumele posesive și demonstrative devin adjective posesive și demonstrative:

Ai mei merg astăzi la recoltatul porumbului *(ai mei*– pronume posesiv);

Părinții *mei* vin de la gară *(mei* – adjectiv posesiv);

Acestea sunt cărțile mele (*acestea* – pronume demonstrativ);

Aceste cărți sunt ale mele *(aceste* – adjectiv demonstrativ);

[1] Procedeul a mai fost numit și *schimbarea categoriei gramaticale.*

Scanned with OKEN Scanner

– infinitivul lung și supinul devin substantive:

Intrarea la spectacol la ora 19 (*intrarea* – infinit lung articulat, devenit substantiv);

Recoltatul porumbului se face toamna *(recoltatul* – supin articulat, devenit substantiv;

– adverbe devenite prepoziții;

Obiectele ușoare plutesc *deasupra (deasupra* – adverb).

Obiectele ușoare plutesc *deasupra* apei *(deasupra* – prepoziție).

II

Exerciții de efectuat în clasă

1. Treceți în rubrica potrivită a schemei următoare cuvintele scrise cursiv din textul dat:

Substantive	Adjective		Pronume		Adverbe	Prepoziții	Verbe
	propriu-zise	pronominale	personal	demonstrativ			

Azi timpul este *frumos.* În luncă privighetorile cântă *frumos. Frumosul* din natură este de neuitat.

Elevii *ies* de la școală. După *ieșirea acestora,* în școală domnește liniștea. Numai un elev *liniștit* stă *liniștit* într-o bancă.

Acesta este colegul meu Ionescu. El privește tot *înainte. Înaintea* lui, prin fereastra deschisă, se întinde un teren *deschis.* Ionescu spune totdeauna *deschis* ce are de spus.

Lângă fereastră sunt doi tei *tineri,* pe care *îi* îngrijesc doi *tineri. Tinerii aceștia* sunt elevi în *aceeași* clasă cu *noi. Pe aceștia i*-am văzut și ieri îngrijind *acești* tei și florile din curtea școlii.

Florile se udă *dimineața* sau *seara. Dimineața* și *seara, ziua* și *noaptea* împreună totalizează douăzeci și patru de ore.

2. Arătați ce funcție sintactică au cuvintele scrise cursiv în textul de la exercițiul 1 și care sunt cuvintele determinate de ele (afară de prepoziții).

III

Exerciții facultative

1. Analizați substantivele derivate și pe cele compuse din textul următor, arătând: sufixele sau prefixele la cele derivate și elementele componente la cele create prin compunere:

a) Cuvintele vechi, moștenite din latină – *mijloc, primăvară, amiază, miază-noapte* – sau create în limba noastră [...] *untdelemn, fărădelege, optsprezece* – au componentele foarte sudate, încât vorbitorii nu mai sesizează fiecare element, ci suma lor care reprezintă o unitate desăvârșită. Prin urmare, ele se scriu într-un

Scanned with OKEN Scanner

singur cuvânt. Alte formații, de obicei mai noi, în care termenii sunt percepuți și analizați de către vorbitori, se scriu cu liniuță de unire: *gură-spartă, oțel-beton, alb-vioriu, ochi-de-pisică* etc.

(După *Limba română corectă* – cap. *Cuvinte compuse)*

b) Dacă veți urca vreodată – și eu vă sfătuiesc să urcați – prin umbra Carpaților Răsăriteni, pe la Piatra-Neamț și Târgu-Neamț, spre locurile celei dintâi descălecări, de la un timp veți băga de seamă că se vorbește tot mai puțin despre Ceahlău... .

(Geo Bogza – *Rarăul)*

2. Folosind un dicționar al limbii române sau micul dicționar explicativ de la sfârșitul manualului, precizați sensurile cuvintelor: *a moșteni, component, a sesiza, a desăvârși, a percepe,* folosite în textele de mai înainte.

3. Formați de la: *vechi, moșteni, compune, sesiza, reprezenta, analiza, respecta, alcătui* cuvintele care pot alcătui familii de cuvinte (unde e posibil) și arătați sufixele și prefixele de care v-ați folosit.

4. Găsiți două substantive, două adjective, două verbe compuse și alcătuiți cu fiecare dintre ele câte o propoziție.

Mijloace externe de îmbogățire a vocabularului

I

Împrumuturile. Neologismele

Exerciții: **1.** Folosind un dicționar al limbii române sau micul dicționar explicativ de la sfârșitul manualului, precizați care sunt sensurile cuvintelor scrise cursiv în fragmentul următor:

Bogăția *lexicală* a unei limbi se judecă în două feluri: după numărul de cuvinte *atestate* și *inventariate* în *opere lexicografice,* în primul rând în *dicționarele- tezaur*, și după *frecvența* cuvintelor în *texte.*

(I. Coteanu și A. Bidu-Vrănceanu – *Limba română contemporană,* vol. II)

2. Încercați să înlocuiți cuvintele: *lexicală, atestate, inventariate, opere, lexicografice, dicționarele, tezaur, frecvența, texte,* din textul de la exercițiul 1, cu sinonimele lor sau cu un grup de cuvinte care redau înțelesul unora dintre ele.

Întrebări: **1.** Toate cuvintele la care ne-am referit aici ar putea fi înlocuite prin sinonime?

2. Este mai simplu sau mai complicat să înlocuiești un cuvânt ca *lexicală, inventariate, lexicografice, dicționare* prin mai multe cuvinte care, de fapt, exprimă același lucru?

3. Pot cunoaște toți vorbitorii limbii române sensurile cuvintelor în discuție?

4. De ce ne ajutăm pentru a cunoaște sensurile unor cuvinte ca acelea la care ne-am referit?

5. Prin introducerea în limba română a unor cuvinte din alte limbi, aceasta pierde sau câștigă?

Scanned with OKEN Scanner

Explicații: Cuvintele: *lexical* (= privitor la lexic, adică la vocabular), *atestate* (= confirmate, dovedite în scris), *lexicografice* (= privitoare la lexicografie, adică la disciplina care stabilește principiile și metodele de întocmire a dicționarelor), *dicționarele* (= lucrări care cuprind cuvintele dintr-o limbă), *frecvență* (= repetare deasă și regulată a unei acțiuni), *texte* (= fragmente, părți dintr-o scriere) sunt împrumutate din limba franceză; *opere* (= lucrări științifice sau de artă), *inventariate* (= înregistrate, trecute într-un inventar), din limba italiană, iar *tezaur*[1] (= cantitate mare de lucruri de preț), din limba latină.

Chiar unele dintre cuvintele împrumutate din limba franceză, ca, de exemplu, *atestate, dicționare, frecvență,* sau dintre cele împrumutate din limba italiană, ca *opere, inventariate,* provin, de fapt, tot din limba latină, de unde au fost introduse în aceste limbi.

În momentul introducerii lor în limba română, acestea au fost adaptate limbii noastre atât în privința pronunției, cât și în aceea a formelor gramaticale.

Fragmentul discutat aici a fost luat dintr-o lucrare de știință a limbii (de lingvistică). Asemenea cuvinte sunt cunoscute, înțelese și întrebuințate, fără nici o dificultate, de specialiștii în știința limbii (de lingviști).

Și specialiștii din alte domenii ale științei sau ale tehnicii folosesc numeroase cuvinte pe care le împrumută din alte limbi (franceză, engleză, germană, rusă, italiană etc.).

Cuvintele noi, împrumutate, în general, din alte limbi, se numesc **neologisme.** Ele contribuie, în mod evident, la îmbogățirea vocabularului limbii române.

Există neologisme absolut necesare, ca: *radio, telefon, televizor, televiziune, atom, electricitate, electron, electronică* etc., care au circulație în toate limbile, neputând fi înlocuite cu cuvinte românești mai vechi, nici cu grupuri de cuvinte.

Paralel cu acestea, în limbă au pătruns totdeauna și pătrund și astăzi numeroase neologisme de care ne putem lipsi.

Excesul de neologisme poate îngreuia comunicarea dintre oameni, constituind uneori o piedică în înțelegerea unor texte.

II

Exerciții de efectuat în clasă

1. Cuvintele scrise cursiv în textul următor sunt neologisme. Folosind un dicționar al limbii române sau micul dicționar explicativ de la sfârșitul manualului, precizați sensul acestor cuvinte:

Actorul sau *diletantul* care citesc sau *recită* dau toate semnele că doresc *să se transforme* în *autorul poeziei,* și anume în *autorul* stăpânit de *emoțiile exprimate* în *opera* sa: *figura* lor ia *o expresie dezolată,* glasul le tremură, pieptul li se umflă de suspine. Nu-mi place deloc *expresia indiscretă a sentimentelor,* mai întâi pentru că o bănuiesc de *impostură.*

(Tudor Vianu – *Citire și recitare,* din vol. *Jurnal)*

[1] A se vedea, în *Micul dicționar explicativ,* accepția, din text, a cuvântului *tezaur (dicționar-tezaur).*

Scanned with OKEN Scanner

2. Identificați neologismele din textul care urmează și precizați sensurile lor:

Cercetați adânc arta voastră! Așezați vălul delicat al măsurii peste emoția pe care urmăriți să mi-o transmiteți. Nu învârtiți ochii în cap, nu vă bateți cu pumnul în piept, nu-mi spargeți timpanul cu strigătele voastre și nici nu vă stingeți vocea, ca și cum v-ați găsi în pragul morții. Dacă vreți ca emoția poeziei să mi se transmită, puneți-mă mai bine în situația de a ghici, decât de a o primi în manifestarea ei exagerată și suspectă. Facem parte dintr-o societate de civilizați și, la nivelul dezvoltării noastre, este suficientă o simplă indicație, pentru a se înțelege ce se petrece în sufletul unui om. Coborâți deci tonul, măsurați-vă gesturile, atenuați expresia emoției, fiți mai ponderați! În felul acesta, mă veți mișca cu mai multă siguranță.

(Tudor Vianu – *Citire și recitare,* din vol. *Jurnal)*

III

Exerciții facultative

1. Subliniați toate neologismele din textele următoare, orientându-vă, pentru identificarea lor, și după micul dicționar de la sfârșitul manualului:

a) Cele mai multe neologisme pe care le-am împrumutat în secolul trecut și în ultimele decenii s-au dovedit utile și din această cauză s-au impus în limbă. Altele, în special dintre cele recente sau foarte recente, au sferă de circulație restrânsă și par lipsite de perspectiva generalizării, tocmai pentru că nu răspund unor necesități sau pentru că există în limba noastră sinonime perfecte care le fac inutile.

(Din vol. *Sinteze de limba română)*

b) Soarele scăpăta spre asfințit, departe, peste pământufurile roșcate ale pădurii de trestii. Înainte de fiorul amurgului, balta tăcea, solemnă, oglindind în limpezimile ei un cer înalt, fără pată. Căldura scăzuse. Ne alăturasem cu barca de un țărm umbrit de sălcii bătrâne, pletoase, în singurătățile unui braț vechi al Dunării.

(Mihail Sadoveanu – *Taine)*

2. Cum vă explicați că în primul text de la exercițiul **1** sunt mai multe neologisme decât în cel de-al doilea? (Țineți seama de felul scrierilor din care au fost extrase aceste fragmente.)

3. Găsiți cuvintele polisemantice în textele de la exercițiul **1** și formați cu fiecare dintre ele cel puțin câte o propoziție.

4. Arătați care sunt sensurile cuvintelor: *stil, stiliza, stilist, stilizat, stilat, stilistic,* în propozițiile (frazele) următoare:

Stilul caselor de la munte diferă de al celor de la șes.

La Muzeul de Artă al României am văzut câteva tablouri în *stil* baroc.

Stilul lui Mihail Sadoveanu se deosebește fundamental de *stilul* lui Ion Luca Caragiale.

George Coșbuc are un *stil* aparte printre poeții epocii sale.

Colegul meu de bancă are *stilul* lui de a juca tenis.

Când eram în clasa a V-a făceam multe greșeli de *stil.*

Bunica se îmbracă în *stilul* modei din tinerețea sa.

Este lipsit de *stil* amestecul de lucruri disparate și neasimilabile.

Scanned with OKEN Scanner

Tata a scris în grabă o comunicare. Acum stă și o *stilizează* cu răbdare. El ține foarte mult la *stilul* său; el este un stilist recunoscut.

Un prieten al tatălui meu este pictor. El execută flori *stilizate.* Astăzi, unele decoruri la teatru sunt *stilizate.*

George Enescu *a stilizat* unele motive ale muzicii populare.

Alexandru Odobescu, Mihail Sadoveanu, Calistrat Hogaș și alți prozatori români sunt *stiliști* neîntrecuți.

Uneori, în clasă, noi facem analize *stilistice.*

Vărul meu este un tânăr *stilat.* El are o comportare corectă, elegantă.

5. Alcătuiți o descriere în care să apară, între altele, și sinonimele: *încântător – fermecător; priveliște –peisaj; a desfăta – a încânta – a delecta;* antonimele: *frig – cald, devreme – târziu;* paronimele: *iminent – eminent;* omonimele cuvintelor: *mare* și *vie.*

6. Explicați de ce, în compunerea efectuată mai înainte, folosirea mai ales a sinonimelor și a antonimelor face descrierea mai expresivă. (Țineți seama și de faptul că repetarea frecventă a acelorași cuvinte nu este recomandabilă totdeauna.)

Scanned with OKEN Scanner

Morfologia

Morfologia este partea gramaticii care cuprinde regulile privitoare la forma cuvintelor și la modificările acesteia în vorbire.

Substantivul

I

Substantivul *este partea de vorbire care denumește ființe, lucruri, fenomene ale naturii, acțiuni, stări* etc., *cunoscute în gramatică sub numele de obiecte.*

Substantivele sunt de două feluri: **comune,** care denumesc obiecte de același fel *(băiat, fată, oraș, munte* etc.), și **proprii,** care denumesc anumite ființe sau lucruri spre a le deosebi de celelalte ființe sau lucruri de același fel *(Alexandru, Ileana, București, Bucegi* etc.).

Ele au următoarele *categorii gramaticale:*

a) trei genuri: **masculin, feminin** și **neutru;**

b) două numere: **singular** și **plural;**

c) cinci cazuri: **nominativ, genitiv, dativ, acuzativ** și **vocativ.**

Atât substantivele comune, cât și cele proprii, pot fi **simple** *(elev, școală, Matei, Iași)* sau **compuse** *(floarea-soarelui, bunăvoință, Piatra-Olt, Târgu-Neamț, Mihai Viteazul* etc.).

Unele substantive au numai forme de singular *(miere, secară, fasole, aur, var, foame, sete* etc.), altele numai de plural *(tăieței, Bucegi* etc.).

Substantivele: *cap, corn, cot, ochi, umăr* au mai multe forme de plural, având uneori sensuri diferite *(capete, capi; coarne, cornuri; coți, coate, coturi; ochi, ochiuri; umeri, umere).*

Câteva substantive au la plural înțeles diferit de al singularului: *bucată* – pl. *bucăți,* dar și *bucate* (cereale și mâncăruri); *frig* – pl. *friguri* (boală cu acest nume); *grâu* – pl. *grâne* (cereale); *lapte* – pl. *lapți* (la pește) etc.

În propoziții, substantivele pot avea diferite funcții: *subiect, nume predicativ, atribut, complement direct, complement indirect, complemente circumstanțiale.*

Pentru a îndeplini aceste funcții, substantivele își schimbă uneori forma, adică **se declină.**

Declinarea substantivelor poate fi *nearticulată,* ca în exemplele care urmează, și *articulată cu articol hotărât.*

Scanned with OKEN Scanner

Substantivele *elev, elevă* și *tractor,* nearticulate, se declină astfel:

Substantivul elev

a) *singular*

N. Dan este [*elev*] în clasa a VII-a.
G. Comportarea acestui [*elev*] este exemplară.
D. Acestui [*elev*] îi place să-și ajute colegii în toate ocaziile.
A. Pe acest [*elev*] îl iubesc toți colegii săi.
V. [*Elev,*] șterge, te rog, tabla!

b) *plural*

N. Dan și Andrei sunt [*elevi*] foarte silitori.
G. Caietele acestor [*elevi*] sunt curate și bine îngrijite.
D. Acestor [*elevi*] le plac poeziile lui George Coșbuc.
A. Pe acești [*elevi*] îi vezi totdeauna împreună.
V. Dragi [*elevi,*] fiți bineveniți la festivitatea de astăzi!

Substantivul elevă

a) *singular*

N. Ana este [*elevă*] în clasa a VII-a.
G. Sora acestei [*eleve*] este colega noastră.
D. Oricărei [*eleve*] harnice îi place și disciplina.
A. Profesorii apreciază pe orice [*elevă*] harnică.
V. [*Elevă, (elevo),*] ai rezolvat exercițiul?

b) *plural*

N. Aceste [*eleve*] sunt colegele mele.
G. Hărnicia multor [*eleve*] este demnă de toată lauda.
D. Unor [*eleve*] le plac mult florile.
A. Noi stimăm mult pe aceste [*eleve.*]
V. Dragi [*eleve,*] bine ați venit!

Scanned with OKEN Scanner

Substantivul **tractor**

a) *singular*

N. Acest *tractor* taie brazde adânci.

G. Dan a ajutat la repararea acestui *tractor.*

D. Ce-i lipsește acelui *tractor?*

A. Mecanicii au reparat de curând acest *tractor.*

b) *plural*

N. Pe câmp se văd primăvara foarte multe *tractoare.*

G. Reparațiile acestor *tractoare* s-au făcut în timpul iernii.

D. Multor *tractoare* li se fac reparații puține.

A. Noi privim cu interes aceste *tractoare.*

Așa cum se poate observa din exemplele de mai sus, numai substantivul *elevă* și-a modificat forma la singular.

Substantivele *elev* și *tractor* au păstrat neschimbată forma la toate cazurile la singular. La plural, formele au rămas neschimbate la toate cazurile, indiferent la ce gen sunt:

Masculin		*Feminin*		*Neutru*	
Singular	*Plural*	*Singular*	*Plural*	*Singular*	*Plural*
N.A. elev	elevi	elevă	eleve	tractor	tractoare
G.D. elev	elevi	eleve	eleve	tractor	tractoare
V. elev!	elevi!	elevă! (elevo!)	eleve!	–	–

Substantivele feminine au la genitiv și dativ singular aceeași formă ca la plural.

Foarte multe substantive nu au forme specifice pentru vocativ, folosindu-se formele nominativului cu valoare de vocativ:

Elev, vino la tablă!

Elevi, pregătiți caietele de gramatică!

Unele substantive comune nearticulate de genul masculin au un vocativ în **-e,** după cum anumite substantive nearticulate de genul feminin au un vocativ în **-o:**

Ce faci acolo, domnule *(prietene, vecine* etc.)?

Cu cine vorbești acolo, *bunico?*

Ortografie: 1. Numele proprii se scriu totdeauna cu inițială majusculă, fie că denumesc persoane *(Ion, Vasile),* porecle *(Scurtu, Cârnu),* animale *(Grivei, Joiana)* sau aștri *(Iupiter, Venus),* fie că sunt nume proprii geografice *(București, Ialomița, Olt),* denumiri ale unor întreprinderi *(Vulcan, Electronica),* numele unor opere sau publicații *(Baltagul, Luceafărul)* etc.

Scanned with OKEN Scanner

2. Numele proprii compuse se scriu astfel:

a) cu inițială majusculă la fiecare termen, afară de articolele și prepozițiile care intră în alcătuirea lor:

– numele proprii de persoane sau personaje de basm: *Mihai Viteazul, Ștefan cel Mare, Vlad Țepeș, Sfarmă-Piatră, Harap-Alb* etc.;

– numele localităților: *Satu Mare, Lacul Roșu, Baia Mare, Piatra-Olt, Curtea de Argeș, Vatra Dornei:*

– denumirile oficiale ale statelor, denumirile oficiale ale organelor și organizațiilor de stat și politice naționale sau internaționale, ale întreprinderilor și instituțiilor de tot felul: *România, Ministerul Învățământului, Muzeul Național de Istorie, Ministerul Finanțelor, Editura Didactică și Pedagogică, Întreprinderea de Mecanică Navală Galați* etc.;

– numele sărbătorilor: *Crăciun(ul), Anul Nou, Ziua Internațională pentru Apărarea Copilului, 1 (Întâi) Decembrie.*

b) cu inițială majusculă numai la primul cuvânt:

– numele operelor literare, ale ziarelor, revistelor etc.: *Amintiri din copilărie, România liberă, România literară* etc.

La scrierea numelor proprii geografice este bine să se țină seama de următoarele criterii:

a) Substantivele *deal, fluviu, munte, insulă, lac, râu, vale, vârf, peninsulă* etc. se scriu cu inițială mică dacă nu fac parte din denumirea geografică respectivă: *râul Prahova, lacul Techirghiol, peninsula Florida* etc.

Aceste substantive se scriu cu inițială majusculă când fac parte integrantă din denumirea geografică, fiind însoțite de:

– un adjectiv: *Peninsula Balcanică, Lacul Sărat, Munții Apuseni* etc.;

– un substantiv în genitiv: *Munții Măcinului, Valea Prahovei, Insula Șerpilor;*

– un substantiv precedat de prepoziție: *Porțile de Fier, Câmpia de Vest* etc.

b) Se scriu cu liniuță de unire numele de localități compuse din două substantive cu formă de nominativ-acuzativ: *Cluj-Napoca, Popești-Leordeni, Târgu-Mureș* etc.

II

Exerciții de efectuat în clasă

1. Înlocuiți punctele cu formele substantivului *munte,* corespunzătoare funcției lor sintactice:

N. Acest … este Ceahlăul.

G. Pe platoul acestui … sunt pășuni întinse.

D. George Coșbuc a dedicat acestui … câteva versuri sugestive.

A. El compară acest … cu „un uriaș cu fruntea-n soare".

2. Scoateți separat numai formele substantivului *munte,* așa cum apar în propozițiile de la exercițiul **1**, și observați dacă s-a schimbat sau nu forma acestuia în declinare.

3. Înlocuiți punctele cu formele de plural ale substantivului *munte,* apoi, procedând ca la exercițiul **2**, arătați dacă s-a schimbat sau nu forma acestuia în declinare:

N. Acești … sunt îndrăgiți de excursioniști.

G. Cabanele acestor … sunt moderne și confortabile.

D. Acestor … nu le lipsesc nici locurile inaccesibile.

A. Noi iubim acești… cu frumusețile și bogățiile lor.

Scanned with OKEN Scanner

4. Înlocuiți punctele cu formele de singular ale substantivului *casă:*

N. Această … este lângă școala noastră.

G. În curtea acestei … sunt doi nuci bătrâni.

D. Ei oferă acestei … umbră și răcoare toată ziua.

A. În drum spre școală, admir zilnic această …

5. Scoateți separat toate formele substantivului *casă,* așa cum apar ele la exercițiul **4**, și observați care sunt formele lui la fiecare caz.

6. Alcătuiți propoziții cu formele de plural ale substantivului *casă* și, procedând ca la exercițiul **5**, arătați dacă substantivul și-a schimbat, în cursul declinării, forma la plural.

7. Comparând formele de la singular ale substantivului *casă* cu cele ale pluralului, așa cum apar la exercițiile **4** și **6**, arătați la care cazuri formele sunt identice.

8. Luând ca model exercițiile **4** și **6**, alcătuiți diferite propoziții în care substantivul *școală* să fie folosit pe rând la toate cazurile, la singular și la plural.

9. Ce modificări apar în forma substantivului *școală* în propozițiile de la exercițiul **8**? Care cazuri au aceeași formă?

10. Înlocuiți punctele cu formele corespunzătoare fiecărui caz ale substantivului *toc:*

a) *la singular:*

N. Acest … scrie foarte bine.

G. Penița acestui … este nouă.

D. Unui … bun îi trebuie o peniță rezistentă.

A. Dan a cumpărat azi un … nou.

b) *la plural:*

N. Pe banca lui Emil sunt două … vechi.

G. Peniţele acestor … sunt încă bune.

D. El le-a pus celor două … peniţe noi.

A. Emil scrie pe rând cu aceste …

11. Comparați formele substantivului *toc,* folosite în propozițiile de la exercițiul **10**, cu cele ale substantivelor *munte* (masculin) și *casă* (feminin) întâlnite în exercițiile de mai înainte și arătați cu care dintre ele se aseamănă în declinare substantivele neutre (cu cele masculine sau cu cele feminine?).

12. Alcătuiți diferite propoziții în care substantivele: *mamă, frate* și *caiet* să apară, pe rând, la cazurile nominativ, genitiv, dativ și acuzativ, la singular și la plural.

13. Comparați formele acestor substantive cu ale substantivelor: *munte, casă, școală, toc* din exercițiile **1–10** și formulați singuri regulile privitoare la declinarea substantivelor comune nearticulate.

III

Exerciții facultative

1. Subliniați cu o linie substantivele comune și cu două linii substantivele proprii din textul următor:

În țară, poetul intră în trupa lui Iorgu Caragiale ca sufler, trecând apoi la Pascali. I.L. Caragiale își aducea aminte că un director de teatru ambulant (desigur Pascali) îi spusese că găsise la Giurgiu, slujind în curtea și grajdul unui hotel, pe Eminescu. Acesta, culcat în iesle, citea în gura mare pe Schiller (citiți *Șiler),* căci avea un geamantan plin de cărți. […] Cu Iorgu Caragiale poetul a colindat până în 1867 orașele

Scanned with OKEN Scanner

muntene, rămânând la el încă o iarnă în București, 1867/1868. Apoi intră în trupa mai serioasă a lui Pascali, pornind cu ea în turneul din Ardeal în mai 1868. Trupa juca la Brașov, Lugoj, Timișoara, Arad, Oravița, primită pretutindeni cu mare însuflețire.

(După *Istoria literaturii române*, vol. III)

2. Analizați substantivele din textul de la exercițiul 1, arătând: genul, numărul, cazul și funcția sintactică a fiecăruia.

3. Subliniați substantivele compuse:

miazăzi, primăvară, pierde-vară, Întorsura Buzăului, Negoiul, creasta-cocoșului, ochiul-boului, vocabular, compunere, condurul-doamnei, Turnu Roșu, rea-voință, câine-lup, inginer-șef, prim-ministru, vicepreședinte, cal-putere, bunăstare, bunătate, autostradă, autogară, bun-simț, soare-răsare, bună-cuviință, zgârie-nori, nu-mă-uita, tipografie. Satulung, Baba-Cloanța, Leordeni, Popești-Leordeni, Gura Humorului, Delta Dunării, Dealul Spirei, Țara Oașului, Carpații Meridionali, Ocna Sibiului, Harap-Alb, Marea Neagră, Valea Oltului.

4. Explicați de ce scriem: *Balta Brăilei, Țara Bârsei, Țara Hațegului, Valea Jiului, Munții Sebeșului, Râul Doamnei, Cetatea Neamțului, Calea Victoriei, Calea Rahovei* (cu inițială majusculă), dar *lacul Siutghiol, lacul Greaca, munții Moldovei, râul Argeș, râul Dâmbovița, comuna Domnești, județul Argeș, strada Matei Millo* (cu inițială mică).

5. Explicați de ce scriem: *Târgu-Jiu, Turnu-Măgurele, Eforie-Sud, Eforie-Nord, Tușnad-Băi, Târgu-Neamț* (cu liniuță de unire), dar *Târgul Frumos, Bolintinul din Vale, Baia de Arieș, Poiana Mărului, Peninsula Scandinavică, Splaiul Independenței, Țara Românească, Ștefan cel Mare, Mircea cel Bătrân, Radu de la Afumați* (fără liniuță de unire).

6. Transcrieți textul următor, corectând greșelile de ortografie (făcute intenționat) la copierea lui.

Andrei a făcut o excursie la mare, unde a vizitat stațiunile Mangalia, Saturn, neptun, Venus, olimp, Eforie-nord, Eforie-Sud, Constanța și mamaia.

Stelian a făcut o excursie pe Valea prahovei, pe valea Oltului și pe valea jiului. El a vizitat orașele Sinaia, Predeal, Târgu-jiu, Petroșani și Lupeni, precum și stațiunile Călimănești și Căciulata.

Articolul

I

Articolul *este partea de vorbire care însoțește un substantiv, arătând în ce măsură obiectul denumit de acesta este cunoscut vorbitorilor.*

Articolele se declină, având forme identice pentru nominativ și acuzativ și pentru genitiv și dativ.

Articolele nu se folosesc niciodată singure, ci numai împreună cu substantive, adjective, pronume sau numerale.

În limba română sunt mai multe feluri de articole: **hotărât, nehotărât, posesiv (genitival) și demonstrativ (adjectival).**

Articolul hotărât propriu-zis (l, le, i; a, le; lui, i, lor) *se atașează, în general, la sfârșitul substantivului, arătând că obiectul denumit de acesta este cunoscut vorbitorilor.*

Acesta se atașează la sfârșitul substantivelor sau al adjectivelor direct (*vulpe***a**) sau cu ajutorul unei vocale (*om***ul**, *basma***ua**), cu excepția numelor proprii de persoane de genul masculin, la care, la genitiv și dativ, se așază înaintea substantivelor (**lui** *Alexandru*), ori înlocuind terminația *-ă* (*cas***a**).

Scanned with OKEN Scanner

Substantivele articulate cu articolul hotărât își păstrează în declinare formele nearticulate, declinându-se numai articolul:

*Elev***ul** Alexandru este prietenul meu.

Părinții *elev***ului** Alexandru sunt vecinii noștri.

*Elev***a** aceasta este sora **lui** *Alexandru.*

Mama *elev***ei** Ileana este farmacistă.

*Elev***ii** aceia sunt în clasa a VIII-a.

Profesorii noștri sunt și ai *elev***ilor** acelora.

*Elev***ele** din clasa noastră citesc multe poezii.

*Elev***elor** din clasa a VIII-a le plac mai mult nuvelele.

Cazul	*Masculin*		*Feminin*	
	Singular	*Plural*	*Singular*	*Plural*
N.A.	*elevul*	*elevii*	*eleva*	*elevele*
G.D.	*elevului*	*elevilor*	*elevei*	*elevelor*
V.	*elevule!*	*elevilor!*	–	*elevelor!*

Observație: La genitiv și dativ singular articolul hotărât **lui** se așază și înaintea substantivelor comune care arată gradele de rudenie **(lui** *nenea),* precum și înaintea numelor proprii derivate cu un sufix masculin **(lui** *Catrinel)* sau a numelor proprii de origine străină **(lui** *Mimi).*

Articolele nehotărâte (un, unui; o, unei; niște, unor) *se așază totdeauna înaintea substantivului și prezintă obiectul denumit de el ca individualizat, fără a-l defini precis pentru vorbitori.*

Sandu este **un** *elev* foarte silitor.

Cartea aceasta este a **unui** *coleg.*

Ana este **o** *elevă* harnică și curajoasă.

Revista aceasta este a **unei** *eleve* din clasa a VI-a.

Ele au genul, numărul și cazul substantivelor pe care le însoțesc.

Articolele posesive (genitivale) al, ai; a, ale; alor *se așază înaintea substantivelor și a pronumelor în genitiv pentru a lega numele obiectului posedat de numele posesorului. Ele se acordă în gen și număr cu substantivele care denumesc obiectele posedate, nu cu cele care denumesc posesorii:*

Această carte este **a** fratelui meu.

Acest *copil* este **al** vecinilor noștri.

Articolul posesiv intră și în alcătuirea numeralelor ordinale **(al** *doilea,* **al** *treilea) și a pronumelor posesive* **(al** *meu,* **a** *mea).*

Scanned with OKEN Scanner

Articolele demonstrative (adjectivale) cel, cea; cei, cele; celui, celei; celor *leagă unele substantive de adjectivele care le determină și se acordă în gen, număr și caz cu substantivele determinate:*

Omul **cel** harnic își face iarna car și vara sanie.

Omului **celui** harnic nu-i lipsește nimic.

Articolul demonstrativ (adjectival) se așază între substantiv și adjectivul care îl însoțește, determinându-l.

Articolul demonstrativ (adjectival) dă valoare de substantiv adjectivului sau numeralului pe care îl precedă, dacă acestea nu determină un substantiv:

Cei *mulți* nu-i așteaptă pe **cei** *puțini.*

Cei *doi* nu prea voiau să primească, dar după multă stăruință din partea **celui** *al treilea* au primit.

(Ion Creangă – *Cinci pâni)*

El se folosește și pentru formarea superlativului relativ: **cel** *mai mare,* **cea** *mai mare.*

Când intră în compunerea unor nume proprii, articolul demonstrativ (adjectival) nu-și schimbă forma *(Ștefan* **cel** *Mare, al lui Ștefan* **cel** *Mare* etc.).

Articolele nu au funcții sintactice, de aceea se analizează împreună cu cuvintele pe care le însoțesc.

Formele articolelor sunt următoarele:

Cazul	*Singular*					
	Hotărât		Nehotărât		Demonstrativ (adjectival)	
	Masculin	*Feminin*	*Masculin*	*Feminin*	*Masculin*	*Feminin*
N.A.	**l, le**	**a**	**un**	**o**	**cel**	**cea**
G.D.	**lui**	**i**	**unui**	**unei**	**celui**	**celei**
V.	**le**	–	–	–	–	–
	Plural					
N.A.	**i**	**le**	**niște**	**niște**	**cei**	**cele**
G.D.	**lor**	**lor**	**unor**	**unor**	**celor**	**celor**
V.	**lor**	**lor**	–	–	–	–

Posesiv (genitival)

	Singular	*Plural*
Masculin	**al**	**ai**
Feminin	**a**	**ale**

G.D. plural – masculin și feminin: **alor**

II

Exerciții de efectuat în clasă

1. Subliniați cu roșu articolele hotărâte, cu albastru pe cele nehotărâte, cu verde pe cele posesive (genitivale) și cu negru pe cele demonstrative (adjectivale) din textele următoare:

a) Deschid sfânta carte unde se află înscrisă gloria României, ca să pun înaintea ochilor fiilor ei câteva pagini din viața eroică a părinților lor. Voi arăta

Scanned with OKEN Scanner

acele lupte uriașe pentru libertatea și unitatea națională, cu care românii, sub povața celui mai vestit și mai mare din voievozii lor, încheiară veacul al XVI-lea.

(După Nicolae Bălcescu – *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul)*

b) Așa eram eu la vârsta cea fericită, și așa cred că au fost toți copiii, de când îi lumea asta și pământul: măcar să zică cine ce-a zice.

(Ion Creangă – *Amintiri din copilărie)*

c) Din depărtări se auzeau uriașii ce petreceau în vârfurile celor trei munți ai lor, cu chiote și veselie.

(Alexandru Mitru – *Cei trei frați Criș)*

d) La rădăcina florii și sub culcușul păsării ș-al mistrețului [...] se află căzute [...] oasele vulturului și ale prăzilor lui, scheletele mistreților și rândurile nesfârșite ale vietăților mărunte. A fost un fir de nomol; astăzi e o insulă plutitoare. O mână încet vântul. Pe un fir de trestie s-a așezat o pasăre noptatică de apă. Și astfel se strecoară încet – ca o fantomă a trecutului și a viitorului. E un fel de simbol al bălții, o barcă a vieții...

(După Mihail Sadoveanu – *Taine)*

2. Analizați articolele din textele de la exercițiul **1** și arătați, ținând seama de substantivele respective, genul, cazul și numărul fiecăruia.

3. Arătați cum s-au atașat articolele hotărâte la fiecare dintre substantivele articulate din textele de la exercițiul **1** (direct, cu ajutorul vocalei **u** sau înlocuind vocala finală a substantivului).

4. Explicați cum s-a făcut acordul articolelor posesive (genitivale) și al celor demonstrative (adjectivale) din textele de la exercițiul **1**.

5. Explicați ce deosebire este între *cea* (cea fericită) și *ce-a* (ce-a zice) din textul b) de la exercițiul **1**.

6. Explicați ce deosebire este între **o** din *o insulă, o pasăre, o fantomă, o barcă* și **o** din *o mână,* între **a** din *a trecutului, a viitorului* și **a** din *a fost, s-a așezat,* din textul d) de la exercițiul **1**.

7. Scrieți numele câtorva domnitori români în alcătuirea cărora să intre și un articol demonstrativ (adjectival).

III

Exerciții facultative

1. Transcrieți substantivele următoare, trecându-le la nominativ plural forma nearticulată și apoi la cea articulată cu articolul hotărât (de exemplu: *om, oameni, oamenii): pom, ban, munte, bărbat, colonel, copil, cal, fiu, erou, vizitiu, barcagiu, cazangiu, geamgiu, camionagiu, hangiu.*

2. Explicați cui aparține fiecare **i** din substantivele de la exercițiul **1:** temei, terminației sau este articol (de exemplu: *iaurgiu, iaurgii, iaurgiii* – primul *i* aparține temei, al doilea este terminația pluralului, iar al treilea este articol hotărât).

Scanned with OKEN Scanner

3. Așezați înaintea formelor de plural ale substantivelor de la exercițiul **1** unul din cuvintele *niște* și *toți*, apoi observați când substantivul poate fi articulat și când nu (când se scrie cu un singur **i**, când cu doi **i** și când cu trei **i**).

4. Articulați cu articolul hotărât substantivele următoare:

tablă, ușă, sobă, stradă, roată, masă, fereastră; carte, curte, baie, odaie, văpaie; hârtie, vrabie, corabie, arie; scânteie, idee; basma, musaca, para; curea, cafea, șosea, stea, măsea, floare, eroare, mișcare.

5. Formați nominativul plural nearticulat și articulat al substantivelor de la exercițiul **4**.

6. Formați genitivul singular cu articolul nehotărât și cu articolul hotărât al substantivelor de la exercițiul **4**.

7. Explicați la care formă a substantivului s-a atașat articolul hotărât la genitivul singular al substantivelor de la exercițiul **4**, așa cum s-a cerut la exercițiul **6**.

8. Înlocuiți punctele cu articolele corespunzătoare:

Frate... meu este prieten cu văr... Ion. El i-a împrumutat... Ilie creion... ...nou, pe care l-a cumpărat azi de la librări... de lângă școal... noastră.

Aceste cărți sunt... Anei. Ana este... bună prietenă... Mariei. Maria i-a dat... Mircea carte... de citire pentru clas... a șaptea. Carte... aceea este... Sandu. Aceasta este... Ioanei. Cărți... ...noi se păstrează cu toată grij... Ce-a dorit ea? Ea a dorit carte... ...nouă.

9. Faceți acordul articolelor demonstrative (adjectivale) din paranteză:

Ziua (cel) bună de dimineață se cunoaște. Omului (cel) harnic nu-i lipsește nimic. Femeii (cel) harnice i se cuvine toată lauda. Oamenilor (cel) curajoși li se încredințează misiunile (cel) mai grele. Ei fac față (cel) mai dificile situații.

10. Subliniați vocativele din fragmentele următoare, arătând:

a) ce semne de punctuație a folosit autorul;

b) de ce apar atâtea substantive în cazul vocativ în această schiță (vorbirea e obișnuită sau afectivă?):

– Mamițo, nu ți-am spus că nu se zice marinel? [...]

– Da cum, procopsitule? întreabă tanti Mița cu un zâmbet simpatic. [...]

– Nu!... nu e voie să scoți capul pe fereastră, mititelule! zice unul dintre tineri lui d. Goe, și-l trage puțin înapoi.

– Ce treabă ai tu, urâtule? zice mititelul smucindu-se [...]

Dar n-apucă să răspunză ceva urâtul, și mititelul își retrage îngrozit capul gol înăuntru și-ncepe să zbiere:

– Mamițo! mam-maree! tantii!

– Ce e? Ce e? sar cucoanele. [...]

Mam-mare se ridică bătrânește și se duce în coridor:

– Goe! Puișorule! Goe! Goe!

Goe nicăieri.

(După Ion Luca Caragiale – *D-l Goe...*)

11. Găsiți în textele cunoscute din anii trecuți și alte fragmente cu multe vocative și explicați de ce s-au folosit acestea și ce semne de punctuație s-au întrebuințat pentru a pune în evidență aceste vocative, separându-le de restul textului.

12. Explicați diferitele semne de ortografie și de punctuație folosite în fragmentul de la exercițiul **10**.

Scanned with OKEN Scanner

Adjectivul

I

Adjectivul *este partea de vorbire care arată o însușire a unui obiect.*

Ca și substantivele, cele mai multe adjective *se declină, schimbându-și forma după gen, număr și caz.*

Ele pot avea, la nominativ singular, **două terminații** (una pentru masculin și neutru și una pentru feminin: *frumos – frumoasă; bun – bună; rău – rea; roșu – roșie)* sau o **singură terminație** *(verde, mare, dulce: copac verde, iarbă verde).*

Unele adjective nu-și schimbă forma în vorbire: *bleu, crem, gri, maro, eficace, atroce, perspicace, propice* etc.

Când adjectivele sunt așezate înaintea substantivelor, articolul hotărât se atașează adjectivelor *(frumosul copac; buna mamă).* În cazul acesta, în declinare, își schimbă forma numai adjectivul, iar substantivele masculine și neutre păstrează aceeași formă la toate cazurile – forma nominativului singular sau plural. Femininele au la genitiv și dativ singular forma nominativului plural.

	Masculin		*Feminin*	
N.A.	*frumos***ul** copac	*frumoș***ii** copaci	*bun***a** mamă	*bun***ele** mame
G.D.	*frumos***ului** copac	*frumoș***ilor** copaci	*bun***ei** mame	*bun***elor** mame
V.	*frumos***ule** copac!	*frumoș***ilor** copaci!	– –	*bun***elor** mame!

Dacă este precedat și el de un adjectiv demonstrativ (**acest** *frumos* copac), adjectivul nu mai primește articolul hotărât.

Când este așezat după substantiv, adjectivul nu primește niciodată articolul hotărât propriu-zis, dar poate fi precedat de articolul demonstrativ (adjectival) și se declină astfel:

	Masculin		*Feminin*	
N.A.	copacul *frumos*	copacii *frumoși*	mama *bună*	mamele *bune*
G.D.	copacului *frumos*	copacilor *frumoși*	mamei *bune*	mamelor *bune*
V.	copacule *frumos!*	copacilor *frumoși!*	– –	mamelor *bune!*

și

N.A.	copacul **cel** *frumos*	copacii **cei** *frumoși*	mama **cea** *bună*	mamele **cele** *bune*
G.D.	copacului **celui** *frumos*	copacilor **celor** *frumoși*	mamei **celei** *bune*	mamelor **celor** *bune*
V.	–	–	–	–

Deci, în aceste situații, adjectivele se comportă ca substantivele nearticulate.

Adjectivele care însoțesc și determină substantive au funcția sintactică de atribut: casa **nouă**, *cerul* **senin**, și se acordă în *gen, număr* și *caz* cu substantivul determinat.

Scanned with OKEN Scanner

Deseori, ele au funcție sintactică de **nume predicativ.** În cazul acesta, acordul în *gen, număr* și *caz* se face cu subiectul (exprimat prin substantiv sau un substitut al lui).

Majoritatea adjectivelor au grade de comparație:

pozitiv — *frumos*

comparativ:
- *de superioritate:* **mai** *frumos*
- *de egalitate:* **tot atât de** *frumos*
- *de inferioritate:* **mai puțin** *frumos*

superlativ:
- *relativ:* **cel mai** *frumos*
- *absolut:* **foarte (grozav, tare, prea, nespus de)** *frumos*

Unele adjective ca *superior, inferior, exterior, optim, viu, mort, perfect, principal, veșnic* nu au grade de comparație, deoarece sau sunt forme latinești de comparativ *(superior, inferior)* ori de superlativ *(optim),* sau însușirea exprimată de ele nu se poate atribui unui obiect într-o măsură mai mare sau mai mică. De exemplu, o pasăre poate fi *moartă* sau *vie,* dar nu: *mai moartă* sau *mai vie.*

Prin articulare adjectivele pot deveni substantive, atunci când nu însoțesc un substantiv, determinându-l.

Un tânăr *mă aștepta la ieșirea din parc.*

Tânărul *acesta era fratele mamei.*

Când însoțesc verbe, determinându-le, unele adjective își schimbă valoarea gramaticală, devenind adverbe: *Sora mea cântă* **frumos** *la pian (frumos* = adverb).

II

Exerciții de efectuat în clasă

1. Analizați adjectivele din textele următoare, arătând: genul, numărul, cazul, gradul de comparație și funcția sintactică a fiecăruia:

a) Iar prin mândrul întuneric al pădurii de argint
Vezi izvoare zdrumicate peste pietre licurind;
Ele trec cu harnici unde și suspină-n flori molatic,
Când coboară-n ropot dulce din tăpșanul prăvălatic,
Ele sar în bulgări fluizi peste prundul din răstoace,
În cuibar rotind de ape, peste care luna zace.

(Mihai Eminescu – *Călin – File din poveste)*

b) Împuns de alt țipăt al femeii, feciorul mortului simți în el crescând o putere mai mare și mai dreaptă decât a ucigașului.

(Mihail Sadoveanu – *Baltagul)*

c) Pe culmea cea mai înaltă a munților Carpați se întinde o țară mândră și binecuvântată între toate țările semănate de domnul pre pământ.

(Nicolae Bălcescu – *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul)*

d) Era un om bine făcut, puțin chel în vârful capului, cu ochii foarte blajini.

(Mihail Sadoveanu – *Domnu Trandafir)*

Scanned with OKEN Scanner

2. Treceți adjectivele din textele b) și c) de la exercițiul **1** înaintea substantivelor pe care le determină și arătați:

a) care dintre ele trebuie să fie articulate;

b) dacă se schimbă înțelesul textului.

3. Treceți la superlativul absolut toate adjectivele din textele de la exercițiul **1.**

4. Formați scurte propoziții în care trei adjective din textele de la exercițiul **1** să fie trecute la comparativ – la fiecare din cele trei forme (de superioritate, de egalitate, de inferioritate).

5. Găsiți cinci substantive compuse în alcătuirea cărora să intre și un adjectiv și formați cu fiecare dintre ele câte o propoziție.

6. Arătați care dintre adjectivele următoare nu-și schimbă forma, așezând pe lângă fiecare din ele un substantiv masculin și unul feminin: *alb, gata, mov, galben, ferice, cumsecade, eficace, primar, vesel, motrice, trist, atroce, tânăr, bej, crem, vernil, bleumarin, oliv, havan, bătrân* (de exemplu: *copil vesel, fată veselă).*

7. Găsiți șase adjective formate cu prefixul **in-** (de exemplu: *incorect, invariabil)* și alcătuiți cu fiecare dintre ele câte o propoziție.

8. Găsiți cinci adjective formate cu sufixul **-esc** (de exemplu: *românesc, bărbătesc);* treceți-le la plural și formați cu fiecare dintre ele câte o propoziție (de exemplu: Pe strada noastră este un magazin de confecții *bărbătești).* Arătați în ce se transformă la plural sufixul **-esc.**

9. Faceți acordul adjectivelor din paranteze cu substantivele determinate de ele (dacă sunt atribute) sau cu subiectul propoziției (dacă sunt nume predicative):

Ștefan privea ecranul. Ochii lui (fix) nu trădau emoția pe care o simțea. Sentimentele lui erau (complex). (Complex) este gândirea omului, (complex) sunt oamenii care gândesc la marile probleme ale viitorului.

Unii oameni au o exprimare (prolix). Și gândurile lor sunt (prolix). Ei înșiși sunt (prolix).

10. Arătați ce transformări fonetice se observă în pronunția adjectivelor *fix, complex, prolix,* după acordarea lor cu substantivele respective în textul de la exercițiul **9.** Explicați ortografia acestor cuvinte.

11. Folosind un dicționar al limbii române sau micul dicționar de la sfârșitul manualului, spuneți care sunt sensurile cuvintelor: *fix, complex, prolix, ecran, a trăda, exprimare, invariabil, zdrumicate, a licuri, molatic, tăpșan, prăvălatic, fluid, răstoacă, murmuitoare, prund, eficace, propice, motrice, atroce.*

III

Exerciții facultative

1. Înlocuiți punctele cu formele cerute de funcția sintactică a cuvintelor *mare, frumos* și *bogat:*

România este o țară… și…

Locuitorii acestei țări… și… sunt mândri de patria lor.

Ei îi doresc țării acesteia… și… un viitor strălucit.

În această țară…, …, …, toți oamenii sunt harnici.

Scanned with OKEN Scanner

2. Înlocuiți punctele cu adjectivele *mare, frumos* și *bogat* așezate înaintea substantivelor determinate de ele:

Aceasta este..., ... și... țară în care locuim noi.

Școlile acestei..., ... și... țări sunt frecventate de câteva milioane de elevi.

Acestei..., ... și ... țări nu i-au lipsit niciodată bărbații viteji.

În..., ... și ... noastră țară sunt multe monumente istorice.

În..., ... și... țări ale Europei sunt, de asemenea, numeroase dovezi ale trecutului istoric.

3. Explicați de ce, în unele propoziții de la exercițiul 2, adjectivele *mare, frumos* și *bogat* au fost articulate și de ce aceleași adjective în nici una din propozițiile de la exercițiul 1 n-au fost articulate.

4. Faceți acordul adjectivelor din paranteze cu substantivele determinate de ele:

Lăsai pe (mic) Niculăeș al (ursuz) Onișor singur în (plăcut) liniște a (frumos) țărm și pornii în josul apei, spre (fermecător) locuri care mie îmi aduceau aminte de (fericit) ani de demult. (Trist) imagine a (plăpând) copil însă nu-mi dispărea dinaintea (obosit) mei ochi și (trist) lui glas îmi suna necontenit în urechi. Cu (nefericit) lui mamă, Irina lui Avram, copilărisem în școală și-mi aduceam aminte de ochii înecați de un văl fumuriu: (frumos) ei ochi îi avea și (mic) copil. Fusese o fată (vioi) și (aprig), foarte (frumos) și (cuminte).

(După Mihail Sadoveanu – *Un om năcăjit)*

5. Transcrieți textul de la exercițiul 4, trecând adjectivele din paranteze în urma substantivelor determinate de ele și explicați de ce în locul articolelor hotărâte apar articole demonstrative (adjectivale) – de exemplu: Lăsai pe Niculăeș *cel mic* al lui Onișor *cel ursuz,* în loc de *micul* Niculăeș, *ursuzul* Onișor. (Pentru a respecta corectitudinea exprimării, se pot face unele mici schimbări în textul de la exercițiul 4, așa cum se observă și din exemplul dat aici).

6. Comparați textul de la exercițiul 4, în care am introdus, între paranteze, mai multe adjective, cu fragmentul următor, reprodus exact după povestirea lui Sadoveanu, și spuneți ce deosebire este între ele din punct de vedere stilistic. (Este mai expresiv textul cu mai multe adjective? Place acesta mai mult decât al autorului? Care vi se pare mai simplu, mai sobru? Abundența de adjective este o calitate a stilului sau un defect? Când este o calitate și când este un defect?).

Lăsai pe Niculăeș al lui Onișor singur în liniștea țărmului și pornii în josul apei, spre locuri care mie îmi aduceau aminte de anii de demult. Imaginea copilului însă nu-mi dispărea dinaintea ochilor și glasul lui trist îmi suna necontenit în urechi. Cu mama lui, Irina lui Avram, copilărisem în școală și-mi aduceam aminte mai ales de ochii înecați de un văl fumuriu; ochii ei îi avea și copilul. Fusese o fată vioaie și aprigă, foarte frumoasă și cuminte.

(Mihail Sadoveanu – *Un om năcăjit)*

7. Subliniați adjectivele care nu au grade de comparație:

mare, negru, cumsecade, inferior, perfect, bleumarin, posterior, anterior, viu, albastru, suprem, optim, îngrozitor, proxim, esențial, total, autentic, excelent, groaznic, înfiorător, înspăimântător, înfricoșător, minim, maxim, bun, rău, întreg, unic, mort, major, ultim, galben, maro, gri, vișiniu, extrem.

8. Alcătuiți scurte propoziții în care să folosiți la comparativ cinci din adjectivele de la exercițiul 7, la superlativul relativ patru dintre acestea și la superlativul absolut trei.

Scanned with OKEN Scanner

9. Folosindu-vă de micul dicționar explicativ de la sfârșitul manualului, stabiliți sensurile cuvintelor: *inferior, posterior, anterior, suprem, optim, proxim, esențial, autentic, excelent, minim, maxim, ultim.*

10. Înlocuiți formele de superlativ scrise cursiv în propozițiile următoare, care sunt formate cu prefixele: *arhi-, extra-, prea-, stră-*, sau prin adverbele: *îngrozitor, nespus, nemaipomenit, înfiorător, extraordinar,* cu cele obișnuite (cu *foarte* sau cu *cel* [cea] *mai).*

Curtea de Argeș este capitala *străveche* a Țării Românești. Acolo se află fântâna *arhicunoscută* a meșterului Manole. *Preafrumoasa* legendă a meșterului Manole este cunoscută de toată lumea. Ea este *nespus de impresionantă.* Fapta lui pare unora *înfiorător de crudă.* Mănăstirea de la Curtea de Argeș are multe ornamentații *extrafine.* Acestea sunt *nemaipomenit de frumoase.*

11. Arătați care dintre formele de superlativ absolut – cele formate cu adverbul *foarte* sau cele scrise cursiv în propozițiile de la exercițiul **10** – sunt mai expresive din punct de vedere stilistic.

12. Alcătuiți o scurtă compunere în care să folosiți și unele din adjectivele de la exercițiul **9.**

Pronumele

I

Pronumele *este partea de vorbire care ține locul unui substantiv.*

În limba română există mai multe feluri de pronume, dintre care unele au fost învățate în clasa a VI-a: *pronumele personal, personal de politețe, nehotărât și demonstrativ.*

1. **Pronumele personal** *desemnează diferitele persoane.* El are forme diferite pentru cele trei persoane la singular **(eu, tu, el, ea)** și la plural **(noi, voi, ei, ele).**

Formele diferă și după cazuri: **mie, ție, lui, ei, nouă, vouă, lor.**

Numai pronumele personal de persoana a III-a are forme pentru genitiv singular *(al* **lui,** *al* **ei,** *a* **lui,** *a* **ei** etc.).

Persoanele I și a III-a nu au forme pentru vocativ.

La dativ și acuzativ se folosesc două feluri de forme:

a) **accentuate: mie, mine, ție, tine, lui, el** etc.;

b) **neaccentuate: mi (îmi), ți, (îți), i (îi)** etc.

Pronume personale sunt și **dânsul, dânsa.**

2. **Pronumele personal de politețe** are forme numai pentru persoana a II-a **(dumneata, dumitale, dumneavoastră),** și a III-a **(dumnealui, dumneaei, dumnealor).**

3. **Pronumele nehotărât** înlocuiește numele unui obiect fără a indica precis obiectul înlocuit.

Pronume nehotărâte sunt: **unul (una), altul (alta), fiecare, oricare, oricine, oarecare, cineva, ceva, careva, atât (atâta), atâția, (atâtea), vreunul (vreuna).**

Scanned with OKEN Scanner

Când însoțesc și determină substantive, formele pronumelor nehotărâte își schimbă valoarea gramaticală devenind **adjective nehotărâte: fiecare** (om), **oricare** (elev), **unii** (oameni), **atâtea** (mere) etc.

4. **Pronumele demonstrativ** *înlocuiește numele unui obiect,* arătând:

a) *apropierea:* **acesta, ăsta, cestălalt;**

b) *depărtarea:* **acela, ăla, celălalt;**

c) *identitatea:* **același, aceeași.**

Când însoțesc și determină substantive, formele pronumelor demonstrative (în general fără **a** final) își schimbă valoarea gramaticală, devenind adjective demonstrative: *fratele* **meu; acest** *frate.*

Funcții sintactice: Pronumele pot îndeplini diferite funcții sintactice:

a) *subiect:* *El (dumnealui, careva, aceștia)* cântă.

b) *atribut:* Casa *lui (dumnealui, acestuia)* este nouă.

c) *complement indirect:* *Lui (dumnealui, fiecăruia, acestuia)* îi plac florile.

d) *complement direct:* *Pe el (dumnealui, unul, acesta)* l-am strigat.

e) *complemente circumstanțiale:* *La el (dumnealui, cineva, acesta)* am văzut multe cărți interesante.

II

Exerciții de efectuat în clasă

1. Analizați pronumele personale, demonstrative și adjectivele demonstrative din textele următoare, arătând:

a) felul lor;

b) genul, numărul și cazul fiecăruia;

c) funcția lor sintactică.

a) – Ce mai faci tu, măi flăcăule? îl întrebai eu. Ai ieșit cu oile la păscut?

– M-a trimes tătuca să le mai port! îmi răspunse el serios, cu glasu-i subțirel și peltic; și se opri.

Oile se opriră și ele și întoarseră capetele spre călăuzul lor.

– Dar ești tu vrednic, bre Niculăeș, să porți un cârd de oi?

– He, sunt eu vrednic; da acuma n-am ce purta, sunt supărat...

– Cum se poate? Și de ce, mă rog?

– De ce? mă întrebă el ridicând spre mine fruntea pe care sta zâmțuit în neregulă păru-i buhos; pentru că în primăvara asta tot ne-au căzut din oi; ș-acuma am rămas numai cu acestea...

(Mihail Sadoveanu – *Un om năcăjit)*

b) – Ia lasă-i și tu, măi nevastă, lasă-i, că se bucură și ei de venirea mea, zicea tata, dându-ne huța.

(După Ion Creangă – *Amintiri din copilărie)*

c) – Acesta este Dapix? a întrebat [...].

– Acesta!...

– Să fie înfipt în țeapă!...

(După Alexandru Mitru – *Viteazul Dapix și fiica lui, Gebila)*

2. Explicați de ce s-au folosit în textele de la exercițiul **1** anumite semne de punctuație și de ortografie.

Scanned with OKEN Scanner

3. Înlocuiți punctele cu pronumele și cu adjectivele demonstrative indicate prin literele: **a, d, i (a** = de apropiere, **d** = de depărtare, **i** = de identitate):

…(a) …este portretul lui Ștefan cel Mare, …(d) …este al lui Alexandru cel Bun; …(a) …sunt așezate pe … (i) … perete. Pe … (a) … pereți sunt așezate mai multe portrete. Pe … (d) … sunt mai puține. În clasa… (a) … sunt și două hărți: … (a)… este harta României,… (d) …este harta Europei. Ele au … (i) … mărime, însă nu sunt de … (i) … fel: … (a) … este o hartă economică, … (d) … este o hartă fizică. Pe hărțile … (a) … sunt trasate … (i)… râuri și … (i)… orașe… (a) … sunt hărțile României. … (a) … din stânga este o hartă administrativă, iar … (d) … din dreapta o hartă cu toate bogățiile țării noastre.

4. Explicați cum ați făcut acordul pronumelor și al adjectivelor demonstrative din textul de la exercițiul **3**.

5. Formați scurte propoziții sau fraze cu pronumele nehotărâte: *unul, altul, unii, altele, fiecăruia, fiecare, oricare, oricăruia, vreunul, vreuneia, oricăreia, atâtora, atâtea, atâția.*

6. Transformați propozițiile și frazele pe care le-ați alcătuit cu pronumele nehotărâte indicate la exercițiul **5**, așa fel încât acestea să devină adjective nehotărâte, după modelul următor:

Unul spunea ceva, *altul* îl corecta *(unul* și *altul* – pronume).

Un elev spunea ceva, *alt* elev îl corecta *(un* și *alt* – adjective).

7. Arătați ce funcție sintactică au pronumele și adjectivele pronominale, învățate până acum, din textul următor:

Unul dintre ei, Petrache Poenaru, lucrează chiar în secretariatul de taină al lui Tudor. Alți doi sunt de asemenea grămătici. Iar toți ceilalți au fost împărțiți de Lazăr, unii pentru îndeplinirea anumitor treburi cu caracter ingineresc […], alții la conducerea atelierului de reparatul armelor și, în sfârșit, alții fie la calcularea tragerilor pe câmpul de instrucție, fie ca dascăli ai acelor panduri care vor să învețe cititul, socotitul, istoria și geografia patriei.

Tudor însuși s-a îmbrăcat astăzi cu hainele cele mai bune…

(După Alexandru Mitru – *Domnul din Vladimiri)*

Pronumele posesiv și adjectivul pronominal posesiv

I

Texte: Viitor de aur țara *noastră* are
Și prevăd prin secoli a ei înălțare.

(După Dimitrie Bolintineanu – *Mircea cel Mare și solii)*

– Dă pace băiatului, moșule, zise un humuleștean de-**ai noștri**…

(După Ion Creangă – *Amintiri din copilărie)*

Voi sunteți șapte frați, în Vrancea sunt șapte munți, **ai voștri** să fie de veci și neam de neamul *vostru* să-i stăpânească-n pace.

(Alexandru Vlahuță – *În Vrancea)*

Scanned with OKEN Scanner

Întrebări: **1.** Există vreo asemănare între cuvintele *noastră* și *ai noștri?* În ce constă? Dar între *vostru* și *ai voștri?*

2. Prin ce se deosebesc aceste cuvinte unele de altele?

3. Pe cine determină cuvântul *noastră?* Dar cuvântul *vostru?*

4. Dacă determină substantive, ce părți de vorbire sunt *noastră* și *vostru?*

5. Ce cuvinte înlocuiesc *ai noștri* și *ai voștri?*

6. Ce pot fi ele dacă țin locul unor substantive?

Explicații. Cuvântul *noastră* din primul vers însoțește substantivul *țara* pe care îl determină. Este deci un adjectiv. Spre deosebire de adjectivele propriu-zise, care arată o însușire a obiectului denumit de substantivul determinat, adjectivul *noastră* ține locul posesorului obiectului denumit de substantivul *țara*, deci este un **adjectiv posesiv.**

Adjectiv posesiv este și cuvântul *vostru* care însoțește substantivul *neamul,* pe care îl determină, arătând totodată cui aparține obiectul denumit de acest substantiv.

Spre deosebire de acestea, cuvintele *ai noștri* și *ai voștri* țin nu numai locul substantivului care denumește posesorul, ci și pe al celui care denumește obiectul posedat, de aceea ele se numesc **pronume posesive.**

Pronumele posesive au totdeauna înaintea lor unul din articolele posesive: **al, a, ai, ale.** Ele au forme diferite pentru cele trei persoane, afară de plural, după genul obiectelor posedate și după numărul posesorilor:

Numărul obiectelor posedate	Genul	Un singur posesor			Mai mulți posesori	
		Persoana I	Persoana a II-a	Persoana a III-a	Persoana I	Persoana a II-a
Un obiect posedat	M. F.	**al meu** **a mea**	**al tău** **a ta**	**al său** **a sa**	**al nostru** **a noastră**	**al vostru** **a voastră**
Mai multe obiecte posedate	M. F.	**ai mei** **ale mele**	**ai tăi** **ale tale**	**ai săi** **ale sale**	**ai noștri** **ale noastre**	**ai voștri** **ale voastre**

Pronumele posesiv nu are forme pentru persoana a III-a când sunt mai mulți posesori. În locul acestuia se folosesc formele de genitiv plural ale pronumelui personal: **al** *(a, ai, ale)* **lor.**

Ai lor *erau de față la venirea mea.*

Scanned with OKEN Scanner

Pronumele **lor** *(ai* **lor**) nu este posesiv, ci personal, așa cum sunt și formele de genitiv singular **lui** *(al, a, ai, ale* **lui** sau **ei**). *Lui, ei* și *lor* sunt pronume chiar când stau pe lângă un substantiv, pentru că nu se acordă cu el.

Tatăl **ei** este muncitor, **al lui** este profesor.

Pronumele posesiv are totdeauna genul și numărul substantivului care denumește obiectul posedat.

Tatăl lui este medic, **al meu** *este țăran.*

Adjectivele posesive nu sunt, în general, însoțite de articolul posesiv. Pot fi însă însoțite de articolul posesiv dacă se află înaintea substantivului determinat.

Chiar domnitorul **nostru** ș-**al vostru** împărat.

(Vasile Alecsandri – *Sergentul)*

Ele au *genul, numărul* și *cazul* substantivului determinat.

Casa **mea** este nouă. Casele **noastre** sunt noi.

Acoperișul casei **mele** (caselor **mele**) este de țiglă.

Pronumelè și adjectivele posesive *(ai) noștri, (ai) voștri* fiind forme de plural, nearticulate cu articolul hotărât, se scriu cu un singur *i.*

Când adjectivele posesive însoțesc substantivele nearticulate, care arată nume de rudenie, se leagă de acestea prin liniuță de unire: frate-*meu,* soră-*mea.*

II

Exerciții de efectuat în clasă

1. Subliniați cu o linie pronumele posesive și cu două linii adjectivele posesive din textele următoare:

a) Luând iepurele, se întorcea acasă; când, ce să vezi d-ta? deodată îl apucă un dor de tată-său și de mumă-sa…

– Ai trecut, nefericitule, în Valea Plângerii! îi ziseră ele, cu totul speriate.

– Am trecut, dragele mele,… și acum mă topesc d-a-n picioarele de dorul părinților mei…

(După basmul *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte)*

b) – Ale tale sunt cărțile acestea?

– Da, ale mele. Acelea sunt ale voastre.

– Știam că acestea sunt ale noastre, dar nu știam care sunt ale tale.

2. Arătați dacă pronumele posesive din textele de la exercițiul **1** înlocuiesc unul sau mai multe obiecte posedate, unul sau mai mulți posesori.

3. Arătați dacă adjectivele posesive din textele de la exercițiul **1** înlocuiesc unul sau mai mulți posesori.

4. Spuneți ce funcție au în propoziție pronumele și adjectivele posesive din textele de la exercițiul **1.**

Scanned with OKEN Scanner

5. Explicaţi de ce cuvintele închise într-un dreptunghi, în textul următor, deşi se rostesc la fel, s-au scris diferit:

Mama [sa] [s-a] dus la piaţă. Acolo [l-a] întâlnit pe bunicul meu [la] un chioşc de fructe. După aceea, [s-au] întâlnit şi cu mama mea şi au mers la [cel] mai mare magazin [sau], nu ştiu bine, poate [la] [cea] mai apropiată băcănie [ce-a] fost în drumul lor. Nu ştiu [ce-l] interesa pe bunicul când [s-a] dus la piaţă, dar când [s-au] întors, bunicul era foarte bucuros. El merge la piaţă [sau] să cumpere fructe, [sau] să procure diferite zarzavaturi.

Părinţii [săi] sunt muncitori. [Să-i] vezi ce harnici sunt!

6. Alcătuiţi o compunere în care să apară cel puţin cinci pronume posesive şi cinci adjective posesive.

Pronumele reflexiv

I

Exerciţiu: Înlocuiţi punctele cu unul din cuvintele scrise în stânga paginii, ţinând seama de persoana şi numărul la care sunt verbele respective:

îmi Mama … îmbracă şi pleacă în oraş.
mă Sora mea … cumpără un stilou.
îţi Eu … pregătesc să merg la şcoală.
te Pe drum … amintesc că astăzi avem o întrecere sportivă.
îşi Tu … îmbraci în uniformă?
se Şi tu … cumperi uniformă şcolară?
ne Eu şi Dan … întâlnim cu colegii noştri.
vă Ştiu că şi voi … întâlniţi cu colegii voştri.

Întrebări:

1. La care verb se referă fiecare din cuvintele scrise în stânga paginii, în propoziţiile (frazele) unde înlocuiesc punctele?

2. Care sunt subiectele propoziţiilor din exerciţiul de mai sus? Dar predicatele?

3. La care pronume aţi mai întâlnit unele din formele scrise în stânga paginii la exerciţiul de mai sus? Ce ştiţi despre ele? În ce caz este fiecare?

4. Aţi mai învăţat până acum ceva despre cuvintele *îşi* şi *se?* Ce părţi de vorbire credeţi că sunt acestea?

5. Comparându-le cu celelalte pronume scrise în stânga paginii la exerciţiul de mai sus, în ce caz credeţi că sunt cuvintele *îşi* şi *se?*

Scanned with OKEN Scanner

Explicații : Ca și *îmi, mă, îți, te, ne, vă,* cuvintele *își* și *se* sunt pronume. În timp ce primele au fost învățate la formele neaccentuate ale pronumelui personal, acestea din urmă n-au fost studiate până acum. Pronumele *se* însoțește verbul *îmbracă* și arată că acțiunea exprimată de acesta trece direct tot asupra persoanei care o săvârșește (aici mama). De asemenea, pronumele *își* însoțește verbul *cumpără,* arătând că acțiunea exprimată de el trece indirect asupra persoanei care o săvârșește *(sora mea).*

Cuvintele **își** și **se** sunt **pronume reflexive,** deoarece țin locul obiectelor asupra cărora se exercită direct sau indirect acțiunea verbului. Aceste obiecte sunt identice cu subiectele propozițiilor respective.

Pronumele reflexiv are forme proprii numai pentru persoana a III-a și numai la cazurile dativ și acuzativ.

Ca și la pronumele personal, unele forme ale pronumelui reflexiv sunt *accentuate,* altele sunt *neaccentuate* și nu se deosebesc după gen și număr:

Cazul	Formele accentuate	Formele neaccentuate
D.	**sie, sieși**	**își, și**
A.	**sine**	**se**

Pentru persoana I și persoana a II-a, la singular și la plural, se folosesc formele neaccentuate ale pronumelui personal la cazurile dativ și acuzativ:

Cazul	Persoana I		Persoana a II-a	
	Singular	*Plural*	*Singular*	*Plural*
D.	**îmi, mi**	**ne**	**îți, ți**	**vă**
A.	**mă**	**ne**	**te**	**vă**

Cum se poate ști când acestea sunt pronume personale și când sunt pronume reflexive?

Criteriul de deosebire este simplu.

Când obiectul (înlocuit de pronume) asupra căruia se răsfrânge acțiunea verbului este identic cu subiectul propoziției, pronumele este *reflexiv: Eu* **îmi** *cumpăr o servietă nouă. Tu* **te** *îmbraci în uniformă școlară.*

Când obiectul (înlocuit de pronume) asupra căruia se răsfrânge acțiunea verbului este diferit de subiectul propoziției, pronumele este personal: *Mama* **mă** *iubește foarte mult. Mama* **te** *pregătește pentru concurs.*

Scanned with OKEN Scanner

II

Exerciții de efectuat în clasă

1. Subliniați cu o linie pronumele personale și cu două linii pe cele reflexive din textul următor:

Cea dintâi grijă a băiatului, când s-a ridicat de la pământ, a fost să caute să-și adune de pe jos foile caietului său, zdrențuite și risipite în luptă, operație lungă și migăloasă la care i-am dat și eu o mână de ajutor.

A doua zi, când m-am dus la școală, l-am găsit în ușa clasei a IV-a de umanioare; cum m-a văzut, și-a scos șapca, arătându-mi cu mulțumire caietul, zicându-mi:

„Uite cum l-am dres de bine; noroc, zău, cu dumneata, că mi se pierdea, păcat, o grămadă de muncă."

(După Ion Ghica – *Nicu Bălcescu)*

2. Analizați pronumele personale și pe cele reflexive din textul de la exercițiul **1,** arătând: persoana, genul, numărul, cazul și funcția sintactică a fiecăruia dintre ele.

3. Arătați cum ați procedat ca să deosebiți pronumele reflexive de persoana I și a II-a de cele personale.

4. Explicați de ce grupurile de cuvinte: *s-a* (ridicat), *să-și* (adune), *i-am* (dat), *m-am* (dus), *l-am* (găsit), *m-a* (văzut), *și-a* (scos), *arătându-mi, zicându-mi* din textul de la exercițiul **1** s-au scris legate între ele prin liniuță de unire.

5. Explicați din ce cuvinte sunt formate grupurile scrise cursiv la exercițiul **4.**

6. Arătați ce vocale au dispărut din grupurile *s-a, m-a, m-am,* întâlnite în textul de la exercițiul **1.**

7. Reproduceți sau închipuiți-vă o discuție sub formă de dialog între doi colegi și alcătuiți o compunere de douăzeci de rânduri în care să redați această discuție, folosind diferite pronume și adjective pronominale (provenite din pronume).

Pronumele de întărire și adjectivul pronominal de întărire

I

Exercițiu: Înlocuiți punctele cu unul dintre cuvintele scrise în stânga paginii:

însumi (însămi)
însuți (însăți)
însuși
însăși
înșine (însene)
înșivă (însevă)
înșiși
înseși (însele)

– Spui că l-ai văzut tu ...?
– Da. Eu ... l-am văzut.
– Ana ... mi-a spus că Alexandru ... era de față.
– Lucrul acesta îl știau eu ...
– Cu atât mai mult trebuia să-l știți voi ...
– Noi ...? De ce, de îndată ce ele ..., care erau de față, n-au știut nimic?

Scanned with OKEN Scanner

Întrebări : **1.** Sunt absolut necesare în textul de mai sus cuvintele scrise în stânga paginii? Și-ar pierde textul înțelesul dacă acestea n-ar fi introduse în locul punctelor?

2. Care sunt părțile de vorbire determinate de cuvintele scrise în stânga paginii?

3. Ce părți de propoziție pot fi *însumi, însuți, însuși* etc., dacă determină substantive și pronume?

Explicații: Cuvintele *însumi, însuți, însuși* etc., introduse în textul de mai sus în locul punctelor, însoțesc și determină substantivele *Ana* și *Alexandru* sau pronumele personale *eu, tu, noi, voi, ei, ele,* ca și *adjectivele. Fiindcă ele precizează obiectul sau persoana la care se referă, insistând asupra lor, se numesc* **adjective de întărire.**

Aceste forme se întrebuințează rar singure, înlocuind un substantiv sau un pronume personal, și se numesc **pronume personale de întărire.**

Am văzut **înșine** pinteni de rugină putreziți…

(Grigore Alexandrescu – *Răsăritul lunei. La Tismana)*

De aceea, pe volumul colectiv de omagiu ce i l-a închinat Editura „Vremea" și în care apărea *însuși* (…) mi-a scris această dedicație.

(După Șerban Cioculescu – *Amintiri)*

În limba literară de azi se folosesc extrem de rar pronumele personale de întărire. În schimb, sunt destul de frecvente adjectivele pronominale de întărire.

Adjectivul pronominal de întărire se acordă în persoană, gen, număr și caz cu pronumele personal determinat de el sau în gen, număr și caz cu substantivul pe care îl însoțește, determinându-l:

Eu **însumi** am scris această povestire.
Ea **însăși** s-a oferit să îngrijească florile din clasa noastră.
Mamei **înseși** îi datorez buna mea pregătire sportivă.

Pronumele (adjectivul pronominal) de întărire sunt formate din **însu-, însă-, înși-, înse-,** care au forme distincte după gen, număr și caz, și formele neaccentuate de dativ ale pronumelor reflexive: **mi, ți, și, ne, vă** și **le** (pronume personal neaccentuat):

	Cazurile	*Singular*		*Plural*	
		Masculin	*Feminin*	*Masculin*	*Feminin*
Persoana I	N.A. G.D.	însumi	însămi însemi	înșine	însene
Persoana a II-a	N.A. G.D.	însuți	însăți înseți	înșivă	însevă
Persoana a III-a	N.A. G.D.	însuși	însăși înseși	înșiși	înseși (însele)

Scanned with OKEN Scanner

II

Exerciții de efectuat în clasă

1. Înlocuiți punctele cu adjectivele de întărire, făcând acordul cu substantivele sau pronumele personale pe care le însoțesc:

Maria ... era de față când m-ai strigat.
Pe el ... îl așteptam când ai venit tu.
Tu ... trebuia să știi de întâmplarea aceasta.
Ție (f.) ... vreau să-ți vorbesc.
Ele ... s-au mirat de plecarea ta neașteptată.
Pe voi ... vă interesează orarul nostru.
Bălcescu ... era membru al guvernului provizoriu din 1848.
Despre activitatea lui, noi ... cunoaștem multe lucruri.
Ca bune colege, voi ... trebuia să-l ajutați pe Sandu.
Noi ..., colegele ei, am ajutat-o când a fost nevoie.
Nana, tu ... erai bucuroasă că s-a întors!

2. Alcătuiți nouă propoziții în care să se afle și câte unul dintre adjectivele de întărire: *însivă, înseși, însumi, însăți, însine, însene, însevă, însămi, însăși.*

3. Alcătuiți câte o propoziție în care unul din pronumele personale: *noi, ele, voi, eu, mie* (f.), *el, tu, ție* (f.), *ea, ei* să fie însoțite de adjectivele de întărire corespunzătoare.

4. Alcătuiți câte o propoziție în care substantivele: *tata, frații* (mei), *Elena și Ana, Andrei și George, Tudor Vladimirescu, mama bunicii, Dorinei* să fie însoțite de adjectivele de întărire potrivite.

III

Exerciții facultative

1. Corectați formele intenționat scrise greșit în propozițiile și frazele următoare:

Ele înșiși erau fericite că ninge cu fulgi mari. Ileana și Steluța însăși m-au întâmpinat la gară. Tata însăși sosise acasă înaintea mea. Cu tata sosise însuși mama. Mario, tu însuși erai gata să întârzii astăzi de la școală. Cu tine veneau ele însuși. Ilie și Andrei însuși ne-au așteptat în fața școlii. Mariei însăși i-am oferit flori.

2. Explicați de ce nu sunt corect folosite adjectivele de întărire din propozițiile și frazele de la exercițiul **1.** (Ce nu s-a respectat: acordul în persoană, număr, în gen sau în caz?)

3. Alcătuiți o compunere de o jumătate de pagină în care să folosiți, la alegere, și șase adjective de întărire.

Pronumele interogativ și adjectivul pronominal interogativ

I

Text: **Ce** e? **ce** e?... Toți pasagerii sar înspăimântați la ferestre, la uși, pe scări...

Cine poate ghici în ce vagon era ruptă ața plumbuită și răsturnată manivela?... **Cine**, **cine** a tras manivela?

(După Ion Luca Caragiale – *D-l Goe...*)

Scanned with OKEN Scanner

Întrebări: 1. De ce la sfârșitul unora dintre propozițiile și frazele din textul de mai sus s-a pus semnul întrebării?

2. Cu ce cuvinte încep aceste propoziții?

3. Sunt necesare aceste cuvinte pentru formularea întrebărilor respective?

4. În categoria căreia dintre părțile de vorbire studiate până acum se pot încadra cuvintele *cine?* și *ce?*

Explicații: Cuvintele **cine?** și **ce?**, prin care se introduc diferite propoziții interogative, se numesc **pronume interogative.**

Ele țin locul obiectelor (ființe sau lucruri) așteptate ca răspuns la întrebările puse:

– **Cine** m-a strigat?
– *Mama.* (*Mama* m-a strigat?)
– **Ce** ai acolo?
– *O carte.* (*O carte* ai acolo?)

Cu pronumele interogativ **cine?** se întreabă, de obicei, despre ființe, iar cu **ce?** despre lucruri:

– **Cine** lipsește astăzi?
– *Alexandru.* (*Alexandru* lipsește astăzi?)
– **Ce** ai pe bancă, cartea sau caietul?
– Și *cartea,* și *caietul.* (Ai pe bancă și *cartea,* și *caietul?*)

Pronume interogative sunt, de asemenea, **care?, cât? (câtă?, câți?, câte?):**

– **Care** dintre voi este astăzi de serviciu?
– *Ileana.* (*Ileana* este astăzi de serviciu?)
– **Câți** sunt prezenți?
– *Zece.* (*Zece* sunt prezenți?); (*Mulți* sunt prezenți?)

Pronumele interogativ **care?** se referă atât la ființe, cât și la lucruri, iar **cât? (câtă?, câți?, câte?)** la o cantitate.

Pronumele interogativ **ce?** este invariabil (nu-și schimbă forma), iar **cine?, care?, cât?** au următoarele forme:

	cine?	**care?**			**cât?**			
		singular		*plural*	*singular*		*plural*	
	masc. și fem.	*masc.*	*fem.*	*masc. și fem.*	*masc.*	*fem.*	*masc.*	*fem.*
N.A.	**cine?**	**care?**	**care?**	**care?**	**cât?**	**câtă?**	**câți?**	**câte?**
G.D.	**cui?**	**căruia?**	**căreia?**	**cărora?**	**–**	**–**	**câtor?**	**câtor?**

Funcții sintactice:

Ca și substantivele pe care le înlocuiesc, pronumele interogative pot avea diferite funcții sintactice, schimbându-și forma după cazul la care sunt folosite. Deci și ele se declină:

– **Cine** îmi împrumută o carte? (**cine?** – *subiect,* cazul nominativ)
– Acesta **cine** este? (**cine?** – *nume predicativ,* cazul nominativ)

Scanned with OKEN Scanner

– **Al cui** prieten este Dan? (**al cui?** – *atribut*, cazul genitiv)
– **Cui** i-am dat stiloul meu? (**cui?** – *complement indirect*, cazul dativ)
– *Pe* **cine** aștepți? (*pe* **cine?** – *complement direct*, cazul acuzativ)
– *La* **cine** ai fost? (*la* **cine?** – *complement circumstanțial*, cazul acuzativ).

La genitiv, pronumele interogativ este precedat de articolul genitival *(al, a, ai, ale)*, iar la acuzativ, de o prepoziție: **Al** *cui* este acest caiet? **Pe** *cine* cauți?

Când însoțesc substantive, determinându-le, **care? ce?** și **cât? (câtă?, câți?, câte?)** sunt **adjective interogative.**

Care *elev* n-a fost ascultat astăzi?
Ce *carte* ai pe bancă?
Câte *cărți* de literatură ai citit luna aceasta?
Cât *timp* m-ai așteptat?

Adjectivele interogative au aceleași forme ca și pronumele corespunzătoare lor, afară de **care?**, la genitiv și dativ – singular și plural – căruia îi lipsește **-a** final:

Al cărui *elev* este stiloul acesta?
Căror *eleve* le plac mai mult poeziile lui Coșbuc?

II

Exerciții de efectuat în clasă

1. Subliniați cu o linie pronumele și cu două linii adjectivele interogative din textele următoare:

a) – Domnule! strigă impiegatul, înțelege odată că nouă nu ne plătește Statul aici ca să stăm de vorbă; avem treabă; n-avem vreme de conversație... Spune: ce poftești? Aici n-are voie să intre nimeni fără afaceri. Ce afacere ai?
– Ce afacere?
– Da! ce afacere?
– Am dat o petițiune... Vreau să știu ce s-a făcut. Să-mi dați un număr.
– Nu ți s-a dat număr când ai dat petiția?
– Nu.
– De ce n-ai cerut?
– N-am dat-o eu.
– Da cine?
– Am trimis-o prin cineva.
– Când? În ce zi?
– Acu vreo două luni...[...]
– Ce cereai în petiție? [...]
– Nu era petiția mea.
– Da a cui?
– A unui prieten.
– Care prieten?
– Unul Ghiță Vasilescu.
– Ce cerea în ea? [...]

Scanned with OKEN Scanner

– Nu cerea nimic; nu era petiția lui.
– Da a cui?
– A unei mătuși a lui...

(După Ion Luca Caragiale – *Petițiune)*

b) „Dar aste decorații cum, cine ți le-au dat?"
„Chiar domnitorul nostru și-al vostru împărat".
„Dar pentru care fapte?"

(Vasile Alecsandri – *Sergentul)*

2. Treceți pronumele interogative din paranteze la cazul, genul și numărul cerute de regulile acordului sau de funcțiile lor sintactice:

A (care) dintre colegele voastre este această carte? I-ai mulțumit (cine) trebuia? Ale (care) dintre prietenii tăi sunt aceste creioane? (Care) dintre voi nu-i place muzica? (Care) dintre ei nu l-ați văzut de mult? (Cine) ai primit aceste cărți? (Cine) i-ai dat caietul tău?

3. Arătați genul, numărul, cazul și funcția sintactică a fiecărui pronume sau adjectiv interogativ din textele de la exercițiul **1.**

4. Analizați, din textele de la exercițiul **1**, pronumele personale și reflexive, precum și adjectivele posesive și demonstrative, arătând: genul, numărul, cazul și funcția sintactică a fiecăruia (afară de reflexive).

5. Arătați care sunt semnele de punctuație folosite în textele de la exercițiul **1** și explicați de ce s-a întrebuințat fiecare dintre ele.

III

Exerciții facultative

1. Subliniați cu o linie pronumele și adjectivele interogative, iar cu două linii cuvintele așteptate ca răspuns la fiecare întrebare:

– Cine știe care au fost cei mai mari domnitori ai românilor?
– Eu...
– Care sunt aceștia?
– Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, Vlad Țepeș...
– Câți ani a domnit Ștefan cel Mare?
– Patruzeci și șapte de ani.
– Domnitorul cărei provincii istorice a fost Ștefan cel Mare?
– Al Moldovei.
– În ce an a murit Mihai Viteazul?
– În anul 1601.
– Care sunt provinciile istorice unite de el într-un singur stat?
– Țara Românească, Moldova și Transilvania.
– Care era pe vremuri capitala Moldovei?
– Suceava.
– Ce capitală avea Țara Românească?
– Târgoviște.
– În timpul cărui domnitor este atestată în documente Târgoviște ca reședință domnească?
– În timpul lui Mircea cel Bătrân.

Scanned with OKEN Scanner

– Cine a mutat capitala Țării Românești de la Târgoviște la București?
– Cred că Gheorghe Ghica.
– Știi în ce an?
– Dacă nu mă înșel, în anul 1660.
– Dar orașul București în timpul cărui domnitor este atestat documentar?
– Eu am citit că în timpul lui Vlad Țepeș.
– În ce an?
– În anul 1459.

2. Arătați în ce caz sunt și ce funcție sintactică au pronumele și adjectivele interogative din textul de la exercițiul 1.

3. Înlocuiți punctele cu unul dintre pronumele sau adjectivele interogative corespunzătoare.

În ... clasă ești? În ... bancă stai? Pe ... rând, de la fereastră sau din mijloc? Cu ... dintre colegii tăi stai în bancă? Pe ... iubești mai mult: pe bunicul sau pe bunica? La ... ai fost vara trecută? De la ... ai acest stilou? Cu ... l-ai plătit? De la ... librărie l-ai cumpărat? Eu am două stilouri. Tu ... ai? Dar fratele tău ... are?

În ... an te-ai născut? În ... zi? Și în ... lună?

Pe ... stradă locuiește colegul tău de bancă? La ... număr?

4. Arătați în ce caz sunt și ce funcție sintactică au pronumele interogative din textul următor:

Nu e nevoie să-ți dorim, bătrâne, ca țărâna să-ți fie ușoară. Cui ... i-ar putea fi mai dulce decât ție ...? Pe cine l-ar putea ea învăli mai cu iubire, pe cine l-ar cuprinde mai cald în brațe de mamă, pe cine l-ar feri mai cu îngrijire de tot zvonul și vălmășagul zadarnic?...

(După Nicolae Iorga – *Nicolae Grigorescu)*

5. Explicați cum s-au folosit semnele de punctuație în textul de la exercițiul 4.

Pronumele relativ și adjectivul pronominal relativ

I

Texte: Omul **care** stăruie învinge toate greutățile.
Cine se scoală de dimineață departe ajunge.
Capul **ce** se pleacă sabia nu-l taie,
Dar cu umilință, lanțu-l încovoaie.

(Dimitrie Bolintineanu – *Daniil Sihastrul)*

Întrebări: **1.** Câte propoziții sunt în fiecare dintre frazele date?
2. Care dintre propozițiile acestea sunt principale și care secundare?
3. Prin ce cuvinte sunt introduse propozițiile secundare?
4. Noi știm că, de obicei, propozițiile secundare sunt introduse printr-o conjuncție. Cuvintele *care, cine* și *ce* pot avea rol de conjuncție sau nu?

Scanned with OKEN Scanner

Explicații: Dacă despărțim în propoziții frazele de la începutul acestui capitol, constatăm că primele două sunt formate din câte două propoziții, una principală și una secundară:

I: *1. Omul învinge toate greutățile* (propoziție principală),
2. **care** *stăruie* (propoziție secundară).

II: *1.* **Cine** *se scoală de dimineață* (propoziție secundară),
2. departe ajunge (propoziție principală).

Fraza a treia este alcătuită din trei propoziții: două principale și una secundară:

1. Capul sabia nu-l taie (propoziție principală),
2. **ce** *se pleacă* (propoziție secundară),
3. *dar cu umilință lanțu-l încovoaie* (propoziție principală).

Propozițiile secundare sunt introduse prin cuvintele: **care, cine, ce,** care nu sunt conjuncții, dar au rol de conjuncție, deoarece leagă propoziții secundare de regentele lor. Aceste cuvinte însă nu numai că leagă propoziții secundare de regentele lor, dar țin și locul unor substantive: *omul, capul.*

Fără ele, frazele la care ne-am referit s-ar prezenta astfel:

1. Omul învinge toate greutățile. 2. Omul stăruie.
1. Omul se scoală dimineața. 2. Ajunge departe.
1. Capul se pleacă. 2. Capul nu-l taie sabia. 3. Dar cu umilință lanțu-l încovoaie.

Deoarece țin locul unor substantive,**care, cine** și **ce** sunt **pronume.**

Aceste pronume se numesc **relative,** *deoarece fac legătura între o propoziție subordonată și regenta ei,* adică *servesc la stabilirea unei* **relații** (legături) *de subordonare între două propoziții.*

Pronume relativ este și **cât.**

Pronumele relative au aceleași forme ca și pronumele interogative:

Cazul	*Singular*		*Plural*	
	masculin	*feminin*	*masculin*	*feminin*
N.A.	**care, cine, cât**	**care, cine, câtă**	**care, câți**	**care, câte**
G.D.	**căruia, cui**	**căreia, cui**	**cărora, câtor**	**cărora, câtor**

Pronumele relativ **ce** este invariabil. Acest pronume se referă în general la lucruri *(Capul* **ce** *se pleacă...),* pe când **care** și **cine,** mai mult la ființe, iar **cât** la cantitate.

Ca pronume relative se folosesc și **cel ce, ceea ce,** alcătuite din pronumele demonstrativ **cel, ceea** și pronumele relativ **ce.**

Acestea au următoarele forme, după gen, număr și caz:

Cazul	*Singular*		*Plural*	
	masculin	*feminin*	*masculin*	*feminin*
N.A.	**cel ce**	**ceea ce**	**cei ce**	**cele ce**
G.D.	**celui ce**	**celei ce**	**celor ce**	**celor ce**

Scanned with OKEN Scanner

Ca **adjective relative** se folosesc, dar mai rar, *care, ce* și *cât*. Precedând substantivul, *care,* uneori, se repetă în propoziția subordonată.

Ieri am cumpărat *o carte,* **care** carte se găsește foarte rar.

Pronumele relative se apropie de conjuncții, dar se deosebesc de ele, fiindcă nu stabilesc numai anumite legături, ci îndeplinesc și diferite funcții sintactice în propozițiile din care fac parte.

Funcții sintactice:

a) *subiect:* **Care** stăruie, reușește.
b) *atribut:* Omul, **a cărui** judecată este superioară, cunoaște legile naturii.
c) *complement indirect:* **Cui** nu-i place, să nu mănânce.
d) *complement direct:* Pe **cine** aștepți, nu vine.

Observație: Uneori, pronumele relativ se repetă de mai multe ori la intervale scurte, pentru a insista asupra obiectului pe care îl înlocuiește. Deseori însă repetarea lui nejustificată nu este recomandabilă.

II

Exerciții de efectuat în clasă

1. Analizați pronumele relative din textele următoare, arătând:
– genul, numărul, cazul și funcția sintactică a fiecăruia;
– propozițiile subordonate pe care le leagă de regentele lor;
– cuvintele din regente la care se referă aceste pronume:

a) Din cauza acestui rol, care le apropie de conjuncții, pronumele relative apar întotdeauna în propoziții dependente, subordonate, pe când pronumele interogative apar în propoziții principale, adeseori independente. De conjuncții, și anume de cele subordonate, cu care se aseamănă prin faptul că se folosesc numai în propoziții secundare, relativele de deosebesc prin caracterul lor flexibil și prin includerea în structura sintactică a propoziției pe care o introduc. Ca orice pronume, pronumele relativ are un rol sintactic: poate fi subiect, atribut etc.

(Iorgu Iordan și *colab.* — *Structura morfologică a limbii române contemporane)*

b) Pe malul înflorit al Prahovei, în fața zărilor largi, sub cerul curat al verii, care a fost bucuria ta, în revărsarea de lumină a soarelui care-ți sărută veșnic pânzele, dormi, poete alb, dar fără bătrânețe [...].

În sufletele noastre ai lăsat o icoană pe care nimeni nu ne-o poate lua înapoi, și ea va fi o parte scumpă din comoara pe care n-o arătăm nimănui, dar din care hrănim zilnic munca noastră pentru scopuri care au fost și ale tale, pentru idealuri cu gândul la care ți s-au închis pleoapele...

(După Nicolae Iorga — *Nicolae Grigorescu)*

c) Nu știu dacă mai e pe lume vreo țară al cărei pitoresc să se oglindească așa de limpede și de puternic în opera unui artist; ceea ce pot spune e că Grigorescu, înfățișând cum a înfățișat, pe pânzele lui, podoabele și sufletul patriei noastre, a

Scanned with OKEN Scanner

făcut cu aceasta, neamului nostru unul dintre acele prețioase daruri care iau loc între puterile active ale unei națiuni.

(Alexandru Vlahuță — *Pictorul Nicolae Grigorescu*)

2. Închideți, în textele de la exercițiul **1**, în câte un dreptunghi ☐, pronumele relative și substantivele din propozițiile regente la care se referă fiecare dintre ele, apoi stabiliți cum s-a făcut acordul acestor pronume cu substantivele respective.

3. Dacă acordul pronumelor relative din textele de la exercițiul **1** s-a făcut numai în gen și număr, după ce ne orientăm pentru a face acordul în caz? (Pentru a stabili acest lucru, observați cazurile pronumelor relative din aceleași texte.)

Ce regulă privitoare la acordul pronumelor relative s-ar putea formula pe baza observațiilor voastre?

4. Înlocuiți punctele cu formele potrivite ale pronumelui relativ, respectând regula acordului stabilită mai înainte. (Acolo unde este nevoie, folosiți prepozițiile sau articolele genitivale potrivite.)

Cartea ... o citești este a mea.
Casa ... locuim a fost a bunicului nostru.
Clasa ... învățăm noi este situată la etajul I.
Creionul ... scriu este al fratelui meu.
Excursia ... venim a fost foarte interesantă.
Persoanele ... vorbeam erau niște cunoscuți ai noștri.
Elevii ... le place muzica o ascultă cu plăcere.
Poetul ... îi plac peisajele frumoase scrie pasteluri.
Reporterul ... îl interesează industria scrie reportaje despre întreprinderile industriale.
Iarna ... zile sunt scurte a trecut destul de greu.
A sosit primăvara, ... zile sunt foarte frumoase.

III

Exerciții facultative

1. Completați textul următor cu pronumele interogative la cazul indicat în paranteze, folosind, acolo unde este nevoie, prepozițiile sau articolele genitivale necesare:

(Ac.) aștepți aici? (Ac.) vii acum? (Ac.) te plimbai ieri prin parc? (Gen.) este cartea aceasta? (Dat.)i-ai dat stiloul meu? (Dat.) dintre voi îi plac mai mult florile? (Gen.) dintre ele este cartea aceasta? (Gen.) dintre colegii tăi este banca aceea? (Ac.) dintre ei l-ai întrebat? (Dat.) dintre colegele tale i-ai dat stiloul meu?

2. Transformați propozițiile și frazele de la exercițiul **1** în așa fel încât pronumele interogative să fie înlocuite prin pronume relative, respectând cazurile indicate în paranteze. (De exemplu: Prietenul *pe care* îl aștepți aici abia a plecat de acasă.)

Scanned with OKEN Scanner

3. Înlocuiți punctele cu una din formele scrise în stânga paginii:

de la care	Orașul ... locuiesc este așezat la poalele Carpaților.
din care	Trenul ... călătorim are mers de accelerat.
în care	Plaja ... nisip este curat atrage mulți vizitatori.
cu care	Muzeul ... sunt păstrate operele lui Grigorescu este foarte interesant.
al cărei	Satul ... vin este așezat pe malul Dunării.
căruia	Prietenul ... vin m-a primit foarte bine.
căreia	Colega mea ... îi plac filmele merge des la cinema.
cărora	Colegul meu ... îi place sportul merge zilnic la antrenament.
	Oamenii ... le plac cărțile au biblioteci mari cu cărți interesante.

4. Analizați toate pronumele învățate din zicătorile și proverbele următoare, arătând felul lor, genul, numărul, cazul și funcția sintactică a fiecăruia:

Ce ție nu-ți place altuia nu-i face.
Cine știe carte are patru ochi.
Spune-mi cu cine te însoțești, ca să-ți spun cine ești.
Cine sapă groapa altuia cade singur în ea.
Câinele care latră nu mușcă.
Cine fură azi un ou mâine va fura un bou.

Pronumele negativ și adjectivul pronominal negativ

I

Text: Ștefan și Matei s-au întâlnit într-o librărie. **Nici unul** nu cumpărase **nici o** carte.

– Ce dorești să cumperi? întrebă Matei.

– **Nimic,** răspunse Ștefan. Dar tu?

– Eu aș dori să cumpăr această carte, dar nu am **nici un** ban la mine.

– N-ai găsit pe **nimeni** să te împrumute? Nu este **nimic!** Îți împrumut eu suma de care ai nevoie.

Întrebări: **1.** Ce deosebire este între propozițiile: **Nici unul** *nu cumpărase* **nici o** *carte;* **Nimic** *(= Nu cumpăr nimic); dar nu am* **nici un** *ban la mine; N-ai găsit pe* **nimeni;** *Nu este* **nimic,** și celelalte propoziții din același text?

2. Datorită căror cuvinte propozițiile de la întrebarea **1** sunt negative?

3. Care cuvinte întăresc caracterul negativ al propozițiilor?

4. La care cuvinte se referă *nici unul, nici o, nimeni, nimic, nici un?*

5. Care dintre acestea înlocuiesc substantive și care însoțesc substantive, determinându-le?

Explicații: Propozițiile: **Nici unul** *nu cumpărase* **nici o** *carte;* **Nimic;** *dar nu am* **nici un** *ban la mine; N-ai găsit pe* **nimeni;** *Nu este* **nimic** sunt negative.

Dacă aceste propoziții ar fi afirmative, cuvintele **nici unul, nimeni** și **nimic** ar fi înlocuite de anumite substantive: *nici unul* prin *Ștefan* sau *Matei; nimic* prin *o carte; nimeni* prin *un prieten (un cunoscut).*

Scanned with OKEN Scanner

Deoarece înlocuiesc substantive, **nici unul, nimeni** și **nimic** sunt **pronume.** Negând aceste substantive, adică lăsând pe vorbitor să deducă absența lor, pronumele la care ne-am referit aici se numesc **negative.**

Nimeni, care se opune pronumelui nehotărât *cineva* sau lui *toți (toate),* neagă nume de persoane, **nimic** nume de lucruri, iar **nici unul (nici una),** opuse lui *unul (una), altul (alta),* neagă atât nume de ființe, cât și nume de lucruri.

Unul venea, *altul* pleca. Acolo nu rămânea **nici unul**. *Toți* tăceau. Nu spunea **nimeni nimic.**

Fiind folosite numai în propoziții negative, aceste pronume apar împreună cu *adverbul negativ* **nu,** care neagă, de fapt, predicatul.

Nu l-a văzut **nimeni.**

Nu mi-a cerut **nimic.**

Nici unul dintre ei *nu* fusese acolo.

În vorbire, **nimic** rămâne totdeauna neschimbat, adică nu se declină, **nimeni** are forme diferite pentru genitiv și dativ:

Acest creion nu este al **nimănui** (genitiv).

Nimănui nu i-a părut rău (dativ).

Uneori, în vorbirea populară, apar și formele: **nimica, nimenea, nimănuia,** nerecomandabile în vorbirea îngrijită.

Nici unul (nici una) fiind compus din adverbul **nici** și pronumele nehotărât **unul (una)** se declină astfel: **nici** rămâne neschimbat la toate cazurile iar **unul (una)** se declină așa cum s-a arătat la pronumele nehotărât:

Nici unul dintre noi n-a fost de față (nominativ).

Părerea aceasta n-a fost a **nici unuia** dintre noi (genitiv).

Când însoțesc substantive, determinându-le, acestea își schimbă valoarea gramaticală devenind **adjective negative.**

Adjectivul negativ are forma **nici un (nici o)** și se află totdeauna înaintea substantivului determinat:

Nici un *coleg* nu era de față.

Nici o *țară* nu ne este mai scumpă ca România.

Ortografie: Pronumele și adjectivele negative **nici unul, nici una; nici un, nici o** nu se scriu niciodată într-un singur cuvânt.

Vestea aceasta n-am comunicat-o **nici unui** *elev.*

Am aflat că această carte nu era a **nici unei** *eleve.*

Funcții sintactice:

Pronumele negative pot îndeplini diferite funcții sintactice:

a) *subiect:* N-a venit *nimeni.*

b) *atribut:* Nu s-a aprobat propunerea *nici unuia.*

c) *complement indirect: Nimănui* nu-i place să fie bolnav.

d) *complement direct:* N-am văzut *pe nimeni.*

e) *complement circumstanțial:* Cartea nu era la *nici unul* dintre cei prezenți.

Adjectivele negative au totdeauna funcție de atribut: N-a lipsit *nici o* elevă.

Scanned with OKEN Scanner

II

Exerciții de efectuat în clasă

1. Subliniați cu o linie pronumele negative și cu două linii adjectivele negative din textul următor:

Ieri după-amiază am venit la voi. Am bătut la ușă, dar nu mi-a răspuns nimeni. Nici unul dintre vecinii tăi nu știa nimic despre tine. În nici o zi nu doream mai mult ca ieri să te văd. De la tine am mers la alți colegi. Nici unul nu era însă acasă.

În clasa noastră, nici o floare nu este neîngrijită.

Eu îngrijesc mai multe ghivece, dar nici unul nu este neglijat. Colegul meu ar dori și el să poarte de grijă câtorva flori, dar n-a mai rămas nici una neîncredințată cuiva.

2. Arătați în ce caz sunt pronumele și adjectivele negative din textul de la exercițiul **1** și ce funcție sintactică îndeplinește fiecare dintre ele.

3. Alcătuiți câte o propoziție cu fiecare dintre formele pronumelui negativ la genitiv și dativ.

4. Alcătuiți șase propoziții cu diferite forme ale adjectivelor pronominale negative **nici un, nici o** la diferite cazuri.

5. Analizați și celelalte pronume și adjective posesive, demonstrative etc. din textul de la exercițiul **1** și arătați: felul lor, persoana (pentru cele care au persoane), genul, numărul, cazul și funcția sintactică a fiecăruia.

III

Exerciții facultative

1. Înlocuiți cuvintele scrise cursiv în textul următor cu pronumele sau adjectivele negative potrivite. (Acolo unde este necesar se pot aduce unele modificări textului. Nu uitați să introduceți adverbul negativ *nu.)*

În clasa noastră este *un elev* foarte înalt. *Câțiva* elevi sunt foarte scunzi. *Cineva* bate la ușa clasei noastre.

– Cine este acolo? întreabă dirigintele nostru.
– Eu sunt, răspunde eleva Ionescu.
– Intră, te rog. Ce dorești?
– *O carte.*
– Mai ești cu *cineva?* o întreabă, văzând-o că privește spre ușă.
– Cu *Vasilescu.*
– Cui doriți să dați această carte?
– *Lui Alexandru.*
– A citit tot ce i-am dat până acum?
– Da, a citit *tot.*
– Tu câte cărți ai citit?
– *Multe.*
– Acum îți mai dau *o carte* nouă.
– Colega ta a citit și ea ceva?
– *Două cărți* din cele împrumutate de la biblioteca școlii.

2. Corectați formele intenționat scrise greșit în textul următor sau cele populare, nerecomandabile în exprimarea îngrijită:

Nici o școală nu este mai curată ca a noastră. În clasa noastră nici un elev nu face nimica ce nu este îngăduit de disciplina școlară. Nimeni nu-i este permis să tulbure liniștea clasei. Niciunul dintre colegii mei nu este mustrat. Niciuna dintre colegele noastre nu vine la școală cu lecțiile nepregătite.

Scanned with OKEN Scanner

Numeralul

I

Numeralul *este partea de vorbire care arată numărul, determinarea numerică a obiectelor sau ordinea lor prin numărare.*

Numeralele sunt de două feluri: *cardinale* şi *ordinale.* Numeralele cardinale se împart în: *cardinale propriu-zise, multiplicative, distributive* şi *adverbiale.*

Numeralele cardinale *arată un număr sau determină numeric anumite obiecte.*

Numeralele cardinale propriu-zise se împart în două mari categorii:

– *simple: unu, doi, trei, patru* etc.

– *compuse: unsprezece, douăzeci, treizeci şi cinci* etc.

Numeralele cardinale pot însoţi substantive, determinându-le:

Locuiesc pe aceeaşi stradă cu **patru** *colegi* de-ai mei.

În cazul acesta, se comportă ca adjectivele.

Când nu însoţesc substantive, pe care să le determine, au valoare de substantiv:

Trei au plecat, dar **doi** au rămas cu mine.

Numeralele cardinale au valoare de substantive şi atunci când sunt articulate cu articolul demonstrativ (adjectival):

Cei trei, care au plecat, s-au întors după zece minute.

Numeralele ordinale *exprimă, prin numărare, ordinea sau locul pe care îl ocupă anume obiecte (acţiuni) într-o înşiruire:* **al doilea, al treilea, al patrulea.**

Ele se formează de la numeralele cardinale, fiind precedate de articolul posesiv (genitival): **al, a** şi urmate de: **-lea (le-** articol; **-a** particulă) pentru masculin şi de **-a** (articol) pentru feminin.

Şi acestea se pot comporta ca adjectivele sau ca substantivele:

Suntem elevi în *clasa* **a şaptea** *(a şaptea* — adjectiv).

Al doilea din faţă era fratele meu *(al doilea* — substantiv).

Numeralele multiplicative, distributive şi adverbiale

II

Text: Mircea memorează o poezie. El o citeşte **o dată** în întregime, apoi **de două ori** pe strofe, întâi **câte o** strofă, după aceea **câte două** şi, în cele din urmă, **câte trei.**

Munca lui este **îndoită,** dar răsplata este **întreită** şi chiar **împătrită,** fiindcă profesorul îl laudă, îl dă exemplu celorlalţi colegi şi-i dă nota zece la limba română.

Întrebări: **1.** Ce părţi de vorbire recunoaşteţi în cuvintele înscrise în casetele din textul de mai sus?

2. Ce cuvinte însoţesc numeralul *două* din acelaşi text *(de* **două** *ori; câte* **două)?**

3. Ce numerale recunoaşteţi în cuvintele *îndoită, întreită, împătrită?*

4. Ce prefixe şi ce sufixe s-au adăugat la aceste numerale?

Scanned with OKEN Scanner

Explicații: Cuvintele *o dată, de două ori, câte o, câte două, îndoită, întreită, împătrită* sunt **numerale** diferite.

Astfel, numeralele **îndoită** (masculin: **îndoit**), **întreită** (masculin: **întreit**), **împătrită** (masculin: **împătrit**) arată în ce proporție cresc *munca* și *răsplata.*

Aceste numerale se numesc **multiplicative**, *deoarece arată în ce măsură se multiplică, adică se înmulțește, crește, sporește, o cantitate.*

Ele se formează din numeralele *doi, trei, patru* etc. cu prefixul **în- (îm-)** și sufixul **-it: în*cinc*it, în*ș*esit, în*z*ecit, în*su*it** etc.

Când însoțesc și determină substantive, numeralele multiplicative își schimbă valoarea gramaticală, comportându-se ca adjectivele, deci se acordă în gen, număr și caz cu substantivul determinat. Pentru feminin, la nominativ singular, au terminația **-ă:** *îndoit***ă**, *întreit***ă**, *împătrit***ă**.

Numerale multiplicative sunt și **dublu, triplu, cvadruplu.**

Articulate, numeralele multiplicative pot da naștere unor substantive **(îndoitul, întreitul, înzecitul** retribuției).

Uneori au valoare de adverbe: *A câștigat* **însutit.**

Câte două, câte trei *arată cum se repartizează și se grupează strofele și sunt* **numerale distributive.**

Numeralele distributive se formează din numeralele cardinale precedate de adverbul **câte: câte unu (câte una), câte doi (câte două), câte trei, câte patru** etc.

Adverbul **câte** rămâne neschimbat, iar numeralele cardinale își schimbă forma numai pentru **unu (una), doi (două).**

Când însoțesc substantive, determinându-le **(câte o** *strofă)*, acestea se comportă ca adjectivele.

O dată, de două ori *arată de câte ori se îndeplinește (repetă) acțiunea exprimată de verbul* **citește.**

Deoarece determină verbe, ca adverbele, aceste numerale se numesc **adverbiale.**

Numeralele *adverbiale* se formează din numeralul cardinal **o** și substantivul **dată** sau din numeralele **două, trei patru** etc., precedate de prepoziția **de** și urmate de substantivul **ori: de două ori, de trei ori, de patru ori** etc.

Ortografie: Numeralul adverbial **o dată** (două cuvinte scrise separat) nu trebuie confundat cu adverbul *odată*(scris într-un singur cuvânt):

El o citește *o dată* în întregime *(o dată* = numeral adverbial).

Odată el citea foarte frumos *(odată* = **cândva** = adverb).

III

Exerciții de efectuat în clasă

1. Analizați numeralele din textele următoare, arătând felul și funcția sintactică a fiecăruia:

a) Iar marți des-dimineață puse tarnițele și desagii pe cai și, legându-i frumușel cu căpăstrul: pe cel de-al doilea de coada celui întâi, pe cel de-al treilea de coada celui al doilea, pe cel de-al patrulea de coada celui al treilea, cum îi leagă muntenii, a zis...

(Ion Creangă — *Amintiri din copilărie)*

Scanned with OKEN Scanner

b) Iată această tablă care cuprinde șaizeci și patru de căsuțe în două culori alternative. În fața ei se așază doi jucători: unul de-o parte și altul de alta. Fiecare își rânduiește pe două linii piesele sale.

...Unul are șaisprezece bucăți, celălalt șaisprezece... Atunci află că cer un bob de grâu pentru cea dintâi căsuță a acestei table de joc, două boabe pentru a doua căsuță, patru pentru a treia, opt pentru a patra și tot așa dublând numerele până în a șaizeci și patra căsuță.

(După Mihail Sadoveanu — *Soarele în baltă...)*

c) Urlu eu o dată, urlu eu de două ori, numai cè-i aud că-mi răspund...

(Mihail Sadoveanu — *În pădurea Petrișorului)*

d) De zece ori se întoarse din drum ca să mai privească o dată, încă o dată prăvălia.

(Barbu Delavrancea — *Hagi Tudose)*

e) L-a scris o dată, l-a scris de două, de zece, de o sută de ori și cu cât mai mult îl scria, cu atât mai bine înțelegea că se poate să înțeleagă și altul ceea ce scrie....

(Ioan Slavici — *Budulea Taichii)*

f) ...atunci smucește vârtos spre mal și ai să scoți o mulțime de pește: poate îndoit și întreit decât am scos eu.

(Ion Creangă — *Ursul păcălit de vulpe)*

2. Explicați de ce Ion Creangă a scris: pe cel *de-al* doilea..., pe cel *de-al* treilea..., pe cel *de-al* patrulea, legând pe *de* cu *al* prin liniuță de unire. Se pot scrie și fără liniuță? Dați două exemple. Ce deosebire este între *de-al* (cel *de-al* doilea)și *deal* (La *deal* strugurii se coc mai bine)?

3. Analizați pronumele din textele de la exercițiul **1,** arătând: felul lor, genul, numărul, cazul și funcția sintactică a fiecăruia.

4. Scrieți șase propoziții cu numerale multiplicative, șase cu numerale distributive și șase cu numerale adverbiale.

IV

Exerciții facultative

1. Transcrieți cu cifre numeralele ordinale din textul următor:

Primele documente scrise în limba română datează din secolul al șaisprezecelea. În secolul al șaisprezecelea și al optsprezecelea se tipăresc numeroase cărți românești. Literatura română se dezvoltă mult în secolul al nouăsprezecelea. Ea cunoaște o mare înflorire în secolul al douăzecilea.

Multe creații populare datează din secolele al zecelea, al unsprezecelea, al doisprezecelea, al treisprezecelea, al paisprezecelea și al cincisprezecelea.

2. Explicați de ce se spune secolul *al optsprezecelea, al nouăsprezecelea,* cu vocala **e,** dar *al douăzecilea, al treizecilea, al patruzecilea,* cu vocala **i.** (Gândiți-vă din care numerale cardinale se formează acestea.)

3. Transcrieți cu litere următoarele numerale ordinale: **al IV-lea, al IX-lea, a VIII-a, a X-a, al XXX-lea, al XL-lea, a XXVII-a, al LIII-lea,** formând cu fiecare dintre ele scurte propoziții – de exemplu: Ion este elev în clasa a treia.

4. Explicați de ce se spune corect: *clasa* **întâi** *(clasa I), clasa* **a doua** *(clasa* **a II-a**), *clasa* **a treia** *(clasa* **a III-a**), *clasa* **a patra** *(clasa* **a IV-a**), *clasa* **a cincea**

Scanned with OKEN Scanner

(*clasa* **a V-a**), nu *clasa* **întâia** (*clasa* **I-a**), *clasa* **doua** (*clasa* **II-a**), *clasa* **treia** (*clasa* **III-a**), *clasa* **patra** (*clasa* **IV-a**), *clasa* **cincea** (*clasa* **V-a**); *etajul* **al doilea** (*etajul* **al II-lea**), *etajul* **al patrulea** (*etajul* **al IV-lea**), *etajul* **al cincilea** (*etajul* **al V-lea**), nu *etajul* **doi** (*etajul* **II**), *etajul* **trei** (*etajul* **III**), *etajul* **patru** (*etajul* **IV**), *etajul* **cinci** (*etajul* **V**).

5. Corectați greșelile observate în următoarele exemple:

A fost o dată un împărat și o împărătească...

O dată s-a sculat și a plecat.

Odată scria și de două ori recitea ce scrisese.

6. Arătați care sunt sensurile cuvintelor scrise cursiv în propozițiile și frazele următoare:

Anica joacă un rol *dublu* într-o piesă de teatru pe care o pregătește clasa noastră. Unul este al ei. În celălalt o *dublează* pe colega sa Emilia.

Unele cuvinte au sens *dublu*.

Am scris la mașină o poezie în *dublu* exemplar.

Unii oameni au obiceiul de *a îndoi* filele cărților pe care le citesc.

În vechime, vinul se bea *îndoit* cu apă.

Eu *mă îndoiesc* că voi cunoașteți acest lucru.

Merge printre copaci *îndoind* din când în când câte o ramură.

Mihai ridică greutăți mari. El *se îndoiește* din mijloc ca să le ridice de jos.

Sub povara anilor, bunicul merge *îndoit* de spate.

Mașinile *multiplică* înzecit eforturile oamenilor.

Mama *multiplică* la mașina de scris o poezie a fratelui meu.

Am intrat într-o sală cu multe oglinzi. Ele *multiplicau* figurile noastre.

Zece este multiplu al lui doi, deoarece doi *multiplicat* cu cinci fac zece.

V

Exerciții recapitulative

1. Notați cu litera s. substantivele, cu a. adjectivele, cu pr. pronumele, cu n. numeralele și cu ap. adjectivele posesive din textele următoare:

a) – Bun, măi Chirică, ia acum văd și eu că nu ești prost. Hai! cât să-ți dau pe an, ca să te tocmești la mine?

– Apoi eu... nu mă tocmesc cu anul.

– Dar cum te tocmești tu?

– Eu mă tocmesc pe trei ani o dată, pentru că nu-s deprins a umbla din stăpân în stăpân și vreau să cunosc ceva, când voi ieși de la d-ta.

– Despre mine, cu atâta mai bine, măi Chirică. Și ce mi-i cere tu pentru trei ani?

– Ce să-ți cer? Ia să-mi dai de mâncare și de purtat cât mi-a trebui, iar când mi s-or împlini anii, să am a lua din casa d-tale ce voi vrea eu.

(După Ion Creangă – *Povestea lui Stan Pățitul*)

b) Îi foșnea uscat pe frunze poala lung-a albei rochii,
Fața-i roșie ca mărul, de noroc i-s umezi ochii;
La pământ mai că ajunge al ei păr de aur moale,
Care-i cade peste brațe, peste umerele goale.

(Mihai Eminescu – *Călin – File din poveste*)

Scanned with OKEN Scanner

c) Eu plâng atunci, căci tu-mi răsai în zare,
A vremii noastre dreaptă muceniță,
Copil blajin, cuminte prea devreme,
Sfielnică, bălaie dăscăliță.

(Octavian Goga – *Dăscălița*)

d) Verzi sunt dealurile tale, frumoase pădurile și dumbrăvile spânzurate de coastele dealurilor, limpede și senin cerul tău... râurile cele frumoase și spumegoase, pâraiele cele repezi și sălbatice cântă neîncetat lauda ta.

(După Alecu Russo – *Cântarea României)*

2. Arătați în ce caz sunt și ce funcție sintactică au substantivele, adjectivele, pronumele și adjectivele pronominale din textele de la exercițiul **1**.

3. Explicați de ce s-a folosit fiecare semn de ortografie și de punctuație din textul al doilea de la exercițiul **1**.

4. Explicați cum s-au făcut acordul adjectivelor și al adjectivelor posesive din textele de la exercițiul **1** cu substantivele determinate de ele.

5. Explicați de ce s-au scris cu doi **i** cuvintele: *anii, rochii, ochii, vremii.*

6. Explicați ce deosebire este între *o dată* și *odată* din propozițiile și frazele următoare și de ce se scriu diferit:

Am fost în Deltă o dată, nu de mai multe ori.

A fost odată un moșneag și o babă...

7. Explicați ce părți de vorbire sunt *ia* și *i-a* din frazele următoare:

Bun, măi Chirică, ia acum văd și eu că nu ești prost.

Ia, te rog, creta și scrie.

I-a dat trei lei și i-a cerut cincizeci de bani restul.

Ia să-mi dai de mâncare și de purtat cât mi-a trebui...

8. Explicați ce deosebire este, din punct de vedere gramatical, între *mia, Mia* și *mi-a* din frazele următoare:

Ia să-mi dai de mâncare și de purtat cât mi-a trebui...

(Ion Creangă – *Povestea lui Stan Pățitul)*

Unde s-a dus mia ducă-se și suta.

Am fost la teatru cu mama și cu Mia.

9. Explicați ce parte de vorbire este **i** din textele următoare și de ce s-a legat de cuvintele *mi, fața, -s, care:*

Și ce mi-i cere tu pentru trei ani?

(Ion Creangă – *Povestea lui Stan Pățitul)*

Fața-i roșie ca mărul, de noroc i-s umezi ochii;

La pământ mai că ajunge al ei păr de aur moale,

Care-i cade peste brațe, peste umerele goale.

(Mihai Eminescu – *Călin – File din poveste)*

Scanned with OKEN Scanner

10. Alcătuiți cinci propoziții în care **i**, legat de diferite cuvinte, să fie pronume personal.

11. Comparați pe *mai* cu *m-ai* din propozițiile următoare și explicați de ce s-au scris diferit:

La pământ mai că ajunge al ei păr de aur moale...

În mai înfloresc teii și trandafirii.

M-ai strigat tu?

Andrei bate parii cu un mai .

12. Arătați cum ar trebui scrise pronumele *-ți* (să-ți dau), *-mi* (să-mi dai) pentru a nu mai fi scrise cu liniuță de unire. Este acesta un mijloc de a verifica dacă uneori am folosit corect liniuța de unire? Dați și alte exemple asemănătoare.

13. Explicați ce efecte artistice au obținut Mihai Eminescu, Octavian Goga și Alecu Russo în ultimele trei texte de la exercițiul **1.** (Țineți seama de numărul adjectivelor, de așezarea lor înaintea substantivelor determinate sau după ele, de însușirile pe care le atribuie prin ele obiectelor denumite prin anumite substantive din aceste texte.)

14. Suprimați toate adjectivele din textele la care ne-am referit la exercițiul **13** și spuneți dacă acestea au câștigat sau au pierdut din punct de vedere artistic (poetic).

15. Analizați morfologic și sintactic substantivele, adjectivele și pronumele din textul următor, și morfologic articolele:

Mie mi-e drag românul și știu a prețui bunătățile cu care l-a dăruit natura. Mi-e drag să-l privesc și să-l ascult, căci el e simplu și frumos în înfățișarea lui; căci e curat, înțelept, vesel și poetic în graiul său.

Îmi plac obiceiurile sale, credințele sale fantastice, dansurile sale vechi și voinicești, portul său pitoresc, care, la Roma, se vede săpat pe coloana lui Traian, cântecele sale jalnice și melodioase și, mai ales, poeziile sale atât de armonioase!...

Am multă speranță într-acest neam, a cărui adâncă cumințenie e întipărită într-o mulțime de proverbe, unele mai înțelepte decât altele..., al cărui spirit satiric se vădește în nenumărate anecdote...; a cărui inimă bună și darnică se arată în obiceiul ospeției pe care l-a păstrat cu sfințenie de la strămoșii săi; al cărui geniu, în sfârșit, lucește atât de viu în poeziile sale alcătuite în onoarea faptelor măreție.

(După Vasile Alecsandri – *Românii și poezia lor*)

16. Arătați care sunt semnele de ortografie și de punctuație folosite în textul de la exercițiul **15** și explicați de ce s-a folosit fiecare dintre ele.

17. Ce deosebire este între *mie* și *mi-e* din textul de la exercițiul **15** și de ce s-au scris diferit?

18. Explicați de ce repetarea pronumelui relativ *care*, în același text, la diferite cazuri, nu este supărătoare.

Scanned with OKEN Scanner

Verbul

I

Partea de vorbire care exprimă acțiuni sau stări se numește verb. El își schimbă forma în vorbire după *mod, timp, număr* și *persoană.*

În limba română sunt opt moduri (patru moduri personale și patru moduri nepersonale), șapte timpuri (trei sunt timpuri de bază: prezentul, trecutul și viitorul), două numere și trei persoane.

Modurile și timpurile verbului:

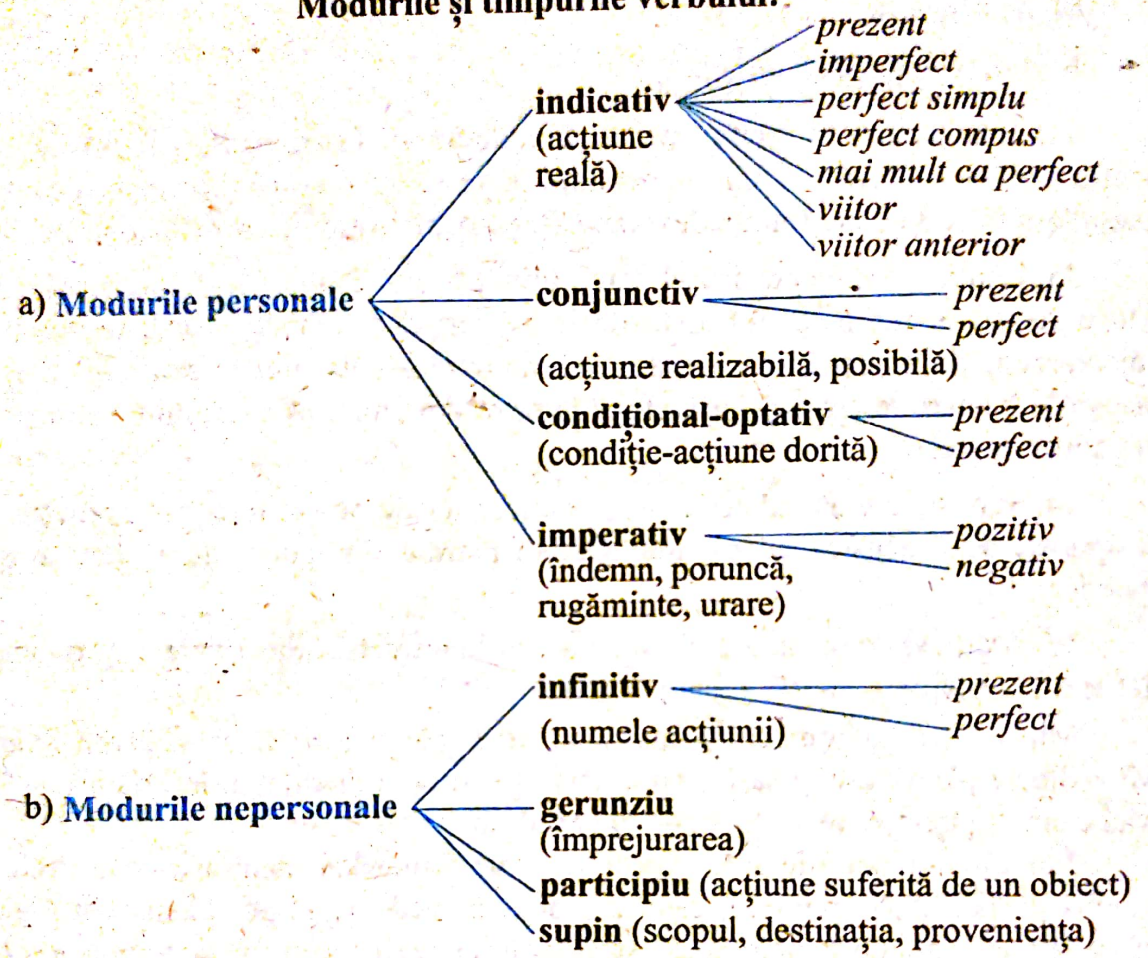

Funcții sintactice: Verbele de la modurile personale pot forma, cu unele excepții, singure predicatul, deci sunt **predicative.** La modurile nepersonale sunt însă **nepredicative,** deoarece nu formează singure predicatul.

Verbele la modurile nepersonale îndeplinesc în propoziții diferite funcții sintactice:

a) *subiect: A învăța* este o plăcere.
b) *atribut:* Apreciez dorința lui *de a citi* mult.
Am cumpărat o mașină *de tuns.*
c) *complement direct:* I-a interzis *a* mai *privi* spre mine.
d) *complemente circumstanțiale:* Mergea *șchiopătând.*

Verbele *a avea, a fi* și *a vrea* pot fi auxiliare (ajutătoare), fiindcă ajută la formarea altor moduri și timpuri.

Unele verbe ca *a fi, a deveni, a rămâne, a ajunge* etc. sunt adesea *copulative,* adică leagă numele predicativ de subiectul propoziției *(a deveni* este întotdeauna copulativ).

Scanned with OKEN Scanner

II

Exerciții de efectuat în clasă

1. Subliniați toate verbele din fragmentele următoare:

a) Apele curg la vale, munții urcă spre cer, culorile lumii sunt vii, iar zvonurile ei clare. Mesteceni ard, asemeni unor lumânări albe, în enorma catedrală a pădurilor. La intervale rare, clinchetul tălăngilor picură în auz, fiind curgerii timpului cea mai dulce măsurătoare. O tinerețe a firii, ce nu se trece măcar cu o clipă suie din văi spre cele mai înalte culmi.

(Geo Bogza – *Rarăul)*

b) Vru să-l piarză cu orice chip și, neîndrăznind a-l prigoni de față, trimise ucigași spre a-l prinde și a-l duce la București, sau a-l ucide în taină.

(Nicolae Bălcescu – *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul)*

c) Bătrânul Dan ascultă grăind doi vechi stejari,
Crescuți dintr-o tulpină pe culmea cea de munte,
Ș-având ca o coroană un secul pe-a lor frunte.

(Vasile Alecșandri – *Dan, căpitan de plai)*

d) – Ei, taci, taci! ajungă-ți, de-amu, herghelie! Știu că doar nu-s babe, să chirotească din picioare.

(Ion Creangă – *Amintiri din copilărie)*

2. Analizați verbele din textele de la exercițiul **1**, arătând: modul, timpul, numărul și persoana la care este folosit fiecare dintre ele.

3. Notați cu **PR** verbele predicative (cu funcție de predicat verbal) din textele de la exercițiul **1** și cu **CP** pe cele copulative.

4. Spuneți ce funcții sintactice au verbele la modurile nepersonale din textele de la exercițiul **1.**

III

Exerciții facultative

1. Alcătuiți:

a) două fraze în care verbele cu funcție de predicat să fie la modul imperativ pozitiv și două cu verbele cu funcție de predicat la modul imperativ negativ;

b) două fraze în care să existe și cel puțin un verb la modul infinitiv prezent;

c) o frază în care verbele cu funcție de predicat să fie la condițional-optativ prezent și una cu verbul cu funcție de predicat la condițional-optativ perfect;

d) trei fraze în care să existe și câte un verb la participiu, unul la gerunziu și unul la supin.

2. Analizați verbele din textele următoare, arătând modul, timpul, numărul și persoana la care este folosit fiecare dintre ele:

a) Fă tu să-mi pară numai atunci palosul greu,
Când inima-nceta-va să bată-n pieptul meu,
Ș-atunci inima numai de-a bate să încete
Când voi culca sub țărnă a dușmanilor cete!

(Vasile Alecsandri – *Dan, căpitan de plai)*

Scanned with OKEN Scanner

b) Atunci, un horn care să separe căldura de fum îmi apăruse ca o cucerire epocală. Acum, această cucerire mă ajungea din urmă, după douăzeci și cinci de ani, în munții Bucovinei. Focul pe care îl priveam fumegând era ultimul de felul acesta pe Rarău.

(Geo Bogza – *Rarăul)*

c) Se dusese iar spre hainele lui și începuse să se îmbrace, fără să fie însă convins că va trebui să plece acasă. Nu putea să plece acasă, știa că după două amânări a treia oară vine reformarea și el nu înțelegea de ce să i se întâmple tocmai lui să fie reformat.

(Marin Preda – *Soldatul cel mititel)*

3. Spuneți care dintre verbele din textele de la exercițiul **2** au, în propozițiile respective, funcție de predicat.

4. Explicați de ce verbele *a bate, fumegând,* din fragmentele de la exercițiul **2,** nu pot îndeplini funcția de predicat.

5. Cum spunem în mod obișnuit în loc de *înceta-va?*

6. Explicați de ce s-au scris legate prin liniuță de unire cuvintele: *să-mi pară, inima-nceta-va, să bată-n pieptul, ș-atunci, de-a bate.*

7. Subliniați cu două linii formele de auxiliar ale verbului *a vrea* folosite în textele de la exercițiul **2.**

Cele patru conjugări

I

Text: Această strâmtoare, pe care locuitorii o numesc Vadul Călugărenilor, fu aleasă de Mihai-Vodă spre **a sluji** de Termopile românilor.[...]
Dar Sinan, voind **a înainta** spre București, era nevoit **a trece** pe la Călugăreni...

(După Nicolae Bălcescu – *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul)*

Întrebări: 1. La ce mod și la ce timp sunt verbele *a sluji, a înainta* și *a trece* din textul de mai sus?

2. În ce vocale se termină aceste verbe?

3. Ce cuvânt se află înaintea fiecăruia dintre cele trei verbe la care ne-am referit?

4. Care este tema acestor verbe?

Explicații: Verbele *a sluji, a înainta, a trece* sunt la modul infinitiv prezent. Ele se deosebesc unele de altele prin vocalele în care se termină. Acestea sunt sufixe:

-i: *a sluj***i**
-a: *a înainț***a**
-e: *a trec***e**

După sufixele cu care se formează infinitivul prezent, verbele se pot grupa, în limba română, în patru categorii, numite conjugări:

conjugarea I în **-a:** *a mânc***a**, *a cânt***a**, *a învăț***a** etc.
conjugarea a II-a în **-ea:** a b***ea***, *a ved***ea**, *a tăc***ea** etc.
conjugarea a III-a în **-e:** *a ajung***e**, *a zic***e**, *a scri***e** etc.
conjugarea a IV-a în **-i:** *a porn***i**, *a ven***i**, *a auz***i** etc.
în **-î:** *a cobor***î**, *a hotăr***î**, *a dobor***î** etc.

Sufixele **-a, -ea, -e, -i, -î** ale infinitivului prezent se numesc *caracteristicile* fiecărei conjugări. Înlăturând aceste vocale sau diftongul **-ea** și lăsând de-o parte prepoziția **a,** care precedă verbele la infinitiv, se obține tema prezentului: *mânc-, cânt-, ajung-* etc.

Scanned with OKEN Scanner

II

Exerciții de efectuat în clasă

1. Arătați în ce se termină și de ce conjugare este fiecare dintre verbele următoare: *a apuca, a asculta, a ține, a cădea, a vârî, a fugi, a urî, a răspunde, a culege, a trimite, a repeta, a rămâne, a distruge, a ședea, a călători, a plânge, a striga, a desena, a povesti, a dicta, a conjuga.*

2. Subliniați verbele din textele următoare:

a) Fără voie, împins de obiceiul trecutului, i-am întins pumnul strâns, așa cum o ademeneam odinioară cu bucata de zahăr ascunsă. Șovăi o clipă, își apropie primii pași cu îndoială, cucerită poate de aceeași amintire care mă îndemnase să-i întind, cu o mișcare familiară, pumnul. Mai erau câțiva pași, aproape să-i netezesc botul umed, să-i cuprind gâtul cenușiu, să-i mângâi capul mic, pe care și-l supunea dezmierdărilor odinioară.

(Cezar Petrescu – *Năluca)*

b) Știa să cânte. La ospețe cânta alături de Gebila. Atunci inima regelui se încălzea. Se uita la copila lui curată, care îi era mai dragă decât orice, se uita la flăcăul ce trebuia să-i fie soț. Se înveselea și poruncea să curgă vinul mai cu spume în cupele înalte de lut.

(Alexandru Mitru – *Viteazul Dapix și fiica lui, Gebila)*

3. Arătați în ce mod, timp, număr și persoană sunt verbele din textul de la exercițiul **2.**

4. Treceți la infinitiv verbele din textele de la exercițiul **2** și arătați de ce conjugare este fiecare dintre ele.

5. Explicați de ce cuvintele: *i-am* (i-am întins), *să-i*(să-i întind, să-i netezesc, să-i cuprind, să-i mângâi, să-i fie), *și-l* (și-l supunea) s-au scris legate cu liniuță de unire.

6. Scrieți trei verbe de conjugarea I, două de conjugarea a II-a, patru de conjugarea a III-a și patru verbe de conjugarea a IV-a (două terminate în **-i** și două terminate în **-î).**

III

Exerciții facultative

1. Analizați verbele din textele următoare, arătând modul, timpul, numărul și persoana fiecăruia dintre ele:

a) Bătrânul Dan aude, suspină și nu crede!
Dar iată că pe ceruri din patru părți el vede
Trecând un stol de vulturi urmați de uli grămadă,
Atrași în orizonturi de-a morții rece pradă.

(Vasile Alecsandri – *Dan, căpitan de plai)*

b) Aș fi vrut să-l mângâi într-un fel, dar nu-mi venea în minte ce-aș putea spune unui copil. Ș-o dezmierdare cu mâna pe fruntea lui cu păr zburlit nu era o mângâiere pentru acest om. Văzându-mă că tac, el mă privi cu luare-aminte.

(Mihail Sadoveanu – *Un om năcăjit)*

2. Treceți la infinitiv verbele din textele de la exercițiul **1** și arătați de ce conjugare este fiecare dintre ele.

Scanned with OKEN Scanner

3. Explicați de ce s-au scris cu liniuță de unire cuvintele: *de-a morții, să-l mângâi, într-un fel, nu-mi venea, ce-aș putea, ș-o dezmierdare, văzându-mă, luare-aminte.*

4. Alcătuiți o scurtă compunere (de o jumătate de pagină) despre vacanța de iarnă, în care să folosiți diferite verbe la indicativul prezent.

5. Treceți la perfectul compus verbele din compunerea de la exercițiul **4.**

6. Explicați de ce s-au folosit atât de multe verbe în primul text de la exercițiul **1.** Au acestea vreo importanță din punct de vedere stilistic?

Conjugarea verbelor

I

Schimbarea formei verbelor în vorbire după mod, timp, număr și persoană se numește **conjugare.**

Modurile și timpurile se pot forma cu ajutorul terminațiilor sau cu al verbelor auxiliare.

Modurile și timpurile formate cu ajutorul terminațiilor se numesc **simple,** iar cele formate cu ajutorul verbelor auxiliare se numesc **compuse.**

Sunt **simple**: *indicativul prezent, imperfect, perfect simplu* și *mai mult ca perfect, conjunctivul prezent, imperativul, infinitivul prezent, gerunziul, participiul* și *supinul.*

Sunt **compuse:** *indicativul perfect compus, viitor* și *viitor anterior, conjunctivul perfect, condiționalul-optativ prezent* și *perfect, infinitivul perfect.*

Conjugarea verbului a avea

Modurile personale

1. Modul indicativ

Prezent

		ca auxiliar	
am	avem	**am**	**am**
ai	aveți	**ai**	**ați**
are	au	**a**	**au**

Imperfect	*Perfect simplu*		*Perfect compus*	*Mai mult ca perfect*
aveam	**avui**	**(avusei)**	**am avut**	**avusesem**
aveai	**avuși**	**(avuseși)**	**ai avut**	**avuseseși**
avea	**avu**	**(avuse)**	**a avut**	**avusese**
aveam	**avurăm**	**(avuserăm)**	**am avut**	**avuseserăm**
aveați	**avurăți**	**(avuserăți)**	**ați avut**	**avuseserăți**
aveau	**avură**	**(avuseră)**	**au avut**	**avuseseră**

Viitor		*Viitor anterior*	
voi avea	**vom avea**	**voi fi avut**	**vom fi avut**
vei avea	**veți avea**	**vei fi avut**	**veți fi avut**
va avea	**vor avea**	**va fi avut**	**vor fi avut**

Scanned with OKEN Scanner

2. Modul conjunctiv

Prezent	*Perfect*
să am	să fi avut
să ai	să fi avut
să aibă	să fi avut
să avem	să fi avut
să aveți	să fi avut
să aibă	să fi avut

3. Modul condițional-optativ

Prezent	*Perfect*
aș avea	aș fi avut
ai avea	ai fi avut
ar avea	ar fi avut
am avea	am fi avut
ați avea	ați fi avut
ar avea	ar fi avut

4. Modul imperativ

Pozitiv	*Negativ*
ai, aibi	*nu* avea
aveți	*nu* aveți

Modurile nepersonale

1. Modul infinitiv

Prezent	*Perfect*
a avea	a fi avut

2. Modul participiu

	S.	*Pl.*
M.	avut	avuți
F.	avută	avute

3. Modul gerunziu

având

4. Modul supin

(de) avut

Verbul *a avea* se folosește ca auxiliar la formarea perfectului compus al indicativului: **am** *avut,* **am** *scris,* **am** *venit* etc., și la formarea condiționalului-optativ: **aș** *avea;* **aș fi** *avut.*

II

Exerciții de efectuat în clasă

1. Subliniați verbele din textul următor:

Avem o țară bogată și frumoasă. Patria noastră are multe bogății. În vacanță am vizitat multe orașe frumoase și am admirat locuri încântătoare. Dacă aș avea timp, aș vizita fiecare colțișor al ei de mai multe ori. Este o plăcere să vizitezi Carpații. Ei au vârfuri înalte și văi fermecătoare.

2. Arătați la ce mod și la ce timp sunt verbele din textul de la exercițiul **1.**

3. Subliniați cu încă o linie formele de auxiliar ale verbului *a avea* folosite în textul de la exercițiul **1.**

4. Arătați când verbul *a avea* are, în textul de mai sus, sens deplin, luat singur.

5. Arătați ce funcție sintactică au verbele din textul de la exercițiul **1.**

6. Înlocuiți punctele din propozițiile următoare cu formele de prezent ale verbului *a avea:*

Școala noastră ... o curte mare. Noi ... o curte mică. Vecinul nostru ... o curte mai mare. Voi ... curte? Eu... un stilou nou. Doina ... două stilouri. Tu ... un stilou frumos.

7. Transcrieți textul de la exercițiul **6,** înlocuind punctele cu formele de perfect compus ale verbului *a avea.*

8. Formați șase propoziții în care să folosiți verbul *a avea* la viitor, la fiecare din cele trei persoane – la singular și la plural.

9. Scrieți șase propoziții folosind verbul *a avea* la cele trei persoane – la singular și la plural, la diferite timpuri ale indicativului.

Scanned with OKEN Scanner

III

Exerciții facultative

1. Analizați verbele din textele următoare, arătând modul, timpul, numărul și persoana fiecăruia:

a) Colegul meu de bancă are patru frați. Tatăl său a avut doi frați și două surori. Bunicii mei au avut cinci copii. Noi avem mulți prieteni. Anul trecut fratele meu a avut doi ani, deci acum are trei ani, iar peste un an va avea patru ani. Atunci și eu voi avea paisprezece ani. Când am terminat clasa a IV-a, aveam zece ani.

b) Flăcăii ... goneau de-a lungul și de-a latul țării, să-și dezmorțească trupurile mlădioase după frigul iernii sau se luptau în trântă dreaptă. Unii își încercau puterea spărgând cu buzdugane ghintuite bulgări mari de piatră.

(Alexandru Mitru – *Viteazul Dapix și fiica lui, Gebila)*

2. Spuneți când verbul *a avea* este întrebuințat ca auxiliar în textele de la exercițiul **1** și când are înțeles de sine stătător formând singur predicatul.

3. Alcătuiți șase propoziții diferite în care verbul *a avea* să fie folosit la perfectul simplu, la cele trei persoane, la singular și la plural.

4. Treceți verbul *a avea* din propozițiile de la exercițiul **3** la timpul mai mult ca perfect.

5. Alcătuiți șase propoziții în care verbul *a avea* să fie folosit la conjunctiv prezent la diferite persoane – singular și plural – și șase propoziții cu verbul *a avea* la condițional-optativ prezent.

6. Alcătuiți câte o propoziție sau o frază în care să introduceți și formele: *având, de avut, avut, avută, avuți, avute, a avea, a fi avut* ale verbului *a avea.*

7. Arătați ce funcție sintactică au verbele de la exercițiul **6** în propozițiile și frazele alcătuite de voi.

Conjugarea verbului a fi

I

Modurile personale

1. Modul indicativ

Prezent

sunt, -s (s-), îs	suntem
ești	sunteți
este, e, -i (i-), îi	sunt, -s (s-), îs

Scanned with OKEN Scanner

Imperfect	*Perfect simplu*	*Perfect compus*	*Mai mult ca perfect*
eram	**fusei (fui)**	**am fost**	**fusesem**
erai	**fuseși (fuși)**	**ai fost**	**fuseseși**
era	**fuse (fu)**	**a fost**	**fusese**
eram	**fuserăm (furăm)**	**am fost**	**fuseserăm**
erați	**fuserăți (furăți)**	**ați fost**	**fuseserăți**
erau	**fuseră (fură)**	**au fost**	**fuseseră**

Viitor		*Viitor anterior*	
voi fi	**vom fi**	**voi fi fost**	**vom fi fost**
vei fi	**veți fi**	**vei fi fost**	**veți fi fost**
va fi	**vor fi**	**va fi fost**	**vor fi fost**

2. Modul conjunctiv

Prezent	*Perfect*
să fiu	**să fi fost**
să fii	**să fi fost**
să fie	**să fi fost**
să fim	**să fi fost**
să fiți	**să fi fost**
să fie	**să fi fost**

3. Modul condițional-optativ

Prezent	*Perfect*
aș fi	**aș fi fost**
ai fi	**ai fi fost**
ar fi	**ar fi fost**
am fi	**am fi fost**
ați fi	**ați fi fost**
ar fi	**ar fi fost**

4. Modul imperativ

Pozitiv	*Negativ*
fii	***nu* fi**
fiți	***nu* fiți**

Modurile nepersonale

1. Modul infinitiv

Prezent	*Perfect*
a fi	**a fi fost**

2. Modul participiu

S.	*Pl.*
M. fost	foști
F. fostă	foste

3. Modul gerunziu

fiind

4. Modul supin

(de) fost

Verbul **a fi** se poate folosi:

a) cu sensul de *a se afla, a se găsi, a exista,* formând singur predicatul unei propoziții;

b) ca verb *copulativ,* legând un nume predicativ de subiectul propoziției;

c) ca *auxiliar* pentru formarea următoarelor moduri și timpuri:

– viitorul anterior: **voi fi** *fost,* **voi fi** *scris;*

– conjunctivul perfect: **să fi** *fost,* **să fi** *scris;*

– condiționalul-optativ perfect: **aș fi** *fost,* **aș fi** *scris;*

– infinitivul perfect: **a fi** *fost,* **a fi** *scris.*

Ca auxiliar se folosește și atunci când se ia împreună cu un verb la participiu, formând împreună predicatul verbal al unei propoziții, așa cum se va studia mai pe larg într-una din lecțiile următoare: După ce **au fost** *revăzute* de mine aceste exerciții, **au fost** *controlate* de domnul profesor.

Ortografie: Imperativul pozitiv se scrie cu doi **i** (**fii**): primul aparține rădăcinii, al doilea fiind desinența persoanei a II-a singular.

Imperativul negativ se scrie cu un singur **i** (*nu fi* = *nu* – adverb; *fi* – forma infinitivului).

Scanned with OKEN Scanner

La persoanele I singular și a III-a plural ale indicativului prezent, formele neaccentuate **-s** și **s-** se rostesc împreună cu un cuvânt dinaintea lor sau care le urmează, formând silabă împreună cu acesta. De aceea, se scriu legate de acestea prin liniuță de unire:

După-amiază *nu*-s acasă.
Toamna *frunzele*-s ruginii,
S-*aici* elevii?

Pentru același motiv, formele **-i** și **i-** ale persoanei a III-a singular se scriu tot legate prin liniuță de unire de cuvintele dinaintea lor sau de după ele:

Iarna-i ici, *vara*-i departe...

(Mihai Eminescu – *Ce te legeni...)*

I-*aici* colegul meu?

Când nu se rostesc într-o silabă cu alte cuvinte, aceste forme s-ar putea întregi cu un **î**, constituind o silabă:

După-amiază îs acasă.
Când vremea îi frumoasă, omul este mai bine dispus.

Aceste forme nu sunt recomandabile.

II

Exerciții de efectuat în clasă

1. Subliniați cu o linie formele verbului *a fi* folosite singure ca predicate și cu două linii pe cele care formează predicatul împreună cu un nume predicativ.

a) E iarnă. Zăpada e groasă de zece centimetri. Mi se pare că ești mai friguros decât mine. Aceștia sunt colegii mei. Ei sunt prietenii noștri. Dana este sora mea.

– Fratele tău este acasă?
– Este.
– Singur?
– Nu, sunt și părinții mei.
– Și bunica ta este acasă?
– Și bunica, și bunicul sunt acasă.

b) Amu cică era odată într-o țară un crai, care avea trei feciori. Și craiul acela mai avea un frate mai mare, care era împărat într-o țară îndepărtată. Și împăratul, fratele craiului, se numea Verde-Împărat; și împăratul Verde nu avea feciori, ci numai fete.

(Ion Creangă – *Povestea lui Harap-Alb)*

c) Unde-i unul, nu-i putere
La nevoi și la durere.
Unde-s doi, puterea crește
Și dușmanul nu sporește!

(Vasile Alecsandri – *Hora Unirei)*

2. Arătați la ce mod, la ce timp, la ce număr și la ce persoană sunt verbele *a avea* și *a fi* folosite ca predicate în textele de la exercițiul **1**.

3. Arătați modul, timpul, numărul și persoana verbului *a fi* folosit copulativ în textele de la exercițiul **1**.

Scanned with OKEN Scanner

4. Arătați ce părți de vorbire sunt: *unde-i, nu-i* (nu-i putere), *unde-s* din ultimul text de la exercițiul 1 și explicați de ce s-au scris cu liniuță de unire.

5. Explicați de ce *să fii* se scrie cu doi **i**.

6. Mai spuneți alte forme ale verbului *a fi* care se scriu cu doi **i** și alcătuiți cu ele scurte propoziții.

7. Alcătuiți trei propoziții: una cu *a fi* ca predicat, alta cu *a fi* verb copulativ și a treia cu *a fi* verb auxiliar.

III

Exerciții facultative

1. Arătați la ce mod și la ce timp sunt verbele scrise cursiv în propozițiile următoare și explicați de ce s-au scris cu un singur **i**:

a) Ș-apoi... cine știe de ce este mai bine
A fi sau *a nu fi*... dar știe oricine
Că ceea ce nu e, nu simte dureri
Și multe dureri-s, puține plăceri.

(Mihai Eminescu – *Mortua est!*)

b) – Orice gând ai, împărate, și oricum *vei fi* sosit,
Cât suntem încă pe pace, eu îți zic: Bine-ai venit!...
De-*o fi* una, de-*o fi* alta... Ce e scris și pentru noi,
Bucuroși le-om duce toate, de e pace, de-i război.
(*o fi* = va fi)

(Mihai Eminescu – *Scrisoarea III*)

c) He, dac-*aș fi* eu batâr ca bădița Mihai, l-*aș fi* apucat de piept și l-*aș fi* scuturat: măi, cum să-mi calci tu mie oaia?...

(Mihail Sadoveanu – *Un om năcăjit*)

d) *Nu fi* supărat pe mine, fiindcă n-am știut că ești acasă.

2. Analizați toate formele verbelor *a fi* și *a avea* din fragmentele de la exercițiul 1, arătând: modul, timpul, numărul, persoana și funcția sintactică a fiecăruia.

3. Scrieți câte o propoziție cu formele următoare ale verbului *a fi*:
a) viitorul, persoana I singular;
b) viitorul anterior, persoana a II-a plural;
c) conjunctivul prezent, persoana a II-a singular;
d) conjunctivul perfect, persoana a III-a plural;
e) condițional-optativ, persoana a II-a singular;
f) imperativul pozitiv, persoana a II-a singular;
g) imperativul negativ, persoana a II-a singular.

4. În textele date la exercițiile de efectuat în clasă și la cele facultative de la acest capitol, verbul *a fi* apare la unele forme neaccentuate. Înlocuiți aceste forme prin cele accentuate și explicați de ce autorii textelor respective le-au folosit pe cele neaccentuate.

5. Faceți o descriere de aproximativ o jumătate de pagină, folosind mai ales verbele *a avea* și *a fi* la diferite moduri, timpuri, numere și persoane.

Scanned with OKEN Scanner

Conjugarea verbelor a vrea *și* a voi

I

Ca și verbele **a avea** și **a fi**, verbul **a vrea** servește ca auxiliar. Cu ajutorul lui se formează viitorul.

Deoarece, în conjugare, formele acestuia se împletesc cu ale verbului **a voi**, dăm aici conjugarea ambelor verbe, mai ales că **a voi** înlocuiește la unele moduri și timpuri formele verbului **a vrea.**

Modurile personale

1. Modul indicativ

Prezent

vreau – voiesc	vrem – voim	
vrei – voiești	vreți – voiți	
vrea – voiește	vor – voiesc	

ca auxiliar

voi	vom
vei	veți
va	vor

Imperfect	*Perfect simplu*	*Perfect compus*
vream – voiam	vrui – voii	am vrut – am voit
vreai – voiai	vruși – voiși	ai vrut – ai voit
vrea – voia	vru – voi	a vrut – a voit
vream – voiam	vrurăm – voirăm	am vrut – am voit
vreați – voiați	vrurăți – voirăți	ați vrut – ați voit
vreau – voiau	vrură – voiră	au vrut – au voit

Mai mult ca perfect	*Viitor*	*Viitor anterior*
vrusesem – voisem	voi vrea – voi voi	voi fi vrut (voit)
vruseseși – voiseși	vei vrea – vei voi	vei fi vrut (voit)
vrusese – voise	va vrea – va voi	va fi vrut (voit)
vruseserăm – voiserăm	vom vrea – vom voi	vom fi vrut (voit)
vruseserăți – voiserăți	veți vrea – veți voi	veți fi vrut (voit)
vruseseră – voiseră	vor vrea – vor voi	vor fi vrut (voit)

2. Modul conjunctiv

Prezent	*Perfect*
să vreau – să voiesc	să fi vrut – să fi voit
să vrei – să voiești	să fi vrut – să fi voit
să vrea – să voiască	să fi vrut – să fi voit
să vrem – să voim	să fi vrut – să fi voit
să vreți – să voiți	să fi vrut – să fi voit
să vrea – să voiască	să fi vrut – să fi voit

Scanned with OKEN Scanner

3. Modul condițional-optativ

Prezent	*Perfect*
aș vrea – aș voi	aș fi vrut – aș fi voit
ai vrea – ai voi	ai fi vrut – ai fi voit
ar vrea – ar voi	ar fi vrut – ar fi voit
am vrea – am voi	am fi vrut – am fi voit
ați vrea – ați voi	ați fi vrut – ați fi voit
ar vrea – ar voi	ar fi vrut – ar fi voit

4. Modul imperativ

Pozitiv

voiește

Modurile nepersonale

1. Modul infinitiv

Prezent	*Perfect*
a vrea – a voi	a fi vrut – a fi voit

2. Modul participiu

M.	F.
vrut	vrută
vruți	vrute

3. Modul gerunziu

vrând – voind

4. Modul supin

(de) vrut – (de) voit

Verbul **a vrea** se folosește ca auxiliar pentru formarea viitorului (**voi** *vrea*, **voi** *scrie*) și a viitorului anterior (**voi** *fi vrut;* **voi** *fi scris*).

II

Exerciții de efectuat în clasă

1. Subliniați verbele din textele următoare:

a) Hermes, vestitorul zeilor... vorbi într-astfel către adunarea măreață a zeilor: „Ascultați voința lui Zeus, care va alege între Poseidon și Atena. Cetatea lui Erehteu va purta numele aceluia dintre acești doi zei, carele va face să răsară din pământ darul cel mai folositor pentru fiii oamenilor [...].

Poseidon zise: „Acesta este darul meu. Priviți-l și nu mai stați la îndoială; dați numele meu cetății; căci cine va putea oare să dea fiilor oamenilor un dar mai neprețuit decât calul?“

(Alexandru Odobescu – *Poseidon și Atena*)

b) Dar vocea de dincolo adaugă:

– Coniță! uite Ionel! vrea să-mi răstoarne mașina!... [...].

– Ionel! strigă iar madam Popescu; Ionel, vin' la mama!

– Sări, coniță! varsă spirtul!...

– Ionel! strigă iar mama, și se scoală repede să meargă după el.

Dar, pe când vrea să iasă pe ușă, apare micul maior de roșiori cu sabia scoasă și-i oprește trecerea... Mama ia pe maiorul în brațe și-l sărută...

– ...Vrei să moară mama?

(După Ion Luca Caragiale – *Vizită...*)

Scanned with OKEN Scanner

2. Arătaţi la ce mod şi la ce timp sunt verbele din textele de la exerciţiul **1.**

3. Subliniaţi cu încă o linie formele de auxiliar ale verbului *a vrea.*

4. Arătaţi care sunt formele predicative ale verbului *a vrea* din textele de la exerciţiul **1.**

5. Explicaţi de ce s-au scris legate prin liniuţă de unire cuvintele: *priviţi-l, să-mi* (să-mi răstoarne), *şi-i* (şi-i opreşte), *şi-l* (şi-l sărută), folosite în textele de la exerciţiul **1.**

6. Transcrieţi textul următor, înlocuind punctele cu formele potrivite ale verbului *a vrea,* la indicativ prezent:

Omul harnic ... tot timpul să muncească. Omul leneş nu ... niciodată să lucreze. Eu ... o prăjitură. Dan ... bomboane. Tu ce ... să-ţi dau? Noi ... să mergem la săniuş. Ei ... să meargă la schi. Voi unde ... să mergeţi? Tata şi mama ... să asculte muzică.

7. Înlocuiţi, în textele de la exerciţiul **6,** formele verbului *a vrea* cu cele ale verbului *a voi.*

8. Povestiţi în scris, pe o jumătate de pagină, o întâmplare din viaţa voastră, în care să folosiţi de mai multe ori verbul *a voi* sau *a vrea* ca auxiliar şi de sine stătător.

III

Exerciţii facultative

1. Analizaţi verbele din textele următoare, arătând modul, timpul, numărul şi persoana fiecăruia dintre ele:

a) Aş vrea să vă povestesc ceva. Dacă aţi voi, aş putea începe chiar acum. I-am spus multe poveşti fratelui meu de câte ori a voit să mă asculte. Uneori, voiam să termin mai repede, dar el nu vrea să mă lase. Este mare lucru să vrei ceva cu tot dinadinsul. Oricine vrea şi stăruie totdeauna reuşeşte să facă ce a vrut.

b) Când vei dori, voi veni cu plăcere la tine. Vom putea să facem împreună sport sau să învăţăm. Dacă veţi veni voi la mine, va fi şi mai bine. La noi vom avea loc mai mult pentru a juca fotbal.

c) Cui place să roşească, roşească... eu nu vreu
Nici pată pe-a mea armă, nici pe obrazul meu.

(Vasile Alecsandri – *Dan, căpitan de plai*)

2. Subliniaţi cu creion roşu formele de auxiliar ale verbului *a vrea* şi cu albastru pe cele cu înţeles de sine stătător din textele de la exerciţiul **1.**

3. Înlocuiţi, în textele de la exerciţiul **1,** formele verbului *a vrea* cu cele ale verbului *a voi.*

4. Citiţi textul următor folosind, în locul parantezelor, formele indicate ale verbelor *a voi* şi *a vrea:*

Tata (condiţional-optativ prezent) o cafea. Mama (imperfect) să i-o prepare, dar sora mea (indicativ prezent) s-o prepare ea. De câte ori (perfectul compus), sora mea a făcut cafea bună. Şi eu (condiţional-optativ prezent) să ştiu să prepar o cafea bună, deoarece (condiţional-optativ prezent) să-l servesc eu pe tata.

Scanned with OKEN Scanner

Cândva (mai mult ca perfectul) să învăț cum se prepară cafeaua, dar mama nu (perfectul compus) să mă lase. Când (viitorul), tot am să încerc.

5. Alcătuiți cinci propoziții cu verbul *a voi* la diferite moduri și timpuri.
6. Alcătuiți șase propoziții cu verbul *a vrea* la diferite moduri și timpuri.

Conjugarea celorlalte verbe

I

Diateza activă

Modurile personale

Modul indicativ

Timpul prezent

Conj. I		Conj. a II-a	Conj. a III-a	Conj. a IV-a în i	
adun	lucrez	văd	merg	fug	privesc
aduni	lucrezi	vezi	mergi	fugi	privești
adună	lucrează	vede	merge	fuge	privește
adunăm	lucrăm	vedem	mergem	fugim	privim
adunați	lucrați	vedeți	mergeți	fugiți	priviți
adună	lucrează	văd	merg	fug	privesc

Conj. a IV-a în î			
cobor	coborâm	hotărăsc	hotărâm
cobori	coborâți	hotărăști	hotărâți
coboară	coboară	hotărăște	hotărăsc

Timpul imperfect

adunam	lucram	vedeam	mergeam	fugeam	priveam
adunai	lucrai	vedeai	mergeai	fugeai	priveai
aduna	lucra	vedea	mergea	fugea	privea
adunam	lucram	vedeam	mergeam	fugeam	priveam
adunați	lucrați	vedeați	mergeați	fugeați	priveați
adunau	lucrau	vedeau	mergeau	fugeau	priveau

coboram	coboram	hotăram	hotăram
coborai	coborați	hotărai	hotărați
cobora	coborau	hotăra	hotărau

Timpul perfectul simplu

adunai	lucrai	văzui	mersei	fugii	privii
adunași	lucrași	văzuși	merseși	fugiși	priviși
adună	lucră	văzu	merse	fugi	privi
adunarăm	lucrarăm	văzurăm	merserăm	fugirăm	privirăm
adunarăți	lucrarăți	văzurăți	merserăți	fugirăți	privirăți
adunară	lucrară	văzură	merseră	fugiră	priviră

Scanned with OKEN Scanner

coborâi	coborârăm	hotărâi	hotărârăm
coborâși	coborârăți	hotărâși	hotărârăți
coborî	coborâră	hotărî	hotărâră

Timpul perfectul compus

am adunat	am lucrat	am văzut	am mers
ai adunat	ai lucrat	ai văzut	ai mers
a adunat	a lucrat	a văzut	a mers
am adunat	am lucrat	am văzut	am mers
ați adunat	ați lucrat	ați văzut	ați mers
au adunat	au lucrat	au văzut	au mers
am fugit	am privit	am coborât	am hotărât
ai fugit	ai privit	ai coborât	ai hotărât
a fugit	a privit	a coborât	a hotărât
am fugit	am privit	am coborât	am hotărât
ați fugit	ați privit	ați coborât	ați hotărât
au fugit	au privit	au coborât	au hotărât

Timpul mai mult ca perfect

adunasem	lucrasem	văzusem	mersesem
adunași	lucrași	văzuși	merseși
adunase	lucrase	văzuse	mersese
adunarăm	lucrarăm	văzurăm	merserăm
adunarăți	lucrarăți	văzurăți	merserăți
adunară	lucrară	văzură	merseră
fugisem	privisem	coborâsem	hotărâsem
fugiși	priviși	coborâși	hotărâși
fugise	privise	coborâse	hotărâse
fugirăm	privirăm	coborârăm	hotărârăm
fugirăți	privirăți	coborârăți	hotărârăți
fugiră	priviră	coborâră	hotărâră

Timpul viitor

voi aduna	voi lucra	voi vedea	voi merge
vei aduna	vei lucra	vei vedea	vei merge
va aduna	va lucra	va vedea	va merge
vom aduna	vom lucra	vom vedea	vom merge
veți aduna	veți lucra	veți vedea	veți merge
vor aduna	vor lucra	vor vedea	vor merge
voi fugi	voi privi	voi coborî	voi hotărî
vei fugi	vei privi	vei coborî	vei hotărî
va fugi	va privi	va coborî	va hotărî
vom fugi	vom privi	vom coborî	vom hotărî
veți fugi	veți privi	veți coborî	veți hotărî
vor fugi	vor privi	vor coborî	vor hotărî

Scanned with OKEN Scanner

Timpul viitor anterior

voi	fi adunat	voi	fi lucrat	voi	fi văzut	voi	fi mers
vei	fi adunat	vei	fi lucrat	vei	fi văzut	vei	fi mers
va	fi adunat	va	fi lucrat	va	fi văzut	va	fi mers
vom	fi adunat	vom	fi lucrat	vom	fi văzut	vom	fi mers
veți	fi adunat	veți	fi lucrat	veți	fi văzut	veți	fi mers
vor	fi adunat	vor	fi lucrat	vor	fi văzut	vor	fi mers
voi	fi fugit	voi	fi privit	voi	fi coborât	voi	fi hotărât
vei	fi fugit	vei	fi privit	vei	fi coborât	vei	fi hotărât
va	fi fugit	va	fi privit	va	fi coborât	va	fi hotărât
vom	fi fugit	vom	fi privit	vom	fi coborât	vom	fi hotărât
veți	fi fugit	veți	fi privit	veți	fi coborât	veți	fi hotărât
vor	fi fugit	vor	fi privit	vor	fi coborât	vor	fi hotărât

Verbele care se conjugă ca *a aduna, a lucra, a vedea, a merge, a fugi, a privi, a coborî, a hotărî* sunt la **diateza activă.**

Aceste verbe exprimă o acțiune săvârșită de subiect, care trece, de cele mai multe ori, asupra unui obiect (sunt *tranzitive).*

Mama **adună** m e r e din grădina noastră.

Uneori acțiunea exprimată de verb nu se răsfrânge asupra unui obiect direct: *Dinu* **fuge** mai repede ca mine.

Asemenea verbe se numesc *intranzitive.*

Observații: 1. Unele verbe de conjugarea I se conjugă la indicativul prezent ca *a aduna,* altele ca *a lucra.*

2. Verbele de conjugarea a IV-a se pot conjuga la indicativul prezent:

a) cele terminate în **-i** ca *a fugi* sau ca *a privi,*

b) cele terminate în **-î** ca *a coborî* sau ca *a hotărî.*

3. La celelalte timpuri ale indicativului nu există deosebiri în conjugarea verbelor menționate mai sus la punctele **1** și **2.**

4. Verbul *a crea,* care este de conjugarea I, se conjugă ca *a lucra:*

creez	**creăm**
creezi	**creați**
creează	**creează**

5. Verbul *a scrie,* care este de conjugarea a III-a, se conjugă astfel:

scriu	**scriem**
scrii	**scrieți**
scrie	**scriu**

6. Afară de viitorul format cu auxiliarul **voi, vei, va, vom, veți, vor,** se folosesc, în vorbirea populară și în operele literare care reproduc acest fel de exprimare, și forme:

a) cu **oi, ăi, (ei, -i, îi), o (a); om, ăți, (eți, îți, oți), or** *aduna* (*lucra, vedea, merge, fugi* etc.);

b) cu **o** și conjunctivul prezent al verbului de conjugat: **o să** *adun,* **o să** *aduni,* **o să** *adune* etc., în care **o** rămâne neschimbat la toate persoanele.

O formă a viitorului este și cea exprimată cu prezentul verbului *a avea* și conjunctivul prezent al verbului de conjugat: **am să** *adun,* **ai să** *aduni,* **are să** *adune,* **avem să** *adunăm,* **aveți să** *adunați,* **au să** *adune.*

Scanned with OKEN Scanner

Ortografie: **1.** Verbele de conjugarea a IV-a terminate în **-i** se scriu la persoana 1 singular a perfectului simplu cu doi **i**: **fugii, privii, venii, auzii.**

2. Verbele cu tema terminată în consoana **n**, ca *a ven-i, a preven-i, a reven-i, a ţin-e,* pierd pe **n** la indicativ prezent, persoana a II-a singular, şi se scriu cu doi **i**: ***vii, previi, revii, ţii.***

Cu doi **i** se scriu la persoana a II-a singular a indicativului prezent şi verbele: **scrii, ştii,** *apropii, împrăştii, sfâşii* (ultimele trei şi la persoana I singular).

3. Se scriu cu doi **n** verbele formate din prefixul **în** şi un cuvânt din aceeaşi familie de cuvinte, care începe cu **n**: *a înnopta* (din *în* şi *noapte*), *a înnora* (din *în* şi *nor*), *a înnoda* (din *în* şi *nod*), *a înnegri* (din *în* şi *negru*).

Se scrie însă cu un **n** verbul *a înota,* ca şi substantivul *înot.*

4. Unele verbe de conjugarea a IV-a, ca *a voi,* a *trăi, a sui, a grăi, a contribui, a îngădui, a făgădui* etc., au imperfectul *voiam, trăiam, suiam, grăiam, contribuiam, îngăduiam, făgăduiam,* cu **i** *(-iam),* nu cu **-e** *(-eam).* Aceste verbe au tema terminată în **-i**: Verbul *a scrie* are forma **scriam.**

III

Exerciţii de efectuat în clasă

1. Subliniaţi verbele din textele următoare:

a) Voi arăta acele lupte uriaşe pentru libertatea şi unitatea naţională, cu care românii, supt povaţa celui mai vestit şi mai mare dintre voievozii lor, încheiară veacul al XVI(-lea). Povestirea mea va coprinde numai opt ani...

(Nicolae Bălcescu – *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*)

b) Şi-n ceasul acela Hassan a jurat
Să zacă de spaimă o lună,
Văzut-au şi beii că fuga e bună
Şi bietului paşă dreptate i-au dat,
Căci vodă ghiaurul în toţi a băgat
O groază nebună.

(George Coşbuc – *Paşa-Hassan*)

2. Arătaţi la ce mod şi la ce timp sunt verbele din textele de la exerciţiul **1.**

3. Treceţi la indicativul prezent toate verbele folosite la perfectul compus în textul al doilea de la exerciţiul **1.**

4. Transcrieţi textul următor, trecând la perfectul compus toate verbele folosite la indicativul prezent:

Madam Popescu mai sărută o dată dulce pe maiorașul, îl scuipă, să nu-l deoache, şi-l lasă jos. El a pus sabia în teacă, salută milităreşte şi merge într-un colţ al salonului, unde... stau grămădite fel de fel de jucării. Dintre toate, maiorul alege o trâmbiţă şi o tobă. Atârnă toba de gât, suie pe un superb cal vânăt rotat, pune trâmbiţa la gură şi... începe să bată toba cu o mână şi să sufle în trâmbiţă. Madam Popescu îmi spune ceva; eu n-aud nimica. Îi răspund, totuşi, că nu cred să mai ţie mult gerul aşa de aspru; ea n-aude nimica.

(Ion Luca Caragiale – *Vizită...*)

5. Treceţi la viitor verbele folosite la indicativul prezent în textul de la exerciţiul **4.**

Scanned with OKEN Scanner

IV

Exerciții facultative

1. Analizați verbele din textele următoare, arătând modul, timpul, numărul și persoana fiecăruia:

a) Apele curg la vale, munții urcă spre cer, culorile sunt vii, iar zvonurile ei clare. Mesteceni ard, asemeni unor lumânări albe, în enorma catedrală a pădurii. La intervale rare, clinchetul tălăngilor picură în auz...

(Geo Bogza – *Rarăul*)

b) El tresări și întoarse capul spre mine. Apoi tăcu până ce ajunserăm la țărmul apei. Acolo găsirăm alunii și cornii în floare. Toporașii violeți răzbăteau prin frunzele moarte; pițigoii și cintezoii cântau între muguri de mesteceni. Siretul venea [...], mare și tulbure, și trecea c-un fel de supărare parcă pe sub dumbravă.

(După Mihail Sadoveanu – *Un om năcăjit*)

2. Citiți primul text de la exercițiul **1**, trecând la imperfect verbele folosite la indicativul prezent.

3. Transcrieți primul text de la exercițiul **1**, trecând la perfectul simplu verbele folosite la prezent.

4. Treceți la mai mult ca perfect verbele folosite la perfectul simplu în textul al doilea de la exercițiul **1**.

5. Dați câteva exemple de verbe care se scriu la indicativul prezent cu doi **i**.

6. Dați câteva exemple de verbe care se scriu la perfectul simplu cu doi **i**.

7. Cum se scrie corect: *fi sănătos,să fi sănătos* sau *fii sănătos, să fii sănătos?* (Explicați de ce.)

8. Cum se scrie corect: *să vi acasă, să ți minte* sau *să vii acasă, să ții minte?* (Explicați de ce.)

9. Cum se scrie corect: *nu venii, nu fii* sau *nu veni, nu fi?* (Explicați de ce.)

10. Cum se scrie corect: *înăscut, înobilat, a înoi, a înegri, a înora, a înămoli* sau *înnăscut, înnobilat, a înnoi, a înnegri, a înnoda, a înnora, a înnămoli?* De ce?

11. Corectați greșelile din textul următor și explicați de ce unele verbe nu sunt scrise corect:

Tata lucrează tot timpul. El crează o operă de artă. Când scri ceva, așa cum scriți voi, trebuie să scri corect. Evită să fi supărat. Nu fii supărat nici pe mine, nici pe el. Când vi la mine, te rog să mă previ. Petre s-a înoit. Și-a cumpărat haine noi. Afară s-a înorat, deci nu pot să mai merg la înnot.

12. Scrieți după dictare textul următor:

Îndată ce primii biletul tău și văzui că-mi scrii să vin repede la tine, pornii în grabă la drum.

Cum sosii, auzii glasul tău și al fratelui tău. Venii la ușa din față, unde găsii soneria și apăsai de două ori scurt.

Când mi-ai deschis, voii să te întreb de ce m-ai chemat, dar m-ai oprit și mi-ai spus: „Fii liniștit!"

Cum poți să fii liniștit, când ești curios să afli de ce ai fost chemat atât de urgent!

13. Explicați de ce s-au scris cu doi **i** unele verbe din textul de la exercițiul **12**.

Scanned with OKEN Scanner

Conjugarea verbelor la diateza activă (continuare)

Modul conjunctiv

Timpul prezent

să adun	să lucrez	să văd	să merg
să aduni	să lucrezi	să vezi	să mergi
să adune	să lucreze	să vadă	să meargă
să adunăm	să lucrăm	să vedem	să mergem
să adunați	să lucrați	să vedeți	să mergeți
să adune	să lucreze	să vadă	să meargă
să fug	să privesc	să cobor	să hotărăsc
să fugi	să privești	să cobori	să hotărăști
să fugă	să privească	să coboare	să hotărască
să fugim	să privim	să coborâm	să hotărâm
să fugiți	să priviți	să coborâți	să hotărâți
să fugă	să privească	să coboare	să hotărască

Timpul perfect

să fi adunat	să fi lucrat	să fi văzut	să fi mers
să fi adunat	să fi lucrat	să fi văzut	să fi mers
să fi adunat	să fi lucrat	să fi văzut	să fi mers
să fi adunat	să fi lucrat	să fi văzut	să fi mers
să fi adunat	să fi lucrat	să fi văzut	să fi mers
să fi adunat	să fi lucrat	să fi văzut	să fi mers
să fi fugit	să fi privit	să fi coborât	să fi hotărât

La celelalte persoane – la singular și la plural – aceste verbe se conjugă ca *a aduna, a lucra, a vedea, a merge* etc.

Modul condițional-optativ

Timpul prezent

aș aduna	aș lucra	aș vedea	aș merge
ai aduna	ai lucra	ai vedea	ai merge
ar aduna	ar lucra	ar vedea	ar merge
am aduna	am lucra	am vedea	am merge
ați aduna	ați lucra	ați vedea	ați merge
ar aduna	ar lucra	ar vedea	ar merge
aș fugi	aș privi	aș coborî	aș hotărî
ai fugi	ai privi	ai coborî	ai hotărî
ar fugi	ar privi	ar coborî	ar hotărî
am fugi	am privi	am coborî	am hotărî
ați fugi	ați privi	ați coborî	ați hotărî
ar fugi	ar privi	ar coborî	ar hotărî

Scanned with OKEN Scanner

Timpul perfect

aș fi adunat	aș fi lucrat	aș fi văzut	aș fi mers
ai fi adunat	ai fi lucrat	ai fi văzut	ai fi mers
ar fi adunat	ar fi lucrat	ar fi văzut	ar fi mers
am fi adunat	am fi lucrat	am fi văzut	am fi mers
ați fi adunat	ați fi lucrat	ați fi văzut	ați fi mers
ar fi adunat	ar fi lucrat	ar fi văzut	ar fi mers
aș fi fugit	aș fi privit	aș fi coborât	aș fi hotărât
ai fi fugit	ai fi privit	ai fi coborât	ai fi hotărât
ar fi fugit	ar fi privit	ar fi coborât	ar fi hotărât
am fi fugit	am fi privit	am fi coborât	am fi hotărât
ați fi fugit	ați fi privit	ați fi coborât	ați fi hotărât
ar fi fugit	ar fi privit	ar fi coborât	ar fi hotărât

Modul imperativ

Pozitiv

adună	lucrează	vezi	mergi
adunați	lucrați	vedeți	mergeți
fugi	privește	coboară	hotărăște
fugiți	priviți	coborâți	hotărâți

Negativ

nu aduna	nu lucra	nu vedea	nu merge
nu adunați	nu lucrați	nu vedeți	nu mergeți
nu fugi	nu privi	nu coborî	nu hotărî
nu fugiți	nu priviți	nu coborâți	nu hotărâți

Modurile nepersonale

Modul infinitiv

Timpul prezent

a aduna	a lucra	a vedea	a merge
a fugi	a privi	a coborî	a hotărî

Scanned with OKEN Scanner

Timpul perfect

a fi adunat	**a fi lucrat**	**a fi văzut**	**a fi mers**
a fi fugit	**a fi privit**	**a fi coborât**	**a fi hotărât**

Modul participiu

adunat	**lucrat**	**văzut**	**mers**
adunată	**lucrată**	**văzută**	**mearsă**
adunați	**lucrați**	**văzuți**	**merși**
adunate	**lucrate**	**văzute**	**merse**
fugit	**privit**	**coborât**	**hotărât**
fugită	**privită**	**coborâtă**	**hotărâtă**
fugiți	**priviți**	**coborâți**	**hotărâți**
fugite	**privite**	**coborâte**	**hotărâte**

Modul gerunziu

adunând	**lucrând**	**văzând**	**mergând**
fugind	**privind**	**coborând**	**hotărând**

Modul supin

(de) adunat	(de) lucrat	(de) văzut	(de) mers
(de) fugit	(de) privit	(de) coborât	(de) hotărât

Observații: **1.** Conjunctivul are, înaintea verbului, conjuncția **să,** devenită semn distinctiv al acestui mod.

2. Afară de persoana a III-a – singular și plural – conjunctivul are aceleași forme ca și indicativul prezent.

3. Verbele *a crea* și *a scrie* se conjugă astfel la conjunctiv prezent:

să creez	**să creăm**	**să scriu**	**să scriem**
să creezi	**să creați**	**să scrii**	**să scrieți**
să creeze	**să creeze**	**să scrie**	**să scrie**

4. La imperativul pozitiv, unele verbe au la persoana a II-a singular aceeași formă ca persoana a III-a singular a indicativului prezent *(adună, lucrează, privește, coboară, hotărăște),* altele au aceeași formă cu persoana a II-a singular a indicativului prezent *(vezi, mergi, fugi).*

Ortografie: **1.** Verbele *a veni, a preveni, a reveni* etc. se scriu la persoana a II-a singular a conjunctivului prezent cu doi **i,** pierzând pe **n:** *să vii,* să *previi,* să *revii* etc.

2. Imperativul negativ se formează din adverbul **nu** și *infinitul prezent al verbului de conjugat:* **nu** *aduna,* **nu** *vedea* etc. De aceea, verbul *a fi* se scrie la persoana a II-a a imperativului negativ cu un singur **i: nu fi,** spre deosebire de forma pozitivă, care se scrie cu doi **i: fii,** asemănându-se cu conjunctivul prezent: să fii (conjunctiv prezent negativ: *să nu fii*).

Scanned with OKEN Scanner

II

Exerciții de efectuat în clasă

1. Subliniați verbele din textele următoare:

a) Dar când ațintește ochii asupra jertfei sale, când vede acel trup măreț, acea căutătură sălbatică și îngrozitoare, un tremur îl apucă, ridică satârul, voiește a izbi, dar mâna îi cade, puterile îi slăbesc, groaza îl stăpânește și, trântind la pământ satârul, fuge printre mulțimea adunată împrejur, strigând în gura mare că el nu îndrăznește a ucide pe acest om.

(Nicolae Bălcescu – *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*)

b) Să nu fi fost el, Păunița n-ar avea nici sicriu vărsit, nici cunună ca de mireasă, nici giulgiuri albe. Când ieși de la târguit [...] merse la el și-l mângâie pe grumaji. Calul nechează iar.

(Ion Agârbiceanu – *Fefeleaga*)

c) Frunză verde de susai,
De-ar veni luna lui mai
Să-mi aud ceriul tunând,
Să văd norii fumegând,
Ierbulița-n șesuri dând.
Să mai văd focuri pe-afară,
Copilași cu pielea goală,
Cai și câmpuri nechezând
Și voinici pe plai suind.

(*Mult mi-e dor și mult mi-e sete* – Folclor)

2. Arătați la ce mod și la ce timp sunt verbele din textele de la exercițiul **1**.

3. Explicați de ce s-au scris legate cu liniuță de unire cuvintele: *n-ar* avea, *și-l* mângâie, *ierbulița-n* șesuri, din textele de la exercițiul **1**.

III

Exerciții facultative

1. Analizați verbele din textele următoare, arătând modul, timpul, numărul, persoana și conjugarea fiecăruia:

a) Începui a merge și eu alături de el, pe cărarea proaspăt zbicită. Cerul era limpede, soarele umplea câmpiile de lumină [...].

– Uite, asta-i oaia pălită... îmi zise Niculăeș, atingând cu bățul mioara care păștea încet, șchiopătând, în urma cârdișorului. Apoi, dac-a pieri și asta, are ce mă păli și mustra tătuca... parcă nu mi-ar ajunge mie supărarea pe care o am...

(După Mihail Sadoveanu – *Un om năcăjit*)

b) – Mai auzit-ai dumneata, cumnată, una ca asta, să fure Ion pupăza, care, zicea mătușa cu jale, ne trezește des-dimineață la lucru de atâția ani?

...Și acum văd eu că avea mare dreptate mătușa, căci pupăza era ceasornicul satului. Însă mama, sărmana, nu știa de asta...

– Ce spui, cumnată? Da că l-aș ucide în bătaie, când aș afla că el a prins pupăza, s-o chinuiască. De-amu bine că mi-ai spus, las' pe mine...

(După Ion Creangă – *Amintiri din copilărie*)

Scanned with OKEN Scanner

2. Explicați de ce s-au scris legate cu liniuță de unire cuvintele: *asta-i, dac-a* (dac-a pieri), *auzit-ai, l-aș* (l-aș ucide), *s-o* (s-o chinuiască), *mi-ai* (mi-ai spus), întâlnite în textele de la exercițiul 1.

3. Spuneți ce funcții sintactice au verbele din textele de la exercițiul 1.

4. Scrieți, la persoanele I și a II-a singular de la indicativ prezent și de la perfectul simplu, verbele: *a apropia, a scrie, a povesti, a sosi, a citi, a isprăvi, a găsi, a vorbi, a deveni, a ști.*

5. Corectați greșelile din textul următor și explicați de ce nu sunt bine scrise unele cuvinte:

Aşi vrea săi spuii de ce lai chemat la tine. Dacă laș chema eu ar venii. Și voi a-ți putea să-l chemați, că nu var refuza. Când vi la mine, spunemi să teaștept acasă. Team așteptat de multe ori și nai venit. Când te apropi de casă, anunțămă.

6. Alcătuiți o compunere despre sosirea primăverii, în care să folosiți și verbele: *a sosi, a dezgheța, a răsări, a încălzi, a înflori, a cânta, a ieși, a plăcea, a zburda, a admira,* la perfectul compus.

7. Explicați de ce verbele *primii, scrii, pornii, sosii, auzii, venii, găsii, bănuii, știi, voii, fii, să fii* trebuie să fie scrise cu doi **i** (la ce timp și la ce persoană este fiecare; de unde provin cei doi **i**).

8. Explicați de ce sunt greșite formele *scrim, scriți, să scrim, să scriți,* folosite uneori de cei care nu cunosc de ce conjugare este acest verb, și cum trebuie să se conjuge corect.

9. Folosind *Îndreptarul ortografic, ortoepic și de punctuație* sau *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române,* explicați cum se accentuează corect: *suntem, sunteți* (cu accentul pe silaba penultimă) sau *suntem, sunteți* (pe ultima silabă).

10. Unii oameni spun: *O să vin,* când *o să pot. O să mănânc,* când *o să-mi fie* foame. Am să vin la tine, când *oi putea.* Dacă *ăi vrea, ăi putea.*

Explicați ce fel de forme sunt cele scrise cursiv în frazele de mai sus. Înlocuiți-le cu formele recomandabile (literare).

11. Explicați de ce formele verbelor scrise cursiv în textul următor nu sunt recomandate în vorbirea îngrijită:

Țiu minte ce mi-ai spus. Ar trebui *să ție* și el minte acest lucru. Îți *spui* totul, fiindcă și el este de părere că trebuia *să-ți spuie.* Eu *vroiesc* să cunoști adevărul, ca *să nu rămâie* nimic neclar. Eu *rămâi* la părerea mea. *Auz* că și tu crezi ca și mine, dar *văz* că nu spui nimic.

12. Scrieți după dictare textul următor:

– Tu? la concursul de mâine? a zis pufnind de râs Niță.
– Da, eu...
– La concursul de mâine?
– Ei! da... la concursul de mâine.
– Da tu știi pentru ce loc e concurs, Ghiță?
– Nu...
– Pentru un loc de perfect caligraf, amice Ghițică!
– Apoi, dacă mi-a ordonat ministrul să merg... se poate?
– Apoi, mă prezint și eu, Ghiță.
– Bine, prezintă-te și tu.
– Cu mine! la caligrafie, Ghițică?
– Cu tine la caligrafie.... Eu știu ce mi-a ordonat ministrul.
– Bine!

(După Ion Luca Caragiale – *Triumful talentului*)

Scanned with OKEN Scanner

13. Explicați de ce ați folosit anumite semne de ortografie și de punctuație în textul de la exercițiul **12**.

14. Ținând seama de conjugarea căreia aparține, explicați de ce verbul *a crea* are gerunziul *creând*, nu *creind*.

Diateza reflexivă

I

La diateza reflexivă, verbele se conjugă ca cele active, fiind însă însoțite de un pronume reflexiv, în cazul acuzativ sau dativ, formele neaccentuate. Astfel, verbele *a se teme, a se gândi, a-și reveni* și altele de felul acesta, care se conjugă ca *a se bucura* sau *a-și închipui*, sunt la **diateza reflexivă.**

Conjugarea verbelor însoțite de pronumele reflexiv în acuzativ

Verbul *a se bucura*

Modurile personale

Modul indicativ

Prezent

mă bucur	*ne* bucurăm
te bucuri	*vă* bucurați
se bucură	*se* bucură

Imperfect	*Perfect simplu*	*Perfect compus*	*Mai mult ca perfect*
mă bucuram	*mă* bucurai	*m*-am bucurat	*mă* bucurasem
te bucurai	*te* bucurași	*te*-ai bucurat	*te* bucurași
se bucura	*se* bucură	*s*-a bucurat	*se* bucurase
ne bucuram	*ne* bucurarăm	*ne*-am bucurat	*ne* bucuraserăm
vă bucurați	*vă* bucurarăți	*v*-ați bucurat	*vă* bucuraserăți
se bucurau	*se* bucurară	*s*-au bucurat	*se* bucuraseră

Viitor

mă voi bucura	*ne* vom bucura
te vei bucura	*vă* veți bucura
se va bucura	*se* vor bucura

Viitor anterior

mă voi fi bucurat	*ne* vom fi bucurat
te vei fi bucurat	*vă* veți fi bucurat
se va fi bucurat	*se* vor fi bucurat

Modul conjunctiv

Prezent

să *mă* bucur	să *ne* bucurăm
să *te* bucuri	să *vă* bucurați
să *se* bucure	să *se* bucure

Perfect

să *mă* fi bucurat	să *ne* fi bucurat
să *te* fi bucurat	să *vă* fi bucurat
să *se* fi bucurat	să *se* fi bucurat

Scanned with OKEN Scanner

Modul condițional-optativ

Prezent		*Perfect*	
m-aș bucura	*ne*-am bucura	*m*-aș fi bucurat	*ne*-am fi bucurat
te-ai bucura	*v*-ați bucura	*te*-ai fi bucurat	*v*-ați fi bucurat
s-ar bucura	*s*-ar bucura	*s*-ar fi bucurat	*s*-ar fi bucurat

Modul imperativ

Pozitiv	*Negativ*
bucură-*te*	nu *te* bucura
bucurați-*vă*	nu *vă* bucurați

Modurile nepersonale

Modul infinitiv

Prezent

a *mă* bucura	a *ne* bucura
a *te* bucura	a *vă* bucura
a *se* bucura	a *se* bucura

Modul gerunziu

bucurându-*mă*	bucurându-*ne*
bucurându-*te*	bucurându-*vă*
bucurându-*se*	bucurându-*se*

Conjugarea verbelor însoțite de pronumele reflexiv în dativ

Verbul *a-și închipui*

Modul indicativ

Prezent

îmi închipui(-iesc)	*ne* închipuim
îți închipui(-iești)	*vă* închipuiți
își închipuie(-iește)	*își* închipuie(-iesc)

Trecut

Imperfect	*Perfect simplu*	*Perfect compus*	*Mai mult ca perfect*
îmi închipuiam	*îmi* închipuii	*mi*-am închipuit	*îmi* închipuisem
îți închipuiai	*îți* închipuiși	*ți*-ai închipuit	*îți* închipuiseși
își închipuia	*își* închipui	*și*-a închipuit	*își* închipuise
ne închipuiam	*ne* închipuirăm	*ne*-am închipuit	*ne* închipuiserăm
vă închipuiați	*vă* închipuirăți	*v*-ați închipuit	*vă* închipuiserăți
își închipuiau	*își* închipuiră	*și*-au închipuit	*își* închipuiseră

Scanned with OKEN Scanner

Viitor		*Viitor anterior*	
îmi voi închipui	***ne* vom închipui**	***îmi* voi fi închipuit**	***ne* vom fi închipuit**
îți vei închipui	***vă* veți închipui**	**îți vei fi închipuit**	***vă* veți fi închipuit**
își va închipui	**își vor închipui**	**își va fi închipuit**	**își vor fi închipuit**

Modul conjunctiv

Prezent		*Perfect*	
să-*mi* închipui(-iesc)	**să *ne* închipuim**	**să-*mi* fi închipuit**	**să *ne* fi închipuit**
să-*ți* închipui(-iești)	**să *vă* închipuiți**	**să-*ți* fi închipuit**	**să *vă* fi închipuit**
să-*și* închipuie(-iască)	**să-*și* închipuie(-iască)**	**să-*și* fi închipuit**	**să-*și* fi închipuit**

Modul condițional-optativ

Prezent				*Perfect*			
***mi*-aș**	**închipui**	***ne*-am**	**închipui**	***mi*-aș**	**fi închipuit**	***ne*-am**	**fi închipuit**
***ți*-ai**	**închipui**	***v*-ați**	**închipui**	***ți*-ai**	**fi închipuit**	***v*-ați**	**fi închipuit**
***și*-ar**	**închipui**	***și*-ar**	**închipui**	***și*-ar**	**fi închipuit**	***și*-ar**	**fi închipuit**

Modul imperativ

Pozitiv	*Negativ*
închipuie(ește)-*ți*	**nu-*ți* închipui**
închipuiți-*vă*	**nu *vă* închipuiți**

Modurile nepersonale

Modul infinitiv

a-*mi*	**închipui**	**a *ne***	**închipui**
a-*ți*	**închipui**	**a *vă***	**închipui**
a-*și*	**închipui**	**a-*și***	**închipui**

Modul gerunziu

închipuindu-*mi*	**închipuindu-*ne***
închipuindu-*ți*	**închipuindu-*vă***
închipuindu-*și*	**închipuindu-*și***

La diateza reflexivă, verbele nu au modurile participiu și supin.

La modurile infinitiv și gerunziu, verbele reflexive sunt însoțite de pronumele reflexiv la fiecare din cele trei persoane ale acestuia, la singular și la plural.

Scanned with OKEN Scanner

Ortografie: **1.** Formele neaccentuate ale pronumelui reflexiv se leagă prin liniuță de unire de verbul ajutător sau de conjuncția *să* cu care se pronunță într-o silabă astfel:

a) pronumele reflexiv în acuzativ la:

– perfectul compus al indicativului – **m-***am bucurat* (< **mă** *am bucurat*), **te-***ai bucurat*, **s-***a bucurat* (< **se** *a bucurat*) etc.;

– condiționalul-optativ prezent: **m-***aș bucura* (< **mă** *aș bucura*);

– condiționalul-optativ perfect: **m-***aș fi bucurat* (< **mă** *aș fi bucurat*);

b) pronumele reflexiv în dativ:

– la conjunctiv: *să*-**mi** *închipui*, *să*-**mi** *fi închipuit*.

2. La imperativ (pozitiv) și la gerunziu, pronumele reflexiv se scrie totdeauna legat de verb prin liniuță de unire: *bucură*-**te**, *închipuie*-**ți**, *bucurându*-**mă**, *închipuindu*-**mi**.

II

Exerciții de efectuat în clasă

1. Subliniați cu o linie verbele la diateza activă, cu două linii pe cele însoțite de pronumele reflexive în dativ și cu trei pe cele însoțite de pronumele reflexiv în acuzativ din textul următor:

Tremurând din aripi, într-un roi de stropi aurii, fugind pe luciul apei, ieși în soare lișița; apoi iar se întoarse și-și ocoli cuibul ascuns.

– Cioara năzuiește la cuib! șopti tovarășul.

Văzurăm paserea cenușie înălțându-se o clipă, mlădiindu-și capul, căutându-și potrivnica. O zărise; se lăsă repede, cu cângile întinse. Pricepurăm că paserile s-au încăierat după zgomote. N-am mai avut vreme să mai schimbăm o vorbă, ori să întrebăm pe pescari. În luciul luminat, ieșiră luptătoarele. Lișița izbutise să depărteze pe dușmancă de pui. Ș-acum, cu mișcări iuți, căta să se ferească de pliscul negru și tare ca fierul, de cângile încordate care o căutau.

(Mihail Sadoveanu – *Taine*)

2. Analizați toate verbele din textul de la exercițiul **1**, arătând: modul, timpul, numărul, persoana și conjugarea fiecăruia.

3. Arătați în ce caz sunt pronumele reflexive care însoțesc unele verbe din textul de la exercițiul **1**.

4. Transcrieți textul de la exercițiul **1**, trecând la perfectul compus verbele: *ieși, se întoarse, și-și ocoli, năzuiește, șopti, zărise, se lăsă, pricepurăm, ieșiră, căutau.*

5. Explicați de ce s-au scris cu liniuță de unire cuvintele: *și-și ocoli, înălțându-se, mlădiindu-și, căutându-și, s-au încăierat.*

6. Arătați care dintre verbele de la exercițiul **4** s-au transcris legate cu liniuță de unire după trecerea lor la perfectul compus.

Scanned with OKEN Scanner

7. Transcrieți fraza următoare, trecând la perfectul compus toate verbele, inclusiv pe cele folosite aici la gerunziu: Văzurăm pasărea cenușie înălțându-se o clipă, mlădiindu-și capul, căutându-și potrivnica.

Explicați ce schimbări s-au produs din punct de vedere ortografic.

III

Exerciții facultative

1. Analizați verbele din textul următor, arătând:

a) modul, timpul, numărul, persoana și conjugarea fiecăruia;

b) în ce caz sunt pronumele reflexive care însoțesc unele dintre verbe.

De la un loc, de pe înălțimea malului, mă întorsei chemat parcă de cineva și privii în urmă. Copilul sta sub mesteceni și-l vedeam parcă nedeslușit, ca-ntr-o ceață de lumină. Oile păsteau în juru-i. Pițigoii își rosteau, cu viers subțire, veșnicile lor cuvinte de bucurie. Sâmț a vară! sâmț a vară! Și de bună-samă, ca-n toate zilele, Niculăeș grăia cu oile lui. Ș-acuma întreba pe mioara cea bolnavă:

– Cum îți mai este? Tot te mai doare?...

Oaia răspundea, behăind ușor și dulce.

– Să nu mori, că numai tu mi-ai rămas de la mama.

(Mihail Sadoveanu – *Un om năcăjit)*

2. Transcrieți propozițiile și frazele următoare, trecând la perfectul compus toate verbele și explicați de ce ați folosit unele semne de ortografie, de care n-a fost nevoie aici:

Dana este o elevă harnică. Ea se scoală în fiecare zi la ora șase, își repetă lecțiile, se spală, se piaptănă, se îmbracă, apoi se duce la bucătărie, unde își pregătește ceaiul.

Și eu mă scol devreme, mă spăl, mă îmbrac și îmi repet lecțiile.

Tu înveți după-amiază, de aceea te scoli la ora șapte, te speli, te îmbraci și îți revezi mai târziu lecțiile. Înainte de aceasta, îți execuți zilnic programul de gimnastică, apoi îți pregătești ceaiul și te apuci de scris temele.

3. Treceți la condiționalul-optativ prezent toate verbele însoțite de pronume reflexive din textul de la exercițiul **2**. Explicați ce semne de ortografie trebuie să folosiți pentru scrierea acestora.

4. Treceți la conjunctivul prezent aceleași verbe și explicați de ce aveți nevoie de unele semne de ortografie pentru scrierea acestor verbe.

Scanned with OKEN Scanner

5. Treceți la imperativul pozitiv verbele din textul de la exercițiul **2** și explicați cum trebuie să fie scris fiecare dintre ele.

6. După modelul textului de la exercițiul **2**, alcătuiți o scurtă compunere, în care să folosiți, la gerunziu, o parte din verbele de acolo.

Diateza pasivă

I

Diateza pasivă se formează din verbul **a fi** și *participiul verbului de conjugat* și arată că acțiunea exprimată de verb este săvârșită de altcineva și suferită de subiect.

Verbul **a fi** se conjugă la toate modurile și timpurile, iar *participiul verbului de conjugat* se schimbă după gen și număr, acordându-se cu subiectul.

Conjugarea verbului *a fi evidențiat*

Modurile personale

Modul indicativ

Prezent		*Imperfect*		*Perfect simplu*	
sunt	evidențiat(ă)	**eram**	evidențiat(ă)	**fui**	evidențiat(ă)
ești	evidențiat(ă)	**erai**	evidențiat(ă)	**fuși**	evidențiat(ă)
este	evidențiat(ă)	**era**	evidențiat(ă)	**fuse**	evidențiat(ă)
suntem	evidențiați(te)	**eram**	evidențiați(te)	**furăm**	evidențiați(te)
sunteți	evidențiați(te)	**erați**	evidențiați(te)	**furăți**	evidențiați(te)
sunt	evidențiați(te)	**erau**	evidențiați(te)	**fură**	evidențiați(te)

Perfect compus		*Mai mult ca perfect*	
am	**fost** evidențiat(ă)	**fusesem**	evidențiat(ă)
ai	**fost** evidențiat(ă)	**fuseseși**	evidențiat(ă)
a	**fost** evidențiat(ă)	**fusese**	evidențiat(ă)
am	**fost** evidențiați(te)	**fuseserăm**	evidențiați(te)
ați	**fost** evidențiați(te)	**fuseserăți**	evidențiați(te)
au	**fost** evidențiați(te)	**fuseseră**	evidențiați(te)

Viitor		*Viitor anterior*	
voi	**fi** evidențiat(ă)	**voi**	**fi fost** evidențiat(ă)
vei	**fi** evidențiat(ă)	**vei**	**fi fost** evidențiat(ă)
va	**fi** evidențiat(ă)	**va**	**fi fost** evidențiat(ă)
vom	**fi** evidențiați(te)	**vom**	**fi fost** evidențiați(te)
veți	**fi** evidențiați(te)	**veți**	**fi fost** evidențiați(te)
vor	**fi** evidențiați(te)	**vor**	**fi fost** evidențiați(te)

Scanned with OKEN Scanner

Modul conjunctiv

Prezent	*Perfect*
să fiu evidențiat(ă)	să fi fost evidențiat(tă)
să fii evidențiat(ă)	să fi fost evidențiat(ă)
să fie evidențiat(ă)	să fi fost evidențiat(ă)
să fim evidențiați(te)	să fi fost evidențiați(te)
să fiți evidențiați(te)	să fi fost evidențiați(te)
să fie evidențiați(te)	să fi fost evidențiați(te)

Modul condițional-optativ

Prezent	*Perfect*
aș fi evidențiat(ă)	aș fi fost evidențiat(tă)
ai fi evidențiat(ă)	ai fi fost evidențiat(ă)
ar fi evidențiat(ă)	ar fi fost evidențiați(te)
am fi evidențiați(te)	am fi fost evidențiați(te)
ați fi evidențiați(te)	ați fi fost evidențiați(te)
ar fi evidențiați(te)	ar fi fost evidențiați(te)

Modul imperativ

Pozitiv	*Negativ*
fii evidențiat(ă)	nu fi evidențiat(ă)
fiți evidențiați(te)	nu fiți evidențiați(te)

Modurile nepersonale

Modul infinitiv

Prezent	*Perfect*
a fi evidențiat(ă)	a fi fost evidențiat(ă)

Modul gerunziu

fiind evidențiat(ă)
fiind evidențiați(te)

II

Exerciții de efectuat în clasă

1. Subliniați cu roșu verbele la diateza activă, cu albastru pe cele la diateza pasivă, cu verde pe cele însoțite de un pronume reflexiv:

a) După o muncă zadarnică de atâta vreme, după ce toată casa a fost răsturnată, (...) d. Lefter a căzut pe o canapea sfărâmat de oboseală...

(Ion Luca Caragiale – *Două loturi*)

Scanned with OKEN Scanner

b) Însă prins fiind în cale de oamenii lui Alexandru, ce îl pândea, el fu adus în București, unde domnul cătrănit de mânie, îl învinovăți de trădător și rebel și îl închise în pușcărie, spre a fi pus la caznă și apoi ucis.

(Nicolae Bălcescu – *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul)*

c) Se auziră pașii fugind, ocolind mereu satul, în timp ce dinspre partea cealaltă a porumburilor încetă deodată orice mișcare. Vintilă nu mai știa ce să facă și câteva clipe lungi se scurseră într-o tăcere pe care nimic nu o turbura.

(Marin Preda – *Soldatul cel mititel)*

2. Analizați toate verbele din textele de la exercițiul **1**, arătând: modul, timpul, numărul, persoana, conjugarea, diateza și funcția sintactică a fiecăruia.

3. Treceți la diateza activă verbele folosite la diateza pasivă în textele de la exercițiul **1**, respectând modul, timpul, numărul și persoana fiecăruia.

4. Notați cu PV predicatele verbale și cu PN pe cele nominale din textele de la exercițiul **1**.

III

Exerciții facultative

1. Modificând funcțiile sintactice ale unora dintre cuvinte, treceți la diateza pasivă verbele din textul următor, după exemplul acesta: Profesorul nostru *explică* elevilor conjugarea verbului = Conjugarea verbului *este explicată* elevilor de către profesorul nostru.

Mama pregătește masa. Noi întrerupem lecțiile și o ajutăm pe mama. Mama servește supa. Fiecare o laudă. Tata povestește o întâmplare din activitatea lui de azi. Copiii ascultă povestirea. Mama aduce friptură. Tata gustă friptura și o felicită pe mama. Fratele meu spune o poezie. Dana nu ascultă poezia. Tata o mustră. Ea caută o scuză. Tata acceptă scuza ei.

2. Într-o propoziție ca aceasta: *Adriana* **își** *așază cărțile în ghiozdan,* pronumele reflexiv **își** poate fi înlocuit cu un adjectiv posesiv: *Adriana așază cărțile* **sale** *în ghiozdan.*

Procedând astfel, înlocuiți pronumele reflexive scrise cursiv în textul următor cu adjectivele posesive potrivite:

Dan *își* scrie temele la matematică. Eu *îmi* transcriu exercițiile la limba română. Noi *ne* facem bagajul pentru a pleca într-o excursie. Am auzit că tu *îți* așezi cărțile în bibliotecă. Tu și părinții tăi *vă* strângeți lucrurile pentru a pleca la țară. Ele *își* spală rufele la râu.

3. Transcrieți textul de la exercițiul **2**, trecând toate verbele însoțite de pronume reflexive la perfectul compus și explicați de ce a fost nevoie să introduceți unele semne de ortografie care nu există în acest text.

4. Alcătuiți cinci propoziții cu verbele *a felicita, a asculta, a citi, a scrie* și *a doborî* la condiționalul-optativ prezent, diateza pasivă.

5. Alcătuiți cinci propoziții cu verbele *a culege, a alunga, a vedea, a întreba* și *a tăia* la conjunctivul prezent, diateza pasivă.

Scanned with OKEN Scanner

Verbele impersonale și verbele unipersonale

I

Texte: Ziua **ninge**, noaptea **ninge**, dimineața **ninge** iară...

(Vasile Alecsandri – *Iarna*)

Pe-aici când **plouă**, – **plouă**, nu se-ncurcă!

(George Topârceanu – *Plouă...*)

Întrebări: **1.** Câte propoziții sunt în cele două versuri de mai sus?

2. Care sunt predicatele acestor propoziții? Dar subiectele?

3. Ce părți de vorbire sunt cuvintele *ziua, noaptea, dimineața?* Pot fi acestea subiectele propozițiilor din care fac parte?

4. La ce persoană sunt verbele *ninge* și *plouă?*

5. Pot fi trecute aceste verbe și la persoanele I și a II-a? (Se poate spune: *eu plou, tu ningi?*)

Explicații: Verbele *ninge* și *plouă* sunt la persoana a III-a singular. De fapt, acțiunea exprimată de ele nu este săvârșită de nici o persoană. *Ninsoarea* și *ploaia* fiind fenomene ale naturii, nu există o persoană căreia i se poate atribui puterea de a săvârși acțiunile exprimate de verbele *a ninge* și *a ploua*, de aceea asemenea verbe se numesc **impersonale.**

Având formă numai pentru persoana a III-a singular, aceste verbe sunt și **unipersonale.**

Deci ca formă sunt *unipersonale*, adică se folosesc la o singură persoană, iar în privința conținutului, *impersonale*, deoarece acțiunea exprimată de ele nu este săvârșită de o persoană oarecare.

Impersonale sunt și verbele: *tună, fulgeră, trăsnește, burează, amurgește, se înserează, se înnorează, se înnoptează* etc.

Ca unipersonale se folosesc deseori și unele verbe personale întrebuințate în anumite situații la persoana a III-a, cu sau fără pronume reflexiv: *se zice, se aude, se crede, se pare, se întâmplă,* precum și *gâgâie, măcăie, latră, behăie, nechează, cotcodăcește* etc., care nu pot avea persoanele I și II-a, deoarece păsările și animalele nu pot vorbi.

Unipersonale sunt și verbele: *doare, pasă, ouă* etc.

Mă *doare* piciorul drept.

Nu-mi *pasă* ce spune el.

Se spune că mâine va ninge.

Se pare că aceasta este numai o presupunere.

Există deci verbe unipersonale, dar și forme unipersonale ale unor verbe personale.

Unipersonal ca formă și impersonal în ceea ce privește conținutul este și verbul *a trebui*: *Trebuie* să mergi imediat acasă.

Scanned with OKEN Scanner

Verbele impersonale și cele unipersonale se conjugă ca și celelalte, însă numai la persoana a III-a singular.

Indicativ:	prezent: *ninge*, *trebuie*, *măcăie* imperfect: *ningea*, *trebuia*, *măcăia* perfect simplu: *ninse*, *trebui*, *măcăi* perfect compus: **a** *nins*, **a** *trebuit*, **a** *măcăit* mai mult ca perfect: *ninsese*, *trebuise*, *măcăise* viitor: **va** *ninge*, **va** *trebui*, **va** *măcăi* viitor anterior: **va fi** *nins*, **va fi** *trebuit*, **va fi** *măcăit*
Conjunctiv:	prezent: **să** *ningă*, **să** *trebuiască*, **să** *măcăiască* perfect: **să fi** *nins*, **să fi** *trebuit*, **să fi** *măcăit*
Condițional-optativ:	prezent: **ar** *ninge*, **ar** *trebui*, **ar** *măcăi* perfect: **ar fi** *nins*, **ar fi** *trebuit*, **ar fi** *măcăit*
Imperativ:	*măcăie*
Infinitiv:	prezent: **a** *ninge*, **a** *trebui*, **a** *măcăi* perfect: **a fi** *nins*, **a fi** *trebuit*, **a fi** *măcăit*
Participiu:	*nins*, *ninsă*, *ninși*, *ninse*, *măcăit*, **-tă**, **-ți**, **-te**
Gerunziu:	*ningând*, trebuind, *măcăind*.
Supin:	(de) *nins*, *măcăit*

II

Exerciții de efectuat în clasă

1. Subliniați cu roșu verbele impersonale și unipersonale și cu albastru celelalte verbe din textele următoare:

a) Ieri a plouat toată ziua. Când s-a înserat, burnița. După ce s-a înnoptat bine, cerul s-a înseninat. Mii de stele luminau bolta cerească. Abia se luminase când a început a bura încet. După ora nouă, tuna și fulgera dinspre miazănoapte. Undeva ploua. O furtună se stârni. Cineva povestea că în pădurea vecină doi stejari mari au fost trăsniți.

b) Trebuie să-ți organizezi viața în așa fel, încât munca să fie neapărat necesară; fără muncă nu poți duce o viață curată și fericită.

c) Ce-i pasă copilului, când mama și tata se gândesc la neajunsurile vieții...

(Ion Creangă – *Amintiri din copilărie*)

d) Se dusese iar spre hainele lui și începuse să se îmbrace, fără să fie însă convins că va trebui să plece acasă. Nu putea să plece acasă, știa că după două amânări a treia oară vine reformarea, și el nu înțelegea de ce să i se întâmple tocmai lui să fie reformat.

(Marin Preda – *Soldatul cel mititel*)

e) – Te mai doare nasul, puișorule? întreabă mam-mare.
– Nu... răspunde Goe.

(Ion Luca Caragiale – *D-l. Goe...*)

Scanned with OKEN Scanner

f) Găina babei se oua de câte două ori pe zi, şi baba mânca o mulţime de ouă...

(Ion Creangă – *Punguţa cu doi bani)*

2. Analizaţi toate verbele din textele de la exerciţiul **1**, arătând: modul, timpul, numărul, persoana, conjugarea, diateza şi funcţia sintactică a fiecăruia.

3. Alegeţi patru verbe impersonale şi formaţi cu fiecare dintre ele câte o propoziţie sau o frază.

4. Folosind la condiţional-optativ prezent verbele: *a se cuveni, a se întâmpla, a se spune, a se auzi, a se povesti,* formaţi câte o frază scurtă cu fiecare dintre ele.

5. Treceţi la perfectul compus verbele de la exerciţiul **4** şi alcătuiţi cu ele şi cu alte verbe o scurtă compunere.

III

Exerciţii facultative

1. Analizaţi verbele impersonale şi unipersonale din textul următor, arătând modul, timpul, conjugarea şi funcţia sintactică a fiecăruia:

Deşi se pare că începe să se desprimăvăreze, iarna nu ne părăseşte uşor. În fiecare dimineaţă fulguie câteva ore, apoi ninge puţin şi deodată se înseninează. După-amiază se înnorează din nou şi plouă rar şi mărunt. După ce amurgeşte, natura întreagă se linişteşte. Abia se înnoptează şi începe să îngheţe. Trebuie totuşi să învingă primăvara. Se poate să revină şi frigul, dar se spune că după 21 martie, ziua echinocţiului de primăvară, se va încălzi brusc.

O dată cu sosirea primăverii, în curţi este mare animaţie: gâştele gâgâie, raţele măcăie, găinile cotcodăcesc, oile behăie, câinii latră. Acum nu le mai pasă de frig.

2. Transcrieţi textul de la exerciţiul **1**, trecând la perfectul compus verbele: *se pare, începe, părăseşte, fulguie, se înseninează, se înnorează, plouă, amurgeşte, se linişteşte, se înnoptează, începe, trebuie, se spune* şi explicaţi de ce a fost necesar să folosiţi uneori liniuţa de unire (cratima).

3. Treceţi la condiţionalul-optativ prezent verbele de la exerciţiul **2** şi vedeţi dacă se pot introduce în textul de la exerciţiul **1**, fără a se schimba prea mult înţelesul acestuia.

4. Scrieţi după dictare textul următor:

Şi, trăgându-l de căpăstru şi tot vorbindu-i, l-a dus la oraş şi l-a vândut pe un preţ ca vai de el. Calul simţi mâna străină ce-l prinse de căpăstru, mirosi pe noul stăpân şi, întorcându-şi capul după Fefeleaga, necheză întâia oară, după o tăcere de o grămadă de ani. În ochii bătrânei se iviră a treia oară lacrămi şi, ca într-o fulgerare, înţelese păcatul ce-l face, despărţindu-se de calul ce-a ajutat-o o viaţă întreagă. Dar, zadarnic! Dânsa nu mai avea ce face cu Bator. De câte ori l-ar fi văzut şi-ar fi adus aminte de lungul şir de morţi, – da, de morţi, căci vede ea că pentru ei a lucrat, – şi n-ar fi putut răbda. Simţea că prietenia aceea aproape omenească, ce a avut-o faţă de cal, a fost numai pentru ajutorul ce i l-a dat el pentru copiii săi.

(Ion Agârbiceanu – *Fefeleaga)*

5. Analizaţi părţile de vorbire din care sunt alcătuite cuvintele scrise cu liniuţă de unire în textul de la exerciţiul **4** şi explicaţi de ce s-au scris aşa.

Scanned with OKEN Scanner

6. Arătați ce deosebire este între cuvintele încadrate în casete din propozițiile și frazele următoare și explicați de ce unele se scriu într-un cuvânt, iar altele în două cuvinte legate prin liniuță de unire:

… l-a dus la oraș și l-a vândut…

Calul simți mâna străină ce-l prinse de căpăstru…

…înțelese păcatul ce-l face, despărțindu-se de calul ce-a ajutat-o…

Omul cel harnic și femeia cea harnică sunt demni de toată stima.

7. Arătați care dintre cuvintele scrise cu liniuță de unire în textul de la exercițiul 4 ar putea fi întregite printr-o vocală pentru a nu mai fi nevoie de scrierea lor cu cratimă.

8. Analizați toate verbele din textul de la exercițiul 4, arătând: modul, timpul, numărul, persoana, conjugarea, diateza și funcția sintactică (la cele studiate în clasele a V-a și a VI-a).

9. Treceți la diateza pasivă verbele active sau reflexive din textul de la exercițiul 4 (cele care pot fi trecute) și încercați să le introduceți în text, aducând modificările necesare, ca urmare a schimbării raportului dintre autorul acțiunii și obiectul ei (cine o săvârșește și asupra cui trece).

10. Explicați în ce s-au transformat subiectul și obiectul direct prin trecerea la pasiv a verbelor active (cu exemplificări din același text).

11. Înlocuiți punctele cu una din formele prezentului indicativului, ale conjunctivului sau imperativului verbului *a lua,* date în stânga paginii:

iau	L-am rugat pe Andrei … o carte din bibliotecă.
iei	Acesta … cartea și o examinează.
ia	– De ce … tocmai cartea aceasta? îl întreb mirat.
luăm	– Pe care trebuia …-o …? îmi răspunde el surprins.
luați	– …-o pe care vrei, dar nu o … tocmai pe aceasta!
iau	Ca … nu ne … la ceartă, l-am lăsat … alta.
să iau	Când … o carte, este bine să fim atenți și … ceea ce ni se recomandă, nu altceva.
să iei	Dacă nu … seama la ce faceți, puteți greși oricând.
să ia	Prietenii mei … note bune la toate materiile.
să luăm	Eu le doresc … cât mai multe note mari.
să luați	Și eu … note mari. Părinții mei nu țin neapărat … note mari, ci
să ia	să învăț totdeauna temeinic.
ia	Vă rog … aceste cărți de pe masă.
nu lua	Totodată … și caietele de care nu mai aveți nevoie.
luați	Fiți buni și … ce nu este al vostru.
nu luați	De asemenea, … ce nu este al tău.

Scanned with OKEN Scanner

Locuțiunile verbale

Exercițiu: Înlocuiți grupurile de cuvinte scrise cursiv în fragmentele următoare cu unul dintre verbele din stânga paginii:

amintise
ne hârjoneam

a) Povestirea copilului îmi *adusese aminte* de toate cele de demult...

(Mihail Sadoveanu – *Un om năcăjit)*

b) Și după ce ne culcam cu toții, noi, băieții, ca băieții, *ne luam la hârjoană*...

(Ion Creangă – *Amintiri din copilărie)*

Întrebări: **1.** Din ce părți de vorbire este alcătuit fiecare dintre grupurile de cuvinte scrise cursiv în fragmentele de mai sus?

2. La ce mod și la ce timp sunt verbele care intră în alcătuirea acestor grupuri de cuvinte? La ce număr și la ce persoană?

3. La ce mod, timp, număr și persoană sunt verbele scrise în stânga paginii?

4. Se pot înlocui grupurile de cuvinte la care ne-am referit prin verbele scrise în stânga paginii, fără să se schimbe sensul propozițiilor din care fac parte?

5. Care dintre părțile de vorbire din grupurile de cuvinte amintite se înrudesc (aparțin aceleiași familii de cuvinte) cu verbele scrise în stânga paginii (verbul, adverbul sau substantivul)?

Explicații: Grupurile de cuvinte *adusese aminte* și *(ne) luam la hârjoană* care sunt alcătuite din câte un verb *(adusese, luam)* și un adverb *(aminte)* sau un substantiv cu prepoziție (**la** *hârjoană)* pot fi înlocuite cu verbele corespunzătoare adverbului și substantivului (din aceeași familie de cuvinte cu ele; *amintise, (ne) hârjoneam,* la modul, timpul, numărul și persoana verbelor *adusese, luam,* fără ca sensul propozițiilor respective să se schimbe.

Asemenea grupuri de cuvinte alcătuite dintr-un verb și un substantiv sau un adverb, care împreună au un sens unitar, echivalent cu al unui verb, se numesc **locuțiuni verbale.**

Locuțiunile verbale se comportă ca niște verbe, având, din punct de vedere morfologic, aceleași categorii gramaticale ca verbele, iar sintactic îndeplinesc aceleași funcții ca verbele corespunzătoare.

Trebuie reținut că, într-o locuțiune verbală, verbul precizează modul, timpul, numărul și persoana, iar substantivul sau adverbul etc. dă, de obicei, sensul.

De exemplu: *a da năvală* = a năvăli, *a sta de veghe* – a veghea etc. Dar într-o locuțiune ca *a o lua la sănătoasa,* spre exemplu, sensul grupului nu conține nici înțelesul de „a lua", nici acela de „sănătos", *a o lua la sănătoasa* însemnând *a fugi.*

Observăm și faptul că în anumite locuțiuni sunt și cuvinte care, desprinse de grup, n-au un sens precis. De exemplu, sensul cuvântului *vileag,* din locuțiunea *a da în vileag = a dezvălui,* nu este bine precizat.

Scanned with OKEN Scanner

II

Exerciții de efectuat în clasă

1. Subliniați cu o linie verbele și cu două linii locuțiunile verbale din fragmentele următoare:

a) Așa era mama în vremea copilăriei mele, plină de minunății, pe cât îmi aduc aminte; și-mi aduc bine aminte: căci brațele ei m-au legănat [...] și mă alintam la sânu-i gângurind și uitându-mă în ochii ei cu drag! Și sânge din sângele ei și carne din carnea ei am împrumutat; și a vorbi de la dânsa am învățat...

(După Ion Creangă – *Amintiri din copilărie)*

b) Stau câteodată și-mi aduc aminte ce vremi și ce oameni mai erau în părțile noastre pe când începusem și eu, drăgăliță-Doamne, a mă ridica băiețaș la casa părinților mei, în satul Humulești, din târg peste apa Neamțului;

(Ion Creangă – *Amintiri din copilărie)*

c) Opincarule, mămăligarule, țopârlanule, să mă dai tu pe mine în vileag?!

(Ion Luca Caragiale – *Arendașul român)*

2. Înlocuiți locuțiunile verbale din textele de la exercițiul **1** prin verbele potrivite.

3. Arătați la ce mod, timp, număr și persoană sunt verbele care intră în alcătuirea locuțiunilor verbale din textele de la exercițiul **1**.

III

Exerciții facultative

1. Alcătuiți zece propoziții în care să folosiți câte o locuțiune verbală din cele date la explicații sau la exercițiile de efectuat în clasă, trecând la imperfect verbele din componența locuțiunilor.

2. Găsiți locuțiunile verbale prin care s-ar putea înlocui verbele *a-și aminti, a fugi, a observa, a se rostogoli, a năvăli* și alcătuiți cu fiecare dintre ele câte o propoziție sau o frază.

3. Subliniați cu o linie verbele și cu două locuțiunile verbale din textele următoare:

a) Mai pasă de ține minte toate cele și acum așa, dacă te slujește capul, bade Ioane! (pasă, aici = încearcă, îndrăznește).

(Ion Creangă – *Amintiri din copilărie)*

b) Muierea le ținea partea, îi mângâia, îi săruta pe obrăjorii scorțoși, de pe care mereu se desprindea un praf ca o pulbere de făină.

(Ion Agârbiceanu – *Fefeleaga)*

c) De câte ori l-ar fi văzut, și-ar fi adus aminte de lungul șir de morți, – da, de morți, căci vede ea că pentru ei a lucrat, – și n-ar fi putut răbda.

(Ion Agârbiceanu – *Fefeleaga)*

Scanned with OKEN Scanner

d) Cu mama lui, Irina lui Avram, copilărisem în școală și-mi aduceam aminte mai ales de ochii înecați de un văl fumuriu: ochii ei îi avea și copilul.

(Mihail Sadoveanu – *Un om năcăjit)*

4. Analizați verbele din textele de mai sus, arătând: modul, timpul, numărul și persoana la care este folosit fiecare dintre ele.

5. Explicați de ce s-au scris cu liniuță de unire (cratimă) cuvintele *mi-am* (adus aminte), *l-ar* (fi văzut), *și-ar fi* (adus aminte), *n-ar fi* (putut răbda) din textele de la exercițiul **3**.

6. Subliniați verbele din fragmentele următoare:

a) Domnul se mira
Ș-apoi îi mustra,
Ș-apoi se-ncrunta
Și-i amenința
Să-i puie de vii
Chiar în temelii! [...]
Iar Manoli sta,
Nici că mai lucra,
Ci mi se culca
Și un vis visa,
Apoi se scula
Ș-astfel cuvânta...

(*Mănăstirea Argeșului* – Folclor)

b) Crudul Alexandru-Vodă nu întârzie a se înspăimânta de acel mare nume al banului Mihai. Vru să-l piarză cu orice chip și, neîndrăznind a-l prigoni de față, trimise ucigași spre a-l prinde și a-l aduce la București, sau a-l ucide prin taină. Dar banul descoperi din vreme cursa ce i se gătește și, cu toată dragostea ce avea pentru dânsul poporul, necrezându-se sigur în Craiova, fugi la Constantinopol unde îl chemase socrul său, vistierul Ion, ce era capuchihaia al țării.

(Nicolae Bălcescu – *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul)*

7. Precizați care dintre verbele din textele de la exercițiul **6** sunt folosite cu sensurile lor proprii și care cu cele figurative.

8. Din ce fel de opere sunt extrase fragmentele de la exercițiul **6** (descrieri sau narațiuni)?

9. Se știe că în descrieri abundă, adesea, substantivele și adjectivele. Explicați de ce în narațiuni (povestiri) se folosesc, de obicei, un număr mare de verbe. (Gândiți-vă prin ce se poate exprima mai mult mișcarea, succesiunea rapidă de fapte, prin substantive sau prin verbe?)

Adverbul

I

Adverbul *este partea de vorbire care însoțește un verb, un adjectiv sau alt adverb și arată felul acțiunii, stării sau însușirii, ori împrejurarea.*

Spre deosebire de părțile de vorbire studiate până aici, adverbele nici nu se declină, nici nu se conjugă, adică sunt *părți de vorbire neflexibile* (nu-și schimbă forma în vorbire, oricare ar fi funcția lor sintactică).

Scanned with OKEN Scanner

După sensul lor, adverbele se împart în trei categorii mari:

a) **adverbe de mod:** *abia, alene, adică, anevoie, astfel, așa, ba, bine, cam, chiar, da, doar, desigur, firește, foarte, mai, nu, numai, niciodată, nicidecum, parcă, pesemne, poate, prea, tocmai* etc.

Unele adverbe de mod se formează prin derivare cu sufixe din substative (*românește* < *român*), adjective (*vitejește* < *viteaz*) sau verbe (*târâș* < *târî*).

Se comportă ca adverbe de mod, prin schimbarea valorii gramaticale, multe adjective: *scrie* **frumos** (*frumos* – adverb), față de *scrisul* **frumos** (*frumos* – adjectiv), *vorbește* **corect** (*corect* – adverb), față de *om* **corect** (*corect* – adjectiv); *se exprimă* **ușor** (*ușor* – adverb), față de un *planor* **ușor** (*ușor* – adjectiv) etc.

b) **adverbe de loc:** *aici, acolo, afară, acasă, aiurea, aproape, alături, departe, deasupra, dedesubt, înainte, înapoi, înăuntru, împrejur, jos, nicăieri, oriunde, pretutindeni, sus, undeva* etc.

c) **adverbe de timp:** *acum, apoi, aseară, astăzi, curând, cândva, deocamdată, deunăzi, ieri, mâine, nicicând, niciodată, totdeauna* etc.

Unele substantive cu forme identice cu cele articulate devin adverbe prin schimbarea valorii gramaticale: *ziua, noaptea, dimineața, seara, vara, toamna, iarna, primăvara* etc.

Toamna este anotimpul abundenței (*toamna* – substantiv, subiect).

Toamna se numără bobocii (*toamna* – adverb, complement).

Ca adverbe se folosesc și unele substantive nearticulate când însoțesc și determină verbe: *luni, marți, miercuri.*

Marți este a doua zi a săptămânii (*marți* – substantiv, subiect).

Marți se înapoiază tata din concediu (*marți* – adverb, complement).

Adverbele pot avea funcții sintactice de complemente: *de mod, de loc, de timp* și altele, care vor fi studiate la sintaxa propoziției.

Adverbele *cum, unde, când, cât,* care leagă, de obicei, propoziții subordonate de regentele lor, având rol de conjuncție, se numesc **adverbe relative**:

Elevii clasei noastre au sosit la locul stabilit **când** *mai era o jumătate de oră până la începerea activității.*

Când *a sosit directorul școlii,* am început sădirea pomilor.

Fiecare a lucrat **unde** *i s-a indicat.*

Unde *pământul era mai uscat,* gropile se săpau mai greu.

A săpat fiecare **cum** *a fost stabilit de la început.*

„Cum *îți vei așterne,* așa vei dormi.“

Când introduc propoziții interogative, *cum, când, cât, unde* sunt adverbe interogative:

Când vii la noi? **Unde** te duci? **Cum** ai ajuns aici?

Ortografie: Majoritatea adverbelor se scriu într-un cuvânt, chiar dacă rezultă, prin compunere, din două sau mai multe cuvinte, ca: *astăzi* (astă + zi), *demult* (de + mult), *altădată* (altă + dată), *niciodată* (nici + o + dată), *oricând* (ori + când) etc.

Funcții sintactice: Adverbele pot avea în propoziții diferite funcții sintactice:

– *atribut:* Excursia *de azi* a fost reușită.

– *complemente circumstanțiale:* *Seara* citesc literatură.
Acolo și-a fixat domiciliul.
Nu l-am văzut *niciodată.*

– *predicat verbal:* *Desigur/* că vom merge la bibliotecă.
Poate/ că vine în vacanță.

– *nume predicativ:* *Astfel* e țara Ardealului.

Scanned with OKEN Scanner

Gradele de comparație ale adverbului

Ca și adjectivul, adverbul are trei grade de comparație:

pozitiv: *bine, aproape*

comparativ
- de superioritate: **mai** *bine,* **mai** *aproape*
- de egalitate: **tot atât de** *bine,* **tot atât de** *aproape*
- de inferioritate: **mai puțin** *bine,* **mai puțin** *aproape*

superlativ:
- relativ: **cel mai** *bine,* **cel mai** *aproape*
- absolut: **foarte** *bine,* **foarte** *aproape*

Multe adverbe nu au grade de comparație: *da, nu, așa, desigur, negreșit, niciodată, atunci, cândva, acolo* etc. Unele au numai gradul comparativ: **mai** *încolo,* **mai** *apoi,* dar nu și *foarte încolo, foarte apoi.*

II

Exerciții de efectuat în clasă

1. Subliniați cu roșu adverbele și cu albastru cuvintele determinate de ele în textele următoare:

a) Și tot așa, cu popasuri dese, cu îndemnuri, ajung pe culme. De aici-i mai ușor. Ajunși în sat, descarcă piatra astăzi la o gazdă, mâine la alta[...].

Odată trăise și mai bine. Pe când îi trăia bărbatul, Dinu, oamenii îi ziceau Măria Dinului. Și Măria Dinului, pe vremea aceea, lucra cu Bator alături, ca și acum, iar Dinu lucra în baie [...].

Copii aveau pe-atunci vreo cinci capete. Slăbuți copii. Aveau ce mânca și tot erau jigăriți. Dinu tușea mult; de câte ori venea de la baie, ud și plin de tină, tușea și suduia copiii, – nu-i putea suferi văzându-i așa de prăpădiți.

(După Ion Agârbiceanu – *Fefeleaga)*

b) De treci și astăzi prin câmpia dobrogeană, nu prea departe între Dunăre și Mare, vei întâlni un sat: Gura Dobrogei.

Și aici, pe lângă sat, este un deal. Sub el, se spune că este o peșteră adâncă, plină de oseminte.

În fața peșterii se află o piatră. Pe ea a stat odată Gebeides și a cântat cântecul său pentru viteazul Dapix și fiica lui, Gebila.

Povestea noastră începe demult, demult...

(Alexandru Mitru – *Viteazul Dapix și fiica lui, Gebila)*

2. Analizați adverbele din textele de la exercițiul **1**, arătând:

a) felul lor;

b) gradele de comparație;

c) părțile de vorbire pe care le determină;

d) funcțiile lor sintactice.

3. Arătați care dintre adverbele din textele de la exercițiul **1** nu pot avea grade de comparație și explicați de ce.

4. Formați gradele de comparație ale adverbelor din textele de la exercițiul **1** (ale celor care pot avea aceste grade) și alcătuiți cu ele scurte propoziții.

Scanned with OKEN Scanner

Exerciții facultative

1. Alegeţi cinci adverbe de timp formate de la substantive şi alcătuiţi cu ele diferite propoziţii.

2. Găsiţi patru adverbe formate de la adjective şi formaţi cu ele diferite propoziţii.

3. Arătaţi de la care cuvinte şi cu ce sufixe sau prefixe au fost derivate adverbele scrise cursiv în propoziţiile şi frazele următoare:

Am urcat *pieptiș* o pantă abruptă. Uneori am mers *târâș* mai mulţi metri, fiindcă ţineam *morțiș* să ajung sus pe culme. Alpiniștii luptă uneori *vitejește* să învingă intemperiile. Membrii echipajelor de alpinişti se ajută *frățește* în toate împrejurările.

Emil învaţă limba engleză. El vorbește binișor *englezește.*

4. Arătaţi din ce părţi de vorbire sunt formate adverbele scrise cursiv în textul următor:

Sora mea n-a fost *niciodată* la circ. Eu am fost *deseori. Câteodată* programul este foarte reușit. *Odată, demult,* m-am dus prea *devreme,* apoi am regretat, fiindcă am așteptat mult. Fratele meu nu merge *totdeauna* cu noi. *Bineînțeles* că noi îl invităm, dar el *pesemne* că merge și cu colegii săi. *Desigur,* din cauza aceasta, eu sunt oarecum supărat, dar îmi trece *numaidecât.*

5. Arătați care din cuvintele scrise cursiv în propozițiile și frazele următoare sunt adjective și care sunt adverbe și explicați cum v-ați orientat ca să stabiliți ce parte de vorbire este fiecare:

Eu scriu *corect* la gramatică. Dan nu scrie *corect,* dar scrie *frumos.* Scrisul *frumos* place, iar scrisul *corect* dovedește cunoașterea ortografiei.

Emil are un câine *rău,* care l-a mușcat *rău* pe Ștefan.

6. Analizați adverbele din textele următoare, arătând: felul lor, cuvintele determinate de ele și funcția sintactică a fiecăruia:

a) – Și v-au murit multe, bre Niculăeș?

– Multe... răspunse el grav, rezemându-se înaintea mea în băț ca ciobanii. Tătuca întruna blastămă și suduie când cade câte-o oaie; mă mai bate și pe mine câteodată; dar parcă eu ce-s vinovat? Acu, azi, mi s-a întâmplat alta. Când ieșeam din sat, a trecut unul repede cu căruța și mi-a pălit o oaie. A dat-o jos. Acuma abia umblă și abia suflă.

(Mihail Sadoveanu – *Un om năcăjit)*

b) Sara s-a dus la clopotar, la preot, să se mai ostenească o dată și pentru cel din urmă suflet din casa ei. Dimineața următoare a intrat în șopron, l-a luat pe Bator de căpăstru și a pornit.

(Ion Agârbiceanu – *Fefeleaga)*

Scanned with OKEN Scanner

Locuțiuni adverbiale

II

Texte: Luptau pe viață și pe moarte. Numai că *zi de zi* păreau că sunt mai mulți dușmani. [...]

Din când în când războinicii țâșneau afară din cetate [...].

(După Alexandru Mitru – *Viteazul Dapix și fiica lui, Gebila*)

Calul se clatină încet, *la dreapta* ori *la stânga*, după cum pune femeia piatra.

(Ion Agârbiceanu – *Fefeleaga*)

Întrebări: **1.** Care sunt cuvintele determinate, în textele de mai sus, de grupurile: *zi de zi, din când în când, la dreapta, la stânga?*

2. Ce părți de vorbire sunt cuvintele determinate de aceste grupuri?

3. Care dintre aceste grupuri ar putea fi înlocuite prin câte un singur cuvânt?

4. Ce părți de vorbire sunt cuvintele prin care ar putea fi înlocuite unele din aceste grupuri?

5. Ce funcție sintactică pot avea aceste grupuri?

Explicații: Grupul de cuvinte *zi de zi* poate fi înlocuit prin adverbul *zilnic*, iar *din când în când*, prin adverbul *câteodată*.

Celelalte grupuri *(la dreapta, la stânga)* nu pot fi înlocuite prin anumite adverbe, însă ele determină verbul *se clatină*, întocmai ca niște adverbe.

Asemenea grupuri de cuvinte (construcții) cu sens unitar, care pot înlocui un adverb sau pot determina un verb întocmai ca un adverb, se numesc **locuțiuni adverbiale.**

Unele locuțiuni adverbiale sunt alcătuite dintr-un singur cuvânt cu sens deplin (substantiv, pronume, numeral, adjectiv, adverb) precedat de prepoziții: *în față, în veci, în urmă, în spate, cu toptanul, cu totul, de aceea, de asta, din nou, pe neașteptate, pe negândite, într-adevăr, de-a binelea, cu de-a sila* etc.

Altele sunt alcătuite din mai multe cuvinte cu sens deplin, astfel:

a) prin repetarea cuvântului de bază și o prepoziție: *zi de zi, an de an, clipă de clipă, cât de cât* etc.;

b) prin repetarea unui cuvânt său a antonimului său și două prepoziții: *din zi în zi, din vreme în vreme, din ce în ce, din când în când, de voie de nevoie, cu chiu cu vai, de unde până unde* etc.;

c) prin repetarea unui cuvânt sau a antonimului său și o conjuncție: *așa și așa, când și când, unde și unde, ici și colo, zi și noapte* etc.

Un număr mai restrâns de locuțiuni adverbiale rezultă din cuvinte rimate: *calea-valea, talmeș-balmeș* etc.

Observație: Locuțiunile adverbiale nu trebuie confundate cu adverbele compuse *(devreme, niciodată, deocamdată* etc.), nici cu adverbele precedate de prepoziții: *de acolo, de aici, de sus, de aproape* etc.

Scanned with OKEN Scanner

Ortografie: 1. Cuvintele care intră în alcătuirea locuțiunilor adverbiale se scriu separat: *la dreapta, la stânga, zi de zi, din când în când, de jur împrejur* etc.

2. Se scriu cu liniuță de unire următoarele categorii de adverbe compuse și locuțiuni adverbiale:

a) locuțiunile adverbiale în alcătuirea cărora intră prepoziția compusă *de-a: de-a dreapta, de-a dura* etc.

b) adverbele compuse din adjectivul demonstrativ *astă* și un substantiv: *astă-seară, astă-vară, astă-toamnă;*

c) adverbele și locuțiunile adverbiale alcătuite din prepozițiile *întru, dintru* și un adverb: *într-adins, dintr-adins, într-adevăr;* sau din prepoziția *după* și un substantiv: *după-masă, după-amiază* etc.;

d) cele alcătuite din cuvinte rimate: *harcea-parcea, vrând-nevrând* etc.

Funcții sintactice: Fiind grupuri de cuvinte cu sens unitar, locuțiunile adverbiale se analizează împreună, nu separat fiecare parte de vorbire, și au aceleași funcții sintactice ca și adverbele, putând fi:

– *predicat verbal:* *Fără îndoială/* că ai citit cartea.
Cu siguranță/ că vei merge în tabără.

– *complemente circumstanțiale:*
– *de loc: la dreapta, la stânga* (din textul de mai înainte);
– *de timp:* Se oprea *când și când* ca să admire locurile;
– *de mod:* A venit *pe neașteptate.*

II

Exerciții de efectuat în clasă

1. Arătați din ce părți de vorbire sunt alcătuite adverbele compuse și locuțiunile adverbiale scrise cursiv în textul următor:

Ieri am plecat într-o excursie pe Valea Prahovei cu mașina unchiului meu. *În față* ședeau tata și unchiul. Noi ne-am așezat *în spate.* Autoturismul lăsa *în urmă* autocamioanele, care nu se puteau ține după noi *cu una cu două.* Privind, ne-am trezit *pe neașteptate* că *de jur împrejur* se ridicau nori de ploaie. *Din vreme-n vreme* tata examina norii. Azi a fost frumos, deși *astă-noapte* plouase puțin. Cu toate că intenționam să ne înapoiem *după-prânz,* unchiul se temea să nu întrerupem plimbarea *pe negândite. Cu chiu cu vai* am sosit la Sinaia.

2. Arătați ce funcții sintactice au locuțiunile adverbiale din textul de la exercițiul **1**.

3. Arătați care dintre locuțiunile adverbiale din textul de la exercițiul **1** pot fi înlocuite prin adverbe (verificați pe text dacă acest lucru este posibil).

4. Deoarece adverbele compuse și locuțiunile adverbiale pot arăta modul, locul sau timpul, grupați adverbele compuse și locuțiunile următoare pe trei categorii: a) cele de mod, b) cele de loc, c) cele de timp:

până una alta, cu greu, de-a gata, cu de-a sila, după-amiază, de-a curmezișul, astă-iarnă, pe nepusă masă, cu vârf și-ndesat, cu toptanul, cu orice preț, pe îndelete, cu noaptea-n cap, de bună seamă, nici una, nici două, pe alese, an de an, când și când, astă-toamnă, pe de rost, peste tot, cu nemiluita, târâș-grăpiș.

Scanned with OKEN Scanner

Exerciții facultative

1. Subliniați cu o linie adverbele și cu două linii locuțiunile adverbiale din textele următoare:

a) Dis-de-dimineață o vezi pe drum, târându-și calul de căpăstru. [...] Pășește larg, tropotind cu cizmele tari, pline de umflături uscate.

(Ion Agârbiceanu – *Fefeleaga)*

b) Și ca dintr-un izvor veneau, de departe, și se duceau în depărtări, prin apropierea noastră, mai departe și din ce în ce mai departe, unde păreau numai niște puncte negre...

(Mihail Sadoveanuu – *Taine)*

c) În lături, înainte, în urmă-i totul moare!
Zbor crierii din tivde sub ghioaga zdrobitoare
Și-n urmă, și-mprejuru-i, și-n lături semănate
Zac sute de cadavre și capete sfărâmate
Și astfel ne-mpăcatul Ursan mereu lucrează
Și spre apus prin sânge mereu înaintează [...]
Și paloșu-i ce luce ca fulger de urgie
Tot cade-n dreapta, -n stânga și taie-n carne vie...

(După Vasile Alecsandri – *Dan, căpitan de plai)*

2. Arătați ce funcții sintactice au adverbele și locuțiunile adverbiale din textele de la exercițiul **1**, precizând care sunt cuvintele determinate de ele.

3. Explicați de ce s-a folosit fiecare semn de ortografie și de punctuație în textele de la exercițiul **1**.

4. În versurile reproduse la exercițiul **1** se succedă mai mult adverbe și locuțiuni adverbiale. Precizați care sunt acele versuri și ce efecte stilistice a urmărit poetul prin folosirea acestora.

5. Arătați în care cazuri, în textele de la exercițiul **1**, s-ar fi putut renunța la folosirea cratimei (liniuței de unire). (Cum ar fi trebuit să fie scrise cuvintele respective?)

6. Înlocuiți adverbele scrise cursiv în propozițiile și frazele următoare cu câte una dintre locuțiunile adverbiale din stânga paginii:

peste tot
din când în când
când și când
rând pe rând

Uneori mă gândesc la câte o carte citită și nu-mi amintesc *deloc* numele unor personaje.
Câteodată renunț să-mi bat capul *mult* cu asemenea lucruri.

Scanned with OKEN Scanner

atâta amar de vreme
cu chiu cu vai
în ruptul capului
într-o clipă
târâș-grăpiș
din vreme-n vreme

Rareori se întâmplă să găsesc o carte pusă undeva, după ce am căutat-o *pretutindeni.*
Într-o zi, am căutat *succesiv* mai multe cărți. Lucram *anevoie,* deoarece în biblioteca tatălui meu sunt multe cărți. Când speram mai puțin, *deodată* am găsit două dintre cărțile pe care le mai văzusem înainte.

7. Spuneți din ce părți de vorbire este formată fiecare dintre locuțiunile adverbiale de la exercițiul **6**.

8. Arătați ce funcții sintactice au adverbele scrise cursiv în textul de la exercițiul **6** și care sunt cuvintele determinate de fiecare dintre ele. (Dar locuțiunile care le înlocuiesc?)

Prepoziția

I

Prepozițiile *sunt părți de vorbire neflexibile. Ele nu pot îndeplini funcții sintactice în propoziție, ci servesc numai pentru a lega atributele sau complementele de părțile de vorbire pe care le determină.*

De aceea, când se face analiza sintactică a unei propoziții, prepozițiile se analizează cu acele cuvinte pe care le precedă (cu cele prin care sunt exprimate atributele sau complementele), intrând în componența acestora ca element introductiv al lor.

Deși nu au sens lexical, folosindu-se numai ca elemente de legătură, prepozițiile servesc pentru precizarea sensului părților de vorbire împreună cu care exprimă diferite părți de propoziție.

Prepozițiile sunt de două feluri:

a) **simple**: *către, contra, cu, de, fără, în, întru, la, lângă, pe, pentru, până, spre, sub* etc.;

b) **compuse**: *de la, de către, de pe, fără de, pe la, de pe la, de pe lângă* etc.

Cele mai multe prepoziții precedă substantive, pronume etc. în cazul acuzativ:

Pe *vodă-l* zărește călare trecând...

(George Coșbuc – *Pașa-Hassan)*

Până văd păienjenișul **între** *tufe* ca un pod,
Peste *care* trece-**n** *zgomot* o mulțime **de** *norod...*

(Mihai Eminescu – *Călin – File din poveste)*

Unele prepoziții ca *asupra, deasupra, contra, împotriva* precedă substantive sau pronume în genitiv:

Deasupra *mulțimii* fluturau steguleț tricolore.

Prepozițiile *datorită, grație, mulțumită, conform, contrar, potrivit* cer după ele cazul dativ:

Scanned with OKEN Scanner

Datorită *lui* n-au pierdut trenul.

A procedat **conform** *indicațiilor* primite.

Uneori, prepozițiile leagă verbe la modul *infinitiv* sau la *supin* sau adverbele de cuvintele pe care acestea le determină:

A venit la noi **pentru** *a-și lua* vioara.

S-a dus la heleșteu **pentru** *pescuit* **(la** *pescuit).*

De *acolo,* **de** *sus,* privea **în** *jos* panorama Țării Bârsei.

II

Exerciții de efectuat în clasă

1. Subliniați cu roșu prepozițiile și cu albastru părțile de vorbire pe care acestea le precedă în textele următoare:

a) La trei luni de zile de la încorporare, spre sfârșitul lui august 1944, soldatul Vintilă ajunse să fie cunoscut de însuși comandantul batalionului în niște împrejurări care, văzute de sus, de la comandament, nu erau dintre cele obișnuite [...].

Compania din care făcea parte Vintilă era cantonată la Ulmeni, lângă Oltenița, în clădirea unei foste bănci.

(După Marin Preda – *Soldatul cel mititel)*

b) Și aici, pe lângă sat, este un deal. Sub el, se spune că este o peșteră adâncă, plină de oseminte.

(Alexandru Mitru – *Viteazul Dapix și fiica lui, Gebila)*

c) Ursan cu al său oaspe în fund, spre soare, cată
Și văd sub cerul luciu, în zarea-nflăcărată,
Zburând o herghelie de harmasari zmeioși,
Cu coamele în vânturi, cu ochii scânteioși
Și-nfiorând câmpia de-o aspră nechezare.
Un voinicel în floare, pe-un alb fugar calare,
Îi mână c-un harapnic ce-n urma lor pocnește
Și ca un șerpe negru prin aer se-nvârtește.

(Vasile Alecsandri – *Dan, căpitan de plai)*

2. Arătați în ce caz sunt părțile de vorbire precedate de prepoziții în textele de la exercițiul **1**.

3. Spuneți ce funcție sintactică au cuvintele precedate de prepoziții în textele de la exercițiul **1** și prin ce părți de vorbire sunt exprimate acestea.

4. Încadrați într-un dreptunghi prepozițiile compuse din aceleași texte.

Locuțiunile prepoziționale

I

Exerciții: Arătați ce părți de vorbire sunt cuvintele scrise cursiv în textul următor (nu se analizează cele scrise cu litere groase):

Afară plouă. Eu am rămas *pe afară.* **În afară** de mine, nu mai era nimeni. **Din pricina** ploii am rămas acasă. *Pricina* era serioasă. Eu stau *în loc,* nu plec nicăieri. Dacă eram **în locul** lui, nu veneam. Acolo, *locul* era primejdios.

Scanned with OKEN Scanner

Colegul meu merge în urma fratelui său. Acesta nu privește deloc *în urmă*. *Urma* lui se cunoaște bine pe iarba crudă. Eu merg *înainte*. **Înainte de** a ajunge la locul stabilit, mă opresc.

Întrebări: **1.** Ce funcții sintactice au cuvintele scrise cursiv în textul de mai sus?

2. Pot avea vreo funcție sintactică grupurile de cuvinte: *în afară de, din pricina, în locul, în urma, înainte de?*

3. Care sunt cuvintele precedate de grupurile de cuvinte enumerate la întrebarea a doua? Ce fel de părți de vorbire sunt acestea?

4. Prin ce se deosebesc, ca formă, între ele: *în loc* și *în locul; în urmă* și *în urma?*

5. Din ce părți de vorbire sunt alcătuite grupurile de cuvinte: *în afară de, din pricina, în locul, în urma, înainte de?*

6. Cum sunt substantivele din grupurile de la întrebarea a cincea (articulate sau nearticulate)?

Explicații: *Afară* și *înainte* sunt adverbe, deoarece determină verbele *plouă* și *merg*.

Pe afară este un adverb precedat de prepoziția *pe*, iar *în loc* și *în urmă* sunt locuțiuni adverbiale, deoarece determină verbele *am rămas, stau* și *(nu) privește.*

Pricina, locul, urma sunt substantive articulate.

Grupurile de cuvinte *în afară de, din pricina, în locul, în urma, înainte de,* deși conțin unele adverbe sau unele substantive, nu sunt nici substantive, nici adverbe, deoarece nici nu denumesc anumite obiecte, nici nu determină verbe, adjective sau adverbe. În schimb, ele precedă substantivele *ploii, fratelui,* pronumele *mine, lui* sau verbul la infinitiv *a ajunge* întocmai ca niște prepoziții.

Aceste grupuri de două sau mai multe cuvinte, cu sens unitar, care sunt echivalente cu o prepoziție, se numesc **locuțiuni prepoziționale.**

Locuțiunile prepoziționale pot fi alcătuite dintr-una sau mai multe prepoziții *(în, de, cu, din, pe* etc.) și:

a) *un substantiv articulat precedat de o prepoziție* **(din pricina, în locul, în urma, din cauza, în fața)** sau *nearticulat, urmat de o prepoziție* **(față de)** ori *precedat și urmat de o prepoziție* **(în loc de, cu privire la);**

b) *un adverb precedat de o prepoziție* **(pe dinaintea, pe dinăuntrul, în afara)** *sau urmat de o prepoziție* **(afară de, înainte de).**

Anumite locuțiuni prepoziționale au aceeași formă ca locuțiunile adverbiale respective: *de-a lungul, de-a latul* etc.

Am cercetat locul *de-a lungul* și *de-a latul* (loc. adv.).

Am mers *de-a lungul* străzii (loc. prep.).

Altele se deosebesc de locuțiunile adverbiale prin prezența unei prepoziții la sfârșit sau a articolului enclitic **-a** sau **-l:** *în afară* (loc. adv.) – *în afară de* sau *în afara* (loc. prep.); *în jur* (loc. adv.) – *în jurul* (loc. prep.).

Nu vă plecați *în afară!* (loc. adv.).

În afară de Sandu, n-a mai venit nimeni (loc. prep).

Scanned with OKEN Scanner

S-au programat toate activitățile *în afara* clasei (loc. prep.).

Am privit cu atenție *în jur* (loc. adv.).

În jurul curții am sădit pomi fructiferi (loc. prep.).

Trebuie reținut că într-o locuțiune prepozițională este obligatoriu să existe o prepoziție.

Ca și prepozițiile, locuțiunile prepoziționale nu îndeplinesc nici o funcție sintactică. Ele leagă atributele sau complementele de cuvintele pe care le determină și pot preceda substantive sau pronume în cazul *acuzativ* sau în *genitiv*.

Alături de *casa* noastră este un parc *(casa* – acuzativ singular).

În mijlocul *curții* noastre este o fântână *(curții* – genitiv singular).

Ortografie: Locuțiunile prepoziționale nu se scriu niciodată într-un singur cuvânt. Elementele lor componente se scriu totdeauna separat: *afară de, alături de, dincoace de, dimpreună cu, în jurul, în dreptul, în sus de, în preajma* etc.

II

Exerciții de efectuat în clasă

1. Subliniați cu roșu prepozițiile și cu albastru locuțiunile prepoziționale din textele următoare:

a) În fața peșterii se află o piatră. Pe ea a stat odată Gebeides și a cântat cântecul său pentru viteazul Dapix și fiica lui, Gebila.

(Alexandru Mitru – *Viteazul Dapix și fiica lui, Gebila)*

b) Ne alăturăm cu barca de tufișuri întunecate, cu frunza măruntă, în care atârnă struguri deși de flori liliachii.

(Mihail Sadoveanu – *Taine)*

c) Dincolo de mal, într-un smârc, umblau cu pași rari cocostârci cu pliscuri portocalii. Apoi pe deasupra crângului trecu cu zbor șuierător un cârd de rațe. Veniră din susul râului fâlfâind rar din aripile lor și doi pescăruși albi.

(Mihail Sadoveanu – *Un om năcăjit)*

d) De-atunci el stă de pază în mijlocul câmpiei
Și nime nu s-atinge de zmeii hergheliei.

(Vasile Alecsandri – *Dan, căpitan de plai)*

e) Știa, vezi bine, soarele cu cine are de-a face, căci eram feciorul mamei, care și ea cu adevărat că știa a face multe și mari minunății: alunga norii cei negri de pe deasupra satului nostru și abătea grindina în alte părți, înfigând toporul în pământ afară, dinaintea ușii...

(Ion Creangă – *Amintiri din copilărie)*

Scanned with OKEN Scanner

2. Arătați care sunt cuvintele legate prin prepoziții sau locuțiuni prepoziționale în textele de la exercițiul **1** și precizați în ce caz sunt părțile de vorbire precedate de acestea.

3. Spuneți care dintre locuțiunile prepoziționale din aceleași texte se pot transforma în locuțiuni adverbiale. Găsiți acele locuțiuni și alcătuiți cu fiecare dintre ele câte o propoziție.

III

Exerciții facultative

1. Subliniați cu roșu prepozițiile, cu albastru locuțiunile prepoziționale, cu verde adverbele și cu negru locuțiunile adverbiale din propozițiile și frazele următoare:

Astăzi, când veneam spre casă, am trecut pe lângă terenul de sport, amplasat într-o curte mare, alături de școală. M-am oprit aproape de el și am privit de jur împrejur. Zăpada se topise și, pe ici pe colo, de-a lungul și de-a latul terenului, începuse să răsară iarba. Deodată, de lângă mine, a zburat un stol de porumbei, îndreptându-se spre clădirea școlii. Înainte de a se așeza pe acoperișul acesteia, au tăiat de-a curmezișul terenul, au zburat în sus, apoi, coborând repede, au revenit la înălțimea dinainte. Imediat s-au despărțit în două grupuri. Unii au luat-o la stânga mea și alții la dreapta. În fața școlii au făcut o regrupare, apoi s-au dus în lungul străzii și în latul terenului. Ei înscriau adevărate linii curbe pe dinaintea mea, pe deasupra terenului, pe dinaintea și pe dinapoia clădirii școlii, uimindu-mă cu iuțeala și ușurința cu care zburau când în stânga, când în dreapta, ici și colo, mai sus sau mai jos, după capriciile inspirației de moment.

2. Subliniați cu creion obișnuit părțile de vorbire determinate de adverbele și de locuțiunile adverbiale din textul de la exercițiul **1**.

3. Subliniați cu cerneală albastră cuvintele legate prin prepoziții sau locuțiuni prepoziționale în textul de la exercițiul **1** și arătați în ce caz sunt cuvintele precedate de acestea.

4. Găsiți adverbele și locuțiunile adverbiale corespunzătoare următoarelor locuțiuni prepoziționale și alcătuiți cu fiecare dintre ele câte o propoziție sau frază: *din afara, în josul, în jurul, în latul, în mijlocul, în spatele, în susul, pe dinăuntrul, în curmezișul.*

5. Scrieți locuțiunile prepoziționale formate de la adverbele sau locuțiunile adverbiale: *în lung, în ciudă, de jur împrejur, la mijloc, potrivit, departe, alături, aproape, înapoi, împreună, la un loc, pe dinafară, pe dinăuntru, din jos, în față, dincolo.*

Scanned with OKEN Scanner

Conjuncția

I

Conjuncția *este partea de vorbire care leagă două propoziții, două părți de propoziție sau o parte de propoziție și o propoziție.*

Ca și adverbele și prepozițiile, conjuncțiile sunt neflexibile; ele exprimă raporturi *de coordonare* sau *de subordonare* între două propoziții, de coordonare între două părți de propoziție sau între o parte de propoziție și o propoziție.

Ca și prepozițiile, conjuncțiile, fiind cuvinte de legătură, nu au nici o funcție sintactică.

Conjuncțiile pot fi:

simple: *ci, căci, că, dacă, dar, de, deși, fie, iar, însă, nici, ori, sau, și* etc.;

compuse: *ca să, cum că* etc.

Ele ajută la stabilirea raporturilor de:

– *coordonare:* **și, nici, dar, iar, însă, ci; ori, sau, fie; deci;**

– *subordonare:* **că, să, ca să, dacă, de, căci, deoarece, fiindcă, întrucât, precum, deși, încât** etc.

Locuțiunile conjuncționale

II

Exercițiu: Înlocuiți conjuncțiile *deși* și *fiindcă* cu unul din grupurile de cuvinte scrise în stânga paginii:

pentru că	*Deși* a plouat, m-am dus la antrenament..
din cauză că	*Fiindcă* vremea este frumoasă, vom face împreună
măcar că	o plimbare la Grădina Zoologică.
cu toate că	

Întrebări: **1.** S-a schimbat sensul celor două fraze după înlocuirea conjuncțiilor *deși* și *fiindcă* prin grupurile de cuvinte scrise în stânga paginii?

2. Din ce părți de vorbire sunt alcătuite grupurile de cuvinte *pentru că, din cauză că, măcar că, cu toate că?*

3. Au aceste grupuri vreo funcție sintactică în propozițiile în care le-ați introdus?

4. Ce rol pot avea ele în propozițiile respective?

Explicații: Grupurile de cuvinte *pentru că, din cauză că, măcar că, cu toate că,* prin care au fost înlocuite conjuncțiile *fiindcă* și *deși,* nu îndeplinesc nici o funcție sintactică în propozițiile respective. Întocmai ca cele două conjuncții, ele leagă propozițiile secundare: **deși (cu toate că, măcar că)** *a plouat* și **fiindcă (pentru că, din cauză că)** *vremea este frumoasă,* de regentele lor.

Scanned with OKEN Scanner

Aceste grupuri de cuvinte au sens unitar. Numai luate împreună pot înlocui conjuncțiile respective.

Asemenea grupuri de cuvinte cu sens unitar, care au rol de conjuncție, se numesc **locuțiuni conjuncționale.**

În componența locuțiunilor conjuncționale intră obligatoriu o conjuncție sau un alt cuvânt care poate avea rol de conjuncție (pronume sau adverb relativ), care se găsește, în general, ca ultim element în alcătuirea locuțiunii.

Afară de acestea în structura locuțiunilor conjuncționale mai intră:

a) un adverb: **măcar** *că,* **măcar** *de,* **chiar** *dacă (de),* **îndată** *ce,* **imediat** *ce,* **numai** *ce (cât)* etc.;

b) o prepoziție (simplă sau compusă): **pentru** *că,* **pentru** *ca să,* **pe lângă** *că,* **fără** *(ca) să* etc.;

c) unul sau mai multe substantive cu prepoziție: *în* **caz** *că, de* **vreme** *ce, din* **moment** *ce, pe* **măsură** *ce,* **ori** *de câte* **ori** etc.

Iată și alte locuțiuni conjuncționale:

cât timp, în vreme ce, în timp ce, de câte ori, o dată ce etc.

III

Exerciții de efectuat în clasă

1. Notați cu conj. conjuncțiile, cu adv. r. adverbele relative, cu p.r. pronumele relative și cu loc. locuțiunile conjuncționale din textele următoare:

a) Cât timp străbat Țara de Sus, pe valea cea largă a Moldovei, călătorii nu-și iau ochii de la fereastra trenului.

(Geo Bogza – *Rarăul)*

b) Frăția este o simțire a inimii care ne face pe toți a avea aceleași bucurii și dureri ca și cum oamenii ar fi numai unul.

(Nicolae Bălcescu – *Opere* vol. I)

c) Așa eram eu la vârsta cea fericită, și așa cred că au fost toți copiii, de când îi lumea și pământul, măcar să zică cine ce-a zice.

(Ion Creangă – *Amintiri din copilărie)*

d) De câte ori l-ar fi văzut, și-ar fi adus aminte de lungul șir de morți, – da, de morți, căci vede ea că pentru ei a lucrat, – și n-ar fi putut răbda.

(Ion Agârbiceanu – *Fefeleaga)*

e) Atunci fără să întrerupă exercițiul, sergentul ordonă caporalului să scoată lopata Lineman și să treacă la coadă.

(Marin Preda – *Soldatul cel mititel)*

f) El însuși m-a vestit prin vis, să vin la tine pe o ploaie cu spume, când străjile se vor vârî în corturi. Mai mult, el le va lua vederea în timpul cât voi trece.

Scanned with OKEN Scanner

Așa a fost, cum te-ai încredințat tu însuți. Și că nu mint, ți-am spus, și ți-o repet, răspund cu viața mea…

(Alexandru Mitru – *Viteazul Dapix și fiica lui, Gebila*)

2. Tăiați cu o linie oblică conjuncțiile care leagă două părți de propoziție și arătați ce fel de părți de propoziție sunt acestea.

3. Tăiați cu culoare roșie conjuncțiile care leagă propoziții principale între ele și cu albastră pe cele care leagă propoziții secundare (de regentele lor sau între ele).

IV

Exerciții facultative

1. Înlocuiți fiecare dintre conjuncțiile scrise cursiv în frazele următoare cu toate locuțiunile conjuncționale potrivite, date în stânga paginii:

din pricină că Astăzi a nins, *deci,* este bine de mers la schi.
numai că El a plecat la școală, însă eu am rămas acasă, *deoarece* sunt
din moment ce bolnav.
prin urmare Ieri m-aș fi dus la săniuș, *dar* era foarte frig și m-am temut
de vreme ce să nu răcesc.
în consecință *Întrucât* ninge, astăzi voi merge la săniuș.
așa că Era supărat, *fiindcă* nu-și găsea caietul de matematică.
ca atare El învață la istorie, iar eu mă plimb, *deoarece* mi-am
o dată ce terminat lecțiile.
din cauză că

2. Înlocuiți adverbele relative cu rol de conjuncție din frazele următoare cu fiecare dintre locuțiunile conjuncționale corespunzătoare, scrise în stânga paginii:

după cum *Când* plouă mult, apa râurilor crește.
câtă vreme M-am oprit *unde* mi s-a părut umbra mai deasă și iarba
de câte ori mai crudă.
așa cum *Cum* îți așterni, așa vei dormi.
ori de câte ori
atât cât *Cât* înveți, atât știi.
în timp ce *Când* încetează ploaia, merg și eu la plimbare.
o dată ce *Când* începi un lucru, du-l cu răbdare până la capăt!

3. Alcătuiți fraze în care să folosiți, pe rând, următoarele locuțiuni conjuncționale; *îndată ce, până să, pe măsură ce, ca și când, ca și cum, în timp ce, câtă vreme, chiar dacă.*

4. Găsiți conjuncțiile prin care se pot înlocui ușor locuțiunile conjuncționale: *în vreme ce, din moment ce, ca și când.*

Scanned with OKEN Scanner

Interjecția

I

Interjecția *este partea de vorbire care exprimă o stare sufletească sau imită sunete și zgomote.*

Ca și adverbele, prepozițiile și conjuncțiile, interjecțiile sunt neflexibile.

Interjecțiile sunt formate dintr-o vocală *(a!, o!)*, o consoană repetată *(ss!)* sau mai multe consoane *(brr!)*, o silabă *(vai!, ah!)* sau un grup redus de silabe *(bravo!, aoleo!)* și pot exprima, adesea, sub forma unor exclamații, *sentimente, manifestări de voință,* sau reproduc *sunete* și *zgomote* din natură, *sunetele scoase de animale, păsări* etc.

În general, ele nu se leagă sintactic de celelalte părți ale propoziției, de aceea se și despart de acestea prin virgulă. Deseori, după interjecții se pune semnul exclamării.

II

Exerciții

1. Subliniați interjecțiile din fragmentele următoare:

a) – Dar ești tu vrednic, bre Niculăeș, să porți un cârd de oi?
– He, sunt eu vrednic; da acuma n-am ce purta, sunt supărat...

(Mihail Sadoveanu – *Un om năcăjit)*

b) – Ho, mă Bator, ho, mă sărace! Stai să mai hodinim, că doar nu dau tătarii...
– Lasă-i, măi rumâne, ce-aștepți tu acuma de la ei? [...].

(După Ion Agârbiceanu – *Fefeleaga)*

c) – Parcă ar fi vorbit cu gura noastră Dapix... Ha, ha, ha...

(Alexandru Mitru – *Viteazul Dapix și fiica lui, Gebila)*

d) – Neghiobi, ca tine, mai sunt acolo-n sat?
– U! Hu!... este badea Mușat, badea Stan, Neagu, Voicu [...] și...
– Ho! mă, destul! Dar cine este mai mare decât toți la voi în sat?
– Cine-i mai mare! Badea Chițu; el e mai nalt decât toți [...]
– Bre!... proastă lighioaie mai ești! Nu te-ntreb așa.
– Dar cum? zise Pâcală.
– Ei îți zic, pe cine ascultați voi aici în sat?
– I! ha! auzi vorbă! Noi ascultăm pe lăutariul moș Bran [...].
– Nu zic așa, măi nătărăule! Răspunde-mi odată cum te-ntreb.
– Ei, cum?
– Eu te-ntreb, de cine aveți voi frică aici în sat mai mult?
– Valeu... maică! Ia, de buhaiul lui moș Popa[...].
– Mă!... da ce namilă de om ești tu? Nu cumva ești vreun duh rău [...]?

Scanned with OKEN Scanner

– Ei, Doamne! de ce mă întrebi, când mă privești?[...]
– [...] Ia spune-mi, zău! aveți butnar sau dogar în sat la voi?

(După Ion Creangă – *Păcală*)

2. Observați care sunt semnele de punctuație folosite după interjecțiile subliniate în textele de la exercițiul **1** și explicați de ce s-au folosit acestea și nu altele.

3. De ce autorii povestirilor din care au fost extrase fragmentele de la exercițiul **1** au folosit aceste interjecții? În ce fel de scrieri se folosesc mai des interjecțiile?

4. Suprimați interjecțiile din fragmentele de la exercițiul **1** și, comparând cele două variante (cea cu interjecții și cea fără), explicați de ce prima este mai expresivă.

5. Găsiți șase interjecții care să reproducă zgomote din natură și alcătuiți câte o propoziție sau o frază cu fiecare dintre ele.

6. Alcătuiți o compunere după următoarele sugestii: Câțiva copii intră într-o curte cu multe păsări (găini, gâște) și animale (boi, cai, oi, câini, pisici), ale căror strigăte vor fi redate prin interjecțiile potrivite. (În locul copiilor, puteți să descrieți totul la persoana I, ca și cum voi ați intra în această curte.)

III

Exerciții recapitulative

1. Subliniați cu o linie adverbele și locuțiunile adverbiale din textul următor și cu două linii cuvintele determinate de ele:

Și, de-atunci, Fefeleaga i-a rămas numele.

Dar ea nu s-a încrezut niciodată în oameni, nici nu le-a cerut ajutorul. Altădată se încredea în voia Celui-de-Sus, iar acum, de la moartea bărbatului, se încredea în Bator. De când și-a închis Dinu ochii, și ea a ieșit în curte și a strigat „Tulai!“, de-atunci a simțit că nu oamenii aceia care vor veni să vadă pe mort îi vor fi sprijin de-acum înainte, ci calul acela mare, alb, care sta legat de-un pociumb și ronțăia liniștit la ogrinji. Și cât a stat mortul în casă, de câte ori ieșea Fefeleaga afară, îi părea că Bator, cum ronțăia la ogrinji, dând din cap, ar zice: „Da, da, da! Vom face ce vom putea.“

Și așa, încetul cu încetul, tropotind din cizmele mari ziua întreagă pe ulițele satului, cu Bator de căpăstru, a început să-l uite pe Dinu.

(Ion Agârbiceanu – *Fefeleaga*)

2. Analizați verbele din textul de la exercițiul **1** arătând:

a) modul, timpul, numărul, persoana, conjugarea și diateza fiecăruia;

b) care sunt predicative și care sunt nepredicative.

3. Arătați ce funcții sintactice au adverbele și locuțiunile adverbiale din textul de la exercițiul **1** (cele studiate).

4. Încadrați într-un dreptunghi conjuncțiile, alte cuvinte cu rol de conjuncție și locuțiunile conjuncționale din textul de la exercițiul **1** și arătați rolul lor.

Scanned with OKEN Scanner

5. Încercuiți prepozițiile din textul de la exercițiul **1** și arătați:

a) ce părți de vorbire sunt și în ce caz sunt cuvintele precedate de prepoziții;

b) ce funcție sintactică au părțile de vorbire precedate de prepoziții.

6. Analizați, din textul următor, toate părțile de vorbire studiate până acum, arătând:

a) genul, numărul, cazul – pentru cele care au aceste categorii gramaticale – și funcțiile lor sintactice;

b) modul, timpul, numărul, persoana, conjugarea și diateza pentru verbe; funcțiile sintactice (cele învățate);

c) felul părților de vorbire care nici nu se declină, nici nu se conjugă:

Patria este înlăuntrul nostru, și o ducem cu noi peste țări și peste mări, și numai când suntem departe și în singurătate, ne trec fiori amintindu-ne de unde ne-am rupt, și nu găsim mângâiere decât în restriște și în lăcrămi. Patria nu e pământul pe care trăim din întâmplare, ci e pământul plămădit cu sângele și întărit cu oasele înaintașilor noștri. Când pomenim de Călugăreni, Rovine sau Valea Albă, ne cutremurăm, uităm de noi, și nu trăim decât în aceia care au fost odinioară ostași, căpitani și voievozi! *(înlăuntrul,* variantă pentru *înăuntrul; lăcrămi,* variantă pentru *lacrimi).*

(Barbu Delavrancea – *Patrie și patriotism)*

Scanned with OKEN Scanner

Sintaxa

Sintaxa propoziției

I

Propoziția *este o comunicare făcută cu ajutorul unui singur predicat.*

După felul în care vorbitorul *informează* pe cel care îl ascultă sau *cere anumite informații,* propozițiile pot fi:

a) **enunțiative:** *Ana a plecat la școală.*

b) **interogative:** *Ana a plecat la școală?*

Când vorbitorul exprimă și o anumită stare sufletească (bucurie, surpriză, nedumerire etc.), propoziția (enunțiativă sau interogativă) devine **exclamativă:**

A plecat Ana la școală!

A plecat Ana la școală?!

În vorbire, deosebirea dintre aceste propoziții se face ușor prin intonație.

În scris, această deosebire se realizează prin semne diferite de punctuație: *punct* (.), *semnul întrebării* (?), *semnul exclamării* (!), sau *ambele* (?!).

Atât propozițiile enunțiative, cât și cele interogative (respectiv cele exclamative) pot fi:

a) **afirmative:** *Ileana a venit de la școală.*
Ileana a venit de la școală?
A venit Ileana de la școală!

b) **negative:** *Ileana nu a venit de la școală.*
Ileana nu a venit de la școală?
Nu a venit Ileana de la școală!

După *structura* lor, adică după felul părților de propoziție din care este alcătuită fiecare dintre ele, propozițiile pot fi:

a) **simple** (care nu cuprind nici o parte secundară, adică pot fi formate din subiect și predicat sau numai din unul dintre ele):
Dinu scrie. (Dinu – subiect; *scrie* – predicat)
– Ce face Dinu?
– *Scrie. (Scrie* – predicat. Se subînțelege subiectul *Dinu.)*
– Cine scrie?
– *Dinu. (Dinu* – subiect. Se subînțelege predicatul *scrie.)*

b) **dezvoltate** (care conțin și una sau mai multe părți secundare):
Elevul Dinu scrie. (Subiect + atribut + predicat)
Dinu scrie frumos. (Subiect + predicat + complement)
Scrie frumos. (Predicat + complement)
– *Cine scrie frumos?* (Subiect + predicat + complement)
– *Elevul Dinu.* (Subiect + atribut)

Scanned with OKEN Scanner

Simple sunt și propozițiile cu subiect multiplu sau cu nume predicativ exprimat prin mai multe cuvinte:

Dinu și Ileana scriu. (Dinu și Ileana – subiect multiplu).

Dinu este harnic și disciplinat (harnic și disciplinat – nume predicativ exprimat prin două adjective legate între ele prin conjuncția *și),* precum și cele care conțin un vocativ: **Elevi,** *recreația s-a terminat!*

Subiectul și *predicatul* sunt **părți principale** ale propoziției.

Atributul și *complementul* sunt **părți secundare** ale propoziției.

Propozițiile neîncadrate într-o frază se numesc **independente.**

După înțelesul lor, propozițiile dintr-o frază pot fi:

a) **principale:** *Ana scrie /, Ileana citește /, Doina învață la istorie. /*

b) **secundare:** *După ce își scrie temele*[1] */ și învață la matematică,*[2]*/* Andrei joacă tenis[3]. /.

Propozițiile **1** și **2** sunt secundare, iar **3** este principală.

Propozițiile secundare sunt subordonate (dependente) față de propoziția de care depind (regentă).

II

Exerciții de efectuat în clasă

1. Subliniați toate predicatele din textele următoare:

a) Mihai ajunsese în culmea gloriei și a măririi ce el visase. Abia cinci ani trecuseră de când el trăsese sabia spre a apăra țara sa de tirania turcească și, după o mulțime de eroice triumfuri, respinse potopul turcesc departe de dânsul și de întreaga Europă... El voi a-și crea o patrie mare pe cât ține pământul românesc, și norocul ajutându-l, în câteva luni Ardealul, Moldova și o parte din Banat sunt unite cu Țara Românească.

(După Nicolae Bălcescu – *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul)*

b) Cu buzduganul putea să spargă o stâncă oricât de mare ar fi fost. Și cu săgeata, când trăgea în duhurile cele rele, ajungea până la cer.

De data asta, Dapix era în fața celor doi soli. Sta așezat pe un tron de piatră cenușie, cu mâna sprijinită de palașul lui lat, privind cu luare-aminte pe cei veniți. [...]

De nu te vei supune de bunăvoie, noi tot o să te biruim, și atunci te vom închide într-o cușcă de fier. Te vom lega cu barba de zăbrele și, târât de catâri, te vom purta pe ulițe, în vreme ce mulțimea o să te bată cu pietre.

(Alexandru Mitru – *Viteazul Dapix și fiica lui, Gebila)*

2. Încadrați într-un dreptunghi conjuncțiile (pronumele și adverbele cu rol de conjuncție) și locuțiunile conjuncționale care leagă între ele diferitele propoziții din textele de la exercițiul **1.**

3. Despărțiți (prin câte o linie verticală), în propoziții, frazele din textele de la același exercițiu și notați cu câte o cifră fiecare propoziție.

Scanned with OKEN Scanner

4. Notați cu litera P propozițiile principale, cu S pe cele secundare și cu I pe cele independente.

5. Explicați de ce verbele *a apăra, a-și crea, ajutând, sprijinită* n-au fost subliniate ca predicate în textele de la exercițiul **1**.

6. Spuneți căror propoziții le lipsește predicatul și explicați de ce.

7. Transformați propozițiile independente afirmative din textul *b* de la exercițiul **1** în propoziții negative.

III

Exerciții facultative

1. Transformați următoarele propoziții simple în propoziții dezvoltate:

A sosit primăvara. Pământul s-a zvântat. Tractoarele ară. Semănătorile seamănă. Vin berzele și cocorii. Rândunelele au sosit. Lunca înverzește. Mieii zburdă. Înfloresc viorelele și violetele. Zilele sunt liniștite și călduroase. Serile sunt răcoroase și plăcute. Berzele, cocorii, rândunelele sunt vesele și fericite.

2. Alcătuiți mai multe fraze din propozițiile simple de la exercițiul **1**.

3. Alcătuiți mai multe fraze din propozițiile dezvoltate obținute din propozițiile simple de la exercițiul **1**. (Se poate schimba ordinea lor.)

4. Transformați propozițiile simple de la exercițiul **1** în propoziții interogative.

5. Arătați care sunt propozițiile principale și care sunt cele secundare în frazele obținute după efectuarea exercițiului **2**.

6. În dialogul următor, propozițiile scrise cursiv sunt redate prin câte un singur cuvânt. Arătați ce parte de vorbire este fiecare dintre cuvintele acestea.

– Ai fost la librărie?
– *Da.*
– Ai găsit cartea pe care o căutai?
– *Nu.*
– Ce-ai cumpărat acolo?
– *O carte.*
– Cu cine ai mai fost la librărie?
– *Cu Andrei.*
– El ce-a cumpărat?
– *Nimic.*
– V-ați mai întâlnit cu cineva?
– *Cu nimeni.*
– Cine bate la ușă?
– *Ștefăniță.*
– El de unde vine?
– *De la școală.*

Scanned with OKEN Scanner

7. Transformaţi propoziţiile exprimate prin câte un singur cuvânt în textul de la exerciţiul 7 în propoziţii cu mai multe părţi de propoziţie, după exemplul următor:

– Ai citit această carte?

– *Da.* (= Am citit această carte.)

8. Refaceţi dialogul de la exerciţiul 7, transformând propoziţiile interogative afirmative în interogative negative.

9. Subliniaţi cu o linie părţile principale şi cu două linii pe cele secundare din versurile următoare:

Mii de fluturi mici albaştri, mii de roiuri de albine
Curg în râuri sclipitoare peste flori de miere pline,
Împlu aerul văratic de mireasmă şi răcoare
A popoarelor de muşte sărbători murmuitoare.

(Mihai Eminescu – *Călin–File din poveste)*

I. Părţile principale de propoziţie

Subiectul

I

Subiectul *este partea principală de propoziţie despre care se spune ceva cu ajutorul predicatului.*

Subiectul este deseori *neexprimat.*

El răspunde la una din întrebările: **cine? ce?** adresate predicatului şi arată cine săvârşeşte acţiunea exprimată de un verb la diateza activă sau reflexivă, cine suferă acţiunea exprimată de un verb la diateza pasivă şi cui i se atribuie o însuşire sau o caracteristică exprimată printr-un nume predicativ:

Dan *scrie* poezii.

Mama lui *se bucură.*

Poeziile *sunt citite* de colegii săi.

Multe **poezii** *sunt frumoase.*

Subiectul poate fi exprimat printr-*un substantiv* comun sau propriu, *un pronume* sau *un numeral* şi stă de regulă în cazul nominativ.

Uneori subiectul se exprimă printr-*un verb la infinitiv* sau *la supin:*

A munci este o cinste şi o datorie a fiecăruia *(a munci* – verb la infinitiv = subiectul propoziţiei):

De observat lipsurile altuia este uşor (*de observat* – verb la supin = subiectul propoziţiei).

Subiectul *nu este exprimat* în următoarele împrejurări:

a) când este *subînţeles* din cele spuse mai înainte;

b) când este *inclus* în desinenţa verbului (sunetele care, la verb, servesc pentru formarea persoanelor şi a numerelor).

Scanned with OKEN Scanner

În ultima situație se află subiectul care ar trebui exprimat printr-un pronume personal de persoana I sau a II-a:

Citesc o carte foarte interesantă (cine? – **eu**).

Ce *citești* astăzi (cine? – **tu**).

Când predicatul propoziției este un *verb impersonal,* care redă fenomene ale atmosferei *(a ploua, a tuna, a fulgera, a ninge* etc.), propoziția *nu are subiect,* deoarece acțiunea exprimată de astfel de verbe nu poate fi atribuită unei persoane:

Când *plouă,* pe câmp se întrerupe orice activitate.

Uneori *subiectul* se exprimă prin mai multe părți de vorbire (de același fel sau diferite), formând împreună subiectul unei singure propoziții. Acest subiect se numește *subiect multiplu.*

Tata, mama și *frații* mei au plecat la plimbare.

Eu și *bunica* am rămas acasă.

Eu, tu și *ei* suntem colegii lui Dinu.

Aceștia și *aceia* au alcătuit o echipă de volei.

A cânta și *a dansa* în același timp nu este prea ușor.

II

Exerciții de efectuat în clasă

1. Subliniați subiectele din textele următoare:

a) Părinții, moșii și strămoșii ne sunt patria noastră; ei , care au vorbit aceeași limbă, care au avut același dor, aceleași suferințe, aspirațiuni, sunt adevărata noastră patrie!

(Barbu Delavrancea – *Patrie și patriotism)*

b) E ușor a scrie versuri
Când nimic nu ai a spune,
Potrivind cuvinte goale
Ce din coadă au să sune.

(Mihai Eminescu – *Criticilor mei)*

c) – Când era mămuca bolnavă, zise el într-un târziu, eu, care eram cel mezin, stăteam lângă dânsa, ca să-i dau apă, când îi era sete... Avea arșiță mare. Eram singuri; ceilalți erau pe-afară, după treburi. Și ea-mi spunea să fiu cuminte după ce s-a duce ea, și s-ascult pe tătuca. Și eu o întrebam așa: Unde-ai să te duci, mămuță? Și ea-mi spunea: Apoi eu am să mor, Niculăeș, și tu să nu spui la nimeni...

(Mihail Sadoveanu – *Un om năcăjit)*

2. Notați cu M subiectele multiple din textele de la exercițiul 1.

3. Spuneți prin ce părți de vorbire sunt exprimate subiectele din textele de la exercițiul 1.

4. Notați cu litera N propozițiile cu subiectul neexprimat și explicați pentru fiecare situație de ce n-a fost exprimat subiectul acestor propoziții.

Scanned with OKEN Scanner

5. Alcătuiți două propoziții care nu pot avea subiecte, deoarece predicatele lor sunt verbe impersonale.

6. Explicați de ce între substantivele *părinții* și *moșii,* din primul text de la exercițiul 1 s-a pus virgulă.

III

Exerciții facultative

1. Alcătuiți: a) trei propoziții cu subiecte multiple exprimate prin nume de persoane și două propoziții cu subiecte multiple exprimate prin denumiri geografice;

b) patru propoziții cu subiecte multiple exprimate prin substantive comune;

c) trei propoziții cu subiecte multiple exprimate prin diferite pronume;

d) două propoziții cu subiecte exprimate prin numerale, două prin verbe la supin și două prin verbe la infinitiv.

2. Găsiți, într-una dintre ultimele lecturi făcute în clasă, trei fraze în care subiectul să nu fie exprimat și explicați de ce n-a fost nevoie să fie exprimat.

3. Despărțiți în propoziții frazele din textele următoare și notați cu S propozițiile cu subiect exprimat, cu N pe cele cu subiect neexprimat și cu F pe cele fără subiect:

a) Ziua ninge, noaptea ninge, dimineața ninge iară...

(Vasile Alecsandri – *Iarna)*

b) Și toamna, și iarna
Coboară-amândouă,
Și plouă, și ninge, –
Și ninge, și plouă.
Și noaptea se lasă
Murdară și goală;
Și galbeni trec bolnavi
Copii de la școală.

(George Bacovia – *Moină*)

c) Unii își încercau puterea spărgând cu buzdugane ghintuite bulgări mari de piatră. Alții trăgeau cu arcul în ținte așezate pe câmp.

Iar fetele urcate pe ziduri priveau la ei, râdeau, băteau din palme și făceau zgomot ca un cârd de vrăbii.

– Tu ești mai tare, Gebeides!...

– Ba tu, Ordexis!...

Și chiotele se pierdeau până departe în zarea verde aurie a dimineții; le auzea și regele în cetatea lui de piatră.

(Alexandru Mitru – *Viteazul Dapix și fiica lui, Gebila)*

4. Explicați de ce nu este exprimat subiectul în propozițiile notate cu N și de ce nu au subiect cele notate cu F în textele de la exercițiul 3.

5. Spuneți prin ce părți de vorbire sunt exprimate subiectele în propozițiile notate cu S în aceleași texte.

6. Observați propozițiile cu subiecte exprimate în textele de la exercițiul 3 și precizați:

a) care sunt așezate la începutul propoziției;

Scanned with OKEN Scanner

b) care sunt la sfârșitul propoziției;

c) care sunt în interiorul propoziției;

d) ce au urmărit autorii acestor texte atunci când au plasat subiectul într-o anumită parte a propoziției. (Din punct de vedere stilistic, asupra căror cuvinte se insistă mai mult: asupra celor cu care începe propoziția, celor cu care se termină; celor așezate înaintea predicatului sau celor de după el? Care ordine este mai logică: subiect + atribute + predicat + complemente, sau predicat + complemente + subiect + atribute, sau complemente + predicat + subiect + atribute?)

7. Explicați când predicatul se desparte prin virgulă de subiect – cu exemple.

Predicatul

I

Predicatul *este partea principală de propoziție care arată ce se spune despre subiect.*

El răspunde la una din întrebările: **ce** *face?,* **ce** *este?,* **cine** *este?,* **cum** *este?* și este de două feluri: *verbal* și *nominal.*

1. Predicatul verbal răspunde la întrebarea **ce** *face?* și se exprimă, în general, printr-un *verb predicativ* la un *mod personal,* la oricare dintre cele trei diateze (activă, reflexivă sau pasivă).

Se numesc **verbe predicative** *acelea care au un înțeles deplin, putând forma singure predicatul.*

Verbele care, neavând un înțeles de sine stătător, nu pot forma predicatul chiar la un mod personal se numesc **verbe nepredicative.**

Predicat verbal este și cel exprimat prin:

a) **locuțiune verbală:**

...povestirea copilului îmi *aduse aminte* de toate cele de demult frumoase și pentru totdeauna uitate.

(Mihail Sadoveanu – *Un om năcăjit)*

Observație: Deoarece din punct de vedere morfologic locuțiunile verbale se comportă ca un singur verb, trebuie considerate ca un tot, formând un singur predicat, fără a analiza verbul din componența acestora separat de celelalte cuvinte care alcătuiesc locuțiunile.

b) **adverb:**

Poate / că mâine va fi vreme frumoasă.

Firește / că am urmărit cu atenție / ce mi-ai spus.

c) **locuțiune adverbială:**

De bună seamă / că vom rămâne prieteni și după terminarea școlii.

d) **interjecție:**

Pupăza *zbrr!* pe-o dugheană.

(Ion Creangă – *Amintiri din copilărie)*

2. Predicatul nominal este alcătuit dintr-un *nume predicativ* legat de subiect printr-un *verb copulativ.*

Scanned with OKEN Scanner

El răspunde la întrebările: **ce** *este?*, **cum** *este?*, **cine** *este?*

Numărul predicatelor nominale se stabilește după numărul verbelor copulative, nu după cel al numelor predicative.

Dan **este** *disciplinat, silitor* și *bine crescut.*

Într-un predicat nominal însă *numele predicativ este esențial,* deoarece el singur spune ceva despre subiect.

Verbul copulativ nu face altceva decât să lege numele predicativ de subiect.

Verbele copulative cele mai obișnuite sunt: *a deveni, a fi, a ieși, a părea, a rămâne, a ajunge, a se face, a însemna* etc.

Ana **este** *elevă.*
Alexandru **a devenit** *inginer.*
După-amiază vremea **s-a făcut** *frumoasă.*
Ioana **a ieșit** *învingătoare* la proba de atletism.
Fratele meu **a ajuns** *directorul* întreprinderii.

Dintre acestea, numai *a deveni* este totdeauna copulativ. Celelalte sunt predicative când au înțeles de sine stătător.

Casa noastră **este** *nouă (este* = verb copulativ).
Mama **este** acasă *(este* = predicat verbal).
Emil **a rămas** *corigent (a rămas* = verb copulativ).
Emil **a rămas** acasă *(a rămas* = predicat verbal).

Verbul **a fi** este predicativ atunci când are sensul de: *a exista, a se afla, a se găsi, a se întâmpla, a trăi, a dăinui* etc.

Ieri *am fost* la cinematograf.
Era pe la ora cinci după-amiază.

Numele predicativ poate fi exprimat nu numai prin *substantive, adjective* sau *pronume,* ci și printr-un:

a) *numeral:*
Ei *erau* **doi,** noi *devenisem* **zece.**

b) *verb la infinitiv* (cu sau fără prepoziție) sau la *supin:*
Idealul nostru *este* **a învăța (de a învăța)** cât mai bine.
Lucrarea ta *este* **de lăudat.**

c) *adverb:*
Astfel *e* țara Ardealului.

(Nicolae Bălcescu – *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul)*

d) *interjecție:*
Vrei tu, dar o să încasezi la lopeți, mă Vintilă, de-*o să fie* **vai** de zilele tale, mai spuse medicul.

(Marin Preda – *Soldatul cel mititel)*

Scanned with OKEN Scanner

Acordul predicatului cu subiectul

Predicatul verbal și verbul copulativ *se acordă cu subiectul* în *număr și persoană.*

Dacă predicatul verbal este exprimat printr-un verb la diateza pasivă, *participiul din componența verbului* se acordă cu subiectul în *gen, număr* și *caz.*

Numele predicativ exprimat printr-un *adjectiv* sau o altă parte de vorbire cu valoare de adjectiv se acordă cu subiectul în **gen, număr** și **caz.**

Dacă numele predicativ este exprimat printr-un substantiv sau înlocuitor al lui, acordul se poate face în *gen, număr* și *caz* sau în *număr* și *caz.* Uneori acordul numelui predicativ nu este posibil.

Ileana este **elevă** în clasa a VII-a. *Băncile* noastre sunt **de stejar.**

Când subiectul exprimat printr-un substantiv la singular cu sens colectiv este determinat de un substantiv la plural, predicatul se acordă, de obicei, cu acesta din urmă:

O mulțime **de porumbei se așezaseră** pe acoperișul școlii noastre.
O treime **dintre elevii** clasei noastre **au fost premiați** la concursurile școlare.
În cazul acesta, *acordul predicatului cu subiectul* s-a făcut **după înțeles.**

II

Exerciții de efectuat în clasă

1. Subliniați cu o linie predicatele verbale și cu două linii pe cele nominale din textele următoare:

a) La moartea lui Alexandru, a fost ales domn unul dintre fiii săi, Ilie, ce îi fusese asociat la domnie și care a continuat războiul cu Polonia. Încetarea acestui război – în 1433 – a fost urmată de dezlănțuirea unor lupte între grupările boierești, care continuă în interiorul Moldovei aceleași prădăciuni ce încetaseră acum în afară [...].

(După *Istoria României,* vol. II)

b) Patria și patriotismul sunt primordial instinctive. Pe noi ne preced(ă) Patria și iubirea de Patrie. Ne naștem cu asemenea năzuințe fundamentale. După noi rămân mai departe moștenire firească urmașilor noștri. Și tot așa, din trecut, se-mprospătează, se lărgește viitorul.

(Barbu Delavrancea – *Patrie și patriotism)*

2. Notați cu *c* verbele copulative din textele de la exercițiul **1.**

3. Spuneți prin ce părți de vorbire sunt exprimate numele predicative din aceleași texte.

4. Alcătuiți, în fraze, câte o propoziție cu predicatul exprimat prin fiecare dintre adverbele predicative: *desigur, poate, negreșit.*

5. Alcătuiți sau găsiți două propoziții cu predicatele exprimate prin interjecții.

Scanned with OKEN Scanner

III

Exerciții facultative

1. Subliniați cu roșu subiectele, cu albastru predicatele verbale și cu verde predicatele nominale din textele următoare:

a) Prin voi trimit și eu răspuns lui Crassus al vostru, preaslăvitul, și pentru mine amenințarea lui e ca o bute goală ce se rostogolește pe un deal. E zgomot mult, dar nu se teme nimeni... De vrea pământurile gete, de ne vrea robi, de vrea cetatea mea săracă de piatră, să vină să le ia. Și acel care vrea soață de la noi, nu pe Gebila i-o voi da, altă mireasă îl va strânge în brațe. Și aceea va fi moartea. Spuneți-i dar aceluia ce v-a trimis că liberi suntem și liberi vom trăi, chiar de ar fi Crassus de zece ori mai tare decât este!...

(Alexandru Mitru – *Viteazul Dapix și fiica lui, Gebila)*

b) Eu îmi dau șeama că în aceste cuvinte e o iluzie și o realitate.

(Barbu Delavrancea – *Patrie și patriotism)*

c) Era odată un moșneag ș-o babă; și moșneagul avea o fată și baba iar o fată. Fata babei era slută, leneșă, țâfnoasă și rea la inimă; dar pentru că era „fata mamei", se alinta cum s-alintă cioara-n laț, lăsând tot greul pe fața moșneagului. Fata moșneagului însă era frumoasă, harnică, ascultătoare și bună la inimă... Dar această fată bună era horopsită și de sora cea de scoarță și de mama cea vitregă; noroc... că era o fată robace și răbdătoare; căci altfel ar fi fost vai ș-amar de pielea ei.

(Ion Creangă – *Fata babei și fata moșneagului)*

2. Analizați subiectele din textele de la exercițiul **1**, arătând:

a) care sunt multiple;

b) prin ce părți de vorbire este exprimat fiecare;

c) care propoziții nu au subiectele exprimate și de ce.

3. Analizați predicatele verbale din textele de mai sus, arătând la ce mod, timp, număr, persoană, conjugare și diateză sunt verbele prin care sunt exprimate aceste predicate.

4. Analizați predicatele nominale din aceleași texte, arătând:

a) care sunt verbele copulative;

b) care sunt numele predicative și prin ce sunt exprimate.

5. Arătați cum s-a făcut acordul predicatelor cu subiectele acelorași propoziții în textele de la exercițiul **1**.

6. Explicați de ce în textul de la exercițiul **1**.b) predicatul *e* este la singular, nu la plural. (Observați care este locul predicatului față de subiect: înaintea lui sau după el?)

7. Explicați de ce *e* din același text este predicat verbal, nu verb copulativ.

8. Explicați de ce *slută, leneșă, țâfnoasă* și *frumoasă, harnică, ascultătoare* au fost separate prin virgulă. (Ce părți de vorbire sunt acestea și ce părți de propoziție?)

9. Ce sunt *vai ș-amar,* din ultimul text, din punct de vedere morfologic și sintactic?

Scanned with OKEN Scanner

10. Cum se spune corect: *O mulțime de oameni* **venea** *dinspre gară* sau *O mulțime de oameni* **veneau** *dinspre gară?*

11. Faceți acordul numelui predicativ din paranteze cu subiectele propozițiilor respective:

Cartea și caietul lui Alexandru sunt (curat).
Cărțile și caietele lui Alexandru sunt (curat).
Caietul și cărțile lui Alexandru sunt (curat).
Caietele și cartea lui Alexandru sunt (curat).
Munții și pădurile României sunt (frumos).
Pădurile și munții României sunt (frumos).
Muntele și pădurea din fața noastră sunt (frumos).
Pădurea și muntele din fața noastră sunt (frumos).

12. Explicați de ce s-a folosit virgula în fiecare dintre textele de la exercițiul 1.

13. Dacă ordinea obișnuită a subiectului este înaintea predicatului, explicați de ce în textele de la exercițiul 1 predicatul se află, uneori, înaintea subiectului. (Țineți seama de importanța pe care vorbitorul o acordă când subiectului, când predicatului.)

II. Părțile secundare de propoziție

Atributul

I

Atributul *este partea secundară de propoziție care determină un substantiv sau un înlocuitor al lui.*

El răspunde la una din întrebările: care?, ce fel de?, ***al (a, ai, ale)*** **cui?, câți?, câte?** adresate cuvântului determinat.

Ținând seama de părțile de vorbire prin care se exprimă, atributul este de mai multe feluri: *adjectival, substantival, pronominal, verbal* și *adverbial.*

Atributul adjectival se exprimă printr-un ***adjectiv propriu-zis,*** printr-un ***numeral,*** care se comportă ca un adjectiv, prin adjective posesive, demonstrative, nehotărâte, negative etc., printr-un ***participiu*** acordat cu substantivul determinat (Am găsit creionul *pierdut)* sau printr-un gerunziu folosit ca adjectiv (Coșurile *fumegânde* ale combinatului metalurgic se înalță la marginea orașului).

Atributul adjectival *se acordă în* **gen, număr** și **caz** cu substantivul determinat.

Atributul substantival se poate exprima printr-un substantiv în cazul *genitiv, dativ* sau *acuzativ,* precedat de o prepoziție sau de o locuțiune prepozițională.

Rareori atributul substantival poate fi exprimat și printr-un substantiv în ***cazul dativ.***

Scanned with OKEN Scanner

Uneori, substantivul prin care este exprimat atributul substantival se află în cazul nominativ, indiferent de cazul substantivului determinat, sau acordat în caz cu acesta. Un astfel de atribut se numește **apoziție**. Apoziția poate fi:

simplă: Colegul meu *Alexandru* stă în banca a doua din față.
Râul *Ialomița* izvorăște din masivul Bucegi.

dezvoltată: Ștefan cel Mare, *domnitorul Moldovei,* a purtat multe războaie pentru apărarea patriei sale.

Apoziția dezvoltată se desparte prin virgulă de restul propoziției.
Apoziția determină nu numai un substantiv, ci și un pronume:
Noi, *colegii lui Alexandru,* îl prețuim pe acesta pentru curajul său.

Observații: **1.** Când atributul adjectival este exprimat printr-un adjectiv la comparativ sau la superlativ, elementele care servesc la formarea acestor grade *(mai, cel mai, mai puțin, cel mai puțin, tot atât de* etc.) se analizează împreună cu adjectivul, nu separat.

2. Locuțiunile prepoziționale care precedă atribute substantivale se analizează împreună cu acestea, nu separat.

3. Numeralele substantivizate prin articulare *(cei trei, cel de-al treilea* etc.) se includ în categoria atributelor substantivale:
Părerile **celor trei** nu erau luate în seamă.

II

Exerciții de efectuat în clasă

1. Subliniați cu roșu atributele adjectivale, cu albastru pe cele substantivale și cu verde apozițiile din textele următoare:

a) Din văzduh cumplita iarnă cerne norii de zăpadă,
Lungi troiene călătoare adunate-n cer grămadă;
Fulgii zbor, plutesc în aer ca un roi de fluturi albi,
Răspândind fiori de gheață pe ai țării umeri dalbi.

Ziua ninge, noaptea ninge, dimineața ninge iară!
Cu o zale argintie se îmbracă mândra țară;
Soarele rotund și palid se prevede printre nori
Ca un vis de tinerețe printre anii trecători.

(Vasile Alecsandri – *Iarna)*

b) De nu s-ar fi găsit tocmai în ziua aceea în cetate niște soli, care veniseră din partea oștirilor din soare-apune și a căpeteniei lor, preavestitul Crassus, regele Dapix s-ar fi grăbit de bună seamă și el în mijlocul flăcărilor, cu toate că pe umeri, de sub cușmă, părul său îi curgea în șuvițe argintii, și-ar fi încercat și el destoinicia în rând cu cei mai tineri.

Pe ziduri însă, alături de celelalte fete de tarabostes, de căpetenii, din cetate, era și fiica regelui, Gebila. Cu părul lunecându-i pe tâmple în valuri negre,

Scanned with OKEN Scanner

lucitoare, cu ochii verzi, scânteietori ca apa mării în revărsarea soarelui din zori, cu obrajii rumeni, înveşmântată într-o rochie lungă de lână albă, prinsă la gât şi pe mijloc cu nişte agrafe – peştişori din argint, Gebila părea ea însăşi o floare, ce răsărise dintr-o dată pe zidurile sure ale cetăţii.

(Alexandru Mitru – *Viteazul Dapix şi fiica lui, Gebila)*

2. Spuneţi care sunt cuvintele determinate de atributele subliniate în textele de la exerciţiul 1.

3. Analizaţi atributele din textele de la acelaşi exerciţiu, arătând:

a) felul lor;

b) părţile de vorbire prin care sunt exprimate;

c) genul, numărul şi cazul fiecăruia;

d) cum s-a făcut acordul atributelor adjectivale;

e) felul apoziţiilor (simple sau dezvoltate);

f) de ce unele dintre ele au fost despărţite prin virgulă.

4. Arătaţi care atribute precedă cuvintele determinate de ele şi explicaţi de ce cei doi scriitori au procedat aşa.

5. Spuneţi care cuvinte din textele de la exerciţiul 1 sunt determinate de mai multe atribute – substantivale sau adjectivale – şi explicaţi de ce.

III

Exerciţii facultative

1. Faceţi acordul atributelor adjectivale din textele următoare cu substantivele determinate de ele:

a) Într-una din (acest) toamne (bogat) şi (sonor), am urcat până la picioarele lor, căţărându-mă pe umerii celei mai (blajin), privind înfiorat (adânc) prăpastie ce se deschide între pereţii (vertical) ai (celălalt) două. Acolo, în (acel) (negru) adâncime, doamna lui Petru Rareş s-ar fi ascuns împreună cu (mult) scule de preţ, de teama urmăritorilor.

(După Geo Bogza – *Rarăul)*

b) Dunărea (bătrân), (biruit) de părinţii (tău), îţi sărută poala şi îţi aduce avuţii din ţinuturile de unde soarele răsare şi de unde soarele apune; vulturul din văzduh caută la tine ca la pământul (sa) de naştere; râurile (cel frumos) şi (spumegos), pâraiele (cel repede) şi (sălbatic) cântă neîncetat lauda (tău)...

(După Alecu Russo – *Cântarea României)*

c) Femeia e înaltă, uscată, cu obrajii (stricat) de vărsat, (ars) de soare şi de vânt. Păşeşte larg, tropotind cu cizmele (tare), (plin) de umflături (uscat). Calul o urmează cu gâtul (întinsă), scobâlţind din picioarele (ciolănos). Poartă pe spinarea adânc (deşălat) două coşărci (desăgit). Sub coşărci, la fiecare legănare, se văd două petece (mare), (pământiu).

(După Ion Agârbiceanu – *Fefeleaga)*

Scanned with OKEN Scanner

2. Explicați de ce ați ținut seama pentru a face corect acordul atributelor adjectivale din textele de la exercițiul **1** cu substantivele determinate de ele.

3. Analizați atributele substantivale din aceleași texte, arătând:

a) prin ce fel de substantive sunt exprimate (comune sau proprii?);

b) genul, numărul și cazul fiecărui substantiv;

c) care dintre ele sunt articulate – cu ce fel de articol?

d) care sunt precedate de prepoziții – de ce?

4. Analizați atributele adjectivale din textele de la exercițiul **1**, arătând:

a) prin ce parte de vorbire este exprimat fiecare;

b) genul, numărul și cazul acestor părți de vorbire, după ce s-a făcut acordul cu substantivele determinate.

5. Suprimați toate atributele adjectivale din textele de la exercițiul **1** (afară de cele care ar face ideile de neînțeles) și, comparând cele două variante ale acestor texte (cea cu atribute și cea fără), explicați ce rol au atributele adjectivale din punct de vedere stilistic (care din variante este mai clară și mai expresivă).

6. Explicați de ce unele dintre atributele din aceleași texte au fost așezate înaintea substantivelor determinate de ele.

7. Explicați de ce între unele atribute adjectivale sau substantivale de același fel din textele de la exercițiul **1** s-a pus virgulă.

8. Alcătuiți patru propoziții în care să existe și câte unul sau două atribute adjectivale exprimate prin adjective demonstrative și trei cu adjective nehotărâte.

9. Alcătuiți două propoziții în care să aveți și câte o apoziție simplă și două cu apoziții dezvoltate.

10. Alcătuiți o descriere cu un subiect la alegere în care să se folosească diferite atribute adjectivale și substantivale.

Atributul pronominal

I

Texte: Și de bună seamă, ca-n toate zilele, Niculăeș grăia cu *oile* **lui.**

(Mihail Sadoveanu – *Un om năcăjit)*

De data asta Dapix era în fața celor doi soli. [...]
Unul **dintre aceștia** [...] luă cel dintâi cuvântul...

(După Alexandru Mitru – *Viteazul Dapix și fiica lui, Gebila)*

Iată craiul, socru mare, rezemat în jilț cu spată,
El pe *capu*-**i** poartă mitră și-i cu barba pieptănată.

(Mihai Eminescu – *Călin – File din poveste)*

Întrebări: **1.** Prin care substantive pot fi înlocuite, în fragmentele de mai sus, pronumele *lui,* (dintre) *aceștia, -i?*

Scanned with OKEN Scanner

2. Pe cine determină aceste pronume?

3. Dacă determină substantivele *oile, capu-* și pronumele nehotărât *unul,* întocmai ca substantivele *Niculăeș, soli, craiul,* pe care le înlocuiesc, ce funcție sintactică au aceste pronume?

4. Ce fel de pronume sunt *lui,* (dintre) *aceștia, -i* și în ce caz este fiecare dintre ele?

Explicații: Pronumele personale **lui** și **-i,** precum și pronumele demonstrativ **aceștia,** care înlocuiesc substantivele *Niculăeș, craiul* și *soli,* având aceeași funcție sintactică, sunt **atribute pronominale.**

Atributele pronominale pot fi exprimate prin pronume personale, reflexive, posesive, demonstrative, relative, interogative, nehotărâte și negative.

Tatăl **lui** este aviator *(lui* – pronume personal).

Lauda **de sine** nu miroase bine (de *sine* – pronume reflexiv).

Eram îngrijorat de *întârzierea* **alor mei** *(alor mei* – pronume posesiv).

Venirea **acestora** m-a liniștit (*acestora* – pronume demonstrativ).

Părinții **ai căror** *copii* învață bine sunt mulțumiți (*ai căror* – pronume relativ).

Privirea **cui** te-a înduioșat? *(cui* – pronume interogativ).

Bucuria **unora** era și *bucuria* **altora** *(unora, altora* – pronume nehotărâte).

Notele **nici unuia** dintre noi nu erau sub șapte *(nici unuia* – pronume negativ).

Ca și atributul substantival, cel pronominal poate fi exprimat prin cazurile *genitiv* **(lui),** *dativ* **(i)** sau *acuzativ* **(dintre aceștia).**

Ele pot fi precedate de articolele posesive (genitivale), când sunt în cazul genitiv, sau de o prepoziție (locuțiune prepozițională), când sunt în cazul acuzativ sau genitiv:

Care ține-n **a lui** *mână,* mâna gingașei mirese.

(Mihai Eminescu – *Călin – File din poveste)*

Mi-a trecut *supărarea* **împotriva lor.**

Prietenia **dintre ei** este invidiată de mulți.

Atributul pronominal în dativ se exprimă prin formele neaccentuate ale pronumelui personal *(capu-***i)** sau reflexiv:

*Ochii-***și** negri d-arunca.

Peste câmpuri se uita...

(Toma Alimoș)

Acest dativ se numește *dativ posesiv.*

II

Exerciții de efectuat în clasă

1. Analizați atributele pronominale din textele următoare, arătând:

– felul pronumelor prin care sunt exprimate;

Scanned with OKEN Scanner

– cazul, genul și numărul fiecărui pronume;
– cuvintele determinate de ele.

a) La pământ mai că ajunge al ei păr de aur moale,
Care-i cade peste braţe, peste umerele goale.
Astfel, vine mlădioasă, trupul ei frumos îl poartă,
Flori albastre are-n păru-i și o stea în frunte poartă.

(Mihai Eminescu – *Călin–File din poveste)*

b) Și unde pica,
Trupu-și despica.
Iar bietul Manoli,
Meșterul Manoli,
.....
Iată c-auzea
Din zid că ieșea
Un glas nădușit...
.....

„Manoli, Manoli,
Meștere Manoli!
Zidul rău mă strânge,
Copilașu-mi plânge,
Viața mi se stinge!“
Cum o auzea
Manea se pierdea,
Ochii-i se-nvelea...

(Mănăstirea Argeșului)

c) Bucuria unora este deseori întristarea altora. Întristarea acestuia a fost și întristarea celuilalt. Bucuria lor și a noastră este totodată și a voastră.

Stăpânirea de sine este o însușire a acesteia. Prin stăpânirea de sine a ei și prin exemplul lui, noi ne bucurăm de virtuțile acestora.

Virtuțile lor sunt demne de ale noastre.

2. Explicați de ce unele atribute pronominale din primul text de la exercițiul **1** sunt așezate înaintea substantivelor determinate, deși, în general, atributul pronominal se află după substantivul pe care îl determină.

3. Analizați și celelalte atribute din textele de la exercițiul **1**.

4. Alcătuiți:
– două propoziții cu atribute pronominale exprimate prin pronume negative;
– două fraze în care să existe câte un atribut pronominal exprimat prin pronume relative în genitiv;
– trei propoziții cu atribute pronominale exprimate prin pronume demonstrative.

III

Exerciții facultative

1. Înlocuiți atributele substantivale scrise cursiv în textul următor prin atribute pronominale:

Plecarea *mamei* a coincis cu sosirea *tatei*. Dragostea *pentru mama* este nelimitată. Povestea *despre vulpe* mi-a plăcut mult. Viclenia *vulpii* este cunoscută de fiecare *dintre elevi*.

Păcăleala *ursului* este rezultatul vicleniei *vulpii*. Unii *dintre elevi* știu multe povestiri. Oricare *dintre copii* ascultă cu plăcere povestirile *bunicii* sau *ale bunicului*.

Scanned with OKEN Scanner

2. Arătați în ce caz sunt atributele substantivale scrise cursiv în textul de la exercițiul 1.

3. Precizați prin ce fel de pronume ați exprimat atributele pronominale cerute la exercițiul 1.

4. Subliniați cu o linie atributele adjectivale și cu două linii pe cele pronominale din propozițiile sau frazele următoare:

Tatăl lui este tractorist. Tatăl meu este profesor.

Casa lor este nouă, casa noastră este veche.

Venirea voastră m-a bucurat, plecarea lor m-a întristat.

Eu am aceiași colegi ca anul trecut. Prietenia unora și bunăvoința altora mă fac să mă simt bine. Unii colegi se plimbă cu mine. Alți colegi preferă să se plimbe singuri.

Bunicul său este foarte bătrân. Bunica ei nu este prea bătrână, dar bunica lui este la fel de bătrână ca și bunicul nostru.

5. Alcătuiți o compunere de o pagină în care să folosiți, între altele, și atributele exprimate prin următoarele pronume: *lor, celorlalți, despre ei, nimănui, nici unuia, ei, lui, fiecăreia, oricăruia, de ceva, cu ele, -și, -ți.*

Atributul verbal

I

Texte: Ana și-a format *deprinderea* **de a mânca** zilnic fructe.

Sora lui Aurel și-a cumpărat *o mașină* **de scris** nouă.

Cu părul **lunecând** pe tâmple în valuri negre, lucitoare... Gebila părea ea însăși o floare.

(După Alexandru Mitru – *Viteazul Dapix și fiica lui, Gebila)*

Întrebări: **1.** De ce verbele *a mânca, de scris, lunecând* din fragmentele de mai sus nu sunt predicate?

2. La ce moduri sunt aceste verbe?

3. Pe cine determină ele în propozițiile respective?

4. Ce funcții sintactice au dacă determină substantivele *deprinderea, mașină* și *părul?*

Explicații: Verbele *a mânca, de scris, lunecând,* care sunt la modurile *infinitiv, supin* și *gerunziu,* neputând fi predicate, determină, în propozițiile de mai sus, substantivele *deprinderea, mașină* și *părul* și au funcția sintactică de *atribute.*

Atributele exprimate prin verbe la modurile infinitiv, supin și gerunziu se numesc **atribute verbale.**

Atributele verbale urmează totdeauna substantivele determinate și nu se despart prin virgulă de acestea.

Scanned with OKEN Scanner

Uneori, între substantivul determinat și atributul verbal se pot intercala și alte părți de propoziție:

Obișnuința mea (noastră) **de a mânca** fructe...

Și-a cumpărat *o mașină* nouă **de scris.**

Cu *părul* ei **lunecând...**

Atributele verbale exprimate prin modul infinitiv sunt precedate de prepoziție: **de** *a mânca,* **de** *a scrie.*

Atributul adverbial

II

Texte: Până nu te lovești cu capul de *pragul* **de sus,** nu vezi *pragul* **de jos.**

Căldura **de azi** este neobișnuită pentru luna aprilie.

Mersul **alene** este odihnitor.

Sculatul **dis-de-dimineață** este sănătos.

Întrebări: **1.** Ce părți de vorbire sunt *de sus, de jos, de azi, alene, dis-de-dimineață* din exemplele de mai sus?

2. Pe cine determină acestea?

3. Ce funcții sintactice au adverbele și locuțiunile adverbiale *(de sus, de jos, de azi, alene, dis-de-dimineață)* care determină substantivele *pragul, căldura, mersul, sculatul* din propozițiile respective?

Explicații: Adverbele și locuțiunile adverbiale *de sus, de jos, de azi, alene* și *dis-de-dimineață* determină substantivele *pragul, căldura, mersul, sculatul,* deci sunt **atribute.**

Atributele exprimate prin adverbe sau locuțiuni adverbiale se numesc **atribute adverbiale.**

Atributele adverbiale urmează, de obicei, imediat după substantivele determinate și nu se despart prin virgulă de ele.

III

Exerciții de efectuat în clasă

1. Subliniați cu roșu atributele adverbiale, cu albastru atributele verbale și cu negru cuvintele determinate de acestea în propozițiile sau frazele următoare:

Drumul din stânga este aproape impracticabil. Mersul pe jos este mai sigur. Încercarea de a trece cu mașina pe acolo este riscantă.

Casa de acolo este a noastră. Pomii de aici sunt sădiți anul acesta. Puieții de plantat se cresc în pepiniere. Hotărârea de a planta pomi în curtea școlii aparține clasei noastre. Meri gemând de rod se aliniază de-a lungul șoselei. La noi nu există

Scanned with OKEN Scanner

obiceiul de a rupe merele înainte de a se coace. Merele de pe jos sunt strânse în fiecare zi. Copii intonând cântece vesele îngrijesc zilnic pomii din dreapta șoselei.

Lucrul de azi nu-l lăsa pe mâine. Sculatul devreme aduce spor la lucru. O poveste de demult mi-a servit ca model pentru compunerea de ieri. Împrumutul de ici și de colo se cunoaște în compunerile unor elevi mai puțin ambițioși. Ziua de azi mi-a adus o mare bucurie. Mi s-a realizat dorința de a merge la circ. Acolo am admirat ambiția acrobaților de a-și dovedi iscusința. Un leu strălucind de curățenie trecea prin cercurile de sus, apoi se strecura printr-o flacără din afara acestor cercuri.

2. Analizați toate atributele din textul de mai sus, arătând părțile de vorbire prin care sunt exprimate și cuvintele pe care le determină.

3. Alcătuiți cinci propoziții în care să existe și câte un atribut adverbial.

4. Alcătuiți patru propoziții cu atribute verbale exprimate prin verbe la infinitiv, trei cu atribute verbale exprimate prin verbe la supin și două propoziții cu atribute verbale exprimate prin gerunziu.

IV

Exerciții facultative

1. Analizați toate atributele din textele următoare, arătând:
- felul lor (adjectivale, substantivale, pronominale etc.);
- cuvintele determinate de fiecare dintre ele;
- genul, numărul și cazul părților de vorbire prin care sunt exprimate;
- acordul – acolo unde este cazul;
- modul – la cele verbale;
- punctuația – unde este cazul.

a) Sat mai vizitat ca Humuleștii, sau măcar deopotrivă, țara noastră nu are altul. Nici Ipoteștii lui Eminescu nu este atât de umblat. Interese culturale, administrative sau numai turistice mișcă într-acolo, an de an, o întreagă lume de călători. Cine vine dinspre Piatra-Neamț, după ce trece de drumul Filiorului și al mănăstirilor Văratic și Agapia, urcă domol, aproape nesimțit, dealul Humuleștilor [...]. Este totuși, deși lină, o mare ridicătură de pământ cultivabil, pe a cărui coamă aflăm azi așezările țărănești ale strămutaților din Răpciuni, Hangu... și alte sate de pe valea Bistriței, ale căror vetre au fost imerte [scufundate] de lacul de acumulare de la Bicaz.

(După *Istoria literaturii române*, vol. III)

b) Oricâtă carte am învăța, oricâtă carte am ști, – să zic, prin imposibil, că cu toții am cunoaște trecutul nostru de până azi ca minunatul învățat Nicolae Iorga, totuși nu vom izbuti să fim capabili de jertfe mai mari decât ne este dat nouă din instinctul de Patrie.

(Barbu Delavrancea – *Patrie și patriotism*)

Scanned with OKEN Scanner

c) Și, la patru ani, două luni și treisprezece zile de la cel din urmă mort, i-a adormit și fetița rămasă în viață. [...] Și tot când să treacă peste al cincisprezecelea an.

(Ion Agârbiceanu – *Fefeleaga)*

2. Verificând în textele de la exercițiul **1** poziția atributelor față de substantivele determinate de ele, arătați care sunt așezate înainte și care după acestea. (Ați găsit și vreun atribut substantival așezat înaintea substantivului determinat de el?)

3. Dacă în textele de mai sus atributul substantival urmează substantivului determinat, cum vă explicați așezarea unor atribute substantivale înaintea substantivelor determinate de ele în fragmentele următoare? (Care sunt acele atribute?)

a) Trec furnici ducând în gură de făină marii saci...

(Mihai Eminescu – *Călin –File din poveste)*

b) Iată cum mergea — Pe-un biet ciobănaș
că-n drum ajungea — Din fluier doinaș.

c) Lună tu, stăpân-a mării, pe a lumii boltă luneci
Și gândirilor dând viață, suferințele întuneci [...]
Peste câte mii de valuri stăpânirea ta străbate,
Când plutești pe mișcătoarea mărilor singurătate!

(Mihai Eminescu – *Scrisoarea I)*

4. Spuneți între care dintre atributele din textele de la exercițiul **1** s-a pus virgulă și explicați de ce.

Complementul

I

Complementul *este partea secundară de propoziție care determină verbe,* la modurile personale sau nepersonale, *locuțiuni verbale, adjective, adverbe* sau *interjecții* cu funcție de predicat și sunt de mai multe feluri: *directe, indirecte* și *circumstanțiale.*

Complementul direct *determină numai verbe a căror acțiune poate trece direct asupra unui obiect și interjecții cu funcție de predicat (Poftim* **cartea** pe care mi-ai cerut-o) și stă totdeauna în cazul acuzativ (cu sau fără prepoziție).

Unele verbe ca *a fugi, a veni* etc. nu pot fi determinate de complemente directe.

Complementul direct poate fi exprimat nu numai printr-un *substantiv, pronume* sau *numeral,* ci și printr-un verb la *infinitiv, gerunziu* sau *supin:*

El hotărăște atunci *a se jertfi* ca altădată și *a cumpăra* biruința cu primejdia vieții sale.

(Nicolae Bălcescu – *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul)*

Eu însumi am auzit *cântând.*
Când termin *de învățat,* vin la tine.

Scanned with OKEN Scanner

Complementul indirect *indică, în general, obiectul căruia i se atribuie o acțiune, o însușire sau o caracteristică și stă în dativ, fără prepoziție, în acuzativ sau genitiv precedat de o prepoziție sau de o locuțiune prepozițională.*

Ca și complementul direct, el poate fi exprimat nu numai prin *substantive, pronume* etc., ci și prin verbe la *infinitiv* (precedate sau nu de prepoziția **a** sau **de a**), *gerunziu* sau *supin:*

S-a săturat *(de) a aștepta* răspunsul tău.
S-a plictisit *urmărind* întrecerea voastră.
S-a săturat *de mâncat* fructe.

Complementul circumstanțial *arată împrejurarea în care se săvârșește o acțiune sau există o însușire.*

Complementele circumstanțiale pot fi de mai multe feluri: *de loc, de timp, de mod* etc.

Complementul circumstanțial de loc *arată unde se săvârșește o acțiune, punctul de plecare, direcția, limita acțiunii* sau *spațiul străbătut.*

El poate răspunde la una din întrebările: *unde?* (arătând locul), *de unde?* (punctul de plecare), *pe unde?* (spațiul străbătut), *încotro?* (direcția), *până unde?* (limita) și se poate exprima printr-un *substantiv* sau *pronume* precedat de o prepoziție sau de o locuțiune prepozițională *(aproape de, departe de, în fața, din fața, în spatele, din spatele* etc.), printr-un *adverb* sau *locuțiune adverbială:*

Noi venim *de la școală.*
La noi vremea este schimbătoare.
Pe jos s-a așternut un strat subțire de zăpadă.
Jur-împrejur domnește o liniște perfectă.

Complementul circumstanțial de timp *arată timpul în care se săvârșește acțiunea, durata, limita sau frecvența ei.*

Acesta răspunde la întrebările: *când?* (timpul), *de când?* (punctul de plecare), *până când?* (limita), *cât timp?* (durata) și poate fi exprimat printr-un *substantiv* precedat sau nu de o prepoziție sau de o locuțiune prepozițională, *un verb la gerunziu* sau la *infinitiv* precedat de o prepoziție sau de o locuțiune prepozițională, *un adverb* sau *o locuțiune adverbială:*

A sosit *într-o zi* geroasă de iarnă.
Zile întregi ninsese.
Înainte de a ninge, vremea fusese frumoasă.
Mergând la școală, admiram fulgii de zăpadă.
Atunci nu-mi păsa de frig.

Complementul circumstanțial de mod *arată modul în care se desfășoară sau se înfățișează o acțiune sau o calitate.*

El răspunde la una dintre întrebările: *cum?, în ce fel?, cât?* și se poate exprima printr-un *substantiv* precedat de o prepoziție, un *numeral,* un *verb la infinitiv* sau *gerunziu,* un *adverb* sau o *locuțiune adverbială,* o *interjecție:*

Elevii intră *în grupuri* în clasă.
Ei se așază în bănci *câte doi.*
Fără a aștepta vreo recomandare, își scot din ghiozdan cărțile și caietele.
Un elev vine *alergând.*

Scanned with OKEN Scanner

Apa înainta *valuri-valuri.*

O broscuță merge *lipa-lipa* pe malul apei.

Când arată o comparație, complementul de mod, care se mai numește, în acest caz, și *complement de mod comparativ,* se exprimă prin substantive sau pronume precedate de adverbele de comparație; *asemenea, ca (ca și), cât, decât:*

Se exprima *asemenea* **ție.**

Era înalt *cât* **mine.**

Vorbea frumos *ca* **el.**

Era mai silitor *decât* **mine.**

II

Exerciții de efectuat în clasă

1. Subliniați cu o linie atributele și cu două linii complementele din textele următoare și scrieți deasupra literele: *As* = atribut substantival, *Aa* = atribut adjectival, *Av* = atribut verbal, *Adv.* = atribut adverbial; *Cd* = complement direct, *Ci* = complement indirect, *Cm* = complement circumstanțial de mod, *Ct* = complement circumstanțial de timp, *Cl* = complement circumstanțial de loc:

a) Dana citește o carte de povești interesantă. Danei îi plac mult poveștile și povestirile lui Creangă. Pe masa ei de lucru sunt multe cărți de literatură. Acolo se află poeziile lui Eminescu. Dana învață dimineața. După-amiază își pregătește lecțiile pentru a doua zi, face, o oră, exerciții de gimnastică, apoi își scrie temele la matematică. Seara ascultă cu atenție muzica transmisă la radio și se plimbă o jumătate de oră cu sora ei prin parcul orașului. La ora zece se culcă. Ea doarme bine, deoarece este obosită. Dimineața se scoală devreme și se pregătește repede să plece la școală. Sculatul devreme a devenit o obișnuință; aceasta din dorința de a nu întârzia de la cursuri.

b) De treci codri de aramă, de departe vezi albind
Ș-auzi mândra glăsuire a pădurii de argint.
Acolo, lângă izvoară, iarba pare de omăt,
Flori albastre fremur' ude în văzduhul tămâiet;
Pare-că și trunchii vecinici poartă suflete sub coajă,
Ce suspină printre ramuri cu a glasului lor vrajă.

(Mihai Eminescu – *Călin–File din poveste)*

2. Precizați care sunt cuvintele determinate de atribute și de complemente în textele de la exercițiul **1.**

3. Spuneți prin ce parte de vorbire este exprimat fiecare atribut și fiecare complement din aceleași texte.

4. Alcătuiți:

a) patru propoziții cu complemente circumstanțiale exprimate prin verbe;

b) două propoziții cu complemente directe exprimate prin verbe;

c) două propoziții cu complemente indirecte exprimate prin verbe;

d) șase propoziții cu complemente circumstanțiale exprimate prin adverbe (două de mod, două de timp și două de loc);

Scanned with OKEN Scanner

e) șase propoziții cu complemente circumstanțiale exprimate prin substantive;

f) trei propoziții cu complemente indirecte în dativ și trei cu complemente indirecte în acuzativ.

III

Exerciții facultative

1. Notați cu litera S subiectele, cu Pv predicatele verbale, cu Pn predicatele nominale și cu literele indicate la exercițiul **1**, de la exercițiile de efectuat în clasă, atributele și complementele învățate:

Din pomi picură stropi mărunți, cristalini, tulburând liniștea serii. Un miros plăcut de pământ umed străbate prin fereastra larg deschisă. Liliacul trimite pale de parfum dulceag. Sprijinit pe pervazul ferestrei, Andrei urmărește, dus pe gânduri, desprinderea picăturilor de apă de pe frunzele mărului din fața casei... Pe marginea frunzei se mișcă un timp așa, jucăușă, căutându-și echilibrul, apoi se concentrează ca un diamant sclipitor într-un punct. Dintr-o dată se desprinde ca o lacrimă grăbită de pe geana mișcată, pierzându-și urma în semiobscuritatea serii.

Andrei privește geneza cristalelor formate pe frunzele din apropierea lui. Un zgomot surd și uniform confirmă primul contact al stropilor nestabili cu pământul îmbibat de apă. Ceremonia aceasta a revenirii apei la sursa din care s-a desprins, cine știe când, îl destinde. Aceasta este un miracol al naturii.

(Ion Popescu – din vol. *Autoritatea părinților)*

2. Precizați prin ce părți de vorbire au fost exprimate părțile de propoziție notate cu diferite litere în textul de la exercițiul **1**.

3. Folosindu-vă de un dicționar al limbii române, arătați care sunt sensurile cuvintelor: *diamant, semiobscuritate, geneză, cristal, uniform, a confirma, contact, sursă,* folosite în textul de la exercițiul **1**.

4. Suprimați toate atributele adjectivale din textul de la exercițiul **1** și, comparând cele două variante, arătați care este mai expresiv.

5. Arătați care dintre complementele circumstanțiale din textul de la exercițiul **1** precedă cuvintele determinate de ele și spuneți de ce autorul le-a așezat astfel.

6. Luând ca model descrierea de la exercițiul **1**, alcătuiți o compunere în care atributele și complementele să facă descrierea mai sugestivă.

7. Analizați sintactic textul următor (subiectele, predicatele, atributele și complementele), precizând prin ce părți de vorbire este exprimat fiecare dintre ele:

Cad asabii ca și pâlcuri risipite pe câmpie,
În genunchi cădeau pedeștri, colo caii se răstoarnă,
Când săgețile în valuri, care șuieră, se toarnă
Și, lovind în față,-n spate, ca și crivățul și gerul,
Pe pământ lor li pare că se năruie tot cerul...
Mircea însuși, mână-n luptă vijelia-ngrozitoare,
Care vine, vine, vine, calcă totul în picioare ;
Durduind soseau călării ca un zid înalt de suliți,

Scanned with OKEN Scanner

Printre cetele păgâne trec rupându-şi large uliţi;
Risipite se-mprăştie a duşmanilor şiraguri,
Şi, gonind biruitoare, tot veneau a ţării steaguri,
Ca potop ce prăpădeşte, ca o mare turburată –
Peste-un ceas păgânătatea e ca pleava vânturată.

(Mihai Eminescu – *Scrisoarea III)*

(În versul al cincilea subiectul predicatului *se pare* este propoziţia „că se năruie tot cerul"...)

8. Explicaţi ce efecte stilistice a urmărit autorul prin repetarea verbului *vine* în versul al şaptelea.

9. De ce a scris poetul: *a duşmanilor şiraguri, a ţării steaguri,* în loc de *şiragurile duşmanilor, steagurile ţării?*

10. Explicaţi de ce unele complemente circumstanţiale ca *în genunchi, pe pământ, printre cetele, peste-un ceas, ca pleava* precedă cuvintele determinate de ele.

11. Explicaţi folosirea virgulei în versurile de la exerciţiul 7.

12. Care atribute şi complemente din versurile de la exerciţiul 7 sunt folosite pentru a se obţine efecte stilistice şi care sunt absolut necesare pentru exprimarea clară a unor idei?

13. Descrieţi în proză lupta de la Rovine, aşa cum rezultă din versurile de la exerciţiul 7. (Puteţi renunţa la unele din atributele şi complementele folosite de poet, fără a schimba ideile şi ansamblul descrierii.)

Complementul circumstanţial de cauză

I

Texte: Codrul *clocoti* **de zgomot şi de arme şi de bucium...**

(Mihai Eminescu – *Scrisoarea III)*

Temându-se ca poporul să nu se ridice înfuriat şi să scape pe prinsul său, Alexandru-Vodă *hotărî* a-i grăbi moartea.

(Nicolae Bălcescu – *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul)*

Apa era *tulbure* **din cauza mâlului** târât pe undele ei.

Întrebări: **1.** Ce părţi de vorbire sunt *clocoti, hotărî* şi *tulbure?*

2. Ce exprimă cuvintele *de zgomot, de arme, de bucium, temându-se, din cauza mâlului,* care determină verbele *clocoti, hotărî* şi adjectivul *tulbure?*

3. Dacă determină verbe sau adjective, ce părţi de propoziţie sunt acestea?

Scanned with OKEN Scanner

4. Prin ce părți de vorbire sunt exprimate aceste complemente?

5. De ce cuvinte sunt precedate unele dintre complementele la care ne-am referit? Care dintre ele?

Explicații: Cuvintele *de zgomot, de arme, de bucium, temându-se, din cauza mâlului,* care determină verbele *clocoti, hotărî* sau adjectivul *tulbure,* arătând *cauza acțiunii ori a însușirii exprimate de acestea,* sunt **complemente circumstanțiale de cauză.**

Complementele circumstanțiale de cauză răspund la una dintre întrebările **din ce pricină?, din ce cauză?** și pot fi exprimate prin *substantive* sau *pronume,* precedate de prepozițiile și locuțiunile prepoziționale **de, din, pentru, din cauza, din pricina,** prin *verbe la gerunziu, adjective* sau *participii* cu valoare de adjectiv (precedate de prepoziția *de):*

Din cauza ploii s-a adăpostit la o cabană.
Din pricina lui n-am putut sosi la gară la ora stabilită.
De obosit (de flămând), abia mai putea merge în pas cu ceilalți.
Alunecând pe gheață, și-a fracturat o mână.

II

Exerciții de efectuat în clasă

1. Analizați complementele circumstanțiale învățate până acum din fragmentele următoare, arătând:

– cuvintele pe care acestea le determină;
– prin ce parte de vorbire este exprimat fiecare dintre aceste complemente;
– întrebările la care răspund;
– în ce caz sunt substantivele prin care sunt exprimate;
– prepozițiile care le precedă.

a) Crudul Alexandru-Vodă nu întârzie a se înspăimânta de acel mare nume al banului Mihai. Vru să-l piarză cu orice chip și, neîndrăznind a-l prigoni de față, trimise ucigași spre a-l prinde... Însă prins fiind în cale de oamenii lui Alexandru, ce îl pândeau, el fu adus în București, unde domnul, cătrănit de mânie, îl învinovăți de trădător și rebel [...].

(După Nicolae Bălcescu – *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul)*

b) N-avem oști, dară iubirea de moșie e un zid
Care nu se-nfiorează de-a ta faimă, Baiazid![...]
Urlă câmpul și de tropot și de strigăt de bătaie.

(Mihai Eminescu – *Scrisoarea III)*

c) Când venea tata noaptea de la pădure din Dumesnicu, înghețat de frig și plin de promoroacă, noi îl spăriam sărindu-i în spate pe întuneric.

(Ion Creangă – *Amintiri din copilărie)*

Scanned with OKEN Scanner

2. Alcătuiți câte trei propoziții cu complemente circumstanțiale de cauză exprimate prin pronume personale, demonstrative și nehotărâte.

3. Alcătuiți două propoziții în care să existe și câte un complement circumstanțial de cauză exprimat prin verbe la gerunziu.

4. Spuneți ce funcție sintactică au verbele *a se înspăimânta* și *a prigoni,* din primul text de la exercițiul 1.

III

Exerciții facultative

1. Analizați toate complementele circumstanțiale de mod, de timp, de loc și de cauză din textul următor, precizând părțile de vorbire prin care este exprimat fiecare:

a) Așa cânta regele Dapix și toți curtenii băteau atuncea cu putere piciorul stâng de lespezi, smulgeau cu dreapta paloșele de la șolduri și după datina străbună strigau cu toții într-un glas:

– Ca vântul și ca marea suntem liberi. Și-așa vrem să trăim pe veci![...]

Bătrânii sfetnici își simțeau sângele fierbând la astfel de cuvinte. Cei tineri își înălțau capetele cât mai sus. Femeile puneau maramele la gură și suspinau:

– Zamolxis ne va ajuta să fim întotdeauna liberi!...

(Alexandru Mitru – *Viteazul Dapix și fiica lui, Gebila)*

b) Așa, grijind copiii altor mame,
Te stingi zâmbind în calea ta, fecioară,
Iar căpătâiul somnului tău vitreg
De-un vis deșert zadarnic se-nfioară.

(Octavian Goga – *Dăscălița)*

c) Târziu, întorcându-mă, îl găsii înseninat, căci mioara i se înviorase. Cu o custură cerca să-și facă o trișcă dintr-o rămurică de răchită. Și când ridică zâmbind ochii spre mine, – mă izbi deodată o amintire ce brusc izvora ca din negură, ș-o asemănare izbitoare cu ochii și zâmbetul celei care odată, cu ani în urmă, înflorise ca o floare și-mi fermecase c-un zâmbet și c-o privire un trecător ceas al vieții.

(Mihail Sadoveanu – *Un om năcăjit)*

2. Analizați și atributele din aceleași texte și explicați cum le deosebiți de complementele circumstanțiale.

3. Faceți analiza complementelor directe și a celor indirecte din textele de la exercițiul 1, precizând și cuvintele determinate de ele.

4. Spuneți de care atribute sau complemente s-ar fi putut dispensa autorii celor trei fragmente de la exercițiul 1, fără să se modifice ideile exprimate. (Au acestea și vreun rol stilistic sau numai de a exprima clar și precis anumite idei?).

Scanned with OKEN Scanner

Complementul circumstanțial de scop

I

Texte: **Spre a se despăgubi** de banii lor, unii turci *luară în arendă* dăjdiile publice...

(Nicolae Bălcescu – *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul)*

Sub conducerea lui Mihai Viteazul, românii *au luptat* cu eroism **pentru libertatea** și **independența** națională.

Întrebări: **1.** Care sunt cuvintele determinate de *spre a se despăgubi* și *pentru libertatea* și *independența?*

2. Dacă determină verbe (sau locuțiuni verbale), ce părți de propoziție sunt acestea?

3. Prin ce părți de vorbire sunt exprimate aceste complemente?

Explicații: Verbul *a (se) despăgubi,* precedat de prepoziția *spre,* și substantivele *libertatea* și *independența,* precedate de prepoziția *pentru,* care determină locuțiunea verbală *luară în arendă* și verbul *au luptat,* arătând *scopul* pentru care se săvârșește acțiunea exprimată de acestea, sunt **complemente circumstanțiale de scop.**

Complementele circumstanțiale de scop determină verbe (sau locuțiuni verbale) și se pot exprima prin **substantive, pronume, verbe la supin** sau **la infinitiv,** precedate de prepozițiile (locuțiunile prepoziționale): **pentru, spre, la, în, după, în vederea:**

Poporul român *muncește* **pentru ridicarea** nivelului de trai.
Pentru aceasta *muncim* cu abnegație și noi.
S-a dus cu undița **la prins** pește.
Noi *învățăm* **pentru a ne îmbogăți** cunoștințele.

II

Exerciții de efectuat în clasă

1. Analizați complementele circumstanțiale de scop din fragmentele următoare, arătând:

– prin ce părți de vorbire sunt exprimate;
– care sunt verbele determinate de ele;
– prepozițiile sau locuțiunile prepoziționale care le precedă;
– în ce caz sunt substantivele prin care sunt exprimate acestea;
– la ce mod sunt verbele prin care sunt exprimate complementele circumstanțiale de scop din aceste texte:

a) Aron-Voievod, spre a se putea plăti de datornici, izvodi ca de tot omul din țară să se dea câte un bou, și orândui, spre a strânge această nouă dajdie, turcii care, luând toate vitele de la cei ce aveau spre a împlini pentru acei ce nu aveau, sleiră țara și de vite...

(Nicolae Bălcescu – *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul)*

Scanned with OKEN Scanner

b) Virgula se folosește pentru a reda grafic pauzele scurte ori de câte ori marcarea lor este considerată necesară de către autor. În vorbire, asemenea pauze sunt folosite în mod intenționat în două situații:

– pentru a grupa la un loc cuvintele și grupările de cuvinte care formează unități de înțeles și a le despărți, în felul acesta, de restul frazei sau al propoziției;

– pentru a atrage atenția în mod deosebit asupra unor cuvinte, prin despărțirea lor de restul frazei.

(Îndreptar ortografic, ortoepic și de punctuație)

2. Analizați și celelalte complemente și atribute din textele de la exercițiul 1 după indicațiile date acolo.

3. Analizați complementele circumstanțiale de scop din propozițiile și frazele următoare:

Am venit la gară pentru primirea fratelui meu, care se întoarce de la București.

Mama a plecat la oraș pentru cumpărături.

Pentru acestea a scos de la CEC cincizeci de mii de lei.

Unchiul meu a plecat ieri la pescuit. Pentru aceasta, și-a pregătit din vreme uneltele necesare.

Noi muncim pentru prestigiul clasei noastre.

Pentru a nu rătăci drumul în excursii, ne folosim de o busolă.

Eu mă grăbesc spre a ajunge la timp la școală.

Pentru a mă scula la timp, pun totdeauna ceasul să sune cu o jumătate de oră mai devreme.

4. Alcătuiți șase propoziții în care să existe și câte un complement de scop.

Complementul de agent

I

Texte:

Eminescu a scris multe *poezii* frumoase.
El a creat și *Scrisoarea III.*
Cei curajoși au câștigat *victoria.*

Multe *poezii* frumoase au fost scrise **de Eminescu.**
Și *Scrisoarea III* a fost creată **de el.**
Victoria a fost câștigată **de cei curajoși.**

Întrebări: **1.** Care sunt predicatele în propozițiile de mai sus?

2. La ce diateză sunt verbele prin care sunt exprimate aceste predicate?

3. Care sunt subiectele în propozițiile din stânga paginii și prin ce sunt exprimate acestea?

4. Au mai rămas ele subiecte și în propozițiile din dreapta paginii?

Explicații: Predicatele propozițiilor scrise în stânga paginii sunt exprimate prin verbele la diateza activă *a scris, a creat, au câștigat,* iar subiectele prin cuvintele *Eminescu* (substantiv), *el* (pronume) și *cei curajoși* (adjectiv devenit substantiv). În aceleași propoziții, cuvintele *poezii, Scrisoarea III, victoria* sunt complemente directe.

Scanned with OKEN Scanner

În coloana din dreapta paginii, verbele *a scris, a creat, au câștigat* fiind trecute la diateza pasivă *(au fost scrise, a fost creată, a fost câștigată)*, cuvintele *Eminescu, el, cei curajoși*, din subiecte, au devenit **complemente,** iar complementele directe *poezii, Scrisoarea III, victoria* s-au transformat în subiecte gramaticale ale acestor propoziții. Complementele *de Eminescu, de el, de cei curajoși* arată, de fapt, de cine a fost săvârșită acțiunea și sunt subiecte logice ale acțiunii exprimate de verb.

Asemenea complemente care determină verbe la diateza pasivă, arătând de cine este săvârșită acțiunea, se numesc **complemente de agent.**

Complementul de agent poate fi exprimat printr-un substantiv *(Eminescu)*, pronume *(el)* sau altă parte de vorbire cu valoare de substantiv *(cei curajoși)* în acuzativ, precedate de prepoziția **de** sau de prepoziția compusă **de către:** *Drumul prin pădure a fost croit* **de către** *primii* **excursioniști.**

Se întrebuințează **de către** mai cu seamă atunci când vorbitorul intenționează să diferențieze complementul de agent de un complement indirect (*Bradul acesta a fost doborât de toporul tău = cu toporul tău)* sau de un complement circumstanțial *(Copilul a fost copleșit de emoție* adică *din cauza emoției).*

II

Exerciții de efectuat în clasă

1. Rescrieți propozițiile următoare, trecând verbele predicative de la diateza activă la cea pasivă:

Mama a pregătit masa de seară.

Pisica noastră a prins astăzi doi șoricei înfometați.

Părinții îi iubesc pe copiii ascultători.

Astronauții au descoperit multe stele necunoscute.

2. Scrieți propozițiile care rezultă după trecerea verbelor predicative de la diateza pasivă la cea activă și explicați ce s-a întâmplat cu complementele de agent din aceste propoziții:

Vitele au fost adăpate de către îngrijitorii lor.

Puntea a fost trecută numai de către cei cutezători.

Poezia aceasta a fost scrisă de Alecsandri.

3. Subliniați complementele de agent din următoarele texte și indicați prin săgeată verbele determinate:

a) Drumul ne-a fost arătat de către preotul Ghermănuță, acel sihastru al munților.

(Calistrat Hogaș – *Pe drumuri de munte)*

b) Mai multe lighioane, locuind într-o vale,
Erau des vătămate d-un iute, rău vecin.

(Grigore Alexandrescu – *Dreptatea leului)*

4. Subliniați cu o linie subiectele gramaticale, cu două linii complementele de agent și cu o linie punctată complementele indirecte din următoarele texte:

a) Apostol Bologa fu pornit de patru soldați.

(Liviu Rebreanu – *Pădurea spânzuraților)*

Scanned with OKEN Scanner

b) Milă mi-i de tine, dar de mine mi se rupe inima de milă ce-mi este.

(Ion Creangă – *Amintiri din copilărie)*

c) Ca să fii sigur de un lucru, trebuie să-l spui și trebuie să vezi dacă l-au înțeles alții...

(Nicolae Iorga – *Cugetări)*

III

Exerciții recapitulative

1. Arătați ce funcții sintactice au infinitivele în propozițiile și frazele următoare:

A învinge sau a muri este deviza adevăratului erou.

Înainte de a pleca de acasă, Dinu se îmbracă totdeauna potrivit cu vremea.

Datoria noastră este de a respecta regulamentul școlar.

A înota este o plăcere. A mânca prea mult este o dovadă de lăcomie.

Prin exerciții multe, învățăm a vorbi corect.

Noi nu plecăm niciodată de acasă fără a anunța pe tata sau pe mama.

Pentru a ne completa cunoștințele, vizităm multe expoziții și muzee.

2. Analizați toate gerunziile din propozițiile și frazele următoare, arătând ce funcție sintactică are fiecare dintre ele:

Plimbându-mă prin parc, am văzut două turturele.

Văzându-l că tace, l-am provocat la o discuție despre pictură.

Am auzit deodată bătând în poartă.

Un copil purtând o haină maro se joacă în fața casei noastre.

3. Arătați ce funcție sintactică au verbele la modul supin din propozițiile și frazele următoare:

Este mai plăcut de mers pe jos decât de călătorit cu tramvaiul sau cu autobuzul.

Melodia aceasta este de cântat la vioară.

Melodiile de cântat la vioară au multă sensibilitate.

Când termină de cântat, sora mea rămâne mult timp pe gânduri.

Dinu a plecat astăzi la vânat de prepelițe.

De vorbit la întâmplare este ușor; de judecat înainte de a vorbi este mai greu.

Acest cal este de vândut.

4. Arătați ce funcție sintactică au participiile din propozițiile și frazele următoare:

Zilele însorite sunt mai plăcute decât zilele înnorate.

Astăzi, dimineața a fost însorită, iar după-amiaza înnorată.

Omul obosit se cunoaște deseori după privire.

5. Arătați ce funcție sintactică au adverbele și locuțiunile adverbiale din propozițiile și frazele următoare:

Scanned with OKEN Scanner

Astăzi m-am sculat devreme. Ieri însă m-am sculat târziu. Când m-am deşteptat eu, soarele era sus. Pajiştile de sus sunt mai greu de păscut decât cele de jos, din vale.

Orice lucru bine făcut place. Lucrurile rău făcute mă supără.

De sus privesc în jur şi admir îndelung priveliştile greu de văzut de jos.

Tata merge mult pe jos. Mersul pe jos îi face bine.

Mie îmi place mai mult să merg călare.

Noaptea îmi place să admir până târziu stelele de pe bolta cerească.

Dimineaţa, devreme, admir mai ales răsăritul soarelui.

6. Arătaţi ce funcţii sintactice au numeralele din propoziţiile şi frazele următoare:

În clasă noi suntem treizeci şi şase.

Cincisprezece sunt băieţi şi douăzeci şi una sunt fete.

Şase băieţi joacă tenis, doi fotbal şi şapte baschet.

Dinu este al doilea din clasa noastră. El munceşte îndoit faţă de ceilalţi colegi. El citeşte fiecare lecţie de două ori. Când învăţ să recit o poezie, o citesc chiar de patru sau de cinci ori.

7. Alcătuiţi:

a) patru propoziţii în care pronumele negative *nimeni* şi *nici unul* să aibă diferite funcţii sintactice;

b) şapte propoziţii în care pronumele nehotărâte *fiecare, oricine, unul, careva* să îndeplinească diferite funcţii sintactice;

c) cinci fraze în care pronumele relative şi interogative să aibă diferite funcţii sintactice;

d) trei propoziţii în care pronumele demonstrative *acesta, celălalt* şi *acelaşi* să aibă funcţie de atribut şi trei în care să îndeplinească funcţia de complement indirect;

e) două propoziţii cu pronume posesive şi trei cu adjective posesive.

8. Analizaţi sintactic şi morfologic textele următoare:

a) Tot e alb pe câmp, pe dealuri, împrejur, în depărtare,
Ca fantasme albe plopii înşiraţi se pierd în zare,
Şi pe-ntinderea pustie, fără urme, fără drum,
Se văd satele pierdute sub clăbuci albii de fum.

(Vasile Alecsandri – *Iarna*)

b) La un semn, un ţărm de altul, legând vas de vas, se leagă
Şi în sunet de fanfare trece oastea lui întreagă;
Ieniceri, copii de suflet ai lui Allah şi spahii
Vin de-ntunecă pământul la Rovine, în câmpii;
Răspândindu-se în roiuri întind corturile mari...
Numa-n zarea depărtată sună codrul de stejari.

(Mihai Eminescu – *Scrisoarea III*)

9. Explicaţi de ce autorii celor două fragmente de la exerciţiul 8 au folosit virgula în cadrul propoziţiei.

Scanned with OKEN Scanner

Topica

Ordinea cuvintelor în propoziție

I

Exerciții: **1.** Notați cu *S* subiectele, cu *P* predicatele, cu *A* atributele, cu *Cd* complementele directe, cu *Ci* complementele indirecte, cu *Cc* complementele circumstanțiale în propozițiile următoare (de fapt, variante ale aceleiași propoziții dezvoltate):

1. Sosirea primăverii aduce bucurie mare oamenilor, la orașe și la sate.
2. Aduce bucurie mare oamenilor sosirea primăverii, la orașe și la sate.
3. La orașe și la sate, sosirea primăverii aduce bucurie mare oamenilor.
4. La orașe și la sate, aduce mare bucurie oamenilor sosirea primăverii.
5. A primăverii sosire, la orașe și la sate, oamenilor mare bucurie aduce.

2. Scoateți separat, pentru fiecare variantă a propoziției de mai sus, literele cu care ați notat părțile de propoziție în ordinea așezării lor, după modelul primei variante: S+A+P+Cd+A+Ci+Cc+Cc.

Întrebări: **1.** Care dintre variantele propoziției de mai sus este mai obișnuită în vorbirea oamenilor, mai potrivită cu gândirea logică, prima sau ultima?

2. Dacă prima este mai obișnuită, mai logică, cum vi se pare ultima și unde o putem întâlni mai des?

3. Dacă în prima variantă vorbitorul insistă asupra subiectului, în a doua și a treia asupra căror părți de propoziție se insistă mai mult?

4. Unde se plasează, ca ordine în propoziție, cuvintele asupra cărora se insistă mai mult?

5. Ați mai putea orândui și în altă variantă propoziția de la exercițiul 1?

Explicații: În vorbire, ordinea cuvintelor în propoziție după funcțiile lor sintactice (topica) nu este fixă. În mod obișnuit, conform gândirii logice a oamenilor, ordinea cuvintelor în propoziție este cea din prima variantă, adică:

subiect + *atribut*+*predicat*+*complement direct* (+atribut uneori) + *complement indirect* (+atribut dacă este necesar) + *complement circumstanțial* (cu sau fără atribut)

sau simplificat: S+A+P+Cd+Ci+Cc (+A, pe lângă Cd, Ci, Cc).

Ținând seama de dependența care există între diferitele părți de propoziție, schema acesteia ar putea marca prin săgeți și raportul dintre ele:

S← A+P← Cd ← A – Ci – Cc.

În felul acesta, se observă mai ușor că subiectul cu atributele care îl determină formează o grupă – a subiectului –, iar predicatul, cu toate complementele care îl determină, inclusiv atributele respective, formează altă grupă – a predicatului.

Când vorbitorul reliefează o acțiune, primul loc în propoziție îl ocupă predicatul, iar dacă insistă asupra timpului sau locului acțiunii, primul loc îl ocupă complementul circumstanțial de timp sau complementul circumstanțial de loc.

Scanned with OKEN Scanner

Astfel, în variantele 2, 3 și 4, prin renunțarea la ordinea obișnuită a cuvintelor în propoziție, se are în vedere tocmai acest aspect al exprimării.

Prin inversarea ordinii (a topicii), se urmăresc deseori efecte stilistice. Cu cât ordinea este mai puțin obișnuită, cu atât, uneori, se pot obține efecte aparte, așa cum se observă în varianta 5, cu o topică folosită mai mult în poezie.

O propoziție simplă nu poate avea decât două variante: S+P sau P+S, iar uneori numai P.

Propozițiile dezvoltate, de asemenea, nu conțin, de obicei, toate felurile de atribute și de complemente, ci numai o parte din ele.

II

Exerciții de efectuat în clasă

1. Notând cu literele date mai sus (S, P, A, Cd, Ci, Cc) diferitele părți de propoziție, faceți schemele următoarelor propoziții:

Mihai Viteazul, domnitorul Țării Românești, a învins pe turci, prin lupte repetate, la Călugăreni.

Sub domnia lui Ștefan cel Mare, Moldova a cunoscut o mare înflorire.

Lui Ștefan cel Mare i-a urmat, la domnie, fiul său Bogdan.

În Moldova, după Bogdan, s-au succedat mai mulți domnitori.

2. Citiți toate variantele posibile ale propozițiilor de mai sus.

3. Comparați următoarele propoziții cu variantele lor din vorbirea obișnuită și explicați efectul artistic al topicii versurilor:

a) Sara, pe deal buciumul sună cu jale.

(Mihai Eminescu – *Sara pe deal*)

b) În munții noștri astăzi zăpezile torc leneș...

(Nicolae Labiș – *Scrisoare mamei*)

c) Cu calu-n mâna stângă, cu pala-n mâna dreaptă,
Amenințând cu ochii tatarii, mi-i așteaptă...

(Vasile Alecsandri – *Dan, căpitan de plai*)

III

Exerciții facultative

1. Transformați în propoziții dezvoltate următoarele propoziții simple și scrieți toate variantele lor posibile:

Andrei și Emil scriu. Ileana citește.

Elevii învață. Toamna este bogată.

2. Stabiliți ordinea cuvintelor din următoarele propoziții:

a) Din văzduh cumplita iarnă cerne norii de zăpadă,
Lungi troiene călătoare adunate-n cer grămadă.

(Vasile Alecsandri – *Iarna*)

Scanned with OKEN Scanner

b) Pe vodă-l zărește călare trecând
Prin șiruri, cu fulgeru-n mână.

(George Coșbuc – *Paşa-Hassan)*

c) Strălucirea naşterii lui Mihai, sfatul lui cel drept şi priceput, cuvântul lui blând şi îmbelşugat, iar mai cu seamă faptele cunoscute ale lui, îi câştigă inima poporului... în toate părţile ţării.

(Nicolae Bălcescu – *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul)*

d) Capul, mare cât o solniţă, nu şi-l mişcă nici la dreapta, nici la stânga.

(Ion Agârbiceanu – *Fefeleaga)*

3. Explicaţi cum s-a folosit virgula în aceleaşi texte.

4. Alcătuiţi cinci propoziţii după următoarele scheme:

a) complement circumstanţial de timp + predicat + complement direct + atribut adjectival + complement indirect;

b) predicat verbal + complement indirect + complement direct + atribut substantival;

c) subiect multiplu + predicat nominal + complement circumstanţial + atribut adjectival;

d) complement direct + atribut adjectival + predicat verbal + subiect + atribut substantival + atribut adjectival;

e) atribut adjectival + complement circumstanţial + predicat verbal + complement direct + atribut + complement indirect + atribut substantival.

5. Explicaţi folosirea virgulei în propoziţiile dezvoltate alcătuite după indicaţiile date la exerciţiul **4**.

6. Transformaţi în proză cele două propoziţii în versuri de la exerciţiul **2** şi arătaţi ce modificări aţi făcut în topica lor.

Sintaxa frazei

Fraza

Coordonarea şi subordonarea

I

Fraza *este o îmbinare de mai multe propoziţii în care trebuie să existe cel puţin o propoziţie principală.*

Propoziţiile dintr-o frază pot fi *principale* şi *secundare.*

Între propoziţiile unei fraze se pot stabili două feluri de raporturi: de **coordonare** şi **subordonare.**

În *raport de coordonare* se găsesc:

a) două sau mai multe propoziţii principale:

Ana scrie[1]*/, Dan citeşte*[2]*/,* iar *eu ascult muzică*[3]*/.*

Scanned with OKEN Scanner

b) două sau mai multe propoziții secundare care depind de aceeași regentă:

Omul[1]**/care are voință**[2]**/** și **/este hotărât**[3]**/** *învinge toate greutățile*[1]*/.*

Ascult[1]*/* **ce spui**[2]**/** și **/cum te exprimi**[3]**/.**

Propozițiile 2 și 3, care sunt subordonate propoziției regente 1, se găsesc (în ambele exemple) în raport de coordonare.

În *raport de subordonare* se află:

O propoziție secundară care depinde de o regentă, fie că aceasta este o propoziție principală, fie că este și ea tot secundară:

Am lipsit de la școală[1]*/,* **fiindcă am fost bolnav**[2]**/.**

(principală regentă) (secundară, subordonată)

Am auzit[1]*/* **că ai lipsit de la școală**[2]**/,** **deoarece ai fost bolnav**[3]**/.**

(princip. reg.) (subordonată regentă) (subordonată)

În ultimul exemplu, propoziția 2 este subordonată față de propoziția 1, dar, în același timp, este regenta propoziției 3.

Propozițiile secundare (subordonate) se mai numesc și *dependente.*

Propozițiile coordonate dintr-o frază pot fi alăturate (așezate una după alta, fără nici o conjuncție) sau legate prin una din conjuncțiile: **și, dar, iar, însă, ci, nici, sau, ori, deci, așadar.**

Când sunt alăturate, între ele se pune virgulă, dacă nu sunt legate prin conjuncțiile **și, sau, ori:**

Am venit la el[1]*/, am sunat la ușă*[2]*/* și *mi-a deschis*[3]*/.*

Prin virgulă sunt separate de propozițiile care le precedă și cele legate prin conjuncțiile: *dar, însă, ci, nici, deci, așadar* și, uneori, *iar:*

Am venit la tine[1]*/,* **dar** nu te-am găsit acasă[2]*/.*

Propozițiile subordonate sunt, deseori, separate prin virgulă de regentele lor, mai ales când se află înaintea acestora:

Am venit la tine[1] **[,] deși ploua atât de tare**[2]**/.**

Când plouă tare[1] **[,]** *stau acasă*[2]*/.*

Frazele pot fi formate prin *coordonare, subordonare* sau și *prin coordonare* și *prin subordonare.*

II

Exerciții de efectuat în clasă

1. Despărțiți în propoziții frazele următoare, procedând astfel:

– subliniați mai întâi predicatele;

– închideți într-un dreptunghi conjuncțiile (pronumele și adverbele cu rol de conjuncție) și locuțiunile conjuncționale care leagă între ele (introduc) propoziții;

– despărțiți cu o linie verticală propozițiile și notați-le cu câte o cifră, după modelul celor folosite în prima parte a acestui capitol.

Scanned with OKEN Scanner

a) Vremurile s-au schimbat, scopul marilor construcții de asemenea s-a schimbat, arhitectura e alta, și frumusețea e alta, dar e tot frumusețe, iar sufletul însetat o recunoaște, se bucură și o salută.

(Geo Bogza – *Rarăul*)

b) N-a plâns, nu s-a bocit, nu și-a sărutat copila, ci a stat așa, cu capul în palmele aspre.

(Ion Agârbiceanu – *Fefeleaga*)

c) Număra așa ca-n vis de câte ori a urcat și-a scoborât dealul acela, socotea cam câte poveri de piatră să fi adus în vreme de vreo patruzeci și cinci de ani.

(Ion Agârbiceanu – *Fefeleaga*)

d) O zbatere de aripi, un țipăt ascuțit, mirat parcă, țipătul lișiței, ne făcură să răsărim din lenea ce ne amorțise.

(Mihail Sadoveanu – *Taine*)

e) Se povestește, astfel, că în zilele acelea, după o iarnă grea și îndelungată, pământul începuse ușor să se zbicească și dealurile blânde ale Dobrogei să se înveșmânte cu verdeață.

(Alexandru Mitru – *Viteazul Dapix și fiica lui, Gebila*)

f) Astfel, în minutul când armata țării era dezorganizată de domnul ce se temea de dânsa, el își organiză un trup de oștire, prin care ținea în frână împilările turcilor și ocrotea pe supușii săi.

(Nicolae Bălcescu – *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*)

2. Notați cu litera **P** propozițiile principale și cu **S** pe cele secundare din frazele de la exercițiul **1**.

3. Arătați care dintre propozițiile din frazele de la exercițiul **1** se află în raport de coordonare și care în raport de subordonare.

4. Explicați folosirea virgulei în frazele de la exercițiul **1**.

III

Exerciții facultative

1. Procedând ca la exercițiul **1** de la exercițiile de efectuat în clasă, despărțiți în propoziții textul următor:

Și când ridică zâmbind ochii spre mine, – mă izbi deodată o amintire ce brusc izvora ca din negură, ș-o asemănare izbitoare cu ochii și zâmbetul celei care odată, cu ani în urmă, înflorise ca o floare și-mi fermecase c-un zâmbet și c-o privire un trecător ceas al vieții.

(Mihail Sadoveanu – *Un om năcăjit*)

2. Notați cu **P** propozițiile principale și cu **S** propozițiile subordonate din textul de la exercițiul **1**.

3. Procedând ca la exercițiul **1**, separați propozițiile din frazele următoare, apoi subliniați propozițiile principale și notați cu **RP** propozițiile principale regente, cu **RS** secundarele regente și cu **S** subordonatele neregente:

Scanned with OKEN Scanner

a) Dacă subiectul e așezat după predicat, complementele circumstanțiale se intercalează între virgule numai când autorul vrea să atragă atenția asupra lor.

(Îndreptar ortografic, ortoepic și de punctuație)

b) Constatăm, așadar, că modificările fonetice petrecute în latină înainte de secolul al V-lea sunt urmate de atestarea istorică a unui grai romanic, care, deși cunoscut numai prin trei cuvinte, într-o formă nesemnificativă, este totuși din secolul al VI-lea.

(Ion Coteanu – *Morfologia numelui în protoromână)*

c) Toți se uită cu mirare și nu știu de unde vine,
Până văd păinjenișul între tufe ca un pod,
Peste care trece-n zgomot o mulțime de norod.

(Mihai Eminescu – *Călin–File din poveste)*

d) V-am spus, cum mi se pare, de nu îți fi uitat,
Că lupul se-ntâmplase s-ajungă împărat.

(Grigore Alexandrescu – *Lupul moralist)*

4. Marcați, după modelele următoare, raporturile stabilite între diferitele propoziții din frazele de la exercițiul 3:

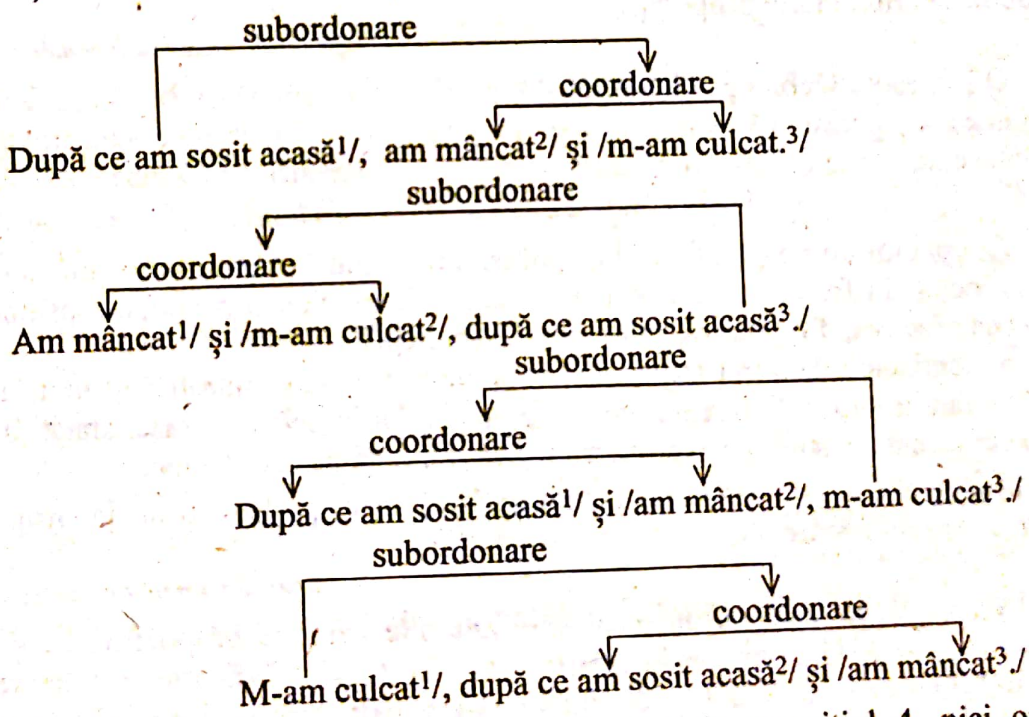

5. Așa cum se observă din exemplele date la exercițiul 4, nici ordinea propozițiilor în frază nu este fixă.

Explicați de ce unele dintre frazele următoare încep cu una sau două propoziții principale, iar altele cu una sau două propoziții secundare (mai întâi notați cu **P** propozițiile principale și cu **S** pe cele secundare):

a) Când regele a rostit acestea toate, a izbucnit deodată un râs năprasnic între geți.

(Alexandru Mitru – *Viteazul Dapix și fiica lui, Gebila)*

b) – Să nu mori, că numai tu mi-ai rămas de la mama... îi zicea el încet.

(Mihail Sadoveanu – *Un om năcăjit)*

Scanned with OKEN Scanner

c) Şi s-aşază toţi la masă, cum li-s anii, cum li-i rangul,
Lin vioarele răsună, iară cobza ţine hangul.
(Mihai Eminescu – *Călin–File din poveste)*

d) – Stai, Batore, stai, calule sărace, că de-acum n-o să mai porţi piatra în spinare!
(Ion Agârbiceanu – *Fefeleaga)*

e) După ce Ana îi povesti aşa cum se petrecuseră lucrurile, Sandu o asigură încă o dată că, în ruptul capului, el nu credea nimic din tot ceea ce auzise.
(Ion Popescu – din vol. *Autoritatea părinţilor)*

f) Când mantaua domnească este de piei de oaie,
Atunci judecătorii fiţi siguri că despoaie.
(Grigore Alexandrescu – *Lupul moralist)*

6. Schimbaţi, atât cât este posibil, ordinea propoziţiilor din frazele următoare:

a) Din cauză că ortografia este, mai mult decât pronunţarea, supusă regulilor logice, ea ţine seama mai mult de înlănţuirea ideilor în propoziţie sau în frază.
(Alexandru Graur – *Mic tratat de ortografie)*

b) Fraza este o unitate sintactică superioară propoziţiei, întrucât e constituită din două sau mai multe propoziţii.
(După *Gramatica limbii române,* vol. II)

c) Îl alesese Gebila pe Gebeides să-i fie mire nu numai pentru că era fecior de tarabostes, ci pentru că era el însuşi un viteaz şi un războinic neînfricat care înfruntase de multe ori cu îndrăzneală pe duşman şi-l zvârlise în valurile mării.
(Alexandru Mitru – *Viteazul Dapix şi fiica lui, Gebila)*

7. Aşa cum în propoziţie ordinea obişnuită, logică, este ca subiectul să ocupe primul loc, şi în frază, în exprimarea logică, se începe cu o propoziţie principală, iar în cea afectivă, dimpotrivă, se preferă o secundară.

În continuare dăm trei fragmente: două dintr-o lucrare ştiinţifică şi unul dintr-o operă literară în proză. Urmărind ordinea propoziţiilor în cele trei fraze, arătaţi în care dintre ele accentul s-a pus pe exprimarea logică şi în care pe cea afectivă:

a) În general subordonatele ocupă în frază locul pe care îl au în propoziţie părţile corespunzătoare lor.
(*Gramatica limbii române,* vol. II)

b) Interjecţiile care nu au rolul unei anumite părţi de propoziţie, ca şi cele care au valoarea unei propoziţii întregi, nu au topică fixă, ele pot apărea la începutul, în interiorul sau la sfârşitul propoziţiei de care se leagă (de cele mai multe ori apar la început).
(*Gramatica limbii române,* vol. II)

c) De treci şi astăzi prin câmpia ce se întinde între Dunăre şi mare, poţi să mai vezi piatra aceea unde a stat Gebeides şi a cântat cântecul lui pentru viteazul Dapix şi fiica lui, Gebila!...
(Alexandru Mitru – *Viteazul Dapix şi fiica lui, Gebila)*

8. Alcătuiţi următoarele fraze şi arătaţi ce raporturi s-au stabilit între propoziţiile care le alcătuiesc:

a) una cu patru propoziţii principale;

Scanned with OKEN Scanner

b) una cu două propoziții principale și una secundară;
c) una cu două propoziții secundare și una principală;
d) una cu două propoziții principale și două secundare;
e) una cu două propoziții principale și trei secundare;
f) una cu trei propoziții principale și două secundare.

Semnele ortografice și de punctuație

Exerciții aplicative

I

1. Scrieți după dictare textul următor:

Andrei simți o mână moale, călduță, acoperindu-i ochii. Se prefăcu surprins. Mircea, care observase jocul, strigă râzând.

– Ghici!... ghici!... cine e?

– Nu știu! O fi bunicuța!

– Nu, n-ai ghicit! E altcineva!

– Atunci, ajută-mă tu... și spune-mi!

Mircea se apropie de el, îl trase în jos și-i șopti ceva la ureche.

– A!... Ea este? Nici nu bănuiam.

Ana se prefăcu supărată:

– Vai! Mircea, de ce m-ai trădat?! Îl cuprinse însă cu ambele mâini, îl ridică la înălțimea ei și-l sărută când pe un obraz, când pe altul.

– Ei, v-ați distrat bine?

– Știi ce frumos m-am jucat!...

– Dar tătucu?

– A citit și mi-a spus și-o poveste.

– Bravo! Și acum ce facem?

– Cum vrei! răspunse Andrei.

– Să facem o plimbare prin Cișmigiu și apoi să mergem acasă.

(Ion Popescu – din vol. *Autoritatea părinților*)

2. Explicați de ce s-au folosit în textul de la exercițiul 1 atât de des liniuța de dialog, semnul întrebării, semnul exclamării și punctele de suspensie.

3. Explicați de ce: *acoperindu-i, n-ai ghicit, ajută-mă, spune-mi, și-i șopti, m-ai trădat, și-l sărută, v-ați distrat, m-am jucat, mi-a spus, și-o poveste* au fost scrise cu liniuță de unire (cratimă). Din ce părți de vorbire este alcătuit fiecare dintre grupurile de cuvinte scrise cu liniuță de unire?

4. Arătați care dintre îmbinările de cuvinte de la exercițiul 3, scrise cu liniuță de unire, ar putea fi scrise și fără aceasta. În ce condiții?

5. Transcrieți cele relatate sub formă de dialog în textul de la exercițiul 1 în așa fel, încât să nu mai apară ca o discuție între tată, fiu și mamă, ci ca o întâmplare la care asistă cineva și apoi o povestește ca un martor ocular. (La care dintre semnele de punctuație veți renunța?)

Scanned with OKEN Scanner

6. După modelul de la exercițiul **1**, alcătuiți o scurtă compunere în care să redați un dialog (o discuție) între doi colegi sau între două persoane cunoscute care nu s-au mai văzut de mult.

II

1. Explicați pentru ce s-a folosit fiecare semn de punctuație sau de ortografie din textele următoare:

a) – De ce te frămânți așa, om bun?

– Ia, vreu să zvârl niște nuci în pod și țăpoiul ista, bată-l scârba să-l bată, nu-i nici de-o treabă... .

– Că degeaba te trudești, nene! Poți să-l blastămi cât l-ei blăstăma, habar n-are țăpoiul de scârbă. Ai un oboroc?

– Da cum să nu.

– Pune nucile într-însul, ie-l pe umăr și suie-le frumușel în pod; țăpoiul e pentru paie și fân, iar nu pentru nuci.

(Ion Creangă – *Prostia omenească*)

b) – Apoi eu n-am casă grea, măi Ioane? Vezi bine, patru copii aci, două fete la oraș în pension... .

– Auleo, ai și la oraș!...

– Doi băieți la Paris...

– Săracii de noi!!

– Vezi că și eu am greutăți, mă Ioane.

– Dă, cocoane, însă eu zic ca fiecare să-și crească copiii.

– Apăi eu ți-i dau ție să-i crești, măi Ioane?

– Nu, cocoane, dar cu prașila, drept și drept.

– Stăi să-ți dau eu drept, mă Ioane.

Se apropie de țăran și începe să-i care la pumni în cap.

(Ion Luca Caragiale – *Arendașul român*)

2. Arătați care sunt vocativele și interjecțiile din textele de mai înainte și care sunt semnele de punctuație folosite pentru separarea lor de restul propoziției sau al frazei.

3. Textul următor fiind transcris fără semnele necesare de punctuație și de ortografie, puneți acolo unde trebuie aceste semne:

Îndată ce țăranul se ivește arendașul roșu de furie începe săi strige

Opincarule mămăligarule țopârlanule să mă dai tu pe mine în vileag

Se apropie încet de el și începe săi care la pumni în cap

Subprefectul zice cu blândețe

Cocoane Arghir cocoane Arghir

Însă Arendașul e prea mânios ca săl audă Dă înainte și tocmai după ce obosește iese pe ușă răcnind

Să te saturi de cercetare

Scanned with OKEN Scanner

Când țăranul își mai vine puțin în fire subprefectul îl întreabă
Ei ia spune cum a fost
Păi dumneata nu văzuși
Lasă asta ailaltă
Ailaltă întocmai ca și asta încă una și zac toată vara și la iarnă mor de foame Mai bine îi fac acele zece zile

(După Ion Luca Caragiale – *Arendașul român)*

4. Comparați formele directe cu cele inversate ale verbelor scrise cursiv aici și explicați de ce diferă ortografia lor:

Dusu-s-a și *s-a dus. Văzutu-l-am* și *l-am văzut.*
Spusu-mi-a și *mi-a spus. Părutu-mi-s-a* și *mi s-a părut.*
Spusu-mi-s-a și *mi s-a spus. Datu-i-s-a* și *i s-a dat.*

5. După ideile sugerate aici, alcătuiți o compunere în care să se folosească dialogul, ghilimelele, punctele de suspensie, semnul întrebării și al exclamării, punctuația vocativelor, a subiectelor multiple, a numelor predicative multiple (formate din mai multe adjective):

Doina și Mircea au citit aceeași carte. El își exprimă admirația pentru unele personaje ale cărții. Discuția dintre ei este foarte aprinsă, cu replici scurte și prompte. Pentru ilustrarea celor susținute, fiecare citează și scurte pasaje din textul cărții.

Scanned with OKEN Scanner

Mic dicționar explicativ

Scopul acestui mic dicţionar este familiarizarea elevilor cu folosirea dicţionarelor şi explicarea unora dintre cuvintele folosite la exerciţii sau în textul manualului.

S-au folosit următoarele abrevieri (prescurtări):

< = din
invar. = invariabil
pop. = popular
suf. = sufix
s.f. = substantiv feminin
s.m. = substantiv masculin
s.n. = substantiv neutru
adj. = adjectiv
vb. = verb
adv. = adverb
reg. = regional

Acest dicţionar este numai pentru consultat, nu pentru memorat cuvintele date aici.

A

abundénță, s.f. – belşug, bogăţie.

acoládă, s.f. – semn grafic de forma a două fragmente de arc împreunate, prin care se arată că mai multe cuvinte, formule etc. sunt legate între ele printr-un anumit raport.

acordeoníst, s.m. şi f. – persoană care cântă la acordeon.

actór, s.m. – artist care interpretează roluri în piese de teatru sau în filme.

adecvát, adj. – potrivit, corespunzător, nimerit.

ademení, vb. IV. – a atrage, a ispiti, a momi.

afectív, adj. – privitor la sentimente; care dovedeşte afecţiune; sentimental.

afíx, s.n. – nume dat atât sufixelor, cât şi prefixelor.

alienáre, s.f. – înstrăinare a unor bunuri; transmiterea dreptului de proprietate.

alienáție, s.f. – boală mintală; nebunie.

alintá, vb. I – a mângâia, a dezmierda; a răsfăţa.

alabástru, s.n. – varietate de ghips cu aspect de marmură albă, străbătută de vine transparente, care se întrebuinţează la fabricarea unor obiecte ornamentale.

amábil, adj. – prietenos, binevoitor, politicos.

amabilitáte, s.f. – însuşirea de a fi amabil; atitudine sau faptă amabilă.

Scanned with OKEN Scanner

ambulánt, adj. – care își exercită activitatea (profesiunea) trecând dintr-un loc în altul.

anarhíe, s.f. – stare de dezorganizare, de dezordine, de haos, într-o țară, într-o instituție etc.; nesupunere, indisciplină a individului față de o colectivitate organizată.

antebélic, adj. – dinaintea unui război.

antebráț, s.n. – parte a brațului de la cot până la încheietura mâinii.

antemăsurătoáre, s.f. – măsurătoare prealabilă a unui obiect.

antemeridián, adj. – de dinainte de amiază, de dimineață.

antepenúltim, adj. – care ocupă locul al treilea, socotind de la ultimul.

anteproiéct, s.n. – proiect în primă redactare *(<ante- + proiect)*.

anteriór, adj. –care s-a petrecut mai înainte, precedent; care este așezat în față.

antevorbitór, s.m. – vorbitor care precedă altui vorbitor *(<ante- + vorbitor)*.

antiaerián, adj. – care este îndreptat împotriva atacurilor aviației.

antibiótic, s.n. – medicament care are proprietatea de a opri creșterea și înmulțirea unor bacterii sau microbi.

anticámeră, s.f. – cameră în care stau cei care așteaptă să fie primiți de un superior, de un medic, un avocat etc.

anticár, s.m. – negustor de cărți vechi; colecționar de obiecte antice.

antiepidémic, adj. – care se folosește împotriva epidemiilor *(<anti- + epidemic)*.

antiimperialíst, adj. – care luptă împotriva imperialismului *(<anti- + imperialist)*.

antimonárhic, adj. – care este împotriva monarhiei.

antipátic, adj. – nesuferit.

antiregalíst, s.m. și f. – persoană care luptă împotriva regalității *(<anti- + regalist)*.

antiséptic, adj. – care previne sau înlătură infecțiile sau împiedică putrezirea.

apárte, adv. – separat; adj. – deosebit, special.

arbitrál, adj. – hotărât de arbitru.

arbitrár, adj. – (făcut) după propria părere a cuiva, fără a ține seama și de părerea altuia; (făcut) la întâmplare.

aristocrátic, adj. – care aparține sau este propriu aristocrației.

arșic, s.n. – os al articulației genunchiului, la picioarele de dinapoi ale mieilor, folosit la un joc de copii.

artístic, adj. – care aparține sau privește arta; (adverbial) executat cu artă, cu talent.

astringént, adj. – care contractează țesuturile organismului.

atestá, vb. I – a dovedi; a confirma (ceva).

atómic, adj. – care ține de atomi, specific atomilor.

atróce, adj. invar. – cumplit, sângeros, fioros, groaznic.

auténtic, adj. – a cărui realitate nu poate fi pusă la îndoială;

Scanned with OKEN Scanner

recunoscut ca propriu unui autor sau unei epoci; întocmit sau învestit cu toate formele legale.

autoapărare, s.f. – apărare prin mijloace proprii.

autobază, s.f. – centru de întreținere și exploatare a autovehiculelor *(<auto +bază).*

autográf, s.n. – text (dedicație) scris de mâna autorului.

avansát, adj. – ajuns la o treaptă de dezvoltare înaintată.

B

bagatelizá, vb. I – a micșora importanța unui lucru; a subaprecia; a minimaliza.

barbár, s.m. – 1. nume dat în antichitate, de greci și de romani, oricărei persoane care făcea parte dintr-o populație străină, pe care ei o considerau pe o treaptă de cultură inferioară; 2. nume dat, în trecut, popoarelor migratoare, care s-au așezat, la începutul evului mediu, în Europa; 3. (adjectival) persoană care se comportă într-un mod necivilizat, care are o purtare grosolană, sălbatică.

baróc, adj. – (în expr.) *stil baroc* = stil artistic dezvoltat în sec. XVII-XVIII, caracterizat prin excesul de ornamentare complicată, de înfloriturí; (în arhitectură) caracterizat prin neregularitatea liniilor și prin monumentalitate.

bădișór, s.m. – (pop.) bădiță *(<bade + suf. -ișor).*

bădiță, s.m. (pop.) – diminutiv al lui *bade;* termen de respect cu care cineva se adresează unui frate mai mare; nene.

băiețește, adv. – ca băieții *(băiat + suf. -ește).*

binefácere, s.f. – faptă bună, ajutor dat cuiva; folos, avantaj *(<bine + facere).*

bineînțelés, adv. – desigur, firește *(bine + înțeles).*

binemeritá, vb. I – a câștiga dreptul la recunoștința cuiva *(<bine + merita).*

binevoí, vb. IV – a avea bunăvoință, a crede (a găsi) de cuviință *(<bine + voi).*

blănár, s.m. – meseriaș, care lucrează sau vinde blănuri *(<blană + suf. -ar).*

blănăríe, s.f. – meseria blănarului; atelier unde se lucrează blănuri; magazin de blănuri *(<blănar + suf. -ie).*

bolnăviciós, adj. – care contractează ușor o boală, care are sănătatea șubredă *(<bolnav + suf. -icios).*

bombardamént, s.n. – bombardare a unui obiectiv.

brumăríu, adj. – de culoarea brumei; alb-cenușiu *(<brumă + suf. -ăriu).*

butnár, s.m. (reg.) – dogar.

C

calmá, vb. I – a liniști, a potoli.

característic, adj. – care constituie trăsătura distinctivă a unei ființe, a unui lucru sau a unui fenomen.

Scanned with OKEN Scanner

caracterizá, vb. I – a înfățișa, a face să reiasă trăsăturile caracteristice ale unei persoane (lucru sau fenomen).

carbonifér, adj. – teren care posedă zăcăminte de cărbuni; privitor la cărbunele de pământ.

compléx, s.n. – unitate formată din mai multe părți, din mai multe elemente.

compléx, adj. – format din mai multe elemente care alcătuiesc un tot.

complemént, s.n. – întregire, complinire; parte secundară a propoziției care determină un verb, adjectiv sau adverb.

compliment, s.n. – cuvânt de laudă, de măgulire adresat cuiva prietenește.

componént, adj. – care intră ca parte într-un întreg; alcătuitor.

componéntă, s.f. – totalitatea elementelor care alcătuiesc o unitate, alcătuire *(<compon (ent)* + suf. *-ență).*

comunicáre, s.f. – acțiunea de *a comunica* și rezultatul ei; înștiințare, știre, veste; raport, relație, legătură, prezentare, într-un cerc de specialiști, a unei contribuții personale într-o problemă științifică.

comunicáție, s.f. – mijloc de comunicare între puncte diferite, legătură, contact.

conațional, s.m. – persoană care face parte din aceeași națiune cu cineva *(<co(n)-+ național).*

concentrație, s.f. – (în chimie) grad de saturare, de densitate a unui corp.

concépt, s.n. – idee generală care reflectă just realitatea; ciornă, schiță.

concludént, adj. – convingător.

concordánță, s.f. – acord, potrivire.

condamná, vb. I – a osândi printr-o sentință judecătorească, a supune unei pedepse; a exprima o dezaprobare; a blama, a vești; a considera un bolnav pierdut, fără nici o speranță de salvare; a astupa, a închide definitiv o fereastră (o ușă) etc.; a bloca.

confidént, s.m. – prieten căruia i se încredințează gândurile intime, tainele.

confortábil, adj. – care oferă confort; comod.

confráte, s.m. – tovarăș de profesie, de meserie (din *con- + frate).*

congelá, vb. I – a face ca un lichid să înghețe; a conserva un aliment prin acțiunea frigului.

conlucrá, vb. I – a colabora cu cineva, a-și da contribuția la o acțiune *(<con- + lucra).*

consecvént, adj. – care acționează conform cu principiile sale, credincios ideilor sale.

consecvéntă, s.f. – faptul de a fi consecvent.

consfătuí, vb. IV – a se sfătui împreună *(<con- + sfătui).*

consolidá, vb. I – a face sau a deveni solid, durabil, a întări.

constituént, s.n. – fiecare dintre elementele ce formează un ansamblu.

Scanned with OKEN Scanner

consultáție, s.f. – examinare a unui bolnav de către un medic; lămurire, indicație.

conștiént, adj. – care își dă seama de posibilitățile sale (de rolul său în societate); care are conștiință.

contemplá, vb. I – a privi îndelung (și cu admirație).

contopí, vb. IV – a se amesteca cu ceva, formând un singur tot; a se uni strâns *(<con- + topi)*.

contracandidát, s.m. – persoană care candidează împotriva altui candidat pentru ocuparea unei funcții sau a unei demnități (din *<contra- + candidat)*.

contractá[1], vb. I – a încheia un contract; a lua asupra sa o obligație, a se îndatora la... Expr. *A contracta o datorie* = a face o datorie, a se împrumuta; a se molipsi de..., a se îmbolnăvi de...

contractá[2], vb. I – a (se) strânge, a (se) zgârci; a-și micșora dimensiunile sub acțiunea frigului.

contragreutáte, s.f. – greutate care servește la echilibrarea unei forțe fixe sau a unei greutăți în mișcare *(<contra- + greutate)*.

contraofensivă, s.f. – acțiune ofensivă de mari proporții care se dezlănțuie împotriva unui inamic, aflat până atunci în ofensivă *(<contra- + ofensivă)*.

contrapropúnere, s.f. – propunere opusă altei propuneri *(<contra + propunere)*.

contratimp, s.m. – notă muzicală plasată pe timpul neaccentuat al unei măsuri, timpul tare fiind ocupat de o pauză; *în contratimp* = la timp nepotrivit; inoportun *(<contra- + timp)*.

contravénție, s.f. – călcare a dispozițiilor unei legi, a unui regulament etc. sancționată cu o pedeapsă ușoară.

convergénță, s.f. – îndreptare spre același punct, către același scop.

convietuí, vb. IV – a trăi laolaltă, în același loc cu cineva *(con- + viețui)*.

corectáre, s.f. – îndreptare, corijare.

corectúră, s.f. – îndreptarea greșelilor de tipar după culegerea în tipografie a unui text.

cósmos, s.n. – universul considerat ca un tot organizat.

cotropí, vb. IV – a ocupa prin violență, a pune stăpânire pe ceva în mod abuziv și brutal; a încălca, a invada.

crátimă, s.f. – liniuță folosită ca semn grafic pentru a lega două cuvinte care se pronunță împreună, pentru a despărți silabele la sfârșitul unui rând etc.; liniuță de unire.

critériu, s.n. – punct de vedere, principiu, normă, pe baza cărora se face o clasificare, o definire, o apreciere.

cúșmă, s.f. (reg.) – căciulă; pătură groasă de lână.

D

dalb, adj. – alb, curat; luminos, strălucitor; atrăgător, minunat *(<de + alb)*.

Scanned with OKEN Scanner

desăvârși, vb. IV – a face să devină perfect; a perfecționa; a face ca o acțiune să capete formă definitivă, a împlini, a termina *(<de + săvârși)*.

desinență, s.f. – element morfologic care se adaugă la tema unui verb pentru a arăta persoanele și la tema unui substantiv sau adjectiv pentru a arăta cazurile.

despături, vb. IV – a desface ceva care fusese îndoit, strâns sau împăturit *(des- + îm(pătura)*.

destăinuí, vb. IV – a spune cuiva, a da la iveală o taină, un gând ascuns; a mărturisi, a divulga; a-și da pe față gândurile sau sentimentele *(<des- + tăinui)*.

deține, vb. III – a avea în stăpânire sau în păstrare un bun material; a ocupa o funcție, un post; a lipsi pe cineva de libertate personală; a ține pe cineva sub stare de arest.

deznodá, vb. I – a desface un nod, o ață, o sfoară etc.; a soluționa o situație încurcată, un conflict *(<des- + (în)noda)*.

dezobișnuí, vb. IV – a pierde sau a face pe cineva să piardă un obicei; a dezvăța, a dezbăra *(<des- + obișnui)*.

dezumflá, vb. I – a face ca un obiect umflat să-și recapete volumul normal; a se potoli, a tempera *(<des- + umfla)*.

dialóg, s.n. – convorbire între două persoane.

dicționár, s.n. – lucrare care cuprinde cuvintele unei limbi așezate în ordine alfabetică, împreună cu explicarea lor sau traducerea într-o altă limbă.

diferențiá, vb. I – a (se) deosebi.

diletánt, s.m. – persoană care se ocupă cu o ramură a artei, a științei sau a tehnicii numai din plăcere, fără a fi profesionist sau specialist; persoană care nu adâncește (sau nu are pregătirea științifică necesară pentru a adânci) ceva.

discutá, vb. I – a sta de vorbă cu cineva, a conversa; a analiza o lucrare, un proiect, o lege etc.; a vorbi cu cineva în contradictoriu și cu pasiune despre o chestiune.

disparát, adj. – fără legătură cu alte lucruri de același fel; răzleț, desperecheat.

distincție, s.f. – deosebire, diferență; atitudine aleasă, finețe, eleganță în înfățișare și în ținută; cinste ce se acordă unei persoane care se remarcă într-un anumit domeniu de activitate; semn onorific (premiu, decorație etc.) instituit pentru a recompensa un merit.

diversitáte, s.f. – varietate, felurime.

documént, s.n. – act prin care se adeverește un fapt, se conferă un drept sau se recunoaște o obligație; text scris sau tipărit, inscripție sau altă mărturie servind la cunoașterea unui fapt actual sau istoric.

documentár, adj. – cu caracter sau valoare de documente; s.n. – film sau operă care prezintă fapte reale.

Scanned with OKEN Scanner

dovlecél, s.m. – varietate de dovleac cu fructele comestibile, lunguiețe, aproape cilindrice *(<dovleac* + suf. *-el).*

dresá, vb. I – a învăța (deprinde) un animal să facă, la comandă, anumite mișcări (lucruri).

dublá, vb. I – a (se) face de două ori mai mare; a (se) îndoi; a face o lucrare similară cu alta existentă sau care servește aceluiași scop ca și prima; a înlocui pe titularul unui rol; a juca, a interpreta un rol alternativ cu titularul lui; a căptuși o haină.

E

echivóc, adj. – neclar, confuz; îndoielnic, suspect.

eféct, s.n. – rezultat, urmare, consecință; impresie produsă de cineva sau de ceva asupra cuiva; îmbrăcăminte militară; echipament.

efectív, adj. – real, adevărat.

eficáce, adj. invar. – care dă un rezultat pozitiv.

emersiúne, s.f. – ieșirea parțială a unui corp dintr-un lichid în care a fost cufundat.

emigrație, s.f. – situație în care se găsește o persoană plecată din țara sa, expatriere.

eminént, adj. – care se distinge prin calități (intelectuale) deosebite; excepțional, remarcabil.

emóție, s.f. – reacție afectivă puternică și uneori neașteptată, care oglindește atitudinea cuiva față de lumea înconjurătoare.

enérgic, adj. – plin de vigoare, de energie; hotărât, viguros.

enúnț, s.n. – formulare a datelor unei probleme; formulă prin care se exprimă ceva.

erúpe, vb. III – a face o erupție, a ieși afară, a se revărsa cu putere; a țâșni, a izbucni.

eventuál, adj. – care poate să se întâmple; posibil, probabil.

excelént, adj. – deosebit, admirabil, minunat.

expresív, adj. – care arată ceva în mod viu, plastic, elocvent, grăitor, sugestiv; care reflectă în mod viu, cu putere, stări interioare.

exprimá, vb. I – a formula, a manifesta păreri, idei etc.; a vorbi.

extrabugetár, adj. – neprevăzut în buget *(<extra-* + *bugetar).*

extrafín, adj. – foarte fin *(<extra-* + *fin).*

extrașcolár, adj. – care este în afara activității școlare *(<extra-* + *școlar).*

F

facultativ, adj. – lăsat la alegere, la voia cuiva, neobligatoriu, benevol.

fals, adj. – contrar adevărului, mincinos, neîntemeiat; care are numai aparența adevărului; neautentic, imitat, artificial, prefăcut, fățarnic, ipocrit; care sună contrar legilor armoniei.

familiál, adj – care aparține familiei, privitor la familie; destinat familiei.

Scanned with OKEN Scanner

familiár, adj. – apropiat de vorbirea obișnuită, simplu, fără pretenții; simplu, neafectat, prietenos; fără respectul cuvenit; bine cunoscut, obișnuit.

fármec, s.n. – transformare miraculoasă a lucrurilor (în basme), mijloace magice întrebuințate pentru aceasta; ansamblu de calități, frumusețe, grație; desfătare, plăcere, încântare.

fatál, adj. – care are urmări nenorocite pentru cineva.

fix, adj. – care nu-și schimbă locul sau poziția; nemișcat, neclintit; precis.

flexíbil, adj. – care se poate îndoi ușor, fără să se rupă; elastic, mlădios, care își schimbă forma pentru a exprima diferite raporturi gramaticale.

fluíd, adj. – curgător.

fonetísm, s.n. – totalitatea sunetelor unui sistem fonetic, mod de pronunțare caracteristic unei limbi, unui dialect etc.

foșní, vb. IV – a produce un sunet ușor, prin mișcare sau prin frecare.

frecvént, adj. – care se întâmplă des, la intervale de timp scurte; des.

frecventá, vb. I – a merge regulat, sistematic la școală, la conferințe, la spectacole etc.

frecvénță, s.f. – repetarea deasă și regulată a unei acțiuni (a unui fapt).

fuiór, s.n. – mănunchi de cânepă, de in, mai rar de lână sau de borangic, melițat și periat, gata de tors.

fuzioná, vb. I – a se contopi.

G

géniu, s.n. – capacitate creatoare extraordinară; persoană înzestrată cu o astfel de capacitate; trupe specializate pentru executarea lucrărilor de fortificații, drumuri, poduri etc.

ghinioníst, adj. – care aduce ghinion *(<ghinion* + suf. *-ist).*

H

horopsít = oropsít, adj. – asuprit, prigonit, urgisit; sărman; părăsit, fără familie.

I

idéntic, adj. – care coincide în totul cu ceva sau cu cineva; la fel cu altceva sau cu altcineva; aidoma.

identificá,vb. I – a stabili identitatea unei persoane sau a unui lucru; a considera mai multe obiecte, ființe etc. diferite ca fiind identice; a se transpune în situația cuiva.

imersiúne, s.f. – afundare parțială sau totală a unui corp într-un lichid.

imigrație, s.f. – stabilirea într-o țară străină, părăsind țara de origine.

iminént, adj. – care este gata să se producă, să se întâmple.

Scanned with OKEN Scanner

imitá, vb. I – a-ţi însuşi felul de gândire, de comportare etc. al cuiva; a lua pe cineva ca exemplu; a reproduce felul de a vorbi sau gesturile caracteristice ale cuiva.

impresie, s.f. – efect trecător lăsat în conştiinţa omului de lucruri sau de întâmplări din jurul lui; gânduri, imagini rămase în amintire.

impresionánt, adj. – care produce o impresie puternică, care emoţionează, mişcă, zguduie.

inaccesíbil, adj. – la care nu poţi ajunge.

independént, adj. – care nu depinde de cineva sau de ceva.

índex, s.n. – listă alfabetică pusă la sfârşitul sau la începutul unei cărţi, care cuprinde cuvintele sau materiile conţinute în ea, cu indicarea paginilor respective.

individualitáte, s.f. – totalitatea particularităţilor fiecărui individ; persoană cu însuşiri deosebite; personalitate.

inferiór, adj. – care este, din punct de vedere numeric, mai mic decât altul; care ocupă un rang sau un grad mai mic decât altul; de calitate mai proastă, valorează mai puţin sau are importanţă mai mică decât altul.

inseră, vb. I – a introduce un adaos într-un text (un articol într-un ziar, revistă).

insistenţă, s.f. – stăruinţă, perseverenţă.

instinctív, adj – care ţine de instinct; adv. – pe negândite, inconştient.

interminábil, adj. – care nu se mai termină, foarte lung; nesfârşit.

interministeriál, adj. – care are loc între mai multe ministere; privind diferite ministere (din *inter-* + *ministerial).*

interparlamentár, adj. – care are loc între diferite parlamente (din *inter-* + *parlamentar).*

interplanetár, adj. – aşezat între planete, care are loc între planete.

interstatál, adj. – privitor la mai multe state, care are loc între mai multe state *(<inter-* + *statal).*

inventariá, vb. I – a face inventarul.

investí, vb. IV – a plasa un fond, (capital) într-o întreprindere.

invitá, vb. I – a ruga pe cineva să se prezinte undeva sau să participe la ceva; a chema, a convoca; a pofti; a soma.

irúpe, vb. III – a ieşi la iveală, a se manifesta brusc, cu mare putere; a izbucni; a năvăli; a intra cu violenţă.

izolá, vb. I – a despărţi cu totul; a separa; a împiedica transmiterea căldurii, a frigului, a umezelii etc. dintr-un mediu (sau corp) în altul; a separa, cu ajutorul unei materii izolante, un corp prin care trece curentul electric de alt corp bun conducător de electricitate.

Î

îmbăiá, vb. I – a (se) scălda (în baie) *(<în-* + *băia).*

îmbogăţí, vb. IV – a acumula bogăţii, a se înavuţi; a dezvolta, a mări *(<în-* + *bogat).*

Scanned with OKEN Scanner

îmboldí, vb. IV – a împunge un animal spre a-l îndemna la mers, la tras; a îndemna, a împinge pe cineva la o acțiune; a stimula *(<în- + boldi)*.

îmbrobodí, vb. IV – a acoperi capul cu o broboadă; a înșela, a minți pe cineva *(<în- + broboadă)*.

împăuná, vb. I – a se făli, a se fuduli (cu ceea ce nu-i aparține) *(<în- + păun)*.

împietrí, vb. IV – a preface în piatră; a deveni tare ca piatra, a rămâne pe loc, nemișcat; a încremeni, a înlemni, a înmărmuri *(<în- + piatră)*.

împintená, vb. I – a îmboldi un cal cu pintenii *(<în- + pinten)*.

împânzí, vb. IV – a acoperi (ca o pânză) a întindere de loc, a tulbura; a împăienjeni privirea *(<în- + pânză)*.

împodobí, vb. IV – a găti, a decora cu podoabe; a înfrumuseța *(<în- + podoabă)*.

încetățení,vb. IV – a acorda unei persoane cetățenia; a se înrădăcina (ceva), a se statornici *(<în- + cetățean)*.

încondeiá, vb. I – împodobi cu desene (făcute cu condeiul); a vorbi de rău pe cineva; a defăima; a ponegri *(<în- + condei)*.

încremení, vb. IV – a rămâne nemișcat (de mirare, de groază etc.), a înlemni, a împietri; a se opri locului *(<în- + cremene)*.

încuviințá,vb. I – a aproba; a fi de acord; a da cuiva consimțământul pentru ceva; a permite *(<în- + cuviință)*.

îndoí, vb. IV – a curba o stofă, o hârtie etc., în așa fel încât să formeze o muche cu un unghi foarte mic, a împături ceva de două sau de mai multe ori; a încovoia, a înclina, a apleca un obiect elastic; a se gârbovi; a mări de două ori cantitatea unor lucruri; a dubla, a înmulți, a mări (de un număr oarecare de ori); a amesteca (pe jumătate) un lichid cu altul, a subția; a fi nesigur în părerea sa, a sta la îndoială; a nu avea încredere în cineva sau în ceva *(<în- + doi)*.

îndoiálă, s.f. – neîncredere; ezitare, șovăială *(<îndoi + suf. -eală)*.

îndrumá, vb. I – a pune pe cineva pe drumul bun, a îndrepta în direcția potrivită; a călăuzi; a îndrepta spre o țintă, a pleca la drum, a porni *(<în- + drum)*.

înfățișá, vb. I – a (se) prezenta în fața cuiva (de obicei a unui superior sau a unei autorități); a descrie, a zugrăvi, a reprezenta, a-și imagina, a-și închipui *(<în- + fățiș)*.

îngrămădí,vb. IV – a strânge la un loc, a aduna grămadă; a înghesui *(<în- + grămadă)*.

înjghebá,vb. I – a alcătui, a face ceva (improvizând din elemente puține, disparate); a construi, a întemeia *(<în-+ jgheab)*.

înmână, vb. I – a da, a preda în mână acte, obiecte etc. *(<în- + mână)*.

înmugurí, vb. IV – a da muguri *(<în- + mugur)*.

însămânță, vb. I – a pune în pământ sămânța necesară unei culturi (de cereale), a semăna *(<în- + sămânță)*.

Scanned with OKEN Scanner

înserá, vb. I – a se face seară; a rămâne undeva până seara *(<în- + seară).*

înțelés, s.n. – semnificație (a unui lucru, a unei vorbe, a unui gest etc.); sens.

învestí, vb. IV – a acorda cuiva în mod oficial un drept, a demnitate.

J

jilț, s.n. – (reg.) – jet, scaun înalt cu spetează și brațe.

L

léctor, s.m. – cititor; persoană care ține lecții sau conduce seminarii; grad universitar mai mare decât cel de asistent și mai mic decât cel de conferențiar.

léxic, s.n. – vocabular.

lexicografíe, s.f. – disciplină a lingvisticii care stabilește principiile și metodele practice de întocmire a dicționarelor.

liceán, s.m. – elev de liceu.

líctor, s.m. – persoană, la romani care însoțea, în anumite ocazii, pe înalții demnitari, mergând înaintea lor și purtând fasciile (semne ale puterii consulare).

licurí = licărí, vb. IV – a răspândi o lumină slabă, de-abia întrezărită, a luci.

lingvíst, s.m. – specialist în lingvistică.

lingvístică, s.f. – știința care studiază limba și legile ei de dezvoltare.

literál, adj. – literă cu literă, cuvânt cu cuvânt, textual.

literár, adj. – care se referă la literatură, care corespunde cerințelor literaturii.

M

máxim, adj. – care are cea mai mare dimensiune, durată, intensitate etc.; foarte mare.

mínim, adj. – care are dimensiunile, durata, intensitatea, valoarea etc. cea mai mică; foarte mic; neînsemnat, neglijabil.

máximă, s.f. – gândire formulată concis, exprimând un principiu moral sau o normă de conduită, sentință.

microcentrálă, s.f. – centrală mică *(<micro- + centrală).*

microfón, s.n. – aparat care mărește intensitatea sunetelor.

microscóp, s.n. – aparat optic care mărește foarte mult imaginea obiectelor.

misiúne, s.f. – însărcinare dată cuiva, sarcină de a face ceva; rol, rost, menire; grup de persoane (oficiale) trimis într-o țară străină cu un scop diplomatic.

molátic, adj. – moale, lin, domol, lipsit de vlagă; slăbănog; leneș; greoi *(<moale* + suf. *-atic).*

moștení, vb. IV – a primi ceva ca moștenire, a dobândi prin testament; a deveni succesorul, moștenitorul cuiva.

motríce, adj. – care pune în mișcare, care mișcă.

multiplicá, vb. I – a mări o cantitate de mai multe ori, a spori; a reproduce un obiect în mai multe exemplare.

Scanned with OKEN Scanner

N

netezí, vb. IV – a face neted; a nivela; a călca ușor, cu fierul de călcat, rufe, haine etc.; a aranja, a îndrepta părul, penele.

nisipós, adj. – care conține mult nisip *(<nisip* + suf. *-os).*

nuánță, s.f. – fiecare dintre varietățile unei culori; diferență foarte mică între aspecte (lucruri) de același fel.

O

obróc, s.n. = **oboroc** – vas mare de formă cilindrică pentru măsurat și păstrat cerealele.

obștésc, adj. – care aparține întregului popor; public *(<obște* + suf. *-esc).*

omogén, adj. – nediferențiat.

omogenitáte, s.f. – însușirea de a fi omogen.

óperă, s.f. – lucrare, faptă; lucrare originală de artă, de știință etc.; totalitatea lucrărilor unui artist sau ale unui om de știință.

óptim, adj. – cel mai bun sau foarte bun.

ordinál, num. – care indică, într-o serie, locul, ordinea numerică a unui lucru.

ordinár, adj. – obișnuit, comun; calitate inferioară, prost.

originál, adj. – care constituie primul exemplar; care are o valoare indiscutabilă; neimitat după ceva; nou; neobișnuit, ciudat.

originalitáte, s.f. – însușirea de a fi original; fel particular de a fi; ciudățenie.

originár, adj. – care își are obârșia într-un loc (dintr-un loc), de origine.

ornamént, s.n. – podoabă (grafică, picturală, sculpturală, stilistică etc.) cu care se înfrumusețează diferite obiecte, tipărituri, monumente arhitectonice etc.

ornamentá, vb. I – a împodobi, a înfrumuseța cu ornamente, a decora.

ornamentál, adj. – care servește ca ornament, ca podoabă, decorativ.

osândít, adj. – condamnat, pedepsit; năpăstuit, urgisit.

P

pálă, s.f. – cantitate de fân tăiată dintr-o singură tragere cu coasa (cât se poate lua o dată cu furca); grămadă, fâșie, undă. *Pale de parfum. Pală de vânt.*

pasiúne, s.f. – sentiment puternic, afecțiune adâncă și de durată pentru cineva sau ceva; patimă; manifestare a unui astfel de sentiment.

patriót, s.m. – persoană care își iubește patria și luptă pentru fericirea ei.

patriotísm, s.n. – dragoste și devotament față de patrie și de popor.

pensión, s.n. – școală particulară, în trecut.

percépe, vb. III – a sesiza cu ajutorul simțurilor și al gândirii obiectele și fenomenele lumii înconjurătoare.

Scanned with OKEN Scanner

posteriór, adj. – care vine, urmează, se petrece după cineva sau ceva; ulterior.

postmeridián, adj. – de după-amiază.

prăvălátic, adj. – povârnit, abrupt, pieziș (din *prăvăli* + suf. *-atic).*

precedá, vb. I – a fi, a se afla, a se petrece, a exista înainte de; a așeza înainte, a face să premeargă.

predispoziție, s.f. înclinare spre ceva, sensibilitate la anumite boli.

prejudecátă, s.f. – părere (idee) preconceputǎ *(<pre- + judecată).*

presupúne, vb. III – a admite pentru un moment că ceva este posibil (adevărat); a fi de părere, a socoti, a bănui *(<pre- + supune).*

pretenție, s.f. – revendicarea unui drept; părere exagerată despre sine.

prevedeá, vb. II – a-și da seama, a deduce desfășurarea unor fapte viitoare din cele prezente sau trecute; a stabili, a specifica; a (se) întrezări *(<pre- + vedea).*

primordiál, adj. – de la început, de la origine, inițial, originar; de primă importanță, principal, esențial.

procedéu, s.n. – fel de a proceda, mod sistematic de efectuare a unei lucrări; modalitate, manieră.

prolíx, adj. – care folosește cuvinte, construcții, fraze întortocheate și neclare; lipsit de concizie; confuz.

propíce, adj. invar. – favorabil, prielnic; nimerit, potrivit.

prosperitáte, s.f. – stare prosperă; bunăstare, belșug.

próxim, adj. – cel mai apropiat (în timp și spațiu).

R

realitáte, s.f. – existență efectivă, obiectivă, fapt concret, lucru real, stare de fapt, adevăr.

relevá, vb. I – a pune, a scoate în evidență; a evidenția, a observa, a remarca.

reprodúce, vb. III – a spune sau a scrie întocmai ceea ce a mai fost spus sau scris; a reda cu exactitate; a imita felul de a fi, gesturile, mimica cuiva; a produce în serie; a multiplica.

resúrsă, s.f.– posibilitate, sursă (rezervă) de mijloace.

reședință, s.f. – sediul unei autorități sau al unei persoane (oficiale); localitate sau clădire în care se află acest sediu.

revelá, vb. I – a face cunoscut, a dezvălui; a destăinui; a face vizibilă o imagine fotografică, tentă, a developa un rolfilm.

rigurós, adj. – sever, strict, aspru; care nu admite abateri.

rituál, s.n. – rânduială a unei ceremonii religioase.

S

satír, s.m. – personaj din mitologia greco-romană, imaginat ca un monstru cu corpul păros, cu coarne și cu picioare de țap.

semántic, adj. – care se referă la sensurile cuvintelor.

Scanned with OKEN Scanner

semnificatív, adj. – care scoate ceva în evidenţă; plin de înţeles; important.

semnificáţie, s.f. – înţeles, sens; accepţie; însemnătate, importanţă.

sesizá, vb. I – a cuprinde cu mintea, a pricepe, a înţelege; a observa, a descoperi; a lua cunoştinţă, a ţine seamă; a înştiinţa o autoritate despre un caz care trebuie luat în cercetare.

sfiélnic, adj. – sfios *(<sfii* + suf. *-elnic).*

sinceritáte, s.f. – însuşirea de a fi sincer.

sóbru, adj. – lipsit de ornamente de prisos, moderat, simplu, cumpătat.

soi, s.n. – specie, varietate (de plante, de animale, de produse fabricate); fel, categorie (de oameni, de lucruri).

solidár, adj. – legat (de cineva sau de ceva) prin unitate de concepţii, sentimente, acţiuni şi interese; unit; care participă împreună cu alţii la un drept pe care îl are fiecare în întregul lui.

solitár, adj. – care se găseşte singur; izolat, singuratic.

solúbil, adj. – care se poate dizolva într-un solvent.

spécie, s.f. – categorie care cuprinde fiinţe cu trăsături şi caracteristici comune; soi, fel, clasă, categorie.

stilát, adj. – care are o comportare, o ţinută corectă, elegantă; manierat.

stilístic, adj. – care ţine de stil; privitor la stil; privitor la mijloacele de exprimare afectivă la caracterul afectiv al expresiilor.

stilizá, vb. I – a da unui text o formă corectă din punctul de vedere al stilului; a reproduce un obiect din natură în linii simplificate şi caracteristice.

stilizát, adj. – definitivat din punctul de vedere al stilului; realizat după un model din natură; schematizat într-o formă adecvată, în vederea obţinerii unui efect decorativ, ornamental.

stringént, adj. – care trebuie să fie luat neapărat în seamă, care se impune în mod imperios, care nu suferă amânare.

subsól, s.n. – partea de pământ de sub suprafaţa solului; încăperi situate sub nivelul solului *(<sub + sol).*

sudá, vb. I – a îmbina două piese metalice, realizând între ele, în anumite condiţii de temperatură şi de presiune, o legătură atomică; a uni, a lega, a lipi.

sudúră, s.f. – operaţie de sudare; locul îmbinării prin sudare a două sau a mai multe piese; îmbinare, legătură.

sugestív, adj. – care are puterea sau calitatea de a deştepta sugestii, care inspiră sau stârneşte anumite reprezentări sau idei.

supliní, vb. IV – a înlocui pe cineva (temporar) în funcţii sau în obligaţii; a adăuga ceea ce lipseşte; a împlini înlocuind ceva.

suprém, adj. – care există în cel mai înalt grad, care este cel mai bun, cel mai mare; mai presus de toate; extrem, ultim.

Scanned with OKEN Scanner

suzeranitáte, s.f. – drept al unui stat asupra altuia care nu are autonomie completă.

șovăí, vb. IV – a merge cu pas nesigur; a se împletici; a fi nehotărât, a sta la îndoială.

T

temporál, adj. – care indică timpul, privitor la timp.

temporár, adj. – trecător, provizoriu.

termocentrálă, s.f. – centrală electrică pusă în mișcare de căldura produsă de cărbuni, păcură etc. *(<termo- + centrală).*

termoficare, s.f. – alimentarea unei clădiri (localități, cartier) cu căldura produsă de o instalație centrală.

termoterapie, s.f. – tratarea bolilor cu ajutorul căldurii.

tezáur, s.n. – comoară, vistierie; *dicționar-tezaur* – dicționar care înregistrează toate cuvintele folosite într-o limbă.

trâmbițáș, s.m. – persoană care cântă din trâmbiță; gornist *(<trâmbiță* + suf. *-aș).*

Ț

țăpói, s.n. – furcă cu coada lungă și cu dinți drepți de fier pentru ridicat snopi, fân, coceni *(<țeapă* + suf. *-oi).*

țâfnós, adj. – supărăcios, capricios, arțăgos; îngâmfat, arogant *(<țâfnă* + suf. *-os).*

U

últim, adj. – care este cel din urmă.

ultramodérn, adj. – foarte modern *(<ultra- + modern).*

ultrasúnet, s.n. – vibrații de același fel cu cele ale sunetului, dar nepercepute de ureche, din cauza frecvenței foarte înalte *(<ultra- + sunet).*

ultraviolét, adj. – care are lungimea de undă mai mică decât lungimea de undă minimă a radiațiilor vizibile (din *ultra- + violet).*

útil, adj. – folositor, necesar.

V

variát, adj. – felurit, cu multe aspecte.

veleitáte, s.f. – pretenție, ambiție (nejustificată).

vigoáre, s.f. – forță fizică, putere, energie.

Scanned with OKEN Scanner

Cuprins

Recapitularea noțiunilor studiate în clasele a V-a și a VI-a
Exerciții ... 3
Noțiuni de vocabular ... 5
Clasificarea cuvintelor după formă și sens ... 6
Omonimele ... 6
Cuvintele polisemantice ... 7
Paronimele ... 9
Îmbogățirea vocabularului ... 11
Mijloace interne ... 11
Derivarea cu sufixe ... 11
Derivarea cu prefixe ... 13
Compunerea ... 15
Schimbarea valorii gramaticale ... 18
Mijloace externe de îmbogățire a vocabularului ... 20
Împrumuturile. Neologismele ... 23

Morfologia

Substantivul ... 24
Articolul ... 29
Adjectivul ... 34
Pronumele ... 38
Pronumele posesiv și adjectivul pronominal posesiv ... 40
Pronumele reflexiv ... 43
Pronumele de întărire și adjectivul pronominal de întărire ... 45
Pronumele interogativ și adjectivul pronominal interogativ ... 47
Pronumele relativ și adjectivul pronominal relativ ... 51
Pronumele negativ și adjectivul pronominal negativ ... 55
Numeralul ... 58
Numeralele multiplicative, distributive și adverbiale ... 58
Exerciții recapitulative ... 61
Verbul ... 64
Cele patru conjugări ... 66
Conjugarea verbelor ... 68
Conjugarea verbului *a avea* ... 68
Conjugarea verbului *a fi* ... 70
Conjugarea verbelor *a vrea* și *a voi* ... 74
Conjugarea celorlalte verbe ... 77
Diateza activă ... 77
Conjugarea verbelor la diateza activă (continuare) ... 82
Diateza reflexivă ... 87
Conjugarea verbelor însoțite de pronumele reflexiv în acuzativ ... 87
Conjugarea verbelor însoțite de pronumele reflexiv în dativ ... 88
Diateza pasivă ... 92
Conjugarea verbului *a fi evidențiat.* 92
Verbele impersonale și verbele unipersonale ... 95
Locuțiunile verbale ... 99
Adverbul ... 101
Locuțiunile adverbiale ... 105
Prepoziția ... 108
Locuțiunile prepoziționale ... 109
Conjuncția ... 113
Locuțiunile conjuncționale ... 113
Interjecția ... 116

Sintaxa

Sintaxa propoziției ... 119
Subiectul ... 122
Predicatul ... 125
Atributul ... 129
Atributul pronominal ... 132
Atributul verbal ... 135
Atributul adverbial ... 136
Complementul ... 138
Complementul circumstanțial de cauză ... 142
Complementul circumstanțial de scop ... 145
Complementul de agent ... 146
Topica. Ordinea cuvintelor în propoziție ... 150
Sintaxa frazei. *Fraza.* ... 152
Coordonarea și subordonarea ... 152
Semnele ortografice și de punctuație . 157
Mic dicționar explicativ ... 160

Scanned with OKEN Scanner

Acest manual este proprietatea Ministerului Învăţământului *

Inspectoratul şcolar al judeţului/municipiului .....
.....
Şcoala/Liceul .....
Manualul nr. .....

Anul	Numele elevului care a primit manualul	Anul în care s-a folosit	Starea manualului	
			la primire	la returnare
1				
2				
3				
4				
5				

- Profesorii trebuie să controleze dacă numele elevului este corect scris.

- Elevii cărora le este destinat manualul nu trebuie să facă nici un fel de notaţii pe pagini. Rugăm ca manualele să fie păstrate cât mai îngrijit.

- Starea manualului (la primire şi la returnare) se va înscrie folosind termenii: nouă, bună, îngrijită, nesatisfăcătoare, proastă.

---

*) Se completează numai pentru exemplarele distribuite gratuit.

Scanned with OKEN Scanner